

A. JAKOBSON
VALITVD
TEOSED

8

METALIST
KADA

AUGUST JAKOBSON

VALITVD
TEOSED

August Jakobson

VALITUD
TEOSED

8

Eesti Riiklik Kirjastus

TALLINN
1957

August Jakobson

METSALISE
RADA

Romaan viies jaos epiloogiaga

Eesti Riiklik Kirjastus

TALLINN
1957

Illustreerinud Erik Vaher
Kunstiliselt kujundanud
Paul Luhten

Moto:

Kiskja kitse,
kirju kitse mürrab kui hunt tunane.
Rapelest neist,
rapelest neist hundi tee on punane.

G. Suits.

...Kui keegi metsalist ja tema kuhu
kummardab ja võtab tema märgi oma
otta ette ehk oma käe peale, seesama
peab ka Jumala kange viha viinast jooma,
mis augamata on valatud tema viha ka-
rika alla...

Ja nende valu suits tõuseb üles iga-
vesti igaveseks ajaks; ja neil ei ole hin-
gamist ei ööd ega päeva, kes metsalist ja
tema kuhu kummardavad, ja kui keegi
tema nime märgi vastu võtab.

Joh. ilm. 14, 9—11.

E S I M E N E J A G U

TIIT PARTELS
JA TEISED

KODUNE PANSION

Tiit Pärtels ärkas raske veoauto pörinast, mis pani kogu maja tasakesi värisema. Ta avas silmad ja nägi, et kell öölaual oli juba lähenemas üheksale.

Ta ringutas, heitis käed üle pea. Kuigi ta oli maganud küllalt kaua ning sügavasti, tundis ta end ometi väsinuna, jah, kas see polnud nõnda, nagu oleks ta uinunud alles hiljuti? Vägev haigutus kiskus ta suu nii laiali, et lõuapärades sellest valus hakkas.

Väljas oli tuuliseks läinud, — seal vist tuiskas. Vaevalt kuuldav kahin surutus vastu aknaruutude jääroose, liblase edasi mööda seinu, käändus ümber nurga põik-tänavasse, mis viis jaama poole. Ja meeleolule hakkas kohe nagu hallitust kogunema: pilves päeva varesekarva hämarus muutis kõik ümberringi luitunuks ja ülearuseks — raamatud laual, õhtused ajalehed voodi ees-pörandal, suured kollased tapeediroosid, millede ümber oli maalitud türlama värvilisi liblikaid, ilusaid ja pisut labaseid.

Nagu alati sellistel unistel hommikutundidel, nõnda tundis Tiit Pärtels tänagi igavust ja mõtles loiult, et

oleks vaja varsti tõusma hakata. Ta tõstis jalad laisalt vooditsale, vaatles oma tihedate mustade karvakestega kaetud sääri, silmad pilukil, pööras siis pead ja laskis pilgul ringi käia. Akki üllatas teda asjaolu, mida ta polnud märganud veel kunagi seni: lagi tema kohal polnud valkjaskollane, vaid üsna nõrgalt sinakas. Ta naeratas endamisi selle avastuse üle ja katsus meenutada, millist vormi on tindipott, mis seisab töölaual. Seejärel kujutles ta naabermaju ja nende esiuksi; kahe vürtspoe vaateaknaid; kõrgeid pikutijooksvatest laudadest ehitatud plankaedu. Mida enam ta nõnda oma mälu kontrollis, seda suurema lünklikkuse avastas ta oma tähelepanekutes jooksva elu nähtuste vastu. Siis hakkas ta meeleolu jälle üha loiumaks muutuma, kuni see üha loiumaks muutuv meeleolu tõukas ta viimaks sapiselt kibestunud järeldusele: tema, Tiit Pärtels, käib maailmas kõigest vaid mööda, midagi tugevamini riivamata, millegagi kindlamini kokku kasvamata.

Akki lõi vali tuuleil vastu maja tänavapoolset seina, ründas seda vihaselt, rebis lahti ühe luugipoole ja peksis seda paukudes edasi-tagasi. Tiit Pärtelsil oli tunne, nagu oleks lumekübemekestega segatud tuult paiskunud tupagi, otse tema peale. Ta võpatas, tõmbas teki kaelani üles. Ta oli täna väga närviline: pagan võtaks, millest see võiks küll olla, tal pole ometi pisimatki põhjust tuska tunda!

Pistnud käe padja taha, võttis ta sealt hõbedase portsigari, süütas paberossi ja puhus lakke suuri suitsupilvi, mis ühinesid omavahel ja tõmbusid kiuliseks. Kell on üheksa läbi, — varsti tuleb pereñaine teda sööma kutsuma, jah, ta peab tõusma! arutles ta jälle. Kujutlus raudkülmast tuulest hääbus kiiresti — tihedalt ümber keha mähitud teki mõnus soojus peletas selle eemale; suitsetamine tõi une laugudele tagasi; ta jäi uuesti natukeseks ajaks magama, kuni teda virgutab ootamatu ja terav valupiste otse südame kohal. Ta kargas kärmesti istukile ja vandus endamisi oma hooletust: unenõo mõrvar, kes oli talle just praegu rindu tulistanud, osutus vaid suust pudenenud hõõguvaks paberossiotsaks.

Noh, pagan võtaks, aitab juba, aitab juba! mõtles Tiit Pärtels ja otsis jalgadega ringi kobades põrandalt üles

oma pehmed, pisut edevad vilttuhvlid. Väljas kahisev tuisuilm oli toa siiski külmaks puhunud, ta pistis käe põue ja hõõrus sõrmenukkidega kananahale tõmbuvat ihu. Kuid selle eest oli ta äsjasest laiskusest nüüd lõplikult üle saanud; ta tõusis püsti ja hakkas vilistades ringi käima. Tal oli seljas laiade triipudega pidžaama ja lga kord, kui ta peeglist möödus, vaatas ta hetkeks selle helesinisest rinnanööre. Nagu alati, nõnda pidi ta ka täna ennast mõttes imetlema: mööda mugavat polssimeheloakes käib ajaviiteks edasi-tagasi tõmmuvereline kassanoova, on kogu maailmast ja selle jooksvast elust veddi välnud ning tülpinud, tajub hommikuse linna igavust. Ta sulges silmad ja ohkas sügavasti, ometi aga mitte sentimentaalselt, — jumal paraku, ta polnud ju mingi haletseja-viriseja!

Oles nõnda hulga aega risti-rästi mööda tuba hulkunud, pentus ta töölaua juures, soris paari raamatut, läks siis akna alla ja hakkas välja hämarusse vahtima. Ta oli pikka aega, sirge, õliselt läikivate juustega, sportlaslikult hooldatud kehaga. Tal olid tumedad silmad ja terasemal vaatlusel võis märgata, et ta pilk kaldus kergetele kõõritamistele. Kuid see asjaolu ei vähendanud põrmugi tema meelise ning meeldiva välimuse võlu, — ta näis vaid kavalalt pilluvat, oma sõnade mõju ootavat. — Ta laup oli kõrge, kulmukaared jõuliselt esiletikkuvad, lalad sarnad lasksid temas oletada Põhjasõja tatarlase kauget järeltulijat, kulvetu ning terav lõug aga langes otsuse samm-sammult intelligendistuva maamehe kasuks. Ta hambad olid liiga harvad, selle eest aga tugevad ja väga valged.

Ta ei võinud end näha lohakalt-korratuna ja inetuna: ta kannis oma süsimustad tihedad juuksed esmalt kahele poole lahku, harjas need siis nii siledaks, et pea näis sest siledusest otse sillerdavaks muutuvat. Seejärel istus ta tublisti elavneva meeleoluga ratsa toolile, süütas jälle paberossi ja mõtles muretult ja rõõmsalt hoopiski tühistest asjadest, mis juhtusid vaid meelde tulema.

Samas koputati vaheuksele. Ta tõusis, tõmbas hommikumantli õlgadele ja hüüdis:

«Sisset!»

Tuppa astus atsakas teenija, priskete ning punaste põskedega külatüdruk, kes oli enda rõivastanud sellise edevusega, et kõik tema ümber kippus läbi kleidi välja tungima. Ta oli rinnakas, kõhukas, turjakas, atsakas. Tiit Pärtelsile tegi alati nalja see ebaloomulik peenus, mis avaldus nii paksu piiga hääles, kõnetoonis kui igas tema liigutuses. Aga ta oli kõigele vaatamata üpris meeldiv olendike, see värskusest ja tervisest pakatav noor inimene, — ta oli heasüdamlik ning lahke, ta sinakas-hallid silmad muigasid suurest rahulolust: jumal paraku, jah, kes küll oleks talle öelda julgenud, et ta elu ei käi tõusuteed! Nüüd teatas ta naljaka ametlikkusega, et härra olevat rääkinud öhtul midagi soojast veest — kas ta võib selle sisse tuua?

«Jah, palun, Hilda, palun,» noogutas Tiit Pärtels.

Ja kui tüdruk varsti aurava kastrulikesega tagasi tuli ning selle tema ette peeglilauale asetaski, hakkas ta end kärmesti raseerima, vilunud inimese kindlate liigutustega, kuni ta oli valmis ja võis rõivastuda eine vastu.

Nii, soo, loidusest ja igavusest polnud enam jälgegi — jumal olgu tänatud! Kui ta oli enda külma veega üle hõõrunud, tundis ta end juba lausa suurepäraselt ja ilmsi muutus nagu hoopis heledamaks. Ja ta mäletas korraga: pagan võtaks, jah, täna on ju vabariigi aastapäev!

Ta võttis kapist tuliuue sakoülikonna, sõrmitses kaua ja hoolikalt oma suures lipsudetagavaras, valis tagasihoidlikult-tähtsime, pistis rinnataskusse valge siidräti. Kell oli juba varsti kümme saamas ja seina taga asuvast söögitoast kostis taldrikute kõlinal. Nähtavasti kaeti seal lauda. Siis koputati jälle vaheuksele — sel korral tasakesi, viisakalt, iga löögiga juba ette vabandust paludes. Nüüd oli koputajaks perenaine ise, see eeskujulikem lesk kogu oma kodulinnas.

Tiit Pärtels, asudes kohe minema, heitis veel kord uuriva pilgu oma välimusele. Siis astus ta üle läve selle tavalise kerguse ning loomupärase veetlevusega, mis tegi tema meeldivaks kõikjal, eriti vananevate naiste seltskonnas, kuigi ta seda seal tavaliselt ei püüdnud.

Teised pansionärid olid juba kohal — lahutatud proua Helk kübaraärist istus ahju juures ja soojendas selga,

matemaatikaõpetaja Soontak veeretas põidraid, doktor Ojamaa, anatoomia-assistent, jutustas uljaid sõjalugusid, mida keegi ei kuulanud. — Tiit Pärtels tegi üldise kummarduse ja võttis aset vanamoelisel kušetil, mis seisis otse nende uhkete õlitrükkide all, millel kujutatud jahimehi ta oli imetlenud veelgi sagedamini kui doktor Ojamaa soomusronglase-liialdusi. Ta teretas; talle vastati lahkete noogutustega; ta istus, toetus kergelt vastu toolileent ja vaatas vaikides kord ühele, kord teisele. Jah, nõnda see oli, siin polnud eilsest saadik midagi muutunud, siin oli kõik nagu ammu aega tagasi: matemaatikaõpetaja Soontak tõstis iga hetke järel käe nina juurde ja silus mõttelikul ilmel kulmukaarte vahel punetavat suurt soolatüüganat, proua Helk vaatas hardunult oma kangelasteguselt kallavat sangarit, viimane ise kihutas ainsa veerandtunnul jooksa Narvast kuni Pihkvani ja Pihkvast läbi suruga Valka ja lägi Riia alla, Daugava kaldale. Oli, nagu oleksid kõik need lüütnud inimesed endile juured alla kasvatanud ega suudaks enam iialgi küünitada kätt millegi uue järele. Ainus reaalne ja meeldiv ses vanas ning madalas ruumis oli vaid laiutav söögilaud, millele kantud viltvalt tsuüratavaid palasid: külma liha, härjasilmi sügiga, tähtsime vorstiloike, kobedaks kerkinud võisatu.

«Olge head... palun,» ütles viimaks kõike juhtiv tilluke perenaine, ja Tiit Pärtels nägi teda tänagi seletamatus kohmetuses pinnaseks muutuvat, nagu lausuks ta neid sõnu alles esimest korda elus.

«Ahhaa!» venitas doktor Ojamaa, hõõrudes üllatust teeseldes peopesi vastamisel, — talle oli meenunud Tšehhovi «Sireen», ning ilma et ta oleks seda kavatsenud, jäljendas ta selles valitsevat õgimisiha.

Proua Helk ohkas ja asus oma kohale sellise näoga, nagu oleks ta istunud äsja mingil ülimeeldival etendusel ja nagu oleks keegi suure hoolimatusega selle etenduse segi paisanud; ta oli doktor Ojamaasse ammu kõrvuni armunud ja oleks teda kuulanud ka tühja kõhuga. Tiit Pärtels, riivates noort naist veel kord oma uuriva kõõrdpilguga, tundis jälle kerget vallutamisevajadust. Teda häiris paratamatult see kummaline asjaolu, et seda suure suuga ja palja pealaega arsti peetakse paremaks

temast, sihvakast kavalerist, hästi tuntud südamete-murdjast, kardetavast võrgutajast... Tõstes ette krõbedaks praetud kartuleid, vaatas ta proua Helki — kahvli hoidvatest sõrmeotstest kuni veidi lihavate õlgadeni. Selles naises polnud peaaegu midagi meeldivat, mitte midagi sellist, mis oleks olnud suuteline iha äratama: ta nina oli madal ja lai, otsaesine vistrikuline, suu paksu-huuline ja suur. Ja nagu koer, kes on enda küll kõrini täis õginud, kes ei taha aga siiski näha, et ka teine midagi saab, hakkas Tiit Pärtels oivalist plaani hau-duma, kuidas ta meelitaks selle daami kord õhtul oma tuppa, paneks tema pea ringi käima, saavutaks veel ühe võidu... kuigi just mitte väga hinnalisel!

Perenaine valas igale sööjale klaasitäie punast morssi. Kõik hakkasid seda jooma peaaegu ühel ajal. Anatoomia-assistent Ojamaa ütles ka täna oma kulunud lause: ta armastavat üle muude vedelikkude raudkülma õlut! «Hahaha!» naeris ta ise sealjuures veidi mõttetult ja veidi kõledalt. Nagu igal eelmisel hommikul, nõnda tä-hendas perenaine ka täna, et see ei tegevat talle mingit raskust, kui härrad ainult soovivad. «Ei, tänan, mu neerud pole enam korras,» ütles anatoomia-assistent — täpselt samasuguse kõlagagi nagu eile, nagu tunaeile, nagu... alati.

Tiit Pärtels kiirustas söömisega, sest siin valitsev kopitushõng hakkas teda äkki häirima, tema juba üsna heaks muutunud tuju uuesti rikkuma. Soo — see oli teh-tud, ta võis lahkuda. Ta vabandas, asetaski suuräti lauale ja tõusis. Perenaine kohkus, ajas silmad õnnetu ilmega pärani ning palus veel ühte-teist ette võtta; Tiit Pärtels ainas oma näol teiste kostiliste ükskõikseid pilke; ta nae-ratas ainult huulenurkadega ja tänas kummardades. Ta rääkis midagi isupuudusest, muutus siis äkki ülbeks ning lisas paar lauset järsust seedimisrikket, taipas aga kohe säärase sõnade labasust ja ütles punastades, et ta pidavat kirjutama veel ühe kirja.

Ta oli juba söögitoast lahkumas, kui teda üllatas kor-raga suur ootamatus: matemaatikaõpetaja. Soontak tõu-sis samuti, tuli talle järele ja ütles viisakalt, et ta taht-vat oma naabriga mõningate küsimuste üle mõtteid vahetada.

Tiit Pärtels lausus, miskipärast õlgu kehitades:
«Palun, lasege.»

Ja ta näitas kerge käevilpega kirjule türgi diivanile, mille padjad olid korratult ülestikku heidetud.

Külaline istus. Tiit Pärtels võttis ise aset laua juures ja jäi ootama. Näid tegi talle nalja teise otsitud ilme, selle esiletõkkuv kohmakus, vajadus näida uljana ning julgena, alalisest kriiditarvitamisest sinakaks muutunud näppude närvilik askeldamine kahe kuuenõobi kallal. Ta polnud veel kuigi vana, ei, teda oleks võinud isegi nooreks pidada, ta oli vaid liiga lohakas, liiga kashmata, liiga nurgeline ja liiga jämedajooneline. Ta kasv oli madal, ta oli lalade õlgadega, tal oli lühikene jäme kael ja pikad käed, mis näisid vahel veelgi sirguvat, ulatudes ligi põlvekontideni. Ta näost paistis midagi teravmeelselt arukat; ja kui ta kõneles, näis, nagu oleksid ta heledallid silmad valgusesädemeid pildu-nud, sädemeid, mis sündisid kuskil tema südame sees. Kindlasti oli see inimene väga tark, samuti aga ka väga kinnine. Ja Tiit Pärtels tundis äkki vaikset kaastunnet, just nagu vaataks ta praegu otse üksikule lapsele, kes talpab ise oma üksindust ja pildleb kõike kõrvalt, vargsi, kartlikult usutledes.

«Noh, millest me siis kõneleksime?» küsis ta viimaks ja naeratas julgustavalt.

Matemaatikaõpetaja nihutas end mööda diivaniäärt edasi-tagasi. Ta ütles viimaks, kuigi Tiit Pärtels teadis päris selgesti, et see polnud kaugeltki see, mida too in-i-mene tegelikult mõtles:

«Nii et... täna on siis jälle meie riigi sünnipäev... Pagan võtaks — mitmes jubal Omal ajal tahtis igaüks küll tark olla ja ennustas peatset langust. Aga näete — püsimine. Muuseas — kas te lähete ka kuhugi kõnelema?»

«Ei,» ütles Tiit Pärtels.

Ta mulgas jälle julgustavalt, vaatas külalist ootaval ilmel. Matemaatikaõpetaja keerutas aga ikka veel oma kuuenõõpe ja seletas endiselt midagi varjates, hulguta-des pilku mööda suuri tapeediroose edasi-tagasi:

«Minule aeti üks esinemine kaela. Noh, pole parata, peab leppima. Ma ei saanud ise küll püssi katsudagi — teenisin nimelt niisugusel kohal, kus seda tarvis ei läi-

nud — aga kellel sellest vaja teada on. Hahahaha! Igaüks ju hoiab oma elunatukest, kas pole nõnda? Meie tohtrihärra vehkis niikuinii mitme eest, nõnda-ütelda vesti väel. Muuseas — ta kipub juba tüütavaks muutuma! ... Ma räägin nimelt oma koolimajas.»

Tiit Pärtels noogutas ja ütles:

«Ahah, nõn-da...?»

«Jah,» ütles matemaatikaõpetaja Soontak. «Muidugi... on ju teada, millest ja mismoodi. Et vaadake, poisid, — meie rahva lootus ja tulevik — siin ma seisn, ma olin suur sõjasangar ja armastasin ja armastan oma isamaad ja jumalast seatud korda... ja kaitsesin neid kauneid asju, olge teie samasugused, tehke samal kombel. Oigupoolest tuleks kõigis maailma koolides rääkida küll hoopis vastupidist. Eks ole ju, härra Pärtels? Sest kas teile ei paista veidrana ja hirmsana, et me hakkame oma kaaskodanikke tapatalgutega kohandama juba maast-madalast peale, kui nad peaksid veel oma mängukesi mängima. Aga noh, mis seal parata — las käia. Eks ole, härra naaber?»

Tiit Pärtels silistas hajameelselt libedat toolikorju ja noogutas. Ta tundis endiselt teravat uudishimu selle veidra inimese mõtete vastu, pidi aga siiski viimase valedikena tunduvatele mõlgutustele vastu vaidlema. Ta ütles:

«Igal asjal, härra Soontak, on kaks külge. Meie, väike-rahvas, oleme sunnitud silmas pidama suuremaid kaaslasi, — kasvatavad nemad oma lapsi sõjakas vaimus, peame seda ka meie tegema! Või muidu meid üllatatakse ja annulleeritakse kõik meie senised võidud ja saavutused.»

«Just, just!» kinnitas matemaatikaõpetaja kohe agaralt, nagu huvitaksid teda tõepoolest need käsiteldavad küsimused. «See on kindel... nagu aamen. Just nii mõtlen minagi. Ja nii me peame mõtlema kõik, kõik. Ja see pärast ma lähengi täna ja kõnelen meie vanema põlvkonna sangarlikkusest aastatel 1919—1920. Ma mõtlesin, et ma ütlen umbes nõnda, et meie generatsioon on oma suure töö teinud, et teie, nooremad, kasvage selle jätkamise vaimus. Sedasi kõlbab vist küll, mis te arvate?»

«Kõlbab küll, miks ei kõlba,» vastas Tiit Pärtels.

See mõttetu vestlus hakkas teda tüütama. Tõsi küll — ta polnud veel kunagi siiani kuulnud oma vaikselt naabrit nii palju sõnu järjestikku, siiski ei suutnud ta enam tähelepanelikuks jääda ja haigutas suu juurde tõstetud kile taga. Isegi äsjane uudishimu hakkas kiiresti kahanema. Äkki märkas ta, et vastasistuja ninasõõrmetest ulatus välja kaks suurt karvapuhmast. Katsudes algavast ilveldusest võitu saada, teeskles ta jälle haigutamist ja liias viimaks, vaadates mõista-andvalt käeuuri:

«Jumaluke — juba pool üksteist.»

«Jah, pea see ajake kaob,» noogutas matemaatikaõpetaja. Ja äkki muutis ta kõneainet ning esitas ootamatu küsimuse: «Vabandage — kui see ehk saladus pole — kas te õlikoolis kah veel õpite?»

Tiit Pärtels katsus kärmesti aimata säärase järelepärlmise varjatud tagamõtet. Kuid ta ei leidnud sellele ühtki usutaval seletust. Ta vastas viivitades, otsekui kuulaks ta ise oma hääle kergelt kõmisemist:

«Käesoleval semestril — ei. Sügisel kavatsen jälle immatrikuleeruda.»

«Ahhaa — te siis varsti lõpetate?» ütles matemaatikaõpetaja.

«Jah,» ütles Tiit Pärtels. «Varsti.»

Vaikus.

Ja härra Soontak jätkas, ikka kaudseid käänakuid tehes:

«Noh, kui noor inimene raiskabki mõne aasta ülemal, — selles pole midagi laiduväärset. Pealegi teenite te ju ise oma igapäevast leiba. Iseasi on lugu arusaadavalt elukutseliste tudengitega: isade kroonikesed on hädas, neid tuleks säästa. Nõnda et teatud ulatuses elate te ka praegu veel ehtsat üliõpilaselu?»

Tiit Pärtels muutus juba kärsituks. Ta kehtas olgu, vaatas akna poole, naeratas põgusalt. Teda haaras äkki tunne, nagu oleksid teise pungis seisvad kalasilmad olse tema näole suunatud, imetlevad silmad, milledes võis selgesti aimata kadedat aukartust. Ta ütles viimaks selle üleoleva ükskõiksusega, mida tarvitatakse tavaliselt, kui vesteldakse endast rumalamaga:

«Jah, tõesti teatud ulatuses. Või kuidas seda õieti

võtta... Igatahes pole ma oma nooremate kaasvõitle-
jatega kontakti kaotanud...»

«Just, just, mõistan, mõistan!» ütles matemaatika-
õpetaja Soontak.

Vaikus.

«Jah, ma puutun vahel mõningate kaasvõitlejatega kokku,» kordas Tiit Pärtels.

Vaikus.

Ja jättes korraga nõopide keerutamise, sõnas matemaatikaõpetaja nüüd otsustava julgusega:

«Vaadake, härra Pärtels, — ma palun mind väga vabandada, aga asi seisab selles, et mul on teile üks palve. Te ju lubate, eks ole, et ma sellest räägin?»

«Palun, palun!» vastas Tiit Pärtels ikka häälega kõmistades.

«Ma usun, et te saate minust aru ega naera mind,» ütles härra Soontak. «Õieti puutub asi tillukesse nõuküsimisse. Kord te ütlesite, et võite võrgutada... ükskõik missuguse naise. Noh, me pole ju poisikesed, me võime sellest ometi rääkida. Vaadake, asi on nõnda, et üks minu tuttav... tahaks abielluda. Konks seisab aga selles, et ... Hahahaha!... Igatahes... te saate ju minust aru... üks ole?»

«Ei, siiski, ma ei saa teist tõesti aru,» ütles Tiit Pär-
tels ettevaatlikult.

Matemaatikaõpetaja Soontak avas juba suu, et seletada lähemalt.

Kuid samal silmapilgul löödi tasakesi vastu jäätunud aknaruutu.

Ning Tiit Pärtels, tõustes kärmesti, ütles:

«Vabandage, räägime sellest ehk pärastpoole. Mulle tuleb külaline.»

Siis juhtis ta kooliõpetaja vaheukse kaudu toast välja, korraldas end peegli ees ja astus külma ning kõledasse koridori, et avada ootajale.

V I F E A T U K K

JOHN ADRIAN STAVAN SOPRA

Kui nii Pärtola naine praodile lükkas, virutas talie
nalleku tugev hantelil, kuni ning külm nagu jäämäe
hoopimise. Ta võpatas, tõmbas kinnihõlmu koomale.
Ta ei ootanudki et ta oleks järele jäetav, d hantelkübemed
veedu põskel ja kaela. Ta hingas talumatult sügavasti,
kuni see mure soorunud ja veebruarikuu, tundis
ta ühest valusast torkest kopu löövat ja mulgas äkki
nagu mingil meeldiva mälestuse puhul, mis see raudne
hoopimiskäsi Ardas. Lühia kohal kummuv taevavõlv
oli õhtlaselt hall ning ilmetu; telegraafitraadid sarnanesid
jämedate noortidega, sest too jooksul oli neile kogunenud
tolmu hulke normaalset härmatist; vanad majakuudidki
teltsel pool läinavat olid kaetud nagu pehme-pehme, siidi-
selt sillerdava helevalge nahaga. Ja ikka undas kuskil
laheduses kaeblikult, südamesse tungivalt, otsekui oleks
ahastama hakannud kogu külmunud maailm raudkövast
lumme alla maetud nullast kuni tuules õõtsuvate lehitute
puudeni.

Tiit Pärtels nägi seda südatalvise raudse ilma pilti vaid ainsa hetke jooksul — see näis end kärmesti ning lõbusalt talle vastu suruvat, mõõdatormav tuulehoog kargas kinni uksest, mida ta kahe käega hoidis. Ta nägi juba vaimus täpset pilti kiiresti-kärmesti sisse lipsavast tumedajuukselisest naisest, kelle paljude karusnahkadega ehitud rõivad toovad endaga kaasa suure hulga lumiste tänavate kargust. Ta oli proua Aino Sanglepalt küll alles eile kirjakese saanud (teatega, et tal võimaldub teda täna külastada alles õhtupoolikul), nüüd oli aga nähtavasti midagi muutunud, siiski sobiv võimalus avanenud. Ja Tiit Pärtels tõmbas kulmud kortsu sügavast pettumusest, kui oodatava asemel astusid ukse varjust esile kolm kühmus mehekogu, läkiläkid kõrvadel, käed mahukates palitutaskutes.

«Aa... teie...» ütles ta osavalt teeseldud naeratusega.

Külalised hüüdsid talle oma hommikutervitused, puhastasid jalgu, kiskusid kalossid eeskojas maha, läksid edasi tuppa. Tiit Pärtels, uksest uuesti hoolega lukku käänanud, järgnes neile pahuras meeolus. Kõige viimasena, otse ta ees, kompsis üle vanadusest nagisevate põrandalaudade luuletaja Arumaa, neljakümne-aastane vimmas mees ruudulises palitus, triibulistes sakopükstes, kirjudes labakinnastes ja kitsa, ülespoole pööratud veerega hallis kaabus. Teiste meeste kangurunahksete karvamütside kõrval tundus see südasuvine peakate kuidagi abituna, jättes paljaks suurema osa kolbast, oli peenikesest tuisklumest nagu jahune, näis olevat väga vana ning väga armetu. Ta kael oli pikk, sooneline ja karvane, ja kuna ta pisut liiga suured kõrvad hoidusid ebaloomulikult harevil, paistis ta alati tähelepanelikult kuulavat. — Ta oli omapärane ja silmatorkavalt vastuoksuslik inimene: joošnuna ja ta harilikult väga vaikseks, kainenena oli ta liikuv ning lärmakas, väliselt rõõmsaloomuline, töödes aga jõhkralt otskohene ja hoolimatu, paiguti ehk norivgi. Tal oli laule, mis meenutasid oma tabavusega hästi sihitud laske, tal oli aga ka laule, mis tuletasid meelde sihitut loopimist määratute kivikamakatega. Ta võis homme suurima südamerahuga lammutada kõik selle, mille kaitseks ta oli välja astunud alles mõni päev tagasi kogu

... Ta tundus paiguti tagedana vooli tageduse enda pärast. Selle asemel, et teha sügavmõtteid salme omaenda elamustest ja hingeliigutustest, meelitas ta meelsamini ühiskonna pahede ja variserlikkuse kallal, laks sellest vihale ja piitsutas neid pahesid ja variserlikkust kogu ürgse jõuga, millega issand jumal oli teda nii ohtrasti varustanud.

«Nii... sa oled üks! See on hea,» ütles luuletaja Arumaa.

«Jah. Oletti ütelda, ma pidasin teid küll kellekski teiseks,» vastas Tiit Pärtels nagu märku andes, et neil ei maksnuks ilga kauaks jääda.

«Seda ma arvasingi,» ütles luuletaja Arumaa. «Ma loputasin igaks juhuks, ja kui sa poleks endast märku andnud, oleksime me edasi marssinud. Noh, see on ju küll lausa tõrjus, kuidas sa oma ajakest tühja tuult taga kihutades surmiks lööd, aga see ei puutu ju minusse. Nagu sa näed, olime väga varased. Noh, tere siis kahl!»

Ta oli vahepeal oma lühikese ja kõhna palitu varna ootutanud, ängas sõbrale käe, pigistas tugevasti selle talle kätt. Ta oli välimuselt peaaegu inetu, ja et ta rõivadki polnud anmu enam nõelasilmast, jättis ta esimesel hetkel toepoolsest allakäinud mulje. Ent tarvitses teda lähemalt tunda, et teda mitte vääriti hinnata. Tas peitus tõutu hulk spontaanset ning julget elujõudu, ta mõtted voolid sadelda ereda tulevargina, ta oli küll nõrk süntees, ta osavam aga analüüs: ta mõistus lahkas paiguti nagu terav kirurginuga, kainelt-külmalt ning bedamatu täpsusega. Samal ajal oli ta ometi hea-oluline, nõnda heasüdamlik, et see tundus vahel nagu

«Jah, loomulikult, minu isiklik elu ei peaks kellelegi nähtavaks,» noogutas Tiit Pärtels, kuna sõprade selts hakkas teda iga silmapilguga järjest enam ärritama. «Muresas... sa võiksid niisugused märkused üldse jätta. Seal sa peaksid teadma, et moraalitsemine pole meeldunud mulle kunagi, isegi siis mitte, kui selle ettekuulaja oled sina.»

«Oo? Ohhoo, kas sa kuule ikka, kui printsiipiaalselt vabameelne,» naeris luuletaja Arumaa sõbralikult.

«Jah. Igal inimesel on ju oma eriharrastus, oma hai-

gus, kui soovid,» sõnas Tiit Pärtels resoluutselt. «On inimesi, kes teotsevad margikorjamisega, on aga ka neid, kellel on nõrkus eksliibriste vastu. Mul on näiteks kaks tuttavat — üks kogub vanu piipe, teisel on kõik sahtlid ja laekad täis murdunud teradega taskunuge. Mõned tunnevad rõõmu tühjade tikutooside, mõned aga koguni vana teatripiletite üle. Ja nõnda edasi, ja nõnda edasi. Mis siis, on ju vaja oma päevi millegagi täita, kas sa ei leia!»

«Ja sina täidad need naistega, nende arutute olenditega, kes vähemalt meie matsivabariigis näevad oma üheväärsust meestega ennekõike üheväärsuses abielurikkumise ja teiste vägevate vabaduste osas!» ütles luuletaja Arumaa ja naeris mürinal. «Kolleksionäär seksuaalaktide alal, hahahaha! Noh, kena, ära vihasta: ma lõpetan juba. Kuid siiski: meie ühine sõber ei tea vist suuremat ei sinust endast ega su harjumustestki — ehk sa lubad teda veidi informeerida?»

Tiit Pärtels kortsutas kulmu ja muutus aina tujukamaks.

Aga luuletaja ei teinud sellest väljagi ja seletas tusedale mehele, kes seisis seljaga teiste poole ja vabastas end pikkamisi raskest karvasest kasukast:

«Sa pead nimelt teadma, et Tiit on meie kodulinna tunnim adonis. Mõnel pool hüütakse teda koguni kasanoo-vaks ja donžuaniks. Noh, see on loomulikult liialdus. Tõsi on aga siiski see, et siia tuppa ei murra sa sisse pea-aegu kunagi peale pühapäeva, hommikupooliku, mil ta sõbrataridel on paratamatult vaja tegelda oma isikliku koduga — kõigepealt muidugi oma sarvedega mehega. (Lapsi neil ju tavaliselt ei ole, — see olgu öeldud klambrites.) Esimene armuviisilt tehakse Tiidule arvatavasti kella üheksa ja kümne vahel; kümnest kolmeni istub ta pangas; siis minnakse sööma ja peetakse jahti juba väljaspool omaenda pesa. Koju tagasi jõuab ta vist kõige varem peale südaööd.»

«Palun, ära tee demagoogiat!» ütles Tiit Pärtels end ikka kõigest jõust taltsutada püüdes.

Ja just sel hetkel pöördus talle vastu too lihav küaline, kes oli seni askeldanud oma ülerõivastega, naeratas imelalt ja südamlikult ning ütles:

«Noh, meenus, Tiiduke! Surume siis teineteise kättki... jalle ole hulga aja.»

Tiit Pärtels vopatas äkilisest üllatusest. Oma hajakas olemine oli ta pidanud seda inimest hoopis kellekski teiseks, — vanaks tuttavaks advokaadiks kohvikulaua lähedal. Nüüd aga märkas ta, et ta oli eksinud, — jah, annal paraku, see mehemürakas oli ju tema vana sõja-... Asmus, kuulipilduritekomando ülem. Kuulipildur, kõht ette kasvanud, õlad lihavad ja laiad, pea paljas nagu pruunikaskollane klaasmuna, nõnda et ta see omaaegne hea sõber kogu ihusuuruses ta ees. Ta tundis raske uskuda, et see üleliia rasvunud, pehmeks ning voldiliseks muutunud keha kuulus mehele, kes meenutas tosin aastaid tagasi malmist valatud raidkuju, energilist, saledat; kõik temas oli muutunud, olid jäänud vaid endised silmad — terashallid, veidi vesised. Tundes äkki midagi nutukrambi taolist kurku tõusvat, ütles Tiit Pärtels siiralt, pisimagi seltskondliku teesklemiseta:

«Joonatan, poiss, see oled ju sina! Si-na, Joonatan! Kujutle ainult, ma ei tundnud sind äragi. Istu, ole hea! Kust sa siis nii äkitselt siia, meie linna kukkusid?»

«Kan-na-ta, vend... ja anna aega atra seada... Külalaps saab sellestki juttu aetud!» vastas ootamatu külaline ta kätt raputades.

Luuletaja Arumaa naeris.

Sa pead nimelt teadma, et meil seisab seljataga lõbus öö,» hüüdis ta. «Jah! Ja et me oleme maganud vaevalt mõne tunnikese... ja et meie pead sumisevad ka praegu veel otse häbematul kombel! Võib-olla leidub sul ehk paar klaasi konjakit, Tiit?»

«Leidub, leidub, miks siis seda ei leidul!» naeris Tiit Pärtels nüüd hoopis rõõmsamalt.

Luuletaja Arumaa, samuti nähtavasti sügavalt erutatud, jutustas jälle:

«Me läksime Joosepiga õhtust sööma. Ja äkki ma näen: Joonatan seisab leti ees ja proovib silmusid. Muidugi — valge viinaga! Noh, see oli alles rõõmus uudis — vana tubli Joonatan Tartust! Istusime siis ühisesse lauda ja uuendasime mälestusi. See olin mina, kes tegi hommi-kul ettepaneku sind üles otsida. Ei juhtu ju alati, et jumal neli vana sõjasangarit korraga kokku viib.»

«Joonatan, pagana pihta, ma ei teadnud seda tõesti oodata!» kordas Tiit Pärtels aina jälle ja jälle, juhtis vana sõbra diivani juurde, istus ise selle kõrvale. Kaks igapäevasemat külalist võtsid aset klubitoolides. Lihav mees hakkas nüüd sõnahaaval jutustama oma senisest elust. Ta olevat lõpetanud ülikooli, olles samal ajal mitmesugustes ametites. Ta olevat kõik need aastad veetnud siin ja seal provintsilinnakestes, nõnda ütelda ratsa oma kohvrite otsas. Kui ta omal ajal eksamitel käis, kavatsenud ta mitmel puhul Tiitu üles otsida, ei olevat aga leidnud kunagi selleks parajat aega. Kui Tiitu huvitab, kuidas on ta elu vahepeal läinud, siis saavad ta ütelda ainult nõnda palju, et kaevata polevat põhjust, samuti ka mitte kiita, — noh, leivast olevat ta puudust tundnud vaid paaril korral. Nüüd aga olevat ta juba mitmendat aastat perekonnaisa: usin ja hoolikas naine, kaks tütart ja nelja kuu vanune poeg, needki tublid ja teravad nagu raudnaelad. Umbes kuus aastat tagasi määrati ta rahukogu kriminaalasjade kohtu-uurijaks oma sünnilinna, tänavu aga arvati talle parajaks paigaks vana ülikoolilinn Tartu, kuhu ta olevatki nüüd asunud.

Kiskunud taskust kõveravarrelise suure piibu, hakkas kohtu-uuriija Asmus seda aeglaselt laadima, tõmbas tiku põlema ja hoidis seda pöidla ja nimetissõrme vahel. Ta naljatas, muutes oma idamaised silmad kitsasteks praokesteks:

«Kahju, et vanemad ristasid mu omal ajal Joonataniks, — palju paremini oleks sobinud Simson. Eks ole ju: kohtumõistja Simson... ha-hahaa! Ja sina ise? Ma mäletan, et sa käisid samuti ülikoolis juurat õppimas. Oled muidugi juba ammu lõpetanud?»

«Ei,» ütles Tiit Pärtels. «Ei ole veel.»

Ja nagu katsudes teist trööstida, ütles kohtu-uuriija Asmus:

«Ah nõnda, pole seega veel mahti saanud? Noh, sul pole ju ka päevi nii palju turjal kui minul. Ma mäletan siin väga selgesti, kui sa minu all landesväärnasi klobisid: kas sa polnud sel ajal alles paarikümne-aastane?»

«Jah, olin küll,» noogutas Tiit Pärtels.

«Nüüd sa kolmkümmend kaks või kolmkümmend kolme» küsis kohtu-uuriija Asmus.

«Kolmkümmend kolm,» ütles Tiit Pärtels.

Nagu advokaat Saks, pikk, kuivetu, sügavate näojoontega ja koolatüükaliste põskedega mees, kes oli seni vaikides olnud suitsetanud, ütles flegmaatselt:

«Jah, jah, õige. Ta oli meist kõige noorem. Mulle tundub ka praegu alati, kui ma teda vaatan, nagu peaksin ma tema kotsist ja muudest kultuurikolletest lihtsalt välja ajama. Jah, kas pole veider! Ei tahaks nagu usku-»

«Jah, jah, vürske poiss hoidis juba enam kui oodati tagasi püssirauda peos ja tappis inimesi. Kas sa mäletad veel, kuidas batko Balahhovitši kõriloikajad olid ja olid telefonitraadiga komissare ja talumehi, olid juba mõisamaid jaganud, meie aga istusime muul ja õgime suppi. Jah, see oli aeg, mil niisugused asjad ei rikkunud meie noort ja tervet söögiisugi.»

«Tunne pooks oma ligimest igal ajal, kui poleks vool karistus, ja kui sellelt ligimeselt oleks viisakat ootki loota... ja kui ümberringi valitseks vastav õhk-lood,» ütles luuletaja ja lõi käega.

Advokaat Saks naeris kõhinal, lahjad õlad nagu kahjuvaarsalt üles tõstetud. Ta oli neljast sõbrast kõige vanem ja puhitses hiljuti oma viiekümmendat sünnipäeva. Tal olid tihedad harjasjuuksed, jõumehelikult püsti kammitud ja tuhkjashalli läikega. Mitte ükski nägu, ka ta kael oli kaetud loendamatute kibrakestega, nagu oleks seda kaunistatud kõva käsnaga. Tal oli pikk ning kondine nina, esiletükkiv lai lõug, tilukesed vurrututsud ülemisel huul, tumedad käsnataolised sünnimärgid põskedel ja kõrvade juures; ta pilk oli läbitungiv ja terav nagu sellel, kes peab pahatihti vahtima kaugusse või tihedas hämaruses kellegi jälgi ajama. Ta oli erukapten ja armastas

«...oli seda meelde tuletada, samuti nagu ta armastab...» Ta väga sagedasti meelde tuletada oma sõjaaegset nasket ning karmi kättki. Oma praegusel ametialal oli tal halvavõitu kuulsus. Kuid ometi peitus tas midagi, mis sundis unustama paljusid asju (isegi tema halba iseloomu), mis laskis teda võtta kui head sõpra, vana kanraadi. Ning luuletaja Arumaa, lükates jalad suure kolinaga laua alla, naeris vihaselt ning ütles:

«Jah, Tiidul on oma elu korraldamisega vististi õigus. On olemas ainult kaks põhikirge, mis valitsevad kogu

kõnelgem hoopis lihtsamatest asjadest. Mis oleks, härrad, kui me läheksime ka täna õhtul kuhugi pidutsema? Ma pole harilikult küll kuigi suur kõrtsisõber ja istun nii seal kui kohvikuteski väga harva, täna aga oleme me nii suurel hulgal korraga kokku saanud ja ma oleksin valmis eilseid tempe kordama. Mis te sellest arvate, poisid, ah?»

Tiit Pärtels ütles kärmesti:

«Minul isiklikult pole midagi selle vastu. Ainult... kas sellest pole ehk praegu liiga vara rääkida?»

«Ei ole vara midagi, ei ole vara!» ütles Joonatann Asmus, kohtu-uuriia. «Sest täna oleks igaühel meist nagunii küllalt liikumist ja jooksmist. Kui me aga õigel ajal omavahel kokku räägime, ei lase me endid muudest asjadest ja askeldustest laiali vedada. Tehtud, veljed, üks ole?»

«Hästi,» noogutati.

Ja advokaat Saks, kelles äsjane väike vaidlus oli ellu äratanud rohkesti mälestusi ning muljeid, mis hakkasid teda kohe erutama, ütles jälle:

«Jah, nii või teisiti, aga need ajad, mida me täna tagantjärele pühitseme, olid tõesti ajad. On ju veel meelles, eks ole? Seal oli näiteks Kaarel Palu, vana kena mehi ke, siis Mihkel Teder, siis Ants Ooberpall, aga nad said kõik kuuli külge ja läksid hingusele. Meie pääsesime siiski tulema. Ja kes meist peale Tiidu tuli läbi ainult Eesti armees teenimisega: meie, teised, võtsime ju osa ka suurest sõjast Valge Tsaari au ja hiilguse heaks. Kas teil, härrad, on veel meeles, kuidas meie väeosa Narva marssis? Soomlased — ooberst Kalmu «kura did» — olid seal enne meie kohalejõudmist pidutsenud, kogu linn oli täis punaste ja nende poolhoidjate laipu. Pärast pidutseti edasi — Pimeaias.»

Luuletaja Arumaa kihvatas jälle vihaseks. Ta lõi ikka serviti käega vastu lauda ja ütles:

«Ära pane pahaks, Joosep, aga ma pean sulle siiski tähendama, et sa oled tõesti nagu mingi vana eru-verekoer! Nüüd sa siis leidsid aine, mida mäluda. Jäta, ole nii hea. Jä-ta! See ei passi ju siia. Täna sel päeval ladetakse niisugustest asjadest igal tänavanurgal ja paraadiplatsil juba niikuinii, mille kuradi pärast peame siis meie

—millel pooll soola lisama? Ma ei mõista lihtsalt, miks ta ei ole vana sõpra saavad üle mitme aasta talle, et ta aga hakkad kohe nagu poisike keksima. Ma ei mõista, kui tül vahel tasakaalu kaotab ja oma nais-
le ei tuletama ükitab, sest ta on meie teistega võrreldes
—ta on nii kergemeelne, aga ei süüa, elata-
misel tuleb, pistad nüüd...»

- tõusid lastele, mu sõnades polnud ju midagi lubama-

16. Nõlvokaat Saks samuti jälle ägestudes.

• Lubamatut? Oige, ei olnud! Täitsa õige — lubamatut olnud, aga sigadus — olil! Selge, sigadus olil» raius

...A. L. «Leidis inimene ka, keda meelde tule-

„Ja veel missuguses toonis, püü! Juba siis...

... oleksin ta omaenda käega surnuks

Ümard, selle sinu verejanulise soome oobersti tükis

...kurnditega... et ta r-raisa kondid kah maamullaga

© Blackwell
No. 4027

... Nii? Pagana pihla, seda sinu loogikat küll!

... ja meie seisukohalt tühikene, oli eesmärk Käim, selleks ja selleks

...hult, lühendab, oli ooberst Kalni sel ajal ja selles
...lühendat, praegusele nimele 1848

...Mik:3 Mik:1 i s31)

•Võrkseadistamine palun venna! Kui kõva häälega sa ka

...võiksennalt, palun, vennask! Kui kova haalega sa ka
...nõutakse ei kariuks... oli küll. Fakt jääb faktiks...

11. Kõik need, kes ei kavatse, on kuni 1. augusti 2007. aastani

• Kurat ja kaheksa. need tema verised pillerkaardid...

...teistegi temataoliste verised pillerkaardid... olid sinu

ivates niisiis vajalikud ja ka prog-res-siivsed teod?»

«Olid, O-lid!»

• Pär-rgu sind võtaks, nüüd aitab juba, ära pane

nlbksk>

«Kas sina siis tahad väita, et me oleksime edu saavu-

... ühegi verepiisakesel? Ei, jana, veri on rahvaste

riikide elus sama vajalik nagu... nagu... noh...

inapiim inimese elus. Vähemalt oma lapsepõlves vaja-

heid mölemad.»

...in ohtne raffalliiguteis valmis mis valmis

... ja ehtne raietälugutaja valmis mis valmis!»
«Lubab, lubab! Sa tahad ehk koguni väita, et ...»

«Iubă, iubă! Să tânăd enk koguni vântă, et...»
Măle, uindagi ei taha ma vântă ma aibult imestan

...mes-tan iah! Ole ometi õiglane ja tunnista vähemalt

...mes-tai, jai! Ole oimeti oigiane ja tuimista vaimuait

nüüdki, ligi tosin aastaid hiljem, et... sigadusi tegime neil kärarikastel aegadel paljul! Vä-ga paljul!»

«On sihte ja eesmärke, mis õigustavad veelgi suuremat karmust, veelgi kõvemat kätt!»

«Ah-haa, jälle ütlesid välja! Ikka barett, ikka barett! Selle veelgi kõvema käe järele ju praegu rõõgitakse, ja nagu paistab, oled sinagi oma häält nende rõõkijate kooriga ühte liitmas.»

«Luba, luba... ma...»

«Mida sulle siin enam lubada? Mis asja? Enam kaudgemale oma mõttelaadis sa ju minna ei saa.»

Advokaat Saks tahtis jälle vastu vaielda, lõi aga siis käega, muigas halvustavalt. Ta heitis jala põlvele, süütas uue sigareti, puhus luuletaja poole suuri suitsupilvi. Korraga hakkas ta kõõksatades naerma ja ütles:

«Siiski, siiski — loogika on sul tõesti nõrk. Alles praegu sa tähendasid, et iga inimene pooks teise inimese, kui poleks ainult hirmu karistuse ees ja kui ümberringi valitseks soodus õhkkond; nüüd aga satud sa lausa moraalsesse vihahoogu, kui ma tuletan meelde ainult... mingisugust juhuslikku pisasja. Isegi õõsi joodud konjak pole sind järjekindlaks teinud, hahaha!»

«Luba, luba!» hüüdis luuletaja Arumaa nüüd omakorda ja ajas enda poolest saadik istukile.

Joonatan Asmus, kriminaalasjade kohtu-uuriija, turtsatas poisikeselikult läbi nina ja hüüdis rõõmsalt:

«E-ehh, teie! Te olete tõesti nagu rügemendi päevil. Kas te mäletate ehk ka ise, millal te omavahel sobisite...? Alati oli teil naaklemist, vaidlemist, vihastamist ja vandumist. Ja nagu ma näen, teete te seda praegugi. Önn veel seegi, et see pole siiski teie südamlikku sõprust vähenanud, niisugune alatine krillimine, Noh, see on muidugi tubli, sobima peavad ka ristakuti minevate tõekspidamistega mehed, mitte aga ainult need, kes kleepuvad teineteisesse nagu kaks lestaimu. Võib-olla, Tiit, me segame sind oma poolpurjus peadega?»

«Noh, mis sa nüüd räägid!» ütles Tiit Pärtels, tundis aga tõesti, et teine oli märki tabanud. Jah, see oli veider, see tema tänane meeleolu: äsjane rõõm sõprade tuleku üle hakkaski vähenema, ta tabas end vaikselt salasoovalt, et need juba lahkuksid. Ta mängis paberi-

...nuttu seda ümber põlve, suitsetas, kuulas hajanud, vaadates kord ühele, kord teisele, tõmbas jalad üksteise vastu diivanit ja ulatas need tagasi laua alla. Luuletaja apedus näis äkki tehtuna, tema sõnaline lõpetus lausluseks, kohtu-uuriija suur kõht, mis ulatus talle ajal peaaegu põlveotsteni, pani südame iiveldama, advokaat Saks verejanu-loogika äratas kergelt mõtted. Ta mõtles samal ajal, et tõepoolest ei

...ta endistele lahingukaaslastele ülekohut teha, et teha nende tuleku üle heameelt tundma. Katsudes talle järele, et saada endas võidule pääsevast tujust taas ta, vaadates jääroosidega kaetud akna väljalt, näis undav tuul näis muutuvat kord-korralt

...Ablega te peaksite mind siis segama? Noh, Joonatan, juba sina üksi sunniksid mind muutma kolge sügavamalt sissejuurdunud harjumusi: ma ei oleks ma majja kas või... ükskõik millal.»

«Jah, kui sa oma tavalisi penipulmi pead?» küsis Arumaa ikka endise hukatust kuulutava prohvõetusega.

Naerdi.

Ja hakkati jälle vestlema maailma- ja kodusõjast, sest need polnud neile ainult juhuslikud mälestused, ei, need olid osa nende elust.

TALVISTEL TÄNAVATEL

Kui nad viimaks tõusid, et välja minna (sest polnud enam millestki rääkida ja neil hakkas igav), lõi kell juba kaksteistkümmend. Tiit Pärtels istus kogu aja pea-aegu liikumatult, vahetpidamata suitsetades, ja virgus nüüd nagu pikast unevaevast. Ta mõlles kergendustundega, et omegi viimaks vabaneb ta neist lörnakatest ja kohutavalt lihtsameelsetest inimestest, kelle ägetsevad hääled ja naeruväärselt tõsised mõtted suutsid teda nüüd veel vaid tüüdata.

Ta tõmbas palitu selga, võttis nurgast kepi ja kohendas end seni peegli ees, kuni teisedki vaimaks korda said. Siis koputas ta vaheuksele ning hõikas perenaisele, et ta tulevat tagasi umbes keila nelja või viie paiku. Ja nad astusid üksteise kannul — Tiit Pärtels kui peremees rea lõpus viimasena — vana maja külna koridori, labisid sealt, vaibusid raske paraadukse kaudu tänavale, kus

Tuiskas ikka veel madalat vastu, nagu peksvat tuisku: koon õhk oli täis nagu kanget soolvett, mis hakkas kinni kervadest, põskedest, lõunast, laubanahest. Tuul oli

õhupõlvne, rahutu, näis koosnevat teravatest jäänõel-
te tükidest. Majaseinad olid endiselt hele-
tõrget hõõmatisekorrast, telegraafitraadid olid
nagu juba maha raputanud ja undasid tumedalt.
Tänaval hakkasid varsti külmetama. Siis rebenes hetkeks
põlvne hall pilvekate ja nagu määratu suur
õhk välgatanud korra üle lamedate plekk-
kivide kiirtekimp kulges kiiresti lõunast põhja
kõrgesse, paksude laineliste hangede all maga-
matsaviljade poole.

Tiit Pärtels asus hanerea lõpust selle etteotsa, hakkas
põhitama. Ta käis kiiresti, viibutas hoogsalt keppi,
terav raudots rebis kõnniteelt üles tillukesi jää-
d. Advokaat Saks pidas temaga sammu, Asmus,
õhuvõrja, ähkis kuuldavalt ja tegi kõik, et sõpradest
juba maha jääda, luuletaja Arumaa vilistas lõbusalt-
põlvne, ignüks neist mõttes nüüd oma isiklikke mõtteid,
õhuvõrja, — nad olid jälle tavalised kodanikud, mitte
õhuvõrja vana sõjakaaslased; nad olid kaua ja üksikasja-
lalt mõlunud möödunud aegade mälestusi, nad olid sel-
lased, midagi neis oli nagu tühjaks nõrgunud. Ja
lõpuks kui kuskil südalinna pool alustati vabariigi
tõul, polnud nelja vana sõpra ümbritsevates tühjades
tundlates tänavates kuulda midagi peale nende raskesti
õhuvõrjate sammude, millede korratu kaja tungis kui-
gi häärides telegraafitraatide tasasesse ühetoonilisse
õhuvõrja ja mööda maad roomavate tuisuhoogude kahi-
nust.

«Sa oled ka pagana kaugele elama asunud,» ütles
kohtu-uuriija Asmus viimaks ja kõhis valjude paugatus-
lõpu.

Tiit Pärtels, viitsimata tagasi vaadata, vastas:

«Jah, siin on vaiksem. Ma ei kannata nimelt autode
õhuvõrjat.»

«Kuulake ainult, kuulake — minu tutvuskonna kõige
rahutum inimene ei talu Tartu-taolise suurlinna kära!»
ütles luuletaja Arumaa ja naeris.

Ning kuna kõik teised olid antud probleemi kohta seega
midagi lausunud, tähendas lõpuks advokaat Sakski:

«Noh, talle aitab ka kõrtsilärmist... hahaha!»

Siis mindi jälle vaikides, ja Tiit Pärtels, sõprade hea-

tahtlikust pilkest häbi tundes, kortsutas pahuralt laupa. Jumal paraku, nad võiksid ta eraelus sorimise tõesti juba jättal mõttes ta pikkamisi. Katkendlikud ja mõtetud pildikesed libisesid vaimusilma eest läbi: leskproua Helk istub kaetud söögilaua taga ja vahib imetledes lobisevat anatoomia-assistenti; Aino astub sulgkergelt, pisut keksival kõnnakul tuppa; kaks ooberit mööduvad teineteisest; udus võppuva gaasilaterna all seisev vanaldane naine jälgib teda painajalikult valgete silmadega. Millal ja kus oli ta seda kõike näinud? Või vormis aju neid mälestusjuppe meenutavaid viirastusi tühjusest? Kõik see, millesse tal oli vaja puutuda, millega pidi tegelema ta mõte, — kõik see hakkas teda hirmsasti tüütama, tundus ülearusena. Luuletaja ja paks kohtu-uuri hakkasid imelikult venivate häältega iseloomustama fašistlikku riigikorda, valdesid veidi, leppisid lõpuks kokku ja arvasid üksmeelselt, et sõda algab kindlasti hiljemalt kolme aasta jooksul. Voorimees kahe purjus korporatsioonirebasega kihutas mööda libedat tänavat üles ja hobuse kabjarauad pildusid kaugele taha suuri lumelahmakaid.

Mida enam läheneti südalinnale, seda enam sigis nende teele veel teisigi jalutajaid. Orkester mängis nüüd marssi ja kompaniide haukuv tervituskaja veeres kiiresti üksteisele järgnevate prahvatustena üle talviste tänavate. Tiit Pärtels astus edasi nii pikkade sammudega, et teised talle järele ei jõudnud, hoidis käsi seljal ristis, vedas jalutuskeppi järel mööda konarlikku jääkolakat. Noored naised, kelle karusnahkadest ümbritsetud õhetavad näod vaatasid teda uudishimulikult ja tungivalt, kutsusid temas aeg-ajalt esile vana ammutuntud edvistamisvajaduse — ta kujutas end väsinuna, blaseerununa, hajameelsena, naeratas mõnele neist nagu juhuslikult või imestades oma meeldivat ning mehist naeratust. —

Viimaks jõudsid nad peatänavale. Suurturg mustas rahvast; üle eesseisjate peade võis näha lehvivaid riigilippe; orkester mürtsutas nii tügevasti, et tuisune talveõhk sellest vahetpidamata värises. Pisut hiljem hakkas keegi kõnet pidama — sambana vägev linnapea, kelle kõrval seisev kõhn diviisiülem meenutas vana raisakulli. Ja kasutades hetke, mil nad olid sunnitud müürina

...võivad muudatlikult selja taga seisma jääma, ulatas Tiit Pärtels sõpradele kordamööda käe, vabandas väga kiiresti nende asjatolmetustega ja käändus kohe talle meele pööratavasse, kartes endamisi, et teised teda vabanduse tagasi kutsuvad.

Tiit mõttes ta, et oleks vaja kuhugi sööma minna, mõnelt kujutluski sellest, et ta peab jälle ühes ooberpanstionäridega sama laua juurde istuma, mõnelt vastumeelsena. Kuid kolmest vanast sõjamehest vajalikku kaugusse jõudnud, ei saanud ta enam tahtsa päeva vastu siiski ükskõikseks jääda ja pidi parandil lõpuni vaadata. Ta läks turu veerest peatus Kivisilla ees, tõusis kikiarbaile. Rohekasd sinelid palistasid avarat platsi; seltskondlikud antantsioonid moodustasid üksikuid musti laike; nais- ja lastelühendustest nägi ta vaid tumesiniseid lotamütse. Iga pool, kuhu tuulehoog üle kivise väljaku puhus, sirgusid ühtlasi iltpavate keeltena kahekordsete majade suunas, kuhu nad, loid rahutult edasi-tagasi. Vägeva kerega linnapea — auväärne, pikk, rinnakas — pöördus kord pahemale, kord paremale, ja valjuhääldajad, kelle ta vägeva optandi-aktsendilise hääle endasse, kuulnud ta tulihingelise kõne tulise lõpu laiali kõigi nelja laate poole: «... Ja nõnda, minu daamid ja mu härrad... minu kallid kaaskodanikud, võitsime me tagasi pärast seltsimesaja aasta pikkust pimedat orjaööd oma vabaduse. O-ma... va-ba-du-se, minu daamid ja mu härrad... mu kallid kaaskodanikud... Ja nii sai tõeks meie suure lauluisa ettekuulutatav sõna: tänu meie meeste vahel Narva all... ja Pihkva all... ja Krasnaja Gorka all... ja paljude ning paljude teiste linnade all... tuli meile kuningas Kalev tagasi koju... Jah, ta tuli tagasi koju, mu daamid ja minu härrad... ja minu kallid kaaskodanikud... oma lastele õnne tooma, jeesti põlve uueks linnaks... Elagu...! Hur-r-raa!»

«Elagu Hurra-a-a!» põrutasid kaitseliitlased, nais- ja laste ja ülesrivistatud kompaniid.

«Kae, kae, kus endale ikka vatsa ette nuumanud, va jungaläher!» torises härmatanud vurrudega tööline Tiit Pärtels ees oma kaaslasele.

«Kr-raaksub! L-las kr-raaksub! Varsti enam ei kr-

raaksul» ütles musta baret ja laia kandilise lõuaga fašist oma kaaslasele, kes oli samuti baretis ja samuti väga laia ning kandilise lõuaga.

«Ja sel-l-lepärast ma ütlen teile, kallid kaaskodanikud...» jätkas linnapea, sattus äsjasest «hurraast» veelgi enam hoogu ja tõusis kerge nõksuga kikivarbaile.

See ammunähtud pilt ja need kaua käibel olnud metall-rahana tuhmiks hõõrdunud sõnad ei paelunud Tiit Pärtelsi tähelepanu kuigi kauaks: ta oli kuulnud neid juba enam kui kümnel korral, ja ikka oli kõik seal oma kohal: seitsmesaja-aastane orjus, vägevad teod Narva ja Pihkva all, Kalevi kojutulek, rahvale õnne toomine, jeesti põlve uueks loomine. (Teotahtelised optandid polnud ikka veel «kohalikku keelt» selgeks saanud!) Ta muigas tighedalt, astus trotuaariservalt maha ja hulkus tagasi Aleksandri tänava ringpoodide poole, tundis jälle nälga. Ta püüdis kõiki südalinnas asuvaid söögimaju meelde tuuletada, kaalutles, ei jõudnud otsusele. Ta ihkas täna miskipärast üksindust, — ta oleks kõlge meelsamini läinud kuhugi sellisesse kohta, kus peale tema poleks ainustki hingelist. Kui ta pilk hoopis juhuslikult ühe läheduses asuva viimase järgu restorani määrdunud sildile sattus, pööras ta sammud kohe sinnapoole, läks mööda kiviastmeid alla keldrikorrale ja lükkas ukse suure hooga lahti, tabades kedagi vastu külge.

Lüüasaanu oli paks kõrtsmik ise, väsinud ning vimmas, ja Tiit Pärtels mõtles tighedat kahjurõõmu tundes, et see vastik lihalasu söimaks teda meelsasti. Ent selle asemel naerutati talle maguslahkelt, viibati laia roosakaks tur- sunud labakäega, astuti tehtud kõnnakul kõige puhtama laua juurde, hõõritati koguni puusadega. Siin-seal nur- kades konutas siniste ninadega räbaldunud voorimehi; kaks purjus lodjavenelast jõid õlut; vatist õlgadega kraadepoiss istus kõrgel baaritoolil, jalad pikkade ämb- likukoibadena ümber selle kõrge samba, ja lõi pis vär- vitud ettekandjaga.

Kuigi selles viimase järgu urkas puudus just nimelt vaikus ning rahu, otsustas Tiit Pärtels siiski kohale jääda, istus ja ütles:

«Palun lõunati!»

Kohmakal rasvamäel asuv tilluke rasvane pea hakkas

... oma omanäolise silmusuuga vuristama, tehes iga sõna

... tülpeent kummardusi:
«Karbonaad hapukapsaga, šnitsel *à la Vienne*, prae-
toot hõõp, kottelid naturell, pörsapraad krõbestatud kar-
bonaadiga, munaühani õuntega.»

«... ja karbonaad,» ütles Tiit Pärtels.

«... ein ougenblikk!» hüüti tee-
nusvalmilt.

... kui suur mees oli juba üleni lainetades kõõki uju-
... Tiit Pärtelsile veel midagi. Ta hõikas üle öla:

«... viin, palun!»

«... ougenblikk, ougenblikk... jah!» vastas ukse vahelt
... mahedamalt.

... kõik odavast tubakast, lahtunud õllest, hap-
... higist, kuumadel pliidiraudadel särisevast
... lambarasvast. Lett varjas suurt puhvetikappi,
... eeskujulikult ritta seatud pudelid; seintel rip-
... pildid: tetre sihtiv jahimees, kuklasse heidetud
... tüdruk lagedal merekaldal, kalasabaga näkk
... Ja veel kipsreljeefid: põdrapea, piipu suit-
... hakerlane, harkisjalu seisev jahikoer, suurt õlle-
... hoidev eesti talutaat pasteldes ja kõrges
... Laest kõlkus alla midagi kroonlühtri tao-
... suure sarve külge riputatud mõnikümme
... kõlksatasid iga kord, kui uks avanes või
... Baaritüdruku väsinud ilmesse näis sigivat hoo-
... ootusrikast elevust: seal istus päris ehtne
... mees, küllap see vajab peale rammusa toidu ja
... viina veel midagi muudki...

Parajasti kui Tiit Pärtels oli ametis kogupildi saami-
... ümbrusest, lendas kõrtsi välisuks jälle suure
... ristiselili, ja nüüd astusid sisse üksteise kannul
... noort poissi, esimesel rihmaga kaelas kolmerealine
... loolspill, teisel kitarr, viimasel tulejal kaasas väike kan-
... Need olid nähtavasti kas mustlased või petserlased,
... võimalik ka, et segaverelised, — kõigi kolme nokats-
... mötside alt lainetas välja süsimust juuksetutt. Ilma et
... keegi kõrtsikülalistest oleks vastavat soovi avaldanud,
... hakkasid poisid hoogsalt mängima, seistes püsti keset
... ning tühja tuba, lüües jalgadega takti ja suitseta-
... ise teist silma uljalt kissi tõmmates.

Tiit Pärtels kuulas, kuulas, ja mida enam ta kuulas, seda ebaloomulikumaks hakkas muutuma ta meeleolu. Hetkeks näis talle, nagu peaks ta tõusma, leti taga istu- vate tüdrukute kummarduse tegema ja lõbusa hooga tantsu algama. Siis haaras teda samas sügav parata- matuse tunne, otsekui seisaks ta kangesti lõdisedes mingi kitsa-kitsa piiri taga ja katsuks sellest asjatult üle astuda, — oh, ta on väsinud, ta on väsinud! Ja kõige lõpuks haaras teda äkki poisikeselik rõõmuhoog — jah, pagan võtaks, milleks ta üldse norutab, vaja on ometi elada, vaja on ometi seda elu nautida täite sõõmudega! Kui muusikamehed lugu vahetasid, mängides nüüd nal- jakalt rütmi muutvat rahvaviisi, hakkas ta muheleval ilmel jalaga takti taguma, peaaegu samasuguse usinu- sega, nagu nood kolm seal oma kontserti andsid.

Viin jõudis lauale. Ta valas kohe klaasi täis ja murdis tibatillukese tüki leiba, sest kõrtsmik vabandas, et praega kuluvat veel aega. Tuli meelde midagi umbes samalaadi- list — samasugune mustus ning räpasus, sama katkenud publik, sama uljad tänavamoosekandid; see mälestus kuulus aga nähtavasti tema päritolu juurde ja ta ei taht- nud sellest kauemini mõelda, — käigu see kuradile, tal pole sellega enam mingit pistmist — tänane Tiit Pärtels pole enam see, mis tunane Pärtelsi Mihkli Tiit! Toetades pea käte najale, jälgis ta laugude vahelt üha sagedamini üle leti vaatavat baaritüdrukut ja laiade õlgadega kraade- poissi, kes muutus juba rahutuks.

Ja kohe tuli tagasi kogu tema edevus, püsimate, vajad- dus kellelegi järele joosta, kihk kedagi püüda, pikkamisi võrgutades end maksma panna, kedagi vallutada, kellegi tunded ja tahe halvata, elumehe enesestmõistetavusega maha sõtkuda. Viina tilkhaaval läbi hammaste imedes hakkas ta mõtlema kapten Cerberuse, oma vana sõbra naisest, kelle ümber ta oli tiire teinud juba enam kui kaks kuud. Ta kujutles jälle pikkamisi ning üksikasjaliselt seda ilusat valgeverelist, seda lõbusat polgudaami, kes näis oma sõbralikkuses liigagi lubavana, kuigi siiani kaljus ainult — lubavana.

Ta jõi veel klaasitäie, mõtiskles, veeretaski hajameelselt leivakuulikesi. Muusikamehed olid nurgas istuvatelt voorimeestelt välja kaubelnud nina peale pudeli õlut ja

... ja lõbusalt keelt laksutades; paks kõrtsmik astus lihtsalt kui astuval sammul sõrmeotstele ja laulnukuga ja ulatas selle Tiit Pärtelsi ette. Laul lõpuks lõppenud: rohkesti jalutajaid, — Tiit Pärtels vilksatas jääroosilistest akendest

... ja kühklast töid oma rõivastega väljast sisse

... ja mis värskendas ja tegi meele palju

... keegi otse ukse taga, et elavhõbe seisvat

... ja kolm kraadi alla nulli, noh, see polevat

... hahahaha!

... naeris samuti ning lisas:

... ega midagi. Aga vapsid, näed, olid väljas

... woodritega!

... ei karda külma, puupead ei karda külmal!

... ning uljas hääl, kuid vaikis samas nagu poo-

... röhkides:

Ahah, vastu molu said, vennas... hohohool! Täitsa olpp! läks! Ära irvita raffa ja ta liikumise üle! H-hohohoh- hool!

Kuid Tiit Pärtelsit säärased poliitilisest pinnast võr- ... näeklemised ei huvitanud, ta peas sündis äkki ... kavatsus: muidugi, mis siis, ta lõpetab varsti söömise ... Cerberusele külla! Ta ujus jõudud viina mõjul ... oma harilikus sõiduvees, vaadeldes end täis uhkust ... «Siin istub Tartu tuntuim elukutseline maja- ... olge head, austatud proua major, ja katsuge talle ... seistal!» Selles veendunud enesehinnangus polnud ... ainustki tilgakest irooniat, jah, see oli tema ... kolmekümne kolme aastase peene härras- ... elumõtteks kasvanud kujutlus oma meeldivast ... aastate jooksul väljaarenenud vajadus ... teistest võistlejatest, esikohale, ikka esi- ... lahale.

Ta hakkas kiirustama, närts rutates, kugistas alla ... lihatükke, kuni magu sai täis ja isu hakkas kaduma. ... viskas ta lauale kaks kroonist paberraha, ei oodanud

enam tagasiandmist, vaid tõttas pikkade sammudega uksest välja, palituhõlmad laiali.

Ent tema tujudega oli täna kentsakas lugu — vaevalt oli ta tänavale astunud, kui ta hakkaski juba kahtlema. Talle tundus naeruväärsena, et ta oli unustanud oma asjaste kaalutluste juures ühe tillukese asjaolu, ja nimelt selle, et kapten Cerberus on kindlasti oma kompaniiga paraadiplatsil ja vaevalt istub proua Helmigi säärasel puhul kodus. Kerge ahastushoog lõi ta südamest läbi: ta tundis end väga õnnetuna; keegi salakaval ja kuri oli teda nagu rängasti petnud. Ke-da?! Teda, teda, Tiit Pärtelsit! Vastutulijad, omavahel hoogsalt vesteldes, komistasid talle peale, lükkasid ta rentslisse. «Pagan võtaks, kas see pakane ei tahagi enam järele anda,» vandus keegi. «See ka mõni pakane või asi, — nägid ju, kaikamehed olid väljas tänagi oma ki-i-i-vrites!» heitis keegi jälle nalja üha väljakutsuvamaks muutuvate vapside kulul. Kell raekoja tornis lõi pool kaks. Ja äkki hõigati teda — põrisev kurguhääl viskas talle järele: «Hei, kuule, Tiit, vanapoiss... hei, Pärtels, kuramus! Kuu-u-let!»

Tiit Pärtels peatus võpatades, pöördus ja vaatas tagasi. Ta ei eksinud, sealt see paarike tuligi, — kapten Ollino (Cerberus!) hoidis oma kaasat hellalt kaenla alt kinni ja seletas talle midagi peaaegu kõrva. See jändrik ohvitser oli oma hüüdnime tõesti auga ära teeninud, — tarvitsetes talle vaid korraks otsa vaadata, et mõelda kohe tugevast ja jonnakast buldogist, kelle lõrinas võib peituda ühel ajal nii ähvardavat tigidust kui ka heatahtlikku hoiatust. Kapten Ollinol puudus kael peaaegu täiesti, — ta nurgelist graniidikamakast meenutav pea istus otse vägevatel õlgadel; tal oli madal ning lai nina; tema põsesarnad olid tugevad ja muutsid laiaks ka kogu näo. Paks sinel näis ta keha ümber iga hetkega aina enam pingule tõmbuvat, nagu kasvaksid mehe jämedad lihased lakkamata, peatamatu järjekindlusega. Ometi olid tal väga heatujuulised sinisilmad, sel veidi ebaõnnestunud, inetul, ent kangeliski mitte vastikul inimesel, suured, usaldavalt vaatavad silmad, mille sügavusest läigatas vastu määratut vitaalsust, murdumatut elujõudu.

Major Ollino — Cerberus — hüüdis juba eemalt:

«Ahah, sina, Tiit-poiss! Tere, tere... ja häid pühi! Sa

hakkad muldugi, et ma täna vabalt ringi hulgun? Jah, need mul vedas. Mul on nimelt terviseparanduse päevad, need hakkas järsku vaeva tegema ja ma pean seda kaitseks kaitseks näitama minema. Kuhu sina praegu

Minu? Käisin paraadi vaatamas,» vastas Tiit Pärtels.

Ohvitseristavast pakasest hoolimata võttis ta mütsi ja ulatas pikakasvulisele naisele käe. Proua Helmi naeris samuti südamliselt, näitas hetkeks oma tervisevalgeid hambaid, tegi kandadel kärke tiiru ja ütles, et ta on filmi olevat tema arvates nohu andnud nii edagi kenale noorele sõdurile. Tal oli lohuke lõua all ja põsed roosatasid, ta pikkadesse ripsmetesse kulmukarvadesse tekkis juba härmatist. Tas oli Tiit Pärtelsile seletamatut, mis sundis äkki mõtlema metsa-kohta, kus on äsja vihma sadanud.

Ohvitser selja tuisu poole ütles Tiit Pärtels, naerata-

hõltsa, ehkki hoopis teise tagamõttega kui nood kaks:

«Kas arvate? Ometi näeb armuline proua ise välja hea nõiaka kamina järele: silmad säravad ja veri aina nurgel põskedes.»

Ohvitser ütles kulme tõstes:

«Noh, kas ma ei ütelnud sulle — täna sa peale komplimentide muud ei kuulegi.»

Tiit Pärtels pomises kergesti punastades:

«Nii? On siis ka keegi teine samu meeliülendavaid mõtlesid märganud?»

Pöördudes heleda naeruga mehe poole küsis proua Ollino nüüd vallatult:

«Kas räägin, Bobi?»

«Ole hea, miks mitte! Räägi, räägi!» ütles Cerberus.

«Vaadake, härra Pärtels, mul käis täna kosilane,» jutustas nāgus majorikaasa kohe ikka edasi naerdes. «Jah, vabandage, ma ei saa end tõesti pidada, hahahaha! Arvatavasti te ju teate, et mõningad noored poisid kipuvad karmesti lipitsema minuealiste... see tähendab vananevate armidega. Nad võtavad selliseid vahekordi nimelt nagu kaitsekonainimese peent joont, sellepärast. Ja hiljuti hakkas mullegi silma viskama üks niisugune noor kukk, keegi sõjakoolist tulnud aspirant, päris kena inimene. Hääst pikk, sihvakas, tõsise ilmega, tuletab ehk

veidi teidki meelde, on aga teist — ärge pange pahaks — hulga noorem ja sihvakam. Mina igatahes ei teadnud üldse arvatagi, et ta teistest omataolistest põrmugi maha ei jää, kuni ta täna meie ukse taha ilmus, võluvalt naeratades sisselaskmist palus ja, et mu mees pidi tema teada ühes oma kompaniiga väljas olema, hakkas mulle kohe armastust avaldama. Juba eeskojas, kujutage ette. Isegi lilled olid tal kaasas... kujutage, jah, ainult ette. Hahahaha... te saate ju aru, ma pidin ometi seisukorra ära kasutama! Ja ma lükkasin magamistoa ukse lahti ja hüüdsin papile, et ole nüüd kärmas ja tule kohe voodist välja: kosilane on majja sõitnud, su vanale naisele tuli peigmees. Noh, härra Pärtels, te oleksite pidanud sellele nolgile otsa vaatama, kui ta seal tikksirgelt kohal seisis ja kordamööda punastas ning kahvatas. «Just nii, härra kapten! Palun vabandust, härra kapten! Just nii, nali, härra kapten!» Cerberus aga — mis te arvate, mis tema teeb? Ta, hull inimene, mängib järsku armukadedat ja tirib kuskilt sahtlist välja ilmatu suure sõjaaegse revolvri. Hahaha! Ja nüüd hakkate teiegi veel, härra Pärtels!»

Kuni naine vadistas, seisis Tiit Pärtels nagu sütel, surus hambad kramplikult vastamisi, tundis end häbistatuna, läbi pilgatuna, katsus oma üha kasvavat kohmetust varjata ilmetu muige taha. Jälle ei saanud ta endast aru: mida kaugemale proua Ollino oma jutustusega jõudis, seda suuremaks kasvas tas pahameel selle vastu. Ta oleks tahtnud meelsasti oma teed minna, — jah, kurat võtaks, kas selles valgeverelises tõumäras on siis üldse midagi, mille nimel maksaks riskida? Ja enne veel, kui ta isegi oma sõnade tõelisest ulatusest aru sai, ütles ta kõvera muigega, mis laskis ta silmi paista veelgi enam kõõritavatenä:

«Nojah... See poiss oli siis ju päris peast ogar!»

«Miks te nõnda arvate?» küsis naine kärmesti ja vaatas talle korraka otse silmi.

Tiit Pärtels jättis kiiresti jumalaga ja kehtas õlgu. «Miks? Ma ei... tea...» ütles ta pikkamisi. Suundudes esialgu suurte sammudega mööda jäätunud kõnniteed otse edasi, käändus ta varsti pahemale, et rutata tagasi koju.

I A S P E A T O K K

«AINO, SINA?» HOOAB TIIT
(KAHE PATUSE PEREKONNATÖLI)

Tiit Pärtels mõtles, et niipea kui ta koju jõuab, heidab ta voodisse ja magab kuni õhtuni. Ta oli nüüd täiesti loollale otsusele jõudnud, et ta tänane rahutu meeleolu ei tulnud milleski muust kui poolikust puhkamisest. Et tülipõlve kolge vastu ja äsjase solvumise kibedus isegi käitumise vastumeelseks muutis, üüris ta Barclay platsi juures korter, vajus hooletult selle pehmetele istepatjadele ja unustas aadressi.

Juba mõne minuti pärast jõudis ta koju. Ta nõõpis pahimeelmad hooletult lahti, tuhnis tehtud hajameelsusega mööda taskuid, maksis sõiduraha. Ta läks jälle läbi suure külma koridori, kõlistas võtmega, avas snepperluku. Ja vaevalt oli ta tuppa astunud, kui ta tõmbas juba kulumud tujutult alla: keegi istus diivanil ja vaatas talle etteheitvalt vastu, — Aino Sanglepp, tema praegune armastatut.

Tavalises olukorras oleks naise ootamine Tiit Pärtelile vaid nalja teinud, kōditades tema suurt enesetunnet, täna aga tundis ta tema vastu lausa viha. See külastus

tähendas ju jälle vestlemist, pingutusi, veelgi suuremat väsimust, veelgi sügavamat igavust. Ta teadis mõtlema-tagi, et ta peab kohe meeldivat üllatust teesklema, naerma, suudlema, mesimagusa häälega mõningaid komplimente ütleva, ähkides ja puhkides suurt, hinge,ihu ja kõiki tavasid purustavat kirge mängima. Jah, muidugi, muidugi, ta peab isegi vabandama: «Anna andeks, armsake, mu kõige-kõige kallim, ma pidin paariks minutiks välja jooksuma, sest ma ju ei teadnud, kas sa saad täna mind külastada või ei saa.» Ta peab jälle valetama, valetama, valetama. Ja kõike seda nõnda sügava vastumeelsusega kujutledes tõttaski ta kohe kärmesti istuja juurde, haaras endale ulatatud käest tugevasti-tugevasti kinni, tõstis selle huulte ja hüüdis silmi kogu jõust pärani ajades:

«Aino, sina! Jumal paraku, missugune tore ootamatus, missugune kin-gi-tus mulle tänasel pidupäeval! Ei teadnud lootagi, ei teadnud oodatagi! Ära pahanda, et sa mind kodunt ei leidnud, — ma kirjutasin kirja ja käisin seda postile viimas.»

Naine kõõritas kurjalt, — ta teravad hallid silmad näisid ninaotsale kokku vaatavat. Tiit Pärtels mõtles, et nüüd tuleb kindlasti põhjendamatu armukadedus, lapsikud ja rumalad etteheited, umbusk, üksikasjalised järelepärimised, kahtlustused. Ta muutus kohe ettevaatlikuks, sest ta kavatses mingi tigea tungi sunnil veelgi enam valetada: mis siis, seipitsegem aga jälle olematuid lugusid, juhtumusi, mis pole kuskil aset leidnud! Ja ta ei eksinud oma ootustes, sest naine juba ütleski:

«Nojah, see on ju ikka nõnda, et kui ma sind ootamatult külastan, oled sa kuhugi läinud, nagu viimane varganägu jalga lasknud! Minu arvates on see liht-salt a-la-tu. Ma ei saa ainult aru, milleks sa niiviisi vigurdad, sest ma ju ütlesin sulle juba meie tutvuse algupäevil, et... meil mõlemal olgu vabadus katkestada. Mäletad, ah, ma ju ütlesin nii? Mui-du-gi ütlesin, ei, ei, ei, ei, ära katsugi vareldal Hästi, noh, sul pole minu vastu enam tundeid? Eks tee siis lühike lõpp, aga ära mind ometi nõnda toorelt peta!»

«Armas, kuidas sa küll üldse nõnda kõnelda saad!» hüüdis Tiit Pärtels ja mõtles samal ajal küüniliselt, et

tapetult üllatavuseid sõnu on ta lausunud vist kümneid aastaid varemaltgi.

Aino põrnas kingakontsaga vastu põrandat ja pigistas suu kinni. Hea tuju puhul oli ta väga meeldiva, lausa üheksa valimusega — suurte merekarva silmadega, hästi-vaatunud rindadega, tillukese kitsa ninaga ja kollakas-punase näonahaga; ent kui ta vihastas, sigis ta ilmesse hoopis teistsuguseid jooni. Ja vihastas ta sagedasti ning üldiselt. — Jah, paraku, nii see oli, ta leiutas peaaegu kõik üldiselt. — Tiit Pärtelsel midagi säärast, mis talle põrmugi ei meeldinud ja mille eest ta pidi armsamale etteheiteid tegema. Ta oli üks neid tavaliselt teelt kõrvale kaldunud inimesi, kes põhjendavad oma patustamisi mehe jäleda käitumise ja vajadusega vabaduse järele, kes on samal ajal kiivamad kui ükski noor tüdruk. — Tiit Pärtels oli säärane närvlik varitsemine ja alatised järeleandlused iga tülipuhanguga Tiit Pärtelsi edevust järjest kergemale kruvinud, viimaks hakkas see aga tüütama. Ja samal, paris viimasel ajal, oli tal tunne nagu inimesel, kes on muu ülepipardatud toitu aplalt täis ahminud ega oska enam kuidagi vajaliku viisakusega välja sülitada.

«Oh-h, ära räägi! Ei, ei, ei, ei, ära räägi, ma ei taha, ära räägil Issand halasta, kuidas mina seipitsen ja seipitub!» ütles proua Sanglepp. «Juba eile õhtul luiskasin enda Sanglepale ette pika loo äkki haigestunud sõbranna, hommikul rääkisin jälle samast asjast, seisin sinuga... vana Sanglepaga, tähendab... ligi tund aega rääkides, et teda hästi väsitada ja ise pärast kergemini rahuks saada. Jook-sin na-gu... ru-mal! Jah, na-gu rääkides! Ja kui siis viimaks siia jõudsin, polnud sind üldse kodus! Luba endale tähendada, et sa oled liht-salt — a-la-tu! Sa oled meeslibu! Meeslibu jah, vaata, kes sa oled!»

«Aga armsam, ma ju ütlesin ometi, et ma käisin kirju postil viimas,» lausus Tiit Pärtels ja katsus ikka naerata, kuigi ta oleks meelsamini vanduma pistnud.

«Ei, ei, ei, ära räägil Ära räägi, ära räägi, ma ei taha, ära räägil!» hüüdis proua Sanglepp, muutus korraka valvaks ning küsis, kummardudes luurates ettepoole: «Mis asja sa käisid postil viimas? Kirju?»

«Jah, ma ju kõnelesin, et kirju,» vastas Tiit Pärtels.

«Ma ei saa aru,» ütles Tiit Pärtels ja naeris korraka valjusti.

«Ei, ei, ei, ära irvita! Ära irvita! Ära irvita! Ma ei taha, ära irvita! Kas ma pole sind juba korduvalt palunud, ä-ra ir-vi-ta! Või tema ei saa arul Lurjus, vaat kes sa oled! Sull... vaat kes sa oled! Alles praegu ütlesid, et käisid kirja postile viimas, pärast aga see kiri muutus juba kirjadeks. Valelik! Ei, ei, ei, hea küll! Hea küll, hea küll, ma ei taha, hea küll! Ma võin ju oma teed minna! Eks kutsu need igavesed lirravad minu asemele, need jäledad nais-ü-li-õpi-la-sed, kes kulutavad siin muudkui vanemate vaevaga teenitud pennikesi ja magatavad... sind... ja meie mehi... jah!»

46

«El, el, el, ära põrnitse, ära põrnitse! Ma... ei...
«El... ära põr-nit-se! Ja ära sa mõtlegi, et ma sind ei
«... hüüdis proua Sanglepp nüüd juba hoopis tasa-
«... «Tean küll, kes sa oled! Bandiit — vaat kes sa
«... — vaat kes sa oled! Vör-gu-ta-ja — vaat kes
«... Jah, tead, Tiit, sa oled niisugune inimene, kes

«Kui sul õigus oleks, siis ei võiks minu maitset igalahes laita,» ütles Tiit Pärtels tigidalt. Kuid ta suutis end lille taltsutada ja näitles kogu osavusega: «Armsakene, ara ometi pahandal Milleks? Pole vaja! Mis oli, see on möödas. Ma pihtisin sulle kogu oma mineviku, — sa pidid ju teadma, et nende fiktiivsete nimede taga võib peituda nii mõnigi sinu tutvuskonnast. Anna andeks, et ma ei teadnud sind täna oodata.»

«Aga paike, miks sa mind ometi nõnda sõimad?» küsis Tiit Pärtels. Ja nüüd oli ta kõõritama hakkavates

silmades midagi niivõrd otsustavat, et naine äkki taltus ja nutma hakkas.

Nõndaks, see oli siis reaktsioon, torm ja äike olid möödas, varsti võis oodata juba hoopis vastupidi-seid tuuli! Tiit Pärtels vaatas enda ees võppuvaid õlgu, roosakasvalgeid sõrmi, mis varjasid hüsteerika-krambikestest tõmblevat nägu, ilusaid tugevaid rindu, mis pingutasid kergelt kleidiesist. Ta hinge täitis endiselt sügav tusk selle rumala ja ebaloogilise naise vastu, ometi aga hakkas selle tusa kõrval tekkima juba ka midagi muud, — vajadus sellesama rumala ja ebaloo-gilise naise õrnuste järele. Ja neelates kuivaks tõmbu-va kurguga, istus ta nüüd samuti diivanile, võttis külalise soojast, nõrgalt lavendli järele lõhnast käest kinni ja hakkas seda pikkamisi ning õrnalt näo juurest eemaldama.

«Noh, noh...» ütles ta rahustades

«Ei, ei, ei, ei, ära tee! Ära tee, ära tee, ära tee, jä-ta, ma ei taha, ära tee!» hüüdis naine, vaatas aga meest samal ajal sõrmede vahelt. Ta nahk oli kuiv, kuum, näis lausa hõõguvat. Võis selgesti tunda, kuidas selle kuiva ja kuumaha all kulgevad sooned tuikasisid karmesti ja rahutult. Ja kui Tiit Pärtels teda endale kord-korralt lähemale tõmbas, rahunes ta sama äkki, nagu ta oli äsja nutma hakanud. Ta ütles, vaadates viltu silmanurkadest ja puuderdades end karmesti: «Mis sa's ütled mulle alati nii halvasti! Just nagu ma ise ei teaks, mis ma olen ja kes ma olen. Jah, sa võiksid need alatised etteheited ja inetud ülalt alla vaatamised kord juba jätta. Ma olen õnnetu inimene, jah! Ma olen vä-ga õnnetu inimene! Minu perekonnaelu on vana Sanglepa süü läbi viltu läinud, kas mul pole's õigust... mujalt õnne otsida? Ütle, Tiidukene, ütle, kas mul siis tõesti ei ole seda õigust?»

«Muidugi on, kallis, loo-mu-li-kult on!» ütles Tiit Pärtels, kallistades teda tugevasti.

«Ei, ei, ei, ära räägi, ära räägi, ma ei taha, ära räägi!» ütles naine hoogsalt. «Kui ma ainult meelde tuletan, kuidas ma juba eile õhtul sinu järele igatsust tundma hakkasin! Ma olin alles mõni tund sinust eemal, aga näed, hakkasin juba sinu järele igatsust tundma! Mulle paistis,

... ma sind viimast korda näinud aastaid eest. Noh, oh mulle vastik! Ja ma ei tahtnud midagi teha, ma ei tahtnud kellegagi rääkida! Ja isegi kui talle laps kippus mind tüütama. Öösi nägin, et ta ei saanud sa olid nagu minu maha jätnud ja läksid ära. Noh, ühe liiderliku naisüliõpilasega, ja mina tean, et Sanglepaga kahekesi olemal. Oih, jumal, kui ma ei teadnud inimesi vihkata, naisüliõpilasi, tähendab, kui ma ei teadnud teaksid! Küllap nad varastavadki minu viimaks aljaks! Sa kujuta ette, kord tahtsid nad ära võrgutada minu meest, vana Sangleppa. Ja kui ma täna hommi-tuleks tulin, olin ma päris kindlasti otsustanud: saagu, ma saan, aga ma tulen siia! Vana Sanglepp — ta on nagu peast põrunud, — tahtis kangesti paraadi vaa-tata, noh, ma pidin temaga kaasa minema. Siis ma aga ütlesin talle meelde, et ma lähen oma haiget sõbratari külastama. Näed, Tiit, missugused pärispatud ma sinu pärast oma vaesele südamele võtan!»

«Noh, kallis, miks ei näe...» naeratas Tiit Pärtels.

«Aga kohale jõudes ei leia ma sind eest... ole lahke. Noh, oodata...» ütles naine.

Tiit Pärtels algas pealetungi. Ja punastades äkki tugevasti, sosistas naine talle vastu pöske:

«Ei, ei, ei, ära tee, hullvaim, ära tee, noh! Ära tee! Ma ei taha nii kangesti, et... Keera... vähemalt vaheukski... Noh... Ja pööra selg! Pööra selg, noh, kuidas ma saan nii... Pööra, pööra selg!»

«Noh, see juhtus nagu tavaliselt — nad olid ju nagu eelmise igapäevases abieluvahekorras, kas nad pidid siis eelmise ees veel häbi tundma? Nad lamasid nüüd kõr-gelt, loitud, unised, puudutasid ilmetult kulgevas vestlu-guni tühiseid asju: liha olevat tänavu talvel hinnas tõus-nud, näeb jumal, ta ei teadvat varsti üldse enam, mida vanale Sanglepale ja lapsele ette anda! Noh, proua Aino. «Ahah, ahah,» noogutas Tiit Pärtels mõttes läbi pealetikkuva une, et armsam võiks juba olla. Kuid sellel oli rohkesti tegemist veel uuemate ühiskonnauudiste edasiandmisega, klatšimisega, sobrata-de kulul naljaheitmisega. Too olevat saanud jälle uue rõõhara, tollel olevat armuke, kujutatagu ette; too laos-tavat oma tubli mehe kalliste karusmantlitega ja iga

sorti ehteasjadega, paraku, jah, ta olevat ju küllalt hästi teadlik selle laiutava perekonna varanduslikust seisust. Kell hakkas juba nel. saama. Naine tousis viimaks suure kiiruga, tõmbas kleidi selga, et minema hakata. See olevat ju skandaalne, ta jäävat jälle koju minekuga hiljaks, — ei, ei, ei, aitab juba, aitab juba, ta ei taha, ta pole ometi mõni niisugune, kes...

Tiit Pärtels saatis armukese välisukseni, sulges selle tugeva mürtsatusega, tuli tagasi tuppa. Ta peatus hetkeks peegli ees, vaatas oma kortsunud rinnaesist, viltu läinud kaelasidet, pruune maksalaike põskedel, mida ta polnud veel kunagi varem märganud. Tal hakkas kuum ja ta hingas sügavate sõõmudega, kuulates samal ajal aina vaiksemaks jääva tuule tasast kabinat. Siis riputas ta kuue varna, viskus duvanile ja sulges silmad, toetades kukla harevile aetud sõrmedele, mis liikusid kärmete südametuksete tasases taktis.

Tuli kerge, väga rahutu uni, ta ei unustanud silmapilgukski, et ta magab. Ta nägi jälle juba sliikke katkendeid siit ning sealt. Ta seisis nagu kõigest kõrval ja kogu maailma elu hüples temast mööda tillukeste pildikestena. Kordus täpselt sama, mis hiljuti tanaval: kaks ooberit möödusid teineteisest, leskprona Helk istus kaetud söögilaua taga ja vaatas imelledes lobisevat anatoomia-assistenti, Aino astus üle ukseläve, udus võppuva gaasilatena all seisev vanaldane naine uuris teda painajalikult valgete silmadega. Ja siis nagu oleks keegi teda äkki tugevasti tõlganud; liikudes edasi ilveldust tekitava kiirusega, leidis ta end järsku istuvat tühjas kaevikus, ihuüksi, pilk ahastades aina lähenevatele vaenalikkudele kompaniidele suunatud. Karjatades suures hirmus: «Ma ei taha, ma ei taha, ma ei taha!» kargas ta äkki istukile, avas silmad ja tundis kogu keha alles nüüd, tagantjärele, üleni hlgiseks muutuvat, nagu oleksid järsku avanenud kõik nahapoorikesed.

Et viirastuslik meeleolu ikka veel ei lahkunud, ulatas ta käe lauale, võttis veepudeli ja jõi suurte sõõmudega. Kaine teadvus tuli pikkamisi tagasi. Ta rahunes ja mõtles jälle kuidagi väga lolult, et arvatavasti on ta haige, et arvatavasti tuleb see palavikust. Ta hakkas suitsetama, vahtis üksisilmi lakke ja pidi tänagi imestama selle vär-

...dunud ju sinakaski, see kakkus ilmsesti

...es polnud teda varem segada tahtnud, olele ja kutsus teda lõunastama; ta vastas aga et tal polevat isu. Esimest korda üle paljude aastate tekkis ta põskedele seda öeldes sügav häbipuna, ta pidi korraga kujutlema, et too vana pansionipidaja ta arvatavasti kõik. Siis katsus ta aega viita mõneks, aga ka sellest ei tulnud midagi välja. Ta silmad kinni laskis, nägi ta selget ning erialist pilti kahekordsest puumajast, mille seinu luke härmakord. Kus, kus nimelt ta oli sellest ununud? Ja siis uinus ta uuesti, nüüd aga nii sügavalt, et ta ei tundnud enam oma kehagi.

...dunugid loksatasid, langevad lumehelbed löid kahi-
...tu valgeid jaäroose.

TUVIPUUR KATUSE ALL

Kui Tiit Pärtels sel õhtul välja läks, oli ilm juba pimedaks muutunud. Ohk tundus hoopis pehmemana kui hommikul; suured hallid pilved raputasid linnale lund, paksu nagu udusulgi. Kõik ümberringi mattus pikkamisi selle alla: vanad sindelkatused, väravapostid, aknasimsid, puud aedades, tänavate konarlik munakivisillutis. Kuna mugav ilmamuutus oli kõiki nagu veidi virgutanud, kubesid kõnniteed jalutajatest. Ebamäärane kžra lainetas tänavast tänavasse, tungis hoovidesse ja pimedatesse koridoridesse, segunes möödakihutavate autode tuututamise. Siin-seal kostis rõõmsat naeru, pisut edvistavat ning sõbralikku, ja agarad poisid loopisid omačalistele tüdrukutele järele kahemõttelisi nalju, mis kōditasid neid kudrutavale naerule.

Tiit Pärtels nägi kella vaadates, et aeg kokkulepitud kõrtsikohtamiseks polnud veel kätte jõudnud; ja et ta oli enda välja puhunud ning tundis kogu kehas otsekui uut energialaengut, otsustas ta veidi jalutada.

Ta läks tasakesi astudes vaateakna alla vaateakna alla, silmitses väljapanekuid, tundis end tõugatavat ja

tundis vastu. Ta oli praegu väga rõõmsas meeleolus, oh, ta tajus jälle lga nārvikiuga, et ta elab, et tal on tōusunud edu, et ta on mees, kes sammub veel tōusunud ta laks möōda Riia tänavat alla, vestles Karova ja Lodja tänava nurgal paari tuttava üliõpilasega, andis need laginal naerma oma teravmeelsete naljadena ja jalutas varsti edasi Suurturu poole. Ratsa- orkester oli enda üles seadnud raekoja ees ja tungis rahvale lõbusaid lugusid. Ta jži natu- ralselt ajaks kõnniteeservale seisma ja vaatas silmi laskes ilutulestikku, mille kohale tõusis valgusta- nud muumbrilauaga kellatorn nagu luitunud-hall surnu- m, mis sihhib üles taevasse.

Tal vollis ta suuna Kivisilla massiivsete kaart poole, ta vaatas tiiru ja tuli tagasi raekoja ette. Tal polnud oht lähemat kava ja meeleolu kiskus teda korraga muumbrilauale. Ta õlad ja kaabu olid üleni valged, lund sadas, sadas, sadas ja sadas... Linnaapteegi kohale jõudnud, hakkas ta enda ette tasakesi vilistama, kuni ta märkas, et teised jalutajad vaatavad teda pilkavalt.

Alati tuli talle meelde, et kuskil ülikooli taga, vististi Riia tänavas, elab luuletaja Arumaa. Ilma et tal oleks veel mingit kindlamat kavatsust olnud, suundus ta teda otsima. Ta oli majanumbri unustanud, kuid ta oli leidnud sõbra pool juba vareminigi, sestap ei valmistanud talle kuigi suurt vaeva leida seda kätte pimeduses ning

ta peatus varsti kahekordse kivimaja ees, vaatas üri- tades, tundis suuri lumeräitsakaid vastu otsaesist ning ta langevat. Ta nägi keskmisest mansardkorra aknast talle vilkuvat, seega pidi tubli vanapoiss kodus istuma! Ta naeris, lükkas ukse kolinal lahti ja jooksis suurte sam- mudega möōda valgustatud treppi üles, leidis enda pil- kusest põõningupimedusest. Ta süütas tiku, luges ustelt muumbrilaua kaart, koputas viimaks tugevasti.

«Jah,» hōigati. «Kes on?»

«Minat» vastas Tiit Pärtels kuidagi väga valjult ja väga elavalt.

«Ahaa! Astu aga sisse,» öeldi toast.

Luuletaja Arumaa konutas vaibasse mähitult ahju juures. Selles põles vaevaline tulelōke; küünal leegitses

taual ja kõrgel nurgariiulil valendasid vanad raamatud. Luuletaja Arumaa ütles raskavalt kõhides, et ta tundvat end halvasti, jah, kogu ta parem jalg nagu põlevat all! Sellepärast olevat ta uksegi lahti jätnud, et igaüks võiks selle kaudu ilma suurema tülinata, omaenda jõul sisse tulla; muidugi, muidugi, selge, selge, see olevat jooksva! Vaene mees oli tõesti üsna hädine ja ütles end vaevlevat nõnda juba lõunast saadik. Kõige hullem olevat aga puudega, — tal polevat neid rohkem kui vaid mõni haaluke, — ta tahtvat näha, kust kurat ta homme oma haigetele kontidele vajalikku soojust võtab! Ja pahur taat lubas enda täna kõrtsis kõrini tulla juua: see aitavat enamal jaol kordadel, muidugi, kui võtta selle alla vähemalt viis grammi naatrium saltsüülükumi, mis olevat seni kroonuvilina kõrval ainus tõhus reumavastane arstim.

Tiit Pärtels naeris. Et tilluke ärklituba oli täna tõesti külm nagu ehtne tuvipuur katuse all, ei võtnud ta palitutki seljast, istus kaksiratsa toolile, samuti hästi ahju lähedale. Luuletaja Arumaa pilk libistas teda uurides ülalt alla; noh, muidugi, see narr on enda jälle isalinnuna välja ehtinud, näis see pilk öelda tahtvat.

Tiit Pärtels oli siin käinud kanagi mitme aasta eest. Ta oli puha juba unustada jõudnud ja oleks nüüd meelsasti ringi vaadanud, ei pidanud aga säärast uudishimu viisakaks. Kuid ta haistis selgesti mõru kopituslõhna, märja krohvi, tolmu ja mustuse halba lõhka. See ütles talle kõik, talle polnud rohkem vajagi. Ja ta hakkas nobedasti rääkima oma tänastest veidratest meeoleudest — õudsest resignatsioonist, südant närvast igavusest, rumalast tundeist, mis näis lausa eelamusest, nagu oleks ta käes midagi äparduma kippumas.

«Jah, kurat seda teab, aga nõnda on minuga viimasel ajal tihti, — just nagu ripuks kõik mingi peenikese niidi otsas. Igal pool, kuhu ma ka lähen, pole hea olla, — ei kohvikus, ei tänaval, ei kodus, ei kinos, ei kõrtsis, ei... üldse. Lihtsalt — mine või hulluks. Võib olla, et ma eksin, aga... ma olen vist tõsiselt haige inimesel!» lõpetas ta usaldavalt.

«Pole sul häda midagi — söö vähem vürtsitatud toite, aele vähem ringi oma lihahimuliste naissõpradega! See pole sul mingi haigus, see on seesama füsioloogiline kur-

bi, mis peabki olema akti, millest kõnelesid juba vanad raamatud...» torises luuletaja Arumaa. Ja lisas kohe, et peaks ta seda umbkaudset diagnoosi eriti tähtsaks. «Muuseas — osalt on see ka meie läbipõlenud närvisüsteemi...»

Tiit Pärtels võttis taskust sigaretipaki, pakkus sõbrale, tõi talle tuld. Nad istusid veidi aega vaikides oma tühjaks vahtisid kustuma hakkavat ahju, kuulsid lume vahetpidamatut kahinat aknaruutudel. Luuletaja lõdises kühvalt külma pärast ja kiskus tekki enda ümber kooksi. Aga ei aidanud, ja ta ütles paar sõimuse sõna neelavale koevõlgu kohta, mis olevat jäänud temasse nagu ta oli nõnda sisse mähitult kohmakas ning abitu. Ta oli kingadki jalast võtnud, — Tiit Pärtels vaatas hajatult suuri pesemata varbaid, mis paistsid läbi katsookininade. Ta pea näis praegu imetilluke ja salavõl, kael peenike ning sooneline, silmad suured ja muhurgused. Ta oli nagu luurav lind, sest hüpleva tule vahel venitasid palju pikemaks isegi tema suure kongulid. Ja Tiit Pärtels, kogu oma tusale vaatamata ergas teravmeelne, pahvatas järsku naerma ja ütles:

«Ära pahanda, vana vennas, aga — võid uskuda — ma ei oleks siin vaja andekat karikaturisti, kes teeks mõne tabava joonega šarži — vananema hakkav kotik, kes vahib igale poole ringi, et ükskõik kellele veel ei ole nokaga vopsu kuklasse anda. Ja alla: «Kaarel, kirjutan Arumaa, sapiste lugulaulude ja veel sapisemate programmide autor.» Hahaha! Veider küll, aga mulle meenus just silmapilk tagasi valm vanast lõvist, kes ei anna end enam kellegi eest kaitsta, isegi mitte tagant tulest raiuva eesli vastu. Pane tähele ja hoia silmad lahti, et ka sind mõni selletaoline elukas toksima ei tule.»

Arumaa vaatas teda alikulmu. Ta polnud küll eriti tundlik, kuid siiski ei paistnud sõbra naljad talle täna meeldivat. Ja ta ütles kuival, kohendades jälle kustumisel tuld:

«Vaata aga vaata, loed — tähendab — vahel ka mõne ra kirjanudust...»

«Loen. Kas sina siis mõtlesid, et ei loe,» naeris Tiit Pärtels. Ning äkki hakkas ta pajatama hoopis muudest asjadest, nagu kartes, et teda võidaks milleltki tabada.

«Kas sa ei pannud tähele, mihukeseks on selle mõneteistkümne aasta jooksul muutunud meie armas lipnik Asmus!» hüüdis ta pead väärutades. «Jumal paraku — ma ei tahtnud teda ära tunda. See on ju kole. See on ju ko-hu-tav! Kui me välja läksime, käis ta kogu aja minu kannul ja ähkis nii hirmsasti, nagu võiks ta süda iga silmapilk liiga suurest verehulgast lõhki prahvatada. Vanasti oli ta hoopis... teistsugune»

«Vanasti!» ütles luuletaja Arumaa. Ta häälest võis nüüd kuulda ilmset vaenulikkust. Ja oma kuivi, peaaegu mullavärvi huuli halvustavalt torru ajades jätkas ta kohe: «Vanasti! Vanasti, jah! See vanasti oli siis, kui tont veel lühikestes pükstes ringi käis. Kas sa ise mõlled, et sina endine oled? Eksid, vennas, ei ole! Või kas mina olen muutumatuna püsinud? Või kas Saks on muutumatuna püsinud? Leidis ka sügava ja traagilise tõe — ei suutnud vana Asmust esialgu äragi tundal. Sina olid näiteks — kui me ühte polku sattusime — südamluk ning hea poiss, varastasid ainult kanu, mett ja mõne mati kartuleid, praegu oled sa aga... üsna tavaline elajas, keda tuleks Tähtvere männikusse viia ja seal auku ajada. Mina ise ähkisin ja puhkisin oma «ilus isamaa» nimele et küll sai, nüüd näen aga selgemini kui selgesti, mida see «ilus isamaa» tegelikult kujutab! Vaata, sõber, mis see mõneteistkümmend aastat on meist kõigist teinud... olgu siis ihuliselt, olgu siis hingeliselt!»

Tiit Pärtels naeris jälle. Luuletaja hoogne iseloomustus tegi talle vaid nalja: mis siis, ta elab omaenda isikliku elu ega hooli põrmugi, mida teised arvavad, — selle oma isikliku elu mugavuste eest ta kord ju sõdiski. Et sõpra veelgi enam ärritada, väärutas ta halvustavalt pead ja lausles:

«Siiski, siiski. On ju muidugi kindel, et me kõik teataval määral muutunud oleme, aga nõnda nagu temaga, pole vist juhtunud kellegagi meist. Ta pole ju enam inimene, ta on lihtsalt mä raku lahmakas pehmet rasva.»

«Mida keegi inimeseks peab,» torises luuletaja Arumaa. «Sina oled oma näolapi ja kuju poolest igapidi kena ja sihvakas, aga leidub ometi rohkesti sääraseid kodanikke, kes seda nime sinule ei annaks.»

Tiit Pärtels tõstis üllatust teeseldes kulme ja ütles:

«Ahha? Nii, nii! Oks neistsinatsetest, kes minule inimese nime ei annaks, oled vist sa ise?»

«Jah, mis puutub sinu ja Asmuse kõrvutiseadmisel. Mõte lipnik on sinust mitmeski tükis ees,» vastas luuletaja Arumaa.

Tiit Pärtels naeris jälle ning kinnitas ka ise sõbra vandel

«Jah, on, selles osas ma sinuga ei vaidle. Mina kaalun tublilt alla kuut puuda, tema aga ületab vist selle normi vähemalt kolmandiku võrra.»

Luuletaja Arumaa vihastas ja välgutas silmi.

«Paiskel! Kas see pidi nüüd sinu meelest nali olema?» ütles ta vihaselt.

«Vabanda, see tuli, jah, natuke lollilt välja,» katsus Tiit Pärtels veel kord naerda, kuid punastas selle asemel ängavalt.

Kell alumisel korral lõi kaheksa ja luuletaja Arumaa tõusis soigudes ning hakkas end riidesse panema. Ta laotas teki tagasi voodile, kiskus kodused katkised püksid jalast ja rõivastus vanasse sakoülikonda, mis jäi ta ümber lotendama laiana ja liiga lühikesena. Kuni ta kolmnurkse peeglitüki ees oma punakaskollaseid harjapükseid korraldas, vaatas Tiit Pärtels toas vargsi ringi. Jah, nõnda see oli — kõik siin hallitas, vettis rõsusest, lagunes ja hakkas maha varisema. Krohv seintel oli laiguline, kunagi lilleline tapeet siit-sealt pragunenud; lagi laskis nähtavasti sadude ajal vihma läbi, — ta oli lükatil tumepruun, tükatil peaaegu must, tükatil võis aga veel aimata, et siin oli kunagi tarvitatud lubjapintslitki. Põrandal vedeles paberossiotsi, paaril lihtsal puutoolil ja lombakal taburetil oli rohkesti raamatuid, osa avatud, kuna nende lugemine oli miskipärast pooleli jäänud; kõige paksema kõite vahelt vaatasid välja kahvliharud — lugejale polnud nähtavasti näppu puutunud järje hoidmiseks midagi sobivamat. Alumisel raamaturiulil seisis lahmene ahjupott paksude kapsaste ja külma lihaga; kapi-tagune oli täis loobitud ajalehti ja muud kili-koli. Ning ainus paigake, kus võis märgata teatavat korda, oli tilluke kirjutuslaud: selle ühele nurgale oli asetatud virn käsi-kirju, keskele kirjutustarbed ja kandiline tükk rohelist pappi.

«Oled vist viimasel ajal jälle Kalevipoja und magamas: ma pole sinult paari kuu jooksul enam ridagi lugenud,» ütles Tiit Pärtels ja oleks nagu sõbrale äsjase solvamise eest tasuda tahtnud.

Luuletaja Arumaa meeleolu oli jälle pisut paranenud. Ta vastas sõbralikult:

«Jah, praegu pole mul selleks tõesti mingisugust tuju. Ja mida, kurat, sa ikka teha oskad — totrust on sihukest, et süda ei kannata enam vaadatagi. Toodan praegu nime- tut kaastööd mitmesugustele ajalehenäruudele.»

«Vaata ikka, seda ma ei teadnudki, et ka sinu-taoline jumalavits võib harilikku positiivset sõnnikuvankrit vedada, hahahaha!» ütles Tiit Pärtels, sirvides samal ajal laual leiduvaid käsikirju.

Ja luuletaja Arumaa kehtas vaid õlgu ning siunas:

«Karugi sööb näljaga kärbeid. Tarvis on elu sees hoida, et kogu seda jampsi lõpuni vaadata. Näed, praegu on puud täiesti otsas, poearve seisab ka juba kolmandat nädalat maksmata, saapad tahavad tallutada, püksipõhi püsib koos ainult ausõna peale. Kui ma selle kõik kokku arvan, teeb see välja vähemalt sada krooni. Aga sada krooni on eesti luuletajale suur kapital. Mis siis muud kui pigista, must, pigista!»

«Must — see on vist sinu pegasus?» küsis Tiit Pärtels uuesti toolile istudes.

«Ei,» ütles luuletaja Arumaa. «Must — see olen mina ise.»

«Ahha,» ütles Tiit Pärtels. Ja uuesti närvlikult heasse meeleolu sattudes püüdis ta sõbra veagi pilgata: «Aga kas sa ei karda end niiviisi maha kirjutada? Igatahes leidub si kolleegide seas inimesi, kes kinnitavad, et kõik labane ja liiga maine mõjuvat lagastavalt loovate vai- mude stiili- ja kompositsioonitunde. Ometi peaksid sa heleda tähena püsima jääma... tulevastegi põlvede jaoks... kas pole nõnda?»

«Aamen!» ütles luuletaja Arumaa nagu krimpsutades.

«Miks aamen? Kas igavene au ja kuulsus sind siis ei liiguta?»

«Igavene au ja kuulsus? Noh, minupoolest võid sa selle vabalt endale võtta, eks ole suurematuks saanud ka sinu ala meistrid — Don Juan, Casanova ja mõni teinegi

muu peente magamistubade sabata pärdik!» ütles luuletaja Arumaa uuesti sihitut vimma kiskudes.

Tiit Pärtels suitsetas hetke vaikides, vaatas sõbra askel- lusi, vopatas äkki toas valitseva külma pärast — see tundus pikkamisi läbi palitugi tungima. Ta ei teadnud tegi, miks, aga äkki pidi ta mõtlema tõesti surmast ja surematusest. Talle paistis naerma ajavalt veidrana, et sel ajal kui tema, ilusa ning terve kehaga, oma elumõtte hõlguv, paljudest naistest ihaldatud ja armastatud elu- mure, peab kaduma jäljetult, ilma et keegi teda hiljem meeldegi tuleks, ehitatakse sellele vanale rääbisele kord võib-olla graniitsambaid. Isegi selle maja seinale siin maalutatakse ehk juba mõne aasta pärast marmortahvel talle tähtedega, et aastast säärasest aasta sääraseni ta elada edasi... Ta ei muutunud küll kurvaks, ent ometi muras teda hetkeline jubedustunne. Vaadates oma kulu- tud ja mitmest kohast katkise lipsuga jäändavat luuletaja Arumaa otsekui sootuks uue pilguga, ütles ta tasa- kesl, mõttikult, nagu endamisi salaja kadedust tundes:

«Jah, tõepoolest veider, vana vennas. Praegu seod sa kuula asja, mis võiks väga hästi ka mõne karjatüdruku ukapael olla, kümne või kahekümne aasta pärast... ja küllap veel hiljemgi... räägitakse aga su tegudest ja muust endast legende ja imelugusid, kuigi sa ise kõduned juba ammu mullas, nagu iga tavalisegi kodaniku lagu- nev raibe. Ei ole parata, — teid, kirjamehi, peab siiski mõtlema.»

Luuletaja Arumaa naeris nii, et ta kondised õlad aina hüppasid. Pöördudes Tiit Pärtelsi poole näitas ta sellele oma suuri, peaaegu mustjaskollaseid hambaid. Ta suu oli metult pärani ja ta ütles:

«Ei maksa, vennas! Oletame nõnda, et me saaksime praegu oma osad ümber vahetada, — kas sa teeksid seda?»

Tiit Pärtels mõtles.

«Ma ei tea,» ütles ta väheste vaikimise järel. Ja lisas kohe karme küsimuse: «Aga sina ise? Kas sa... vahe- taksid?»

«Kõige suurema lahkusega!» vastas luuletaja Arumaa ja naeris jälle. «Kuid ainult sel tingimusel, et sa oma ehtede-haaremi endale jätaksid.»

Ning ka Tiit Pärtels ei kahelnud enam.

«Mina siiski... ei tuleks säärase tehinguga toime!» hüüdis ta lõbusalt.

Luuletaja Arumaa sattus nüüd hoogu.

«Armas taevane isa, jah -- edasielamine oma töödes!» rääkis ta nägu krimpsutades. «Noh, see on igatahes asi, mis ei vääri paari puuda rukkileibagi. Ma armastan oma kutset, see on õige! Aga ma armastan teda peaaesjalikult selle tõttu, et ma saan ta kaudu ütelda oma sõna selle kohta, mis sünnib praegu, tänapäeva konkreetses olukorras. Aga just see element ei eia oma aega üle ei romaanis, ei näidendis, ei poeemis, ei... tillukeses luuletuses. Ja üldse — me pole ju enam mingisugused naiivsed usklikud, lollid idealistid, kes saaksid sellistest väga kauge maa taga asuvatest lootustest lohutatud, et taluda rahulikult oma reaalse maapealse elukese äpardusi ja hädasid. Hästi, olgu nõnda — mina, luuletaja Arumaa, elan, sepiksen häid salmikuid, nälgin, olen enama jao trumpidest tühja tuult tallates käest maha mänginud, vean ennast hana poole nagu... elav viletsusevare. Siis ma kõngen ja mind hakatakse kohe austama — sest õieti austada inimest ja tema tööd võib ikka alles pärast surma Torukübarates härrad ütlevad mulle järelehüüjaid ja täiesti kindlasti pannakse minu mädaneva keha kohale terve hunnik elavatest lilledest pärgi. Iga üksik niisugune pärjakolakas maksab palju enam kui minu praegune kuuüür või sama palju kui head kasepuud, millega ma saaksin end soojendada kogu pika ja kolea talve jooksul. Halemeeled koolitüdrukud valavad ehk pisaraidki. Ja üle riigi pasandavad ajalehed ja halisevad stupiidsed, ühtede ja samade tõdede kordamisest juba ammugi vaimselt surnuks lämbunud kirjandusõpetajad kõigis vabariigi koolides: «Oh häda, oh häda, suur õnnetus on tabanud meie väikest töökast rahvast, suri meie andekaim satiiriline luuletaja Kaarel-Kristjan Arumaa! Oh häda, oh häda — me oleme selle suure mehega kaotanud väga ja väga palju — olgu kodumaa muld talle kerge!» Ilus! Tõesti ilus! Teatava kenakese profiidiga tulevad välja paljudki: reporterid teevad ridu; ajalehed teenivad surma kuulutustega; raamatukaapmehed müüvad mõne eksemplari minu ammust ajast tolmu alla kadunud töödest;

ellukonnategelased saavad jälle kord esineda ja end näidata, mõni üliopilane-filoloog asub tegema minust seminaarilool, mõni juba lõpetanud noor teadlane — magistritööd, mõni magister doktoriväitekirja... Mõni halli kanna selliskonnadaam laseb oma sama halli sõbratari kinnitaduselt aimata, nagu oleks tal minuga oma kadunud või veel elus oleva mehe seljataga väike, hoo-pis väike romaan olnud... Ja headel sõpradel nagu sina, Tiit ja Asmus, on põhjust järjekordselt kõrtsi minna ja seal veel elaja kombel täis juua: isegi naised ja lapsed ei hõõtsa seda neile pahaks, — maeti ju ometi vana kallist romaanikesi! Ja mõni ametivend, kellele ma olen oma pika ja pahura elu jooksul varvastele astunud... ja meie õilis vaimuline seltskond eesotsas ministrite kabineti ja riigivõimu endaga, kelle harjaseid ma olen ka vahel sasi- nud — noh, ka nemad on oma meeles ja mõttes õnnelikud. Jah, seni on kõik kõige paremas korras, nagu sa ütled. Aga mida, kurat, võidan nende positiivsete momentide kaudu mina ise? Loomulikult mitte midagi. Sest — olnud siis... ei ole enam. Sest mulle ei lähe üldse korda, kui suure toredusega mu jäänuseid mööda linna ringi veetakse, kuskilt poodiumilt näidatakse... milliseid illusid sõnu minu aadressil pasundatakse ja missuguseid kalleid napse minu mälestuseks alla kugistatakse ja varsti jälle välja oksendatakse. Ja sajandid tulevad ja lähenevad — mis see veel minusse puutub, et mind ikka ja alati mõnes poslamaslatatud artiklis meelde tuletatakse ja noorte pealetulevate kolleegide materdamisel nuiatatakse! Ei, vennas kasanoova, hinnata maksab tõsiselt ainult seda, mida sa saad oma sooltest läbi lasta, oma patusele ihule tirida, jalas kanda või pähe panna. Muu kõik on ainult tühi töö ja vaimu närimine, nagu on seda juba ammu enne meid tõdenud vana tark Koguja.»

Tiit Pärtels oli mees, kes oli valmis igaks juhuks arvestama ka jumalat, sest ei suudetud ju päris kindlasti tõestada tema olematust — miks siis mitte? Ta ütles, kallutades end mõttlikul ilmel kandadele varvastele ja varvas- telt tagasi kandadele:

«Aga võib olla, et ehk siiski... Omast kohast on ju absurdne oletada ka seda, et meie roiskuva kehaga on... kõik lõppenud.»

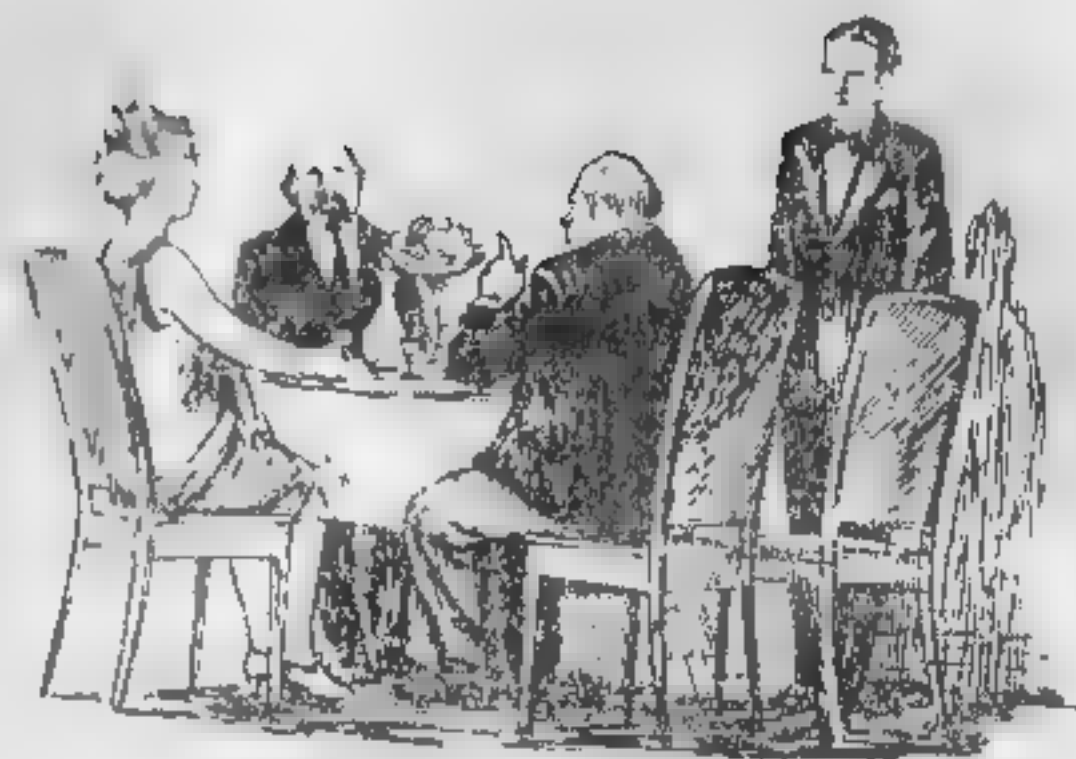
«Nii? Sa arvad näntavasti, et neist sigatsemistest on veel vähe, mis sa oma maises elus sigatsed?» küsis luuletaja Arumaa pilkavalt. «Või leiad sa endas tõesti midagi selliselt erinevat muust orgaanilisest maailmast, et sind oleks vaja veel konserveerida või marineerida – et loodus kui säärane ei saaks edaspidi ilma sinu juuresolekuta läbi! Noh, vennas, jätta asjatud lootused. Tõmbad kord suu mulda täis, ja sellega on lõpp. Ja on täiesti ükskõik, kas sa oled olnud enne seda minister, pätt, luuletaja nagu mina, või lollakas seelikukütt... nagu sina... ära hakka mulle mu siiruse pärast viha kandma.»

Tiit Pärtels kehtas õlgu ja muigas virilalt. Hetke pärast ütles ta teeseldud hooletusega:

«Näib küll nõnda. Sa oled omaga valmis? Noh, hakame siis minema.»

Ja sammudes jälle läbi pilkaspimeda poõninguruumi, millest laiali viivate üksikult seisvate uste tagant kuuldus nüüd jutukõminat, laulujoru ja grammofooni kräunumist, väljusid nad teineteise kannul õitsele tänavale. Sadas ikka veel laia lund ja Suurturul mürtsus ikka veel ratsarügemendi orkester.

Kell raekoja tornis lõi üheksa.

MALESTATAKSE MINEVIKKU

Õrestoran oli juba viimase võimaluseni publikut täis. Siin võis näha esindajaid kõigist kihtidest, kes moodustasid nõndanimetatud parema seltskonna — ohvitserid, aadluse, vaimustundurid, noored värvipaelu kandvad üliõpilased, aadluse peategelased pikkades siidkleitides, vanemad paljaspäised harrad moest lainud sabakuubedes, — naused, töösturid, advokaadid, arstid, pastorid. Juba kaugemal suajees võis märgata erakordset elevust, sest koorisid korraldati tana midagi rahvapöõ taolist: laulul elavad pildid jõumceestest, kes kujutasid sangareid ja aadlusest rahvavaest ning «Kaitseliidust», ja kõhetumist, kõõrsilmseteks grimeeritud kooriliikmetest, kellel oli ülesandeks kehastada punakaartlasi ja mõisu üle võtvaid aadlusekõhvikuid. Kogu suur maja sumises, vadistas, naeris, lajitas üliõõmsatest hõigetest; talvekargusest tulevate noorte silmad sädelesid; sõbrad hüüdsid sõpru ja võõrad lautasid võõraid. All kõrtsis mängis juba orkester, maledades umbset õhku vanade eesti tantsudega — tuljõõkuga, kaerajaaniga, pulgapolkaga ja viru valsiga, mis tundusid aga selles moodsas õhkkonnas ja nende üli-

moodsate inimeste juuresolekul üsna naeruväärsetena ja ülearustena.

Kui sõbrad parajasti rõivasteruumi käsipuude ees järge ootasid, tuli läbi välisukse sisse suur seltskond linna tuntumaid kodanikke. Mehed kandsid «Kaitseliidu» mundeid, naised olid enamikult rahvarõivas. Kõige ees taarus auväärsel pingviinisammul lihav professoriproua Sarapalu — samuti vormis, mis muutis ta veelgi lihavamaks.

Luuletaja Arumaa hakkas tagedalt vanduma. Ta sajas nii valju häälega, et paljud juba ringi käändusid ja teda vaatama jäid. Ta ütles: «See, andke andeks, on meie mineviku profaneerimine, labastamine, säärane asi tuleks keelata seaduslikult, sellise totra edvistamise eest peaks karistatama koguni paarikuise arestiga!» «Vaadake ainult,» ütles ta, «seal te võite näha üpris meeldivaid ning armsaid värve ja mustreid Muhu saarelt, see, kes neid kannab, on aga hallparuni pereemand Mulgimaalt — rasvaseks söödetud eit, kes hõõritab pealekauba veel oma tagumikku!» Ja ta läks omaenda sõnadest äkki nii hoogu, et ta apelleeris isegi vähivõõraste inimeste poole, kes haistsid skandaali ja kogunesid salakadana kes peeglite ette, kes kuhugi mujale.

Tiit Pärtels punastas ja kahvatas kordamööda, võttis luuletaja Arumaa käsivarrest kinni ja kutsus selle kõrvale. Ta ütles tungivalt ning paludes, et nõnda ometi ei kõlbavat, ehkki sõbral võib põhimõtteliselt õigus olla. Pealegi on ses äsjasaabunud seltskonnas enamik tema tuttavaid, isegi šeff oma prouaga. Ja luuletaja Arumaa taltus sama kiiresti, nagu ta oli süttinud: ta rebis kärmesti oma vana palitutki seljast, ulatas selle üle käsipuud ja kadus rahva hulka, häbenedes vist isegi oma asjast ägedust.

Olles juba saali astumas, kohtasid nad Joonatan Asmust, kohtu-uurijat, kes kartis hilineda ja ruttas kõigest väest. Ta punetas, oli üleni higine, pühkis suure valge taskurätiga laupa, ähkis jooksuhoost. Ta katsus eesoli-jaist mööduda; oli aga selleks liiga lihav, — ta ei mahtunud kustki läbi. Märganud sõpru, viipas ta neile käega ja hõikas midagi üle enda ees tammuva daami pea, hingates selle kübarasulgedele, mis hakkasid kohe nobedasti tant-

... ja talle pidi Tiit Pärtels seda rasvuva kodaniku ... tahtmatult võrdlema kunagise lipnik ... volmsa ning sügava mõirgamisega, kui see ... mehi kokku rünnakuks või kiireks tagasitõmbu-

... ja luuletaja Arumaa ootasid sõpra teisele ... trepi ülemisel otsal, nägid teda mööda fua- ... siia-sinna askeldavat. Ta sattus vist paari ... mentsema kaasootajaga koguni tülli, talle karjuti ... ja ta karjus varsti ka vastu. Sõbrad suitsetasid, ... teda veidi; ja kui ta ometi viimaks ägedasti rühki- ... juurde jõudis, ütlesid nad talle naljatades, et ... vasti sai ta endale ses tunglemites nii mõnegi viha- ... küllap ta tallas ses saginas nii mõnegi tuusa ... konnasilmadel! Ja nad andsid talle paberossi, ... talle tuldkki, ootasid, kuni ta oli enda välja hin- ... danud, ja jätkasid siis oma juhuslikku vestlust, nagu ... toinud ikka enne selliseid pisut erutavaid koosviibi-

... jõudis pärale ka advokaat Saks. See oli lihvitud ja ... harjunud inimene, temal edenes kõik kiiresti. ... ja tikksirgena astus ta ootajate juurde, teretas ... võttis taskust kammi ja hakkas pedantse hooliku- ... maha siluma jonnakat juuksetutti lagipeal, mille ... kohta ta tundis juba poisikesepõlvest peale. Ta ütles ... mahedalt veniva häälega, et laua ettetellimisega, ... teised asjaosalised jätsid hommikupoolikul tema ... hoolde, on tal olnud üpris rohkesti sekeldusi ja et sellega ... pole läinud kaugeltki nii libedasti, nagu võiks ehk arvata. ... nii see on — tahad sõita, suvatse ka vankrit mää- ... ta olevat saanud kelnerite šefilt hea koha alles siis, ... see kelnerite šeff sai temalt kümme krooni pihkul ... osistas ta ja pilgutas millegipärast silma. Luuletaja ... Arumaa hakkas jälle täis moraalset nõrdimust vanduma ... deklareeris, et see polevat tema asi, ta ei mõtlevatki ... usuguseid lagastamisi solidariteedi alusel tunnustada!

Imelikul kombel muutus muidu koguni tasakaalukas ... advokaat järsku ilma ühegi suurema põhjuseta tuliviha- ... Ta hääli omandas jonnakra tooni ja ta ütles luuletaja ... Arumaast mööda, ehkki kõik teadsid, et ta sihhib oma ... onad just vanale sõbrale:

«Ma arvan, et ei maksaks nii kangesti räusata. Niikui-
nu võtab tänase laua tasumisest osa... ainult kolm
inimest.»

«Kolm? Nii, nii! Soho? Ja nende seas, tähendab, mind
ei ole ette nähtud?» ütles luuletaja Arumaa. «Elage siis
hästi, härrad!»

Ja ta hakkas nüüd omakorda nobedasti kuhugi rüh-
kima, nähtavasti selleks, et hoopis lahkuda.

Kuid nad jooksid kõik võidu talle järele, katsusid teda
tagasi hoida, ruttasid asja naljaks pöörama. Advokaat
Saks, kes armastas oma kahjurõõmsale ja kavalale ise-
loomule vaatamata seda kehvaks jäänud noorusekaaslast
koguni siira ja tugeva armastusega, vabandas end roh-
kete sõnadega. Jumal halasta, jah, jah, ta ei püüagi
ennast õigustada, ta olevat talitanud tõesti nagu vii-
mane togu! Üle hulga aja saavad kokku neli vana kam-
raadi ja sõjaseltsimeest, nüüd aga peab see olema just
tema, kes oma rumalusega ja jõuka mehe tõprauhkusega
õhtu nahka paneb! — hüüdis ta haledalt, hoidis luule-
taja Arumaad kaenla alt, katsus naerda, tegi isegi kooli-
poisilikke grimasse. Nad jagelesid kaua ja ägedalt, kuni
neid hakati jälle siit-sealt vaatama. Ja luuletaja Arumaa,
kes ei tahtnud samuti kaotada selle tillukese tüli pärast
võimalust istuda kuni hommikuni soojas ruumis, süüa
häid sõõke ja juua häid jooke, andiski lõpuks järele, võt-
tis advokaadi lepituseks pakutud käe vastu ning ütles
nukra alistumisega:

«Nojah, olgu peale, kõik on ju kõige paremas korras —
jõukas vabarügi kodanik solvas oma vaest kaaslast. Inetu,
lubamatu ja maksvale korrale kahjulik oleks olnud asi
siis, kui see oleks sündinud vastupidi.»

Ja sellest leppimisest üldist rõõmu tundes hakkasid nad
vaikides kõrtsisaali ukse poole nihkuma, kuni kõige ees
minev Tiit Pärtels selle suursuguse liigutusega lahti lük-
kas, julgelt ning hoogsalt, nagu kunagi see, kes tunneb
oma kaalu.

Vana elutark advokaat oli valinud tõesti hea laua. See
asus muusikapoodiumist pahemal, sellest hästi kaugel,
samuti vajalikus kauguses ka tantsupõrandast; siin sai
isegi vastu seina toetuda. Nad istusid väsinult, panid
sigaretid kohe suitsema, vaatasid ringi. Polnud näha

... vaba ruumi praktilise taibuga härra
... otstarbekalt kasutanud varjulisi nurkigi. Ta
... rinda files mukkinud ja vaatas nüüd säraval näol
... vastamisi: ta võis endaga
... hernes õitses. Orkester mängis ikka veel
... ja tantsupõrandal kalpsas ning kepsles
... inimesi. Ohk oli juba peaaegu paks kuu-
... , lubakasuitsust, tolmust, kalliste, otse Coty enda
... õlide ja puudrite ning päris ehtsa eesti
... . Võis tunda isegi oma lähemate naabrite
... sooja auringut, mis hakkas kohe mõjuma kuidagi
... , pikantselt, kujutlusvõimet erutades.

Tiit Pärtels, jagades kõikjale tervitusi, ei lasknud het-
... oma tavalist naeratust. Ta oli jälle mugavas
... , ta ümber sumises jälle kerge, muretu, lõbu-
... naudinguid pakkuv peene mehe elu... kui sa seda
... neid naudinguid ainult tabada oskad! Ja ta mõt-
... edevalt silmi kissitades: jah, kas ta pole praegu nagu
... hammastega haug, kes luurab oma urust, liigu-
... vaid uimi...? Ta esinemisse sigis taas rohkesti ede-
... , jultumust, häbematus, norivat väljakutset. Ta oli
... ja teadlik, et teda vaadatakse — mõned kadetsedes,
... vihaga («Võistleja, võistleja!»), mõned tasakesi
... närija kiivusega, mida katsutakse varjata veel nii
... kui teiste eest. Ta käänas pead aeglaselt siia-sinna
... tundis lõbu nii pilkudest, mis talle saadeti, kui eruta-
... lõhnadest, mis hoovasid talt üle. Ja sel ajal, kui
... sõpra hakkasid jälle mäluma vanu mälestusi — küll
... päpävist, küll tudengielust — luuras ta erksana kahe
... lahema laua poole, kūs istusid arvukad segaseltskonnad,
... rahatuusad oma noorte naistega.

Teda segas ta vaatlustes kelner, kes ulatas vaikides
... käärdi ja jäi ise teenistusvalmilt ootama, käed sõ-
... durlikult vastu külgi surutud. Teistele lähemale kummar-
... vedas Tiit Pärtels küünega mööda trükitud ridu
... all, küsis kaaslaste arvamusi, tundis end liiguta-
... olevat asjaolust, et kõik usaldasid ta maitset. Ta tel-
... külmil suupisteid ja jääl serveeritavat valget viina. Jah,
... nõnda olevat kõige parem, ütles luuletaja Arumaa, magu-
... margid polevat head südamele ja koormavat maksa
... ja neere. Seejärel rääkisid nad tükk aega mitmesugustest

jookidest, läksid viimaks üle parimate suupistete meenutamisele, laitsid õlletarvitajaid ja tulid ühisele otsusele, et parajal määral purjutada pole hoopiski kahjulik, vaid vastuoksa koguni kasulik. Ja luuletaja Arumaa, kes omas peale endas kääriva sapi veel suurt hulka naiivsustki, sattus jälle hoogu ning ütles:

«Täitsa tõsi, vennad, — valetagu arstid, mis nad tahavad, mina tean aga seda... mis ma tean. Vaadake mulle otsa — ma võiksin teid kõiki uputada sellesse, mis ma olen oma elu jooksul ära joonud, ja lämmatada sellesse, mis ma olen joomise ajal ülearuselt söönud. Aga kas ma olen sant või vigane? Või kas ma olen laisk? Või kas ma olen kõhukas? Või kas ma hakkän idioodiks minema? Vastuoksa, vennad! Nii mõnigi raske peatais on mind üle aidanud meeolelust, mis oleks võinud lõppeda kergesti kuuli pähekihutamise. Ma usun, et igaüks teist on üle elanud umbes säärase olukorra: kõik hakkab äkki puntrasse jooksuma ja takerduma, mitte midagi ei taha korda minna, käid päevast päeva ringi nagu märg kana. Siis aga vihastud, astud sisse lähemasse kõrtsi ja teed oma kõva raksatuse. Ja tagajärjed? Kaks päeva möllab su peas raske pohmelus, siis aga võid täie auruga jälle töö juurde asuda. Hing on täis nagu õhk osooni pärast äikest, — kriis on lihtsalt nagu pühitud.»

«Selge, selge, seda olen minagi märganud!» hüüdis kohtu-uuriija Asmus ja pühkis vahetpidamata higi. «Olen, jah, minagi seda märganud. Nii et... visakem, poisid!»

Advokaat Saks oli täna elavas meeolelus, naljatas, jutustas anekdoote, kõpsutas tantsuloole jalaga takti, ehkki ta ise ei osanud teha ainustki korralikku tuuri. Isegi ta suured kurjad silmad olid hoopis leebema tooni võtnud, ei piilunud nagu tavaliselt altkulmu, tõmbusid sagedasti pilukile muhedas muiatuses. Ta ütles lõbusalt, pöristades sõrmeotstega vastu lauda:

«Ai-jai-jai, sa kavala sõnaga vaimusangar, hahahaha! Ma usun, et isegi hobusevaras võib sellise loogika abil oma teole õigustust leida. Härrad, sõbrad, kas maksab asjata ilutseda ja surnuluudele lilli raputada! Tunnistagem parem, et maailmas leidub mitmesuguseid pahesid, et joominegi on üks selliseid, ja et keegi meist pole loodud inglise, kelle abaluude vahel kasvavad tii-

vad... nagu paradiisilinnukest! Hallo, oober, kaua me peame veel ootama?»

«Tõuupilk, härrad! Suupistega läheb aega, härrad!»
Kuld luuletaja Arumaa katsus sõbrale vastu vaielda.
Ta ütles:

«Pahede probleem kuulub juba hoopis kaugemale. Minu arvates on liiga liialdus oma sugune pahe. Pahe on liiga palju jalutada, pahe on liiga palju lamada, pahe on liiga palju... liiga palju unistadagi. Ergo — pahe on ka joomine! Mina aga mõtlen joomist, mis pole muutunud veel üheks suureks ega ka tarviduseks, seega juhuslikku. Mõelgegi — kus ma olen seda omaenda nahal tunda saanud!»

«Ohoh, ohoh, kolleeg parajuslane, hahahaha! Alles minut tagasi rääkisid sa uhkustades määratust viinahulgast, millesse sa võivat uputada nii ennast kui meidki!» ütles advokaat ja naeris valjusti.

«Rääkisin! Mis siis, rääkisin jah!» torises luuletaja Arumaa.

Ilmt Pärtels ei kuulnud neid enam, see pealiskaudne, antropoloogiline jutuvada jättis ta külmaks. Ta vahtis nüüd hõlpsalt seda punaste juustega kaunist naist, kes istus seljaga tema poole, heites talle aeg-ajalt moodsa kübara pilgu ja usutlevaid pilke. Ta laskis endasse mõjuda kõiki üksikasju, mis ta suutis seletada läbi suitsust sinise õhu: naisele, mille ühinemiskohta seljaga tähistas lihav voldike, narmad õlgu, täidlast käsivarsi, pehmelt joonistatud kõht, tillukest kõrvatippu, mis paistis laineliste vasklõrva lokiide varjust. Teda vallutas pikkamisi mingi tõike muud kõrvale suruv erutus ja ta tegi endamisi otsuseid: varsti ta tõuseb, kutsus selle seksapiilse tundmatu tantsima, heidab osavalt oma õnge ja sõidab ehk juba tuleval nädalal Tallinna — ta oli täiesti kindel, et see mees on pärit just sealt.

Kui viin ja suupisted lauale toodi, valas ta klaasid kohe täis, tegi võileiva, kuulas jälle natuke aega sõprade tühja vestlust. Pead joomise juures tagasi kallutades nägi ta trakkides taate ja pikkades kleitides vanaprouasid tantsuporandal külapolkat vihtuvat. Lugu tundus tõesti igivana, pillid aga olid selle eest igimoodsad: tore bajaan, bandžo, lavaivile, mingisugune kummaline riist, mida raputati

taktis pea kohal, tromboon, viiul, tšello, klaver ja veel kaks löötspilli. Igale sammul oli selgesti märgatav hääriiv vastuolu, mis hakkas luuletaja Arumaad pikkamisi närvlikuks tegema, kuni ta viimaks jälle pahvatas:

«Vanapoiss, sa ei tunnista ju ülepea enam isikuvabadust! Las igaüks tantsib mida tahab ja täidab oma kohtu sellega, mis ainult südant pahaks ei aja!» naeris paks kohtu-uurija rõõmsalt.

Selle lühikese kahekõne ajal ilmus uksele viieliikmeline meesteseltskond. Peatuti hetkeks, vaadati ringi, hakati otsides laudade vahel ringi liikuma, — nähtavasti hellitati lootust, et kuskil ehk leidub veel vaba ruumi. Tiit Pärtels ei pannud tulijaid esmalt tähele, kui need aga lähemale jõudsid, tõmbus ta kartlikult kühmu: kõige ees sammus tema sõjaaegne pataljoniülem, suur joomar ja alatine skandaalitseja! Ta mõtles ärevalt, et kui see mürtsumees oma seltskonnaga neid märkama juhtub, tuleb kogu õhtut nurjunuks pidada, — vaevalt võiks veel loota rahu ning mugavust: major Oinas joob enda kindlasti lähema veerandtunni jooksul täis nagu tarakan, pistab sõrmed suhu ja vilistab kelnereid, või röögib lihtsalt niisama, või tulistab — kui tal juhtub revolver kaasas olema — mõne paugu lakke. Jah, nõnda see läheb, seal pole kahtlust. Tiit Pärtels tundis ju liiga hästi seda temperamentset meest, et tema suhtes asjatuid illusioone teha, — seda peaaegu legendaarseks rahvuskangelaseks muutunud meest, kellest pajatati pidulikkudel juhtudel suuri sõnu, kellest räägiti omavahel kui sõjaaegsest verejanulisemast löögiüksuse ülemast, kellest katsuti ammugi võimalust mööda hästi kaugele hoiduda. Ja tõmbudes veelgi enam küüru, katsus ta end hästi nähtamatuks teha, lootes kramplikult, et see eruohvitser oma staabiga neist võimalikult kaugemale läheks.

Ent Tiit Pärtelsi vagad lootused ei täitunud — uut-
tulnukaids oli nägema juhtunud ka luuletaja Arumaa. See
oli aga, paraku, inimene, kes ei hoolinud millestki, kes ei
häbenenud ei enda, ei sõprade skandaale, kes ei omanud
Tiidu arvates õiget häbi ega õiget au; ta kargas kohe

...d-01, vehkls kätga ja hüüdis üle naabruses istuvate
...andhondade;

„Oinas, hõl, major Oinas! Va-na Oi-nas-s!“

Et astunud tõsiasja polnud enam võimalik muuta, tekkis Tiit Pärtelski pilgu kohe tulijatele vastu, naeratas natsionalistlikult, viipas samuti. Ta nägi nüüd, et need tei-
dki olid kõik tema sõjaaegsed kaaslased: leitnant Ka-
lak, leitnant Mumps, leitnant Koores ja vana hiigla-
sõdur veltveebel Leivategija. Major Oinas jäi muidugi
ja nägid kõige etteotsa: ta tundis oma väärtust, — olge
hülked ja imetlege, siin kõnnib keegi, kes on teile teie
vabariigi püsti upitanud — kui mitte Kalevipoeg ise, siis
vähemalt Suur Tõll Saaremaalt või Leiger Hiiust! Ta oli
hülke, tüse, ja ta pea oli sama paljas nagu sõber Asmu-
k. Tal olid helehallid heasüdamlikud silmad ja muhe
lume, mille järgi otsustades teda oleks võinud kergesti
pidada maa-alevi vürtspoodnikuks või küla-algkooli
õpetajaks, kes juhatab tuletõrjet ja täidab ka köstriko-
hustusi. Laialt naeratades juhtis see omaaegne kuulsus
oma seltskonna Tiit Pärtelsi ja selle sõprade laua juurde,
peatus seal teatraalselt, ajas käed pea kohale ja hüüdis:

«Issand, issand, luba oma sulasel minema hakata, sest tema silmad on näinud seda, mida ta on ammu juba näha tahtnud. Saluut, poisid...! Ja tunnete ikka veel oma vana pataljoni vana! Tõesti üllatus, tõesti üllatus! Saluut, poisid! Ja tänu, ja tänu! Tulen sisse, vaatan — ei ühtegi vaba kohta, kõik on kokku kiilutud nagu kilud karpi. Ja olene juba tagasi välja pugemas, kui mind äkki hüütakse. Ja — keda ma näen? Neli vana karabinjeeri istuvad laua ümber ja tervitavad mind kõige suurema aususega. Veel kord — saluut, saluut, poisid, istuge, istuge, olge lahked! Sa-lu-ut, poi-sid!»

teks jõukateks peremeesteks, kes tundsid end siin ebanurgavasti ja mõtlesid hirmuga möödapääsmatutele kulutustele. Nad olid kaua ja visalt oma vanale ülemusele vastu ajanud, jah, neil oli puudunud igasugune tahtmine siia pidutsema sõita; suur sangar pidi aga end näitama ja nemad kolmekesi olid ainsad, kes kõlbasid vajalikuks saatjaskonnaks. Ja lõpuks oli ennast hindav uusmõisnik kaasa võtnud veel Leivategijagi, endise veltveebli (sõja esimestel päevadel täitis ta major Oina üksuses vabatahtlikult ka timukaülesandeid), kes teenis juba mitmendat aastat oma toidukest valla vahimehena, vedades ajalehtedes kuulutavatele perepoegadele ja teenijatele kätte armastuskirju, enne neid meisterlikult avades ja sama meisterlikult taas kinni kleepides. Temalgi polnud siin nähtavasti kuigi hea olla; muidugi, mis seal parata — ka kauasele ehtimisele vaatamata polnud ta välimus ju kuigi kaunis.

Kelnerid, kes olid vahtinud viit maarõivats meest esmalt vaenulikult kulmude alt, taipasid kohe oma eksistust ja jooksid kärmesti edasi-tagasi, lauale jätku juurde asetades, lisaklaase, taldrikuid, nuge ja kahvleid tuues. Nad polnud ometi võhikud, kes ei tea midagi maailma asjadest ega ole kuulnud midagi major Oinast, sellest määratu suure jootraha andjast, sellest hulkade lemmikust. Alles mullu sõitis ta lõbusana ning rõõmujanusena linna, munder seljas ja tärniga müts peas, astus siiasamasse sisse, pani sõrmed suhu ja vilistas üle kogu tulvil täis peene lokaali! Ja nad kõnetasid teda austavalt nimepidi, need, kellele ta oli heldekäeliselt raha loopinud, kui ka need, kes olid temalt sel või teisel põhjusel vastu hambaid saanud.

«Kuidas te elate kah, mu sõbrad, rääkige ometi! Rääki-ge!» hüüdis major Oinas ikka uuesti ning uuesti ja vaatas mehelt mehele. «Jah, rääkige, rääkige! Mis te häbenete? Kas ma polnud teile juba vanastigi nagu armastav isa, kelle ette võisite te tulla ükskõik missuguste muredega? H-ho-ho-hoo! Saluut, poisid! Proosit! Või nõnda siis näete te praegu välja! Sina, vana Saks, oled ikka samasugune ahjuroop nagu sa olid tegevvaie kapteninagi. Taevas hoidku, Asmus, armas vend, missuguseid magusaid toite oled sina siis enda täis õginud? Ahaa,

ah, jätke ju meie kuulus värsimeistergi, kelle koht on siin hoopis mujal, kas või Tähtvere männikus: see ken süs võib nõnda teotada oma rahvuslikke ülesandeid, nagu teed seda sina oma jõledates lauade juures. Kui sa oma aja niisugust sigadust oleksid võinud kukanud, — omaenda käega oleksin su maha löönud... hohohoo! Saluut, poisid! Proosit! Ja kas te ei näe, pole siis Tiiduke, minu kõige tublim soldatike, ka siin? Noh, oled sina kah toredaks läinud, pagan! Aga sa ole ometi tasku pistnud mõnd välissaadikule kohta? Saluut, poisid! Proosit! Noh, noh, kõnele, poisid! Kas oled välissaadik, ah? Kas oled, ah?»

«Jätke juba pilkamine, härra major,» naeris Tiit Pärtel, kuigi tal polnud selleks vähimatki tuju. Ja klaase muutis täis valades lisas ta vaid selleks, et üldse midagi öelda: «Muuseas, härra major, meie sõber Arumaa pajatab huvitaval kombel minu kohta täpselt samasuguseid asju, nagu pajatasite teie praegu tema kohta. Ta arvas hoopis, et mina olevat väärt Tähtvere männikusse viimast. Oleks tõepoolest kena, kui me peaksime kahekesi olema ja sama puu najal seisma.»

«Nagu need vennakesed-punakomissarid, keda mu näid kord sama paela kahe otsaga üles poosid,» ütles major Oinas.

Ja kohe hakati jälle rääkima sõjast, ühiselt veedetud päevadest Narva, Pihkva, Ostrovi ja Porhovi all, rünnakutest landesväärlaste vastu, hirmsatest päevadest Krasnaja Gorka lähistel. Kõik püüdsid võidu midagi meenuvat, vaikselt istusid vaid kolm tagasihoidlikku ning tõust leitnanti ja Tiit Pärtels, kelle huvipiirkond kaldus üldiselt enam mujale. Ikka veel mängis moodne džässorkestri vanu rahvaviise. Ning alles hulk aega hiljem, kui enamik laudkonnast hakkas juba purju jääma ja kui major Oina vali hääl samm-sammult domineerima pääses, läbis ta kõrv tangotakti, mis kiskus ta kohe toolilt püsti.

Uhkena ja ülisirgena põikles ta läbi rahvamurru, peata, kummardas tagasihoidlikult.

Ja aimates isegi labi paksude saapataldade vahetatud poranda pehmet siledust, hakkas ta ühes oma naeratava kaaslasega sujuvalt siia-sinna liikuma, meeolelu hea, süda tulvil tärkavat vallutaja-ärevust.

LOOM VAATAB RINGI

See oli võitjate rõõmu- ja lõbutsemisöö — tosin aastat tagasi olid nad endid maksma pannud, oma vaenlastest jagu saanud — kas see ei andnud neile siis õigust end jälle kord meelde tuletada! Kõrtsikülaliste arv ei vähenenud ega vähenenud. Oli küll lahkujaid, kuid oli ka juurdetulijaid. Noorte tuulepeade kõrval istus siin täna rohkesti inimesi, kes käisid sääraistes kohtades üpris harva, — vanad surmtõsised professorid, väärrikad kohtutegelased, kõrgemad sõjaväelased. Räägiti palju ja lärmitsedes; joodigi palju; tantsulugu järgnes tantsuloole; käidi seltskonnast seltskonda — vahetati põgusaid küsimusi ja vastuseid, tunti siirast jälleägemisrõõmu — ja laudade vahel oli koguni suur liiklemine. Aga täna ei pandud pahaks, kui keegi kellelegi vastu tõukas: «Noh, mis siis — pole midagi!» Ja meeolelu püsis väga sõbralik kuni hilise õõni, ehkki mõned pead muutusid juba soojaks ja mõned jalad hoopis ebakindlaiks.

Tiit Pärtels oli nagu kala vees. Ta püsis ühteviisi värske ning tugev, kuigi ta jõi ning sõi samuti rohkem kui harilikult. Tal oli siin palju tuttavaid — peaaegu

kolm nädalat; pahemalt ja paremalt hõigati teda; ta istus ühes juures minuti, teiste juures minuti, kolmandategi juures minuti või teise. Ta tuli endale ette sportlasena, kelle kohta võidakse öelda, et ta on oma parimas vormis: ta on võidukas. — Ta oli ammu juba kergesti purju saanud, nüüd ta pidas piiri, — ta pole ju mees, kes joob ühe laia nagu mõni tudenginolki! Ta ei unustanud silmatõukelt, et täna on kasulik üldist muljet tekitada, nagu kuulaks ta päris kindlasti just selle laudkonna juurde, kuhu ta tegelikult kuulus ja kust ta kartis varem või hiljem langevat esimese skandaalisädeme.

Ühe paari loo tagant käis ta tantsimas tolle punapäise naisega, kes näis järjest võluvamaks muutuvat ja kelle naiseks vallutamises oli ta juba enam kui kindel. Kuid ta polnud silmatorkavalt pealetükkiv, ei, ta teadis liigagi hästi, mis kõlbab, mis mitte. Ta keerutas läbi peaaegu kõik lokaalis viibivad naistuttavad, katsudes nõnda muljet tekitada, nagu poleks keegi eriliselt eelistatud. Ja ta tundis kogu hommikupoolikune igavus ning tülpimust; suures kõrtsiruumis valitsev leitsak, segi tambitud orkestri lakkamatust mürtsumisest, tundus talle nauditavana nagu värske vesi madalasse lompi takerdunud kivi.

Pikkade vaheaegade järel läks ta aeg-ajalt tagasi sõprade juurde, lobises ka nendega. Ta märkas oma suures üllatuseks, et isegi major Oinas ei jäänud täna liiga pooleks, ehkki ta oli muutunud juba hästi jutukaks ja vehkeldati kahe käega korraga. Oldi nähtavasti mälestuste mälumisest juba tüdinenud ja targutati hoopis tavapärase küsimuste üle: millal hakkab elukallidus langetama? kas talv kestab kaua? kui suuri lumesadusid võib oodata enne taliharja lõplikku murdumist? Või nad jalgustasid vastastikku üksteisele oma elulugusid, — püües võtaks, nende aastate jooksul pidi ju nii mõndagi juhtunud olema! Ja imelikul kombel kujunes ükskõik mille probleemi arutamisel ikka nõnda, et nad polnud põlvnõlviliselt rahul mitte millegagi, just nagu oleks kogu see väike ja vahva vabariik, mille nad olid endile nii suure vaeva ja pingutustega ehitanud, edenemas aina viltumiseku tähe all.

Kui kellaosutid viimaks üle kahe näitasid, jäi kõrtsi-

külalisi vähemaks. Perekonnainimesed lahkusid esimesena; siis läksid ära ka intiimselt istunud paarikesed. Ent rahvast jäi siiski küllaldaselt kohale: noori ühõpilasi, sõjaväelasi kuni kapteni aukraadini, tähtsa päeva puhul oma kodudest välja tulnud elatanud veteraane-vanapoisse. Räägiti, et fuajeest olevat välja aetud salk saksa korporante, kes olevat tulnud nähtavasti oma konvendist, küllap vist selleks, et vaadata pealt matsirahva pillerkaarilõõmist. Ja tabades üldist meeleolu alustas keegi järsku hoogsat saksa või soome päritoluga pateetilist isamaalaulu, mis vallutas juba ainsa hetkega kogu suitsuse ruumi.

Tiit Pärtels nõjatus vastu toolileeni, tajus suurt, kogu keha ning hinge haaravat mugavust ja kuulas kinnisilmi. Oli, nagu oleks midagi rasket ning väga puist suure hooga liikuma paisatud. See raske ning puine pörkas nüüd seinast seina, pörutas vastu pörandat, tormas lae alla, mõirgas täiest kõrist. Kõik ta sõbrad mõirgasid kaasa: major Oinas kahe rusikaga orkestrile takti tagudes; leitnandid millegi üle lajatatavalt naerdes; kohtu-uuriija Asmus kangesti lõõtsutades ja iga sõna juures nagu hoogu võttes; erukapten Saks kahvlitega vastu pudeleid kõlksutades; luuletaja Arumaa oma kõrget tenorit naaberlauas puhkeva lauluga ühendades ja vaevaliselt välja venitades, just nagu keriks ta kogu aeg liiga pikka kanepipaela.

Tiit Pärtels — clumees, kes oli ainus üldisest möllust kõrvalejääja, ütles endale juba mitmendat puhku üleolevalt, heatahtliku hukkamõistuga: «Pagan võtaks, mis nad nüüd müravad, ilma selletagi on ju siin praegu hea olla... jah, mis nad nüüd müravad, pagan neid võtaks!» Vahetevahel pikkamisi lauge avades silmitses ta aina jälle ning jälle oma tänaõhtuse südamedaami lopsakaid juukseid, kaela, paljast selga, tusedavõitu pihta, mis paisis tooli varjust. Siiani polnud ta lähemalt tähele pannud tema kaaslast, nüüd vaatas ta ka neid terasemalt: kaks kõhukat isandat, üks üsna nooruke üliõpilane, kes lonkas pahemast jalast ega saanud seetõttu tantsida, kaks elatanud naist neljakümne viie aasta piirimailt. Ta oli juba esimese tango ajal märganud punajuukselise sõrme paksu kuldset laulatussõrmust; järelilikult pidi see kuu-

... kollektiivist kolmest, kindlasti mitte sellele lon-

Tiit Pärtels otsustas järgmise loo ajal muutuda juhuslikult tantsulepalujast härra Pärtelsiks, — südamete-
murdjaks, ülikoolilinna tuntud donžuaniks: jah, muidugi, et ta ei peakski end siis sellele naisele esitlema, ta pole ju omelt mingi külapoiss, kes ilmub hämarusest ja kaob taas hämarusse! Seda mõeldes muutus ta äkki tähelepa-

... — ta kutsus kohtukandidaati Saartsi pisut kõrvale
... palub end laudkonnaga tuttavaks teha!
Ta oli juba tõusmas, kuid otsustas kärmesti ümber, talbates loomusunniliselt, et nõnda see paistaks ehk veidi peenetlikkuvana. Ning kuulates ikka veel üha kestvat saksa või soome päritoluga rahvuslikku laulumõiret, valas ta endale nagu julgustuseks limonaadiklaasitäie konjaki, jõi selle ära ainsa sõõmuga ja pistis suhu tüki too-

Teade saksa korporantide väljakihutamisest ja üldine laul oli järelejäänud kõrtsikülalised nagu üheks suureks pereks ühendanud — alustati otsemaid uut laulu. Nüüd mürtsus sellega kaasa ka orkester. Sel korral oli see lõbus lugu kahest karukütist, karu laskmisest, karu nül-

Tiit Pärtels karjus nüüd teistega ühes, sest talle oli ikki meelde tulnud aeg, mil ta oli nende tühiste ning lõp-

Kui muusikamehed pisut hiljem jälle moodsat tantsu-
lugu alustasid, tõusis ta kärmesti, et mitte hilineda. Ent sel korral tal siiski ei vedanud — sõber Saarts jõudis temast ette ja libises juba punapäise daamiga inglise valsi vaikselt taktis üle vahatatud pörandi. Tehes näo, nagu ei läheks see kõik talle üldse korda, jalutas Tiit

Pärtels läbi saali, läks fuajeesse. Seal seisatas ta veidiks ajaks teatrikassa kõrval, nõjatudes selle vaskplekist barjäärile.

Peale lämmatavat soojust tundus siin hingamine kergena ja vabana. Kaks värvilintidega purjus poissi — mõlemad kohutavalt galantsed ja hirmus tõsised, — sekkusid pikas kleidis naiskorporandi ümber, kes püüdis olla väga auväärne ja kohendas end suure peegli ees. Läbi poekvil seisva välisukse võis selgesti näha, kuidas langes ikka ühetasast laia lund. Ilm kippus vist uuesti külmemaks muutuma; trepil tammuva autojuhi sorakil vurrud olid valgeks härmatanud, otsekui oleks ta nendega oma lambanahkselt kraelt sinna langevaid räitsakaid pühkinud.

Tiit Pärtels tundis meelekohtades kergeid valusähvatusi ja kehas surus nagu mingi kudodest tõusev raskus. See tõestas kõige usutavamalt, et ta polnud joonud veel küllaldaselt. Laskudes seljakile vastu pannutatud metallkäsipuud süütas ta uue sigareti ja suitsetas isukalt. Suure seinakella osuti lähenes juba pool neljale. Oli jälle kohutavalt vastumeelne kujutleda, et varsti tuleb siit lahkuda, koju minna ja voodisse magama pageda.

Äkki puudutati Tiit Pärtelsit sõjakalt käsivarrest. Kui ta ringi vaatas, nägi ta, et teine purjus nolkidest oli ta juurde astunud. Ta aias kohe halba ja küsis:

«Noh, mis on?»

«Te vahite mu daami? Mis... te... temast... vahite?» lallutas korporant pehme keelega.

«Vabandage — te näete vist und!» vastas Tiit Pärtels tigidalt.

«Osvald, oh-h, Osvald!» kiunatas naiskorporant.

«Ma... ma... palun teid tungivalt vaikida!» ütles värvipaelaga nolk traditsioonilise väljakutse-lause ja võttis väga sõjaka poosi.

«Os-vald... kas sa kuuled... loll!» hüüdis tädruk.

Tiit Pärtels kehtas üleolevalt õlgu ja läks pikkamisi tagasi saali poole. See intsident oli ta pisut tasakaalust välja viinud. Korraga haaras teda põgus rahunus, — talle näis, nagu peaks ta nüüd kohe veelgi suurema hooga kõike ligi tegema. Mis siis, kui see punajuukseline küps kaunitar on just praegu oma kohalt tõusmas, et minema

... mõttes ta närviliselt. Ta silus juuksed läiki-

... kaelasidet, mis oli vahepeal viltu nihku-

... see oli korras! Ja mõni minut hiljem

... ta jalle oma kohale, naeratades rahul olles, sest

... oh nagu enne ja sõber Saarts oligi teda juba mär-

...

... tegi ta jälle oma üliviiisaka kummarduse. Vana-

... ol vaatasid teda ükskõiksest, neljakümne viie aasta-

... lunud tõstsid kulme, lonkur üliõpilane piilus kõõrdi

... munkadest. Punajuukseline kaunitar naeratas aga

... talt ja järgnes ta kutsele.

... Woodsa fokstroti nurgelisse rütmi süvenenud, alustas

... Pärtels nüüd juba plaanikindlamat vestlust, juhtides

... samm-sammult seatud sihi poole. Ta ütles:

«A, bandage, armuline proua, minu ebadiskreetsust.

... ma vist ei eksi, kui ma arvan, et te pole kohalik

... ole?»

«Jah, ma olen... provintsist,» vastas punajuukseline,

... alates alt üles.

«Jah, Pärtels tegi kohe enda teada taibuka komplimendi:

«Tõesti? Ometi räägib kogu teie olemus selle poolt, et

... olete pealinlane. Siiski, siiski — te vist naljatate. Tal-

... alanna, eks ole?»

«Jah, ma olen provintsist,» ütles naine jälle.

«Jah, Tiit Pärtels arvas saabunud olevat paraja aja, et

... esitleda:

«Kui te ehk lubate, armuline proua: Pärtels.»

«Pardoon?» küsis punapäine daam ja tõstis aru-

... matuses kulme.

«Jah, Pärtels kordas, punastades äkki sügavasti:

«Minu nimi on Pärtels.»

«Aa, vabandage... andke andeks, ma ei taibanud

... he,» ütles punajuukseline daam nüüd lõbusalt ja nae-

... heleda, nagu sillerdava haälega. Tal olid valged, kuid

... oli harvad hambad ja ta suu näis lähedalt vaadatult

... adi suurena. Ta ninal oli kaks või kolm pruuni tedre-

... lahe-laigukest, — kõigile punapeadele iseloomulik oma-

... dis. Kui ta rääkis, nihkus ta ülemine huul tublisti ette-

... poole. Ta lisas, heites jälle Tiit Pärtelsile kiire kõrval-

... pilgu: «Jah, ärge pange pahaks, ma mõtlesin hoopis mil-

... larki muust ega pannud teid kahjuks tähele, härra Pär-

tels. Mulle paistab nimelt, nagu hakkaks saabuma paras aeg kojuminekuks. Kell on vist juba varsti neli.»

«Jumaluke, proua, kas see on siis nii hilja!» hüüdis Tiit Pärtels.

«Aga muidugi, see on lihtsalt hirmus hilja,» ütles naine. Vaikus.

Ning veidikese aja pärast ütles naine, nagu oma eelmise lause põhjenduseks:

«Niikuinii muutub siin juba liiga kärarikkaks. Mehed sel kellaajal ei tea ju harilikult, kas nad on juba küllalt joonud ja peaksid lõpetama või on neile veel vähe ja nad peaksid jätkama. Minu kogemuste põhjal on meil, abielunaisatel, nüüd päris paras aeg oma teed minna. Minu oma näiteks ei märkaks mulle hiljem autotki üürida.»

Ta naeris jälle ülemealikult ja sõbraliku häälega, peakergesti tagasi kallutatud, huuled avali. Tiit Pärtels ütles, katsudes teda hästi enda vastu suruda:

«Noh, see oleks alles hoolimatus! Säärasele mehele, kes nõnda talitab, tuleks peksa anda. Muuseas — kui te küsida lubaksite — kas ka teie härra abikaasa on praegu siin?»

«Loomulikult!» vastati. Ja naise häälest kõlas korraka heatahtlikku irooniat, kui ta ütles: «Mis te õige kujutlete, palun väga? Ei tulda ju ometi ihuüksi kõrtsi ega tantsita siin võõraste härradega... oma seadusliku mehe seljataga.»

Tiit Pärtels tundis end millegipärast ebakindlana. Akki oli ta harilik agarus kadunud ja vaevalt jätkus tal julgust sellekski, et oma põsega naise juukseid puudutada, — polnud kuigi mugav mõelda, et kuskilt jälgiwad teda kiivad silmad, kes võivad äkki kõigile ta üsnagi kaugele minevatele plaanidele risti peale tõmmata. Kui ta seda aga viimaks tegi, haaras teda silmapilkselt haiglaselt tugev ärritus: ta läks üleni higiseks ja ta süda hakkas ägedalt ning korratult peksma. Ja jälle pidi ta nukral meelel mõtlema, et aeg on tõepoolest juba väga kaugele nihkunud, et mõnikümmend minutit varem või hiljem peavad nad niikuinii lahkuma, tema ja see noor abielunaine, kelle kohta tundis ta äkki nagu mingit omanikuõigust.

Samuti tajus ta väga teravat kujul, et kõik, mis ta

...ol liiga kohmakas, liiga pealiskaudne, kind-
...labanegi. Kas see on siis tõesti tema, Tiit
...ke vesitleb oma tantsupartneriga saärasel konar-
...toonil, sellise puisusega?! Ta tahtis nagu midagi
...haaras naisest kinni nii tugevasti, et see
...hiljatama pidi.

Ta nägi samas daami tumesiniseid silmi endale
...selgetena ning pilkavatena ega osanud jälle
...võtta. Ja ta ütles vaid, vihastudes ise oma
...ning kobava hääle üle:

«Vabandage, ma libisesin.»

«Jah, ma nägin, et te... libisesite,» noogutas naine
...sõnalt.

Tants lõppes, Tiit Pärtels juhtis oma punapäise kauni-
...tagasi lauda, tänas ja läks oma teed. Oskar Saarts
...talle midagi järele; ta tegi aga näo, nagu poleks
...kuulnud. Ta süda peksis ikka veel närvlikult ja
...võtt; ta oli ainsa hetke jooksul väsimata hakanud ja
...end äkki selgelt kujutluselt, kuidas ta selle ironi-
...naise kord kindlasti oma armukeseks teeb. Ja
...selle kalgukindlana paistva otsuse kinnituseks jõi
...järjestikku mitu klaasi konjakit, kuni ta tundis end
...praegu võitjana, mehena, kes talitab alati vastavalt
...tahtele.

Sobrad olid nüüd juba täies hoos. Major Oinas laiutas
...tuuleveski, vehkis aina kätega. Kord tiirutas ta too-
...oma paksu keha, kord proovis vilistamist läbi sõr-
...mede, mis aga täna siiski veel ei õnnestunud, kord pek-
...vastamisi pudeleid. Seejärel viskas ta laua alla kõik
...tühjad taldrikud, pildus orkestrante kurgilõikudega ning
...larkis noorte ohvitseride poole, kes kartsid talle otsagi
...vandata. Kõige tagatipuks pistis ta käe sügavale pudeli-
...ummasse, püüdis sealt jääloike ja tahtis neid krae vahele
...põstada kellelegi möödujale, kes aga õnnelikult pages. Ja
...pillimehed jälle üle hulga aja oma saksa või soome
...päriloluga rahvuslikke viise mängisid, sattus ta sellisesse
...vaimustusse, et tahtis juba revolvriski paugutada. Kah-
...jaks ta polnud aga seda kaasa võtnud. Ta küsis laske-
...rillsta mitmelt tegevva ohvitserilt, kuid need naersid ja
...keeldusid kategooriliselt.

Siis tegi erulipnik Asmus ettepaneku siirduda peene-

matele viinasortidele. Kõik teisedki olid selle ettepanekuga kohe lärmitsedes nõus. Luuletaja Arumaa, ammu juba täiesti purjus, puhastas laua ainsa minuti jooksul: ta võttis linaotstest kinni ja tõstis kogu kraami enda selja taha pörandale. Nad naersid, karjusid, pörutasid rusikatega lauale, kiirustasid kelnereid tagant, võtsid üksteise käe alt kinni ja õõtsusid taktis.

Kui aurav kohvimasin ühes kõhuka likööri pudeliga lauale toodi, sattus paks rahvuskangelane juubeldavasse vaimustusse, istus ratsa toolile ja sõitis selle seljas ristipõiki üle tantsupörandi. Ta kisendas ise läbilõikavalt ja vilistas nüüd vahetpidamata, jämedad mustad sõrmed suus. Ja siis ratsutas tema kannul lauast minema veel erulipnik Asmus, kellele järgnesid kohe ka naeru mõirgav advokaat Saks, suurte vurrudega veltveebel Leivategija, kõik kolm tagasihoidlikku leitnant-asunikku ja luuletaja Arumaa, kes suutis end vaevalt veel otse hoida.

«Orkester, palun marssi... palun marssi!» hüüdis major Oinas ja vehkis takti pooliku õllepudeli, mille ta haaras kuskilt võõrast lauast.

Ning just siis, kui kogu kõrtsipublik oli sellest hoogsast jandist lausa rōkkamas ja mõirgamas, valmis kõike kaasa tegema, märkas Tiit Pärtels kohkudes: punapäine kunitar oli ühes oma kaaslastega kadunud, oma teed läinud.

Kuna ta oli hakanud kiiresti purju jääma, vallutas teda sügav kurvameelsus ja ta silmad valgusid täis magusaid viinapisaraid.

I I A S A S P E A T O K K

MOTTEID ARMASTUSEST JA LAPITUD ALUSPESUST

Jemap see oligi, Tiit Pärtels, põhimõtteline elunautija, keda haaras äkki mõte veel teistesegi kõrtsidesse astuda, — «Sinimandriasse» või kuhugi mujale. Kuid juhtus nõnda, et selleks ajaks olid kaks kaaslast õnnavasti magama jäänud — erulipnik Asmus ja vana nimees Arumaa: neile nähtavasti juba aitas, jah, nende pool oli täis. Luuletaja istus tikksirgelt oma kohal, käed lamedel, pea viltu vajunud, ja oli tavalisest ainult pisut lahvatum, paks kohtu-uuri ja oli aga küünarnukid lauale lüüdnud, toetas mõlema käega põski ja norskas nii valjalt, et teda võis kuulda aeg-ajalt isegi üle orkestri kiuomise. Kellelegi ei tulnud meelde neid äratama hakata, mõlemale väsinule karjuti vaid, et pidutsemine jätkuvat vaiti hoopis mujal. «Hakkame aga minema, hõi, hakkame aga minema,» karjuti läbisegi. Hiljem nad aga unustati. Ja nõnda nad jäid rahulikult teineteise vastu istuma; ainult vaadates võis koguni arvata, nagu oleksid nad tüüa kaua kestnud vestlemisest tulpinud ja vahivad nüüd vaikides oma raugleid mõtteid, märkamata sedagi, et juherossid, mida nad suus hoidsid, olid ammugi kustunud.

Et kummaski magajas polnud ka midagi üldist meeleolu häirivat, lasksid kelderid neid puhata seni, kuni laikus viimane laudkond. Kell oli juba pool kaheksa. Asuti kohe kraamimisele ning puhastamisele, tekkis haisvaid tolmupilvi, ja kaks sõpra hakkasid võidu aevastama. Nad tahtsid peaaegu ühel ajal teist külge käänata, sest küllap nad vist arvasid, et pikutavad kodus voodites; kõvad kõrtsitoolid ei võimaldanud aga kõiki mugavusi ja nad ärkasid viimaks.

«Noh, see on alles sigadust!» ütles luuletaja Arumaa, haigutas suure suuga ja küsis läheduses askeldavalt kelderilt, kas neile võidaks ehk pudel selterssi tuua. «Sifooniga!» hüüdis ta minejale järele ja ehmus ise oma hääle kõlast: see oli karvane ja lõikav, see meenutas vana plekk-kärstit, mis oleks nagu järsku ta kuivavas kurgus ragisenud.

Kohtu-uuriija Asmuski kohendas end, naeratas süüdlaselt.

«Nii, teised on siis juba läinud?» ütles ta leplikult ja lisas nende arvel paar heatahtlikku sõimuse sõna. Ta pilgutas kiiresti-kiiresti lauge, mõtles samuti millelegi joodavale, tõmbas ülesnihkunud vesti alla ja lisas siis nagu kedagi trööstides, et ta olevat tänase õõga igatahes vägagi rahul. Arve, mille järgi oli tasutud, vedeles ta ees laual; ta hakkas seda teraselt silmitsema. Siiski, siiski — see olevat midagi maksmatut läinud! ütles ta suurest summa summarumist pisut kohkudes. Ja ta pistis selle halva mälestuse sügavale rinnataskusse, otsekui oleks ta seliste asjade virk koguja.

Kumbki veidi seltersit rüübanud, tõusid nad ringutades, soovisid kõrtsiteenijatele head hommikut ja väljusid teineteise kannul. Luuletaja Arumaa oli väga pahurast tujus, sest ta pea valutas. Võti oli ees; neil polnud südant uksehoidja äratamiseks ja nad avasid endile ise natukese aega seisid nad vaikselt suure teatrimaja treppil ja hingasid sügavate sõõmudega. Oli veel pime, lund ei sadanud enam. Töölised tõttasid oma töökohtadele ja kojamehed pühkisid kärmesti tänavaid. Taevas seisis suuri raskeid pilverünkaid, sest tuulgi oli sootuks vaikunud ega suutnud neid silmapiiri taha tõugata. Ammu juba ärkvele virgunud linna kohal vilkusid tähed, nende

peodamatu südelevate kübemekeste vahel aga haigustasid kummutust tühjus.

«Jah, vanuvend, kuhupoole me siis läheme?» küsis kohtu-uuriija Asmus ja võttis luuletaja Arumaa kaenla alla. «Jah, hellalt kinni. «Teised jätkavad vist kuskil. Me otsime nad üles?»

«Muid hoidku, ära aja lapsejuttu!» hüüdis luuletaja Arumaa. «Jah, tanan, vana, — mina isiklikult lähen koju. Muidugi on juba küllalt lollusi tehtud. Ela hästi!»

«Pea nüüd, pea,» ütles kohtu-uuriija Asmus. «Ära ära, kallid mees. Kuspool kandis sa elad? Ma tuleksin sinu hea meelega saatma, sest jalutamine on praegu sinu kasuks. Vaata ometi, missuguse hulga värsket lund on taevas vahepeal maha ajanud. Ja ilmsi on pehme nagu sula palsam!»

Luuletaja Arumaa ütles, muutudes juba taltsamaks:

«Ma elan Jakobi tänavas. Ole lahke, kui sa ainult viitsid. Jah, lund on tulnud tõesti mehemoodi. . . ja ilmsi on tõesti üsna kena ja pehme.»

Nad laksid mööda kallakut mäenõlva alla, pöördusid tagasi, heitsid pilgu Tillemanni kellale, nägid, et see on juba kaheksa läbi. Kõik, mida nende silmad seletama suutsid, oli kuidagi eriline, viirastuslik. Umberringi heledad lumi, pahemal ja paremal rõõmsalt valgustatud tavad, kõrged majamürakad keldrikorrast katuseni täis tavalisest pehmet hõõgumist, õhk aga nii puhas ning karge, nagu võiks ta maha pesta kogu nahale kleepunud higi ja mustuse. Voorimehed sõitsid oma seisukohtadele: tsill-tsill-tsill! helisesid aisakellad. Ja teeristil seisevad diivlik, kes polnud viitsinud endalt suuri lumelahmakaid tavaliselt raputada, oli oma paksus kasukas nagu hiiglane-õnnumees, — sõbralikult aeglane, heatahtlikult järelevalv.

«Kena hommik, mis!» hüüdis kohtu-uuriija Asmus.

«Jah, härra, täitsa kena hommik,» vastas politseinik, naeritades viisakalt.

Sõbrad tasandasid sammu, jalutasid nüüd edasi väga rahulolevalt, teineteist vahetevahel puudutades, vaikisid. Nad olid küll kangesti väsinud, ometi mitte purjus, jah, vajane kosutav uni oli uima nende ajudest välja ajanud. Nad hoidsid käsi sügaval palitutaskutes ja näisid millegi

üle järele mõtlevat. Suurturule jõudnud, kust oleks tulnud üles Toome poole suunduda, tegi kohtu-uuriija Asmus ettepaneku:

«Mis sa arvad, poeet, kui läheksime õige Laia tänava kaudu. Saaksime veel natuke oma päid tuulutada».

«Laia tänava kaudu? Noh, ega see tee pole ju pikem kui ülikooli tagant. Aga... võib kah, võib kah,» ütles luuletaja Arumaa.

Ja nüüd pistis kohtu-uuriija Asmus oma kämbla jälle ta kaenla alla, lähenes talle sooja sõbralikkusega ning küsis:

«Selles suures pörgulärmis ja soodoma segaduses, kus iga mees katsus teisest üle karjuda, ei saanud ju midagi mõistlikku rääkida. Kuidas su elu ka läheb?»

«Kuule... ei oska mõne sõnaga üteldagi... mis ta kurat ikka läheb!» heitis luuletaja Arumaa käega.

«Palstab, et sa oled vimma ja tuska täis... nagu kolatõbine oma sappi,» naeris kohtu-uuriija Asmus.

«Ja olengi, olengi! Mis seal salata — muidugi olen! Ja igaüks, kellel süda rinnus istub, peaks seda olema!» vastas luuletaja Arumaa.

Kohtu-uuriija Asmus naeris jälle, vaikis silmapilgu ja ütles nüüd peaaegu hellalt:

«Kas sa mäletad veel, mis me omal ajal Narvas otsustasime, just mõni päev peale rahu sõlmimist? Kas see ei olnud nõnda, et kõik meie rügemendi ohvitserid, kes edasi teenima ei jäänud ja oma tavalise elu juurde tagasi läksid, lubasid iga viie aasta tagant korraks jälle kokku sõita ja omavahel juttu ajada. Et üksteise elust midagi lähemalt kuulda saada ja omaenda elust lähemalt jutustada. On veel meeles, ah?»

«Miks ei ole, on küll,» ütles luuletaja Arumaa jälle nagu tusanedes.

«Tänavu möödub sellest ajast juba kaksteistkümmend aastat; mina ja mõni teine nalivne inimene täitsid tookordse lubaduse, sind aga ei olnud, samuti ka mitte ainustki sinu siinsetest sõpradest. Mispärast?» küsis kohtu-uuriija Asmus.

«Mispärast, mispärast! Aga vaat sellepärast, et... häbi olil»

«Häbi?»

«Jah, häbi! Lohmisime seal, ajasime peaaegu lapsi tulle. Kelle ja mille heaks? Et iga sorti tõprad said endid jännat hääst lalaks ajada! Kas see on sinu arvates väärt, et... kurat teab mihuke si mälestusõhtuid korraldada!»

«Aa, siis nii viisi?» noogutas kohtu-uuriija Asmus, vaikselt veidi aega ja ütles ohates: «Nojah, selles osas võib muldugi õigus olla... ja küllap ongi... ja ei maksa veel sellepärast tänasel ilusal hommikul oma tuju rikutada. Nii et räägime lihtsalt ja konkreetselt kõige isiklikumatest asjadest. Kas sa oled oma saavutustega maailmas rahule jäänud?»

Luuletaja Arumaa vaatas sõpra kõrvalt, muigas kuidagi virilalt. Selle asemel, et vastata, küsis ta omakorda:

«Ja sina ise? Paremini ütle, kuidas on sinu endaga?»

Kohtu-uuriija Asmus kehtas õlgu.

Nagu sa ilma suurema vaevata nägema peaksid, ei saa ma igatahes nuriseda. Kohakene on, leivakene on laual, riidekesed on seljas üsna korralikud, kodukesel pole viha — hea naine ja kolm last. Mida's see inimene ikka oma issandat jumalat rohkema ihkamisega kiusab? Nii et kokkuvõttes: jah, ma võiksin tõesti ütelda, et ma... ei saa kaevata.»

«Noh, kuradi pärast, mina saan seda siiskil» ütles luuletaja Arumaa. «Saan küll! Aga sa ära oota, et ma kavatsen nüüd kohe irisema hakata, et sedasi ja teisiti, et valitsus ja riigikogu talitavad uisapäisa ja sestap läheb minul, luuletaja Arumaal, kõik viltu. Vaat, vennas, mis ma sulle ütlen: selle tosina aasta jooksul, mil me pole teineteist nägema juhtunud, olen ma väga palju kaarte käest maha mänginud, ilma et ma oleksin nende kaartide mahamängimisest vähimatki kasu saanud. Just niil! Ja süüdi selles olen loomulikult mina ise, mitte aga valitsus, Päts või Tõnisson, mitte riigikogu või sõbrad ja seltsimehed, sest selle kõige... ja nende kõigi... õiget nägu oskasin ma läbi näha juba ammugi ega teinud enam illusioone ei ühe ega teise ilusa loosungi suhtes. Saatan seda teab, aga ma ei saa ka ise vahel aru, kuidas see kõik on nii kenasti liivale jooksnud! Noored poisikesed on minust juba ammu mööda läinud, istuvad professoritoolidel, kliinikutes, oma kodustes arstikabinettides... Neil on edu olnud, nad on jalad kindlalt vastu maad surunud! Mina

aga? Mina, kes ma arstiteaduskonna lõpetasin ja keele ning kirjanduse peaaegu lõpetasin? Noh, luuletan! Hahahaha! Ja kujuta ette, vennas, oma senise elukutse napaklikku tühjust hakkasin ma tajuma alles hiljuti, kui ma olin juba ammu neljakümne aastaseks saanud. Laule sepitseda või olematuid lugusid välja mõtelda — kas see kõlbab täiskasvanud, haritud mehele?!

«Sa oled, nagu näha, ikka endiselt skeptikuks jäänud,» ütles kohtu-uuriija Asmus.

«Skeptikuks, skeptikuks! Mis kuradi skeptikuks! Ma olen ainult inimene, kes ka asjade südamesse näeb, ja kõik!» kurjustas luuletaja Arumaa.

«Ja sellepärast sa siis oma praegusel alal nii napilt töötadki?» küsis kohtu-uuriija Asmus.

«Jah, sinule olgu see öeldud — just sellepärast... ja muidugi ka veel muulgi põhjusel!» ütles luuletaja Arumaa.

«Aga kas me ei või nõndaviisi targutada iga ameti puhul? Kas ka mitte nende puhul, mida sa siin äsja mainisid? Minu arvates on aga nõnda, et iga inimene, kes teenib endale leiba nii või teisiti, on omal kohal. Ja teatavasti oled sa seejuures meie sõpruskonnast ainus, keda üle kogu maa tuntakse.»

«Päh — üle kogu maal!» ütles luuletaja Arumaa.

Ja kohtu-uuriija Asmus pahvatas rõõmsalt naerma, pigistas ta käsivart, noogutas elutargalt ning ütles:

«Ma tulen täna jälle tagasi samade väidete juurde, millega ma katsusin sinu tahmaeid prille veidi heledamaks hõõruda juba tollal, rügemendis. Mis sa arvad, vennas, kas sa tõesti ei muutuks hoopis teistsuguseks inimeseks, kui sa abielluksid ja soetaksid perekonna?»

Nüüd naeris luuletaja Arumaa omakorda. Kui ta viimaks mahti sai hinge tagasi tõmmata, ütles ta küüniliselt:

«Nii, nii, jah, siisuguseid soovitusi võib sinutaoliselt koduloomalt ju oodata. Suurepärane, s-suu-re-pä-ra-nel! Et mina, vana paberimäärija Arumaa, pangu visiitkuubselga, sina ise aita mul välja vaadata paraja partii ja muudkui läki seda ühisel nõul ja jõul haarama! Hahahaha! Ja muidugi peab see partii olema väga noor, väga ilus, väga tark ja võimaluse korral kindlasti ka väga rikaski!»

Noh, olgu nii, fantaseerime edasi. Tulevad pulmad, sina ja mina, kibe, kibel», mina ja mu partii suudleme üksteist, hiljem saadad sa meid pidulikult magada, ma saan kuidagi hakkama oma muudegi kohustustega ja kui see mu partii tõesti ideaalne on juhtunud, siis sa saad teile pulmalistele hommikul piibli kombe kohaselt la pruudisärgikest näidata. Me sobime algul üksteist... võib-olla. Sest olge ometi lahked — mina olen ju ei keegi muu kui Kaarel-Kristjan Arumaa, andekas luuletaja ja nimekas kirjanik, mispärast ei peaks mu partii mind mitte austama ja armastama? Nii, seda sa võid ju tõesti uskuda. Aga nüüd, paike, läheme teie palaga otse argiellu. Mis sa arvad, mis sünnib minu ja selle praegu veel nimetu naise ühisel elus umbes... pärast?»

Sünnib kolmas, mis muud!» ütles kohtu-uuriija ja muigatas südamlikult.

Kahjuks võib ka see ette tulla... kui mitte minu enda jaoks siis kindlasti mõne Tiit Pärtelsi sõbralikul kaasajal... noogutas luuletaja Arumaa. Ja sulgenud natuke silmi ajaks silmad, hakkas ta sõbrale maalima lohutut elu, mille õudus seisis peamiselt selle usutavuses:

Muidugi, ära mõtle, et ka minutaoline panetunud üksiklane ei tunne ihaldust inimlike soojade suhete, päris elisa vaikselt kodukolde järele. Tunnen, tunnen, ei salga, tunnen. Aga mul on aju, ma mõtlen kõik asjad välja kuni nende viimase piiri juurde. Nagu sa tead, romantikal on kalduvus juba mõne aja pärast taltsaks muutuda, üsna tavaliseks argipäevaseks moonduda. Loomulikult sünniks nii ka minu abieluga. Nõnda on issandast jumalast kord juba antud ja nõnda see peab olemagi, sest ei elata ju maailmas üksipäinis tulevike kudrutamisest, vaid ka kanade munemisest ja mõnest muustki kasulikumast asjast. Noh, mis tuleb edasi? Nagu sa tead, olen ma juba üle viiekümne aasta vana. Nagu sa samuti tead, pole ma osanud end majanduslikust küljest kuigi hästi kindlustada. Mul pole näiteks uut ülikonda; mul pole ilusaid moodsaid lipse; mu sokid on auklikud ning vanad; mu kingid ja aluspüksid on lapitud ega lähe ka pesus enam just väga puhtaks, sest mul on vaid kaks särki ja üksainsus paar aluspükse. Kui neid viimatinimetatud atri-

buute järjekordselt korda seatakse, põõnan ma kodus teki all või lähen — kui ilm seda lubab — välja hoopis ilma säärase toreduseta, ainult pealmistes kintskäistes Nõndaks. Ja kui me nüüd oletame, et ma pole veel mandunud tavalise alfonsi seisukorran, kes sööb ja joob, kasib ja katab end selle nõndanimetatud hea partii kulul, siis tuleks küll oletada, et juba varsti hakkab minu ilusas idüllis paratamatult lõhenemine tekkima. Kui mitte minu halb iseloom, siis kutsub selle lõhenemise esile kindlasti minu räbaldunud pesu, üldse — minu välimus. Ja veelgi edasi? Ma arvan, et ma ei eksi, kui ma julgen väita, et umbes kaks aastat peale registreerimist teeb mulle sarvi — nagu ma juba märkisin — meie ühine sõber Tiit Pärtels või üldse mõni tiit pärtels, mõni kena ning moodne meeslibu, kes võib armatseda naisi ja tüdrukuid kas või... siidpükstes.»

«Noh, sinuga ei maksa vist niisugustest asjadest kõneldagi,» ütles kohtu-uurija Asmus ja heitis käega.

«Jah, ma ei ole pime idealist, ma oskan asju vaadata ka nende tõelisest küljest,» kordas luuletaja Arumaa oma äsjast mõtet. «Sest millega sa saaksid mulle selgeks teha, et see, mis ma rääkisin, on liialdus, vale? Millega, palun? Ei, ei, ära parem targutagi, ma olen liiga väsinud sinu laia ja avara seletuse kuulamiseks, ja niikuinii ei vii see kuhugi välja. Võib olla, et sa ehk ütled: armastus! Võib olla, et sa ehk ütled veel: kokkukõla, teineteisest arusaamine, hingeline harmoonia! Ja võib olla, et sa ehk ütled veelgi: kaastundlik, hoolitsemist pakkuv naisesüdal! Täna! Ei ole maailmas mitte midagi vastikumat esteetilist maitset omavale haritud naisele kui... lapitud aluspüksid, ka kui ta on neid aluspükse omaenda käega lappinud! Veidi aega ta ehk kannatab ja teeskleb seltsimehelikku arusaamist, pöörab mõnegi inetu asja naljaks ja püüab huumorit säilitada, siis aga otsib ta kindlasti sinu asemele kellegi teise, kellegi, kes omab kõike külluses ja riietub väga korralikult. Ma nimetaksin veel kord — see tähendab juba kolmandat korda — meie head sõpra Tiit Pärtelsit. Vaata talle ainult otsa, ole hea. Kas ta pole ilus, kas ta pole peen, kas ta ei oma moodsaid ning hästiistuvaid ülikondi, kas iga joon ta näos ei kuulu

oleksid millise naise unistusteprintsile, eriti veel siis, kui sel naisel magab kõrval sinutaoline hiiglasuur maksapapp või minutaoline kasimatu tõbras? Kas tähendab midagi sellinegi tühine asjaolu, et ta aju ei ületa ega palja vana ihara siku või oma sabasulgi sopu-ava kuke ajusid! Nõnda et — täna väga lahke nõu eest, kuid kahjuks ei saa ma seda kasutada, — mul pole põrmugi tahtmist mõnele elurõõmsale rikkale naisele tema pahutempe varjavaks viigileheks muutuda.»

Nad naersid nüüd mõlemad, luuletaja Arumaa kibestunud ning õelalt, kohtu-uurija Asmus heasüdamlikult ja lausa hirnudes. Ja paks lõbus mees küsis pisut hiljem:

«Muuseas — kui sa ei keeldu klatšimast: mis mees see Tiit Pärtels õieti on? Igatahes pole temas vist jälgegi sellest endisest südamlükst õppursõdurist, kellenä me teda vanasti tundisime?»

«Jah, sellest ei ole temas enam jälgegi,» noogutas luuletaja Arumaa mõtlikult. Ja kui sõber talle nagu oodates kõrvalt otsa vaatas, lisas ta pikkamisi: «See ei ole kindlasti veel mingisugune klatšimine, kui ma ütlen välja oma isikliku arvamise. Pealegi pole ma seda arvamist varjanud ka asjaosalise enda eest. Vaata, sõber, ma olen analüüsinud seda vennikest juba mitu aastat järjestikku, aga ometi ei saa ma õiget otsa kätte. Enne kõike muud on ta muidugi selle väikese tõusikute-vabariigi ehtne produkt... nii vaimselt kui füüsiliselt... selle väikekodanlaste-vabariigi, mille sünnipäeva me selsinatsel õöl seltsis tähistasime ja mille kohta ütlesid kahekümne neljanda aasta detsembrisündmuste puhul isegi inglise kaunisti tagurlikud tööerakondlased, et see on Euroopa kaardil kõige mustem lapp... Aga viimasel ajal kaldun ma veel ka seda arvama, et tema aju-masina värgis on tekkinud juba ammu mingi valeühendus, mingi ekslik kokkuliitumine. Ma ei ulatu loomulikult tema sisemusse vahtima ja pean leppima sellega, mida ma näen, ühesõnaga — tema silmale nähtava välimusega ja tegudega, mis ta korda teeb, ühesõnaga — tema käitumisega. Aga mõningal puhul aitab ka sellest. Ta on seelikukütt. Seeli-ku-kütt, mõistad mind! Sääraseid tüüpe tuleb meie põhjamaises kliimas võrdlemisi vähe ette, aga tuleb siiski, ja üks sääraseid meie kliimas väheesinevaid tüüpe on ka meie sõber

Tiit Partels Ja peab ütlema, et tal on edu. Noh, selles pole muidugi ka midagi imestada — sellise enesetundega ja säärase julma ülbusega suudetakse meie väikeses vabariigis väga palju korda saata, sest niisugustele haidel on see meie väike vabariik ideaalseks söödamaaks. Siiski — ma kaldun tõepoolest arvama, et ta on pigemini õnnetu inimene, oma aja ja koha saadus... läbipõlenud närvidega mehepoeg kui alati kaabakas, kellena ta sulle kindlasti varsti paistab. Nõndaks — ma olen kohal.»

Nad seisatasid ivakese aega kõnniteeveerel, vaatasid teineteist läbi üha hõredamaks muutuva pimeduse. Siis jättis kohtu-uuriija Asmus jumalaga ja hakkas hooletult-rõõmsal sammul tagasi südalinna poole minema.

Ent ta polnud jõudnud veel kuigi kaugele, kui teda äkki hõigati. See oli sõber Arumaa, kes seisis avatud välisuksel, hoides oma kirjut labakinnast tuhmilt helki-val vasksel käsiraual. Ja vana luuletaja ütles koguni asjalikult:

«Ma soovitaksin sulle teda mitte kunagi endale külla kutsuda: sellest tuleb vaid pahandusi.»

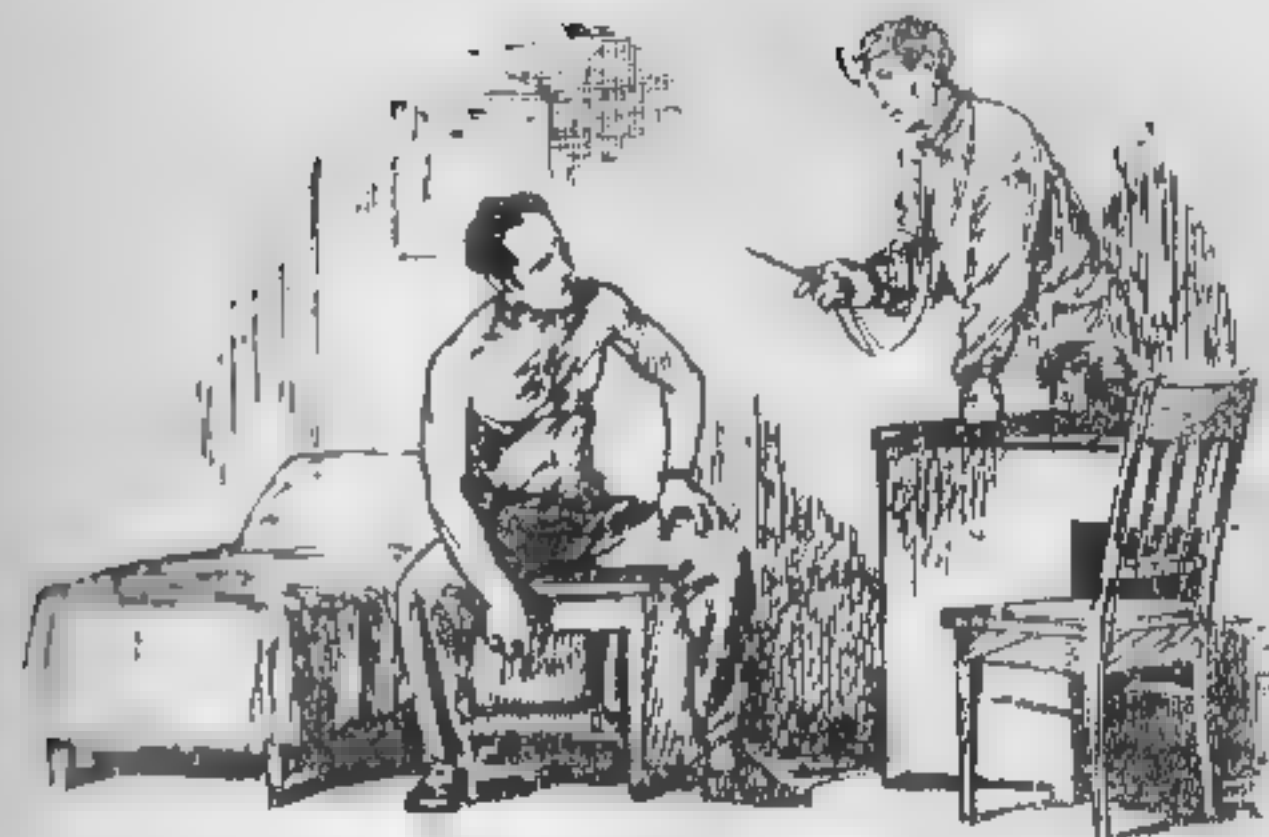
«Nii? Keda sa sellega mõtled?» küsis kohtu-uuriija Asmus.

«Loomulikult Tiit Pärtelsit,» vastas luuletaja Arumaa.

I I N E J A G U

TASAKAALUTUS

TIIT PARTELS KÜLASTAB ARSTI

*P*annaegu kuu aega hiljem, märtsi keskpaiku, ühel neljapäeval, lahkus Tiit Pärtels pangast harilikust ajast minni. Ta tundis end haiglasena ja mõtles jälle — juba sajandat korda — et oleks vaja külastada mõnd iluvat arsti.

Astudes pikkamisi ning mõtlikult trepist alla, jõudis ta linnvale ja pöördus mööda Suurturgu üles, raekoja poole. Oli ilus päikesepaisteline ilm; taevas oli täiesti selge; talve jooksul katustele kogunenud lumi sulas ja poetas rentslitesse esimest kevadvett, mida nirises tillude ojadena alla Emajõe poole. Ja vastutuliijate näod olid üleöö kaotanud selle tavalise järelemõtlikkuse, haluse ning kaamuse, mis iseloomustab südatalvel tavaliselt suuremat osa linnakitsuses elavaid inimesi.

Tiit Pärtels süütas kuidagi aeglaselt, nagu venivate ilgutustega kätt tõstes, paberossi, veeretis kustunud ilkuotsa tükk aega põidla ja nimetissõrme vahel, imes endasse suurte rahustavate sõõmudega kanget suitsu. Juba mitmendat nädalat tundis ta end kuidagi halvasti, kuidagi seletamatult ebakindlalt. Talle näis, nagu oleks

ta jalgealune tasa-tasa kõikuma hakanud, nagu peaks ta millestki kinni haarama, et mitte vankuda, nagu võiks ta nüüd-nüüd tasakaalu kaotada lõplikult, saatuslikult, surmavalt. Jumal paraku, see on ju naeruväärne, see on lausa idiootsus: tema, mees, kes on oma elus kuldse tee leidnud, oma isikliku filosoofiagi rajanud, jääb äkki norgu ja tegeleb isegi mustade surmamõtetelega! Millest see peaks küll tulema, et kogu maailm tema ümber on nagu kaotanud oma sisemise, põhilise stabiilsuse, kuigi kõik paistab pealtnäha täiesti korras olevat, küsis ta endalt viimasel ajal koguni tihti, ikka sellele küsimusele vastust leidmata.

Ja nagu viimasel ajal tihti, nõnda pidi ta ka täna mõtlema sellele kummalisele hommikupoolikule, millal kogu see segadus oli temaga alanud — vabariigi aastapäevale, sõpradele, kellega ta seda aastapäeva tähistades kohtus. See oli nagu fataalne murdumisjoon, — kõik mis kuulus hilisemasse ajajärku, kandis endas nagu pikaldase lagunemise imarat lehma. Ta meenutas järkjärgult sündmusi, mis olid sel korral aset leidnud: hulkumist raudkülmadel tänavatel, paraadi oma leierdatud lauluga seitsmesaja-aastasest orjusest, kavatsust külastada sõber Cerberust, istumist luuletaja Arumaa korraldus vanapoisi-toakeses, joomist, rohkeid tantse selle punaste juustega omapärase naisega, keda ta polnud kohanud enam kunagi hiljem. Muide — selle viimase vastu ei tundnud ta enam huvigi, — mis siis, jõuab ta kõiki juhuslikke tutvusi intiimseteks suheteks süvendada? Pealegi oli tal ju küllaltki tegemist omaenda isikliku eluga, — omaenda üha halveneva enesetunde, omaenda muremõtete, omaenda lakkamatu hingevaevaga, mida ta ei suutnud endale küll kuidagi seletada, mis oli aga olemas, mida polnud võimalik... mahagi salata.

Õieti ei tundnud ta endal olevat ainustki kehalist tõbe või häda: ta sõi hästi nagu vanasti, magas rohkesti, oli terve ja tugev. Ainult — miks, miks küll ei suuda ta kuidagi vabaneda sellest masendavast rahutusest? Nagu mingi sihitu kihk oleks tast kinni hakanud, see aina kasvas ning kasvas; aga ometi polnud tal endal aimugi, miks kihk see õieti on, mida ta hing või ihu õieti vajaksid. Ja seetõttu ei mõistnud ta paremgi tahtmise juures midagi

olnud ette võtta. Iga asi, millega ta ka katsetas, osutus ebaõnnelikuks ning ülelühikeseks. Ta jõi; see ei aidanud. Ta pidas paar nädalat täielikku karskust; see ei aidanud. Ta hakkas rohkem jalutama; see ei aidanud. Ta kulutas end avalduste sagedamini armatsemisele; ka see ei aidanud. Ta ei puudutanud oma kallimat hulgal ajal, nädalate jooksul ning see ei aidanud. See oli ka kogu tema tarbimine midagi ei osanud ta enam lejutada. Ja nõnda jätkas viimaks kindel kavatsus mõnd eriteadlast küsida, et lasta end päris põhjalikult läbi vaadata.

Tal Pärtels takerdus tänagi neisse mitte kuhugi välja minema eneseanalüüsidesse, ohkas, vaatas kella; see ei aitas varsti pool kolm saama. Ta pöördus Kүүni tänavale, laskis ringpoodide eest läbi. Kui ta arsti ootetuppa sisenes, leidis ta selle täis olevat teisi haigeid, mehi ja naisi, kes vaatasid teda hetkeks loiu uudishimuga.

Tal rümpas palitu varna, istus muudest abitarvitajatest kaugel, asetades portfelli põiki põlvedele. Kuigi ta poolhamaras nurgas konutamine oli tüütav, ei viitsinud ta siiski tõusta, laua juurde minna ja sealt ajalehte võtta. Tal oli veider ja pisut pööratama panev tunne, nagu oleks temast kogu aeg mööda midagi pehmet ja kerget kergesti paitavat, midagi, mis polnud küll vastik, ei vasistas hirmsasti. Siis jäi ta, nagu talle endale näis, mõne lühikeseks ajaks tukkuma, nägi end kummarduvat ja kurnatu suure silmukarbi kohale, milles ujus vilkalt mõne liigutades ringi loendamatul hulgal juba lahatud ja rapitud kalu, võpatas samas, avas silmad ja nägi kohutades, et kõik peale tema olid läinud ja et ta istus siin ihuüksi, selg vastu seina.

«Palun järgminel» ütles tuttav hääl, ja kui ta pead pööras, nägi ta valgesse kitlisse rõivastunud sõpra uksele seisvat.

«Ma vist... jäin ennist magama...» lausus ta nagu vabandades.

Kuid sõber ei tundnud teda ikka veel, laskis ta endast mööda kabinetti ja ütles alles nüüd:

«Ahaa, see oled ju sina, Adonis. Istu, ole hea. Millega ma võin sind teenida?»

«Kurat seda teab, millegal» vandus Tiit Pärtels ja vaatas nagu hirmunult silmanurkadest kõõritades kõrgele

raamatukapile paigutatud irvitavat surnukolpa. «Kui mul endal sellest vähimatki aimu oleks! Lihtsalt... ei oska seletada... Või hakkan ma — mis kõige usutavam — hulluks minema!»

«Hulluks? Millest? Ega viimaks mitte... raskest elust? Hahaha!» naeris arst koduselt, kuid ühtlasi ka kuidagi võltsilt, tehtult.

«Palun... ära irvita, ma olen naljast kaugel!» purskas Tiit Pärtels.

Doktor Nuudi tõsines silmapilkselt, punastas, kallutas oma sihvaka keha ettepoole, toetas küünarnukid kirjutustooli küljkorjule, mängis hajameelselt sõrmedega. Ta näis tähelepanelikult kuulavat, näis aga samal ajal mõtlevat ka hoopis midagi muud. Ja kuna Tiit Pärtels suitsetas vaikides paberossi ega lausunud mitte midagi lähe mat oma veidrast haigusest, esitas ta viimaks ettevaatliku küsimuse:

«Mis sinuga siis lahti on? Kõnele, kõnele! Valud kuski?»

«Mitte mingisuguseid valusid!» ütles Tiit Pärtels järe sult, nagu tagasi tõrjudes mõnd põhjendamatu süüdis tust.

«Aga mis siis, mis siis, armas inimene? Räägi ometi!» sundis sõber.

Ja Tiit Pärtels pahvatas nüüd südametälega:

«Mis... siis... jah! Kõik on korras, iga liige on oma kohal! Söögilisu aiva tõuseb ja magada võin ma nagu karul! Jah! Ja seedimine samuti — mitte midagi: ei lahti ega kinnil! Aga ometi on mul juba mitu nädalat niisugune meeleolu, et võta muudkui nõor kätte ja tõmba ennast oksa. Seleta mulle... seleta, mis... eh, sina... eritead lanel!»

Doktor Nuudi vaatas teda üle laua, pidi korraks nagu naerma hakkama, muutus aga kohe uuesti väga tõsiseks ning asjalikuks ja ütles:

«Ole hea, võta ennast lahti.»

«Lahti?» küsis Tiit Pärtels.

Ja sõber naeriski nüüd ning hüüdis nagu hea nalja puhul:

«Muidugi lahti! Ma pean sinu ometi läbi kuulama. See on see, et sa ise endal nimetamisväärset viga ei leia, tähen

... te Muuseas — kas sa ei väsita ehk en

... lada, ma ei saa ju ka päevad läbi sohval la...
... lugu langeda!» ütles Tiit Pärtels, kuigi ta...
... lasti, kuhu see küüniline meditsiiniala meis...
... nimetas dr. Nuudi ise end vahel irooniliselt) oma...
... medega slihib.

... pidi ta kõhima, kõhatama, sügavasti hingama, ...
... natukeseks ajaks täiesti katkestama, kümme ...
... korda kükkitama ja kümme korda taas tõusma. Teda ...
... muljuti, talle loodi vasarakesega kord ühe, kord ...
... pulve otsa; mõlemad tema silmad kisuti kordamööda ...
... et ta pidi jälle vihaselt vanduma hakkama. ...
... prooviti istuliolekus, lamades, püsti seistes; ta rin ...
... veeti pliatsiotsaga punaseid põikjooni, ta seljale ...
... vasarakese varrega küll kriipse, küll riste. See ...
... kestis tublisti üle poole tunni, — issand olgu täna ...
... nüüd sellele totakale tohtrile hakkab vist aitama! Ja ...
... üle pea tagasi selga ajades küsis Tiit Pärtels väsi ...
... häälel, piiludes sõpra nagu kahtlustades silmanur ...
... de!

«Noh, mis on?»

«Müürikava. Nii selle sümpaatiline kui parasümpaati ...
... vastati ükskõiksest.

Ja ta kordas nagu krimpsutades, just nagu oleks ta ...
... midagi väga pahamaitselist:

«Müürikava? Tohoo kurat! Ma pole ju ometi mingisu ...
... vana naine, kelle lauluaeg on läbi, kelle telefoni ...
... jannas algavad juba häired. Eksid, vennas, närvi ...
... peaks mul igatahes sama tugev olema kui sinul ...
... ei või ehk tugevamgi.»

«Eksid, vennas, ise — sul on seda aastate jooksul väga ...
... järele jäänud,» vastas doktor Nuudi.

«Tohoo põrgu — või väga napilt! Sinu põhjalik diag ...
... slihib tõesti... hüsteeria poole?» küsis Tiit Pärtels ...
... vaikumise järel, katsus asjata naeratada, sidus ...
... kaela ja istus jälle laua juurde.

Sõber kehtas vaid olgu ja vastas:

«Mispärast siis just hüsteeria poole? Tõsiasi on, et jääb ...
... atahes, et sa vajad puhkust ega tohi end enam senisel ...
... aaral kulutada. Noh, me võime ju ometi teineteisega

avalikult vestelda? Kas sa arvad, et sinu senised eluviisid on sulle kasuks tulnud? Jääkarugi hakkab viimaks külmetama. Muidugi, ma ei taha kinnitada, et selles oleks midagi hädaohtlikku, kuid kaunis tugeva häire olemasolu ma ei või samuti maha salata. Ma kirjutan sulle igaks juhuks midagi rahustavat, — mõnd süütut broomiühendit —, peasjaks aga jääks sinu enda hool ning mure... Kuidas sa siis viimasel ajal elad ja mida sa teed?»

See oli tavaline küsimus, harjumuseks muutunud kõnekäänd, Tiit Pärtelsit aga see harjumuseks saanud kõnekäänd vihastas täna otse hirmsasti. Ta hakkas kiiresti-kiiresti silmi pilgutama (et saada nõnda võitu äkki suunurkades tekkivatest tõmblustest) ning karatas nagu ootamatult püssi lastes:

«Kuidas ma elan ja mida ma teen? Ma pean vist uuesti otsast algama: magan hästi, söön rohkesti, valu kuskil ei märka, köht töötab korralikult — ei ole lahti ega kinni —, enesetunne on aga väga sant! Ma ei saa aru, kas sa tahad minu kulul paha nalja heita või mis sa sellega mõtled!»

Arst kirjutas juba retsepti, tõstis aga kohe pea ja tähendas heatujuliselt:

«Näed nüüd! Ja sa kipud mulle veel vastu vaidlema. Kas sa arvad, et see oleks normaalne, kui näiteks pealt näha vägev künnihärg, see kõige tuimem loom maailmas, satuks äkki marru kõige tühisemast asjaolust, kas või kasteheina torkest vastu säärt? Aga sinuga on ju täpselt niisugune lugu. Alles hiljuti olid sa meie konvenantsuuri suurim naljahammas, täna aga kargad mulle igal samal mul ebaviisakalt näkku... nagu poleks sa isegi veel tavalist rebaselihvi näinud ega saanud.»

«Vabanda mind,» sõnas Tiit Pärtels, taibates isegi kohe oma jõhkra esinemise poisikeselikkust. Aga siis tuli tal oma tervisest veel midagi meelde ja ta hakkas kohe selgitama: «Ma ju ei tea, kas see on sulle kui nõuandvaks arstile tähtis, aga ma räägin sellest igaks juhuks. Nimelt — ma olen hakanud hirmus palju und nägema. See juhtus minuga niisugust asja väga harva, — ma võisin magada kas või paarkümmend tundi järgemööda nagu Kalevipoeg. Nüüd ma aga muudkui rändan ringi. Ja kõige imelikum on see, et ma kordan öösi kõike seda,

ma olen päeva jooksul läbi elanud, kuigi hirmsasti unustatud pööratult ja moonutatult. Eile sattusin ma näiteklahjakasse ja tegin jalad märjaks, öösel aga ma kuulani mingis taignataolises mudas, mingis... Ma ei taha hakata nime andma. Kui ma... siis unes ma lamen juba kindlasti kõhuli... maamulda! Kui ilmsi juhtub midagi minu... korrast ära olema, siis unes näen ma end... kintsudega ja ebaviisakas olukorras... istuvat! Ja nõnda aina edasi, nõnda... Viiks pikale sulle kõiki sääraseid moondumisi... Kas see pole veider... ah... vennas?»

«Arvad, narvid, muud midagi kui ikka narvid!» vastas doktor Nuudi.

«Mõistetasid tükike aega vaikides, teine teisel pool... mõistnud enam millestki rääkida, ja viimaks doktor Nuudi, et ta pidavat veel kliinikust läbi... sõber ja konfrater vabandagu, tal polevat... aega. Nad tõusid, naeratasid vastamisi teeseldasid mõlemad, et nad seda teevad, leidsid veel... mõne viisaka sõna, jätsid jumalaga ja lah-... Tiit Pärtels kuulis ust enda järel kinni langevat, oleks teda nagu pilgates selga tõuganud), kuulis... kuidas sõber näis ivakese aega selle taga paigalvat ja just nagu midagi ootavat.

«Ta pöördus laiale kivitrepile, läks seda mööda alla, li-... käega siledat seina. Enesetunne langes jälle ühte-... Korraga pidi ta mõtlema, et küllap see hea mehike... vajalikuks tema eest midagi varjule jätta, — mil-... ta siis nõnda temale läbi ukseklaasi järele vahtis?! Järsk vihahoog lõi talle hinge, — hetkeks tekkis tas-... tagasi minna ja... sõbrale vastu kõrvu anda. Aga ometi ei teadnud ta isegi, miks nimelt peaks ta seda... ja ta jätkas teed, pea norgus.

Kui ta alla tänavale jõudis, otsustas ta endamisi, et... külastada veel mõnd asjatundjat. Ja juba ta... suure hooga minema, tagasi Rütli tänava poole, ta teadis elutsevat doktor Niglast, teist oma kon-... kaaslast.

Ent siin polnud tal õnne — kõnetunnid olid juba ammu... Helistamise peale ilmus teenija uksele ja ütles veidi

kokutades, et härra olevat välja läinud ega tulevat niipea.

Tiit Pärtels kõmpis uuesti trepist alla, astus jälle tänavale, vedas keppi kolinal mööda kõnniteekive, mõttekojuminekust. Ilm hakkas juba hämarduma. Ta polnud veel lõunastanud, kuid tal polnud selleks ka isu; ta oleks meelsasti vaid maganud.

Ta istus Peetri kiriku poolt tulevale omnibussile ja sõitis Jaama platsile. Ja varsti avas ta juba oma korteri ukse, astus pimedasse eeskotta ning vandus tasakesi läbi hanimaste — talle näis kohe, nagu poleks tal siingi kuigi kauaks püsi.

Tule põlema süüdanud, viskus ta voodisse. Ta tundis end nii väsinuna, et isegi põlved ja labajalad sellest väsimusest valutasi. Süda lõi jälle närviliselt, korratult — aeg-ajalt nagu hetkeks pausi pidades või rutates; meelekohtades tagusid veresooneid; kõrvus kohises; iga kord, kui mõni rõivaosa ootamatult ta ihu puudutas, läbis kogu ta keha kerge võpatus. Siis hakkas teda piinama janu, ometi aga polnud tal jõudu tõusta ja nurgast pesulaualt veepudelit võtta. Kui perenaine varsti koputamata tuppelipsas, nähtavasti uskudes, et pensionär on juba magama uinunud, surus ta hambad tigidalt vastamisi, ei lausunud ega midagi.

«Andke andeks, et ma ... nõnda, lubamatul kombel ... Ma ei tahtnud teid segada ... ja mõtlesin, et ...» kogeles tubli vanaproua.

Vaikus.

«Teile tuli paar kirja. Ma panin need õõlauale,» ütles perenaine. «Peale selle käis keegi teid otsimas. Oks daam. Ta ütles, et olevat varem inigi siin olnud ... Mina küll ei mäletanud, aga ... Ta lubas kella poole kaheksa ajal uuesti tulla. See on ... varsti ... tähendab ...»

Tiit Pärtelsisse näis äkki elu tulevat — ta tõmba kulmu kortsu, jäi kuulama. See võis olla vaid Aino Sang, lepp, kes pödes praegu kanget armukadedust ega püsinud temast eemal mitte kunagi üle poole päeva. Harilikult ilmus ta ikka kas ette teatamata või koguni hoovi kaudu, murdes läbi teiste pensionäride tubade, kartmata end isegi reeta. Ja Tiit Pärtels hakkas äkki mingi kurja, sadistliku lõbutundega kujutlema, kuidas see rahutu

testaja lükkis siia jälle varsti läbi tühjade ning rõskete mehele, olles mehele tänagi ette luisanud midagi rumalat ja nalivset, mida need muidu üsna arukad sarvekandjad tõsiselt nii imekergesti usuvad; kuidas tema, kui ta taas põleb küll tuli, aga pääs sellesse tuppa ainult suletuks. Ja tasakesi naerma puhkodes tõmbas ta kiiruga nagu vaimuka nalja või ootamatu kohuvalu tõttu koveraks ning ütles perenaisele, kes korraldas talle saabuva õõ vastu:

«Võta, proua, mis ma teilt palun ... Ma ei võta midagi vastu. Käänake välisuks lukku. Kui aga ma tuleksin, kaudu katsutakse tulla, siis ütlege lihtsalt, et ma olen kodus, aga jäin äkki haigeks. Palavik.»

Alloletatud tubade valitsejataridele meeldivad tavaliselt kõige enam just säärased korraldused. Nobedasti ühtlasi tätsava moori nagu tõmbus laia muigeks ja ta ütles, silmad täis mõnusat kahjurõõmu:

«Kõhah ... hea küll. Nii et — te ei võta siis täna vastu?»

«Ei võta!» kordas Tiit Pärtels.

«Olge kah, õige kah!» noogutas perenaine.

Tiit Pärtels lamas veel tükikese aega vaikselt oma kohal, tõusis siis, tõmbas eesriided alla ja rõivastus lahti. Ta ei tundnud küll ei olnud, ometi ei olnud aga isu ka millekski muuks, ta vaid lebas, lebas, lebas. Teda üllatas äkki see üldine, peaaegu painajalik vaikus, mis valitses kõikjal tema läheduses, õudselts rahulik vaikus, mida ei seganud ega ühegi ühegi heli. Nagu määratu hulka leiget vett oleks äkki tema kohale kogunenud; selle ühtlaselt rõhuv mass ei liikunud paigast; minutid tulid ja läksid — ei midagi, ei midagi.

Siis tundis ta, et ta peab end kindlasti liigutama, veldi teisiti asetuma. Aga parajasti, kui ta seda just teha tahtis, vajus ta jälle sügavasse, ometi aga viirastustetõhkesse unne, mille kestel ta ei kuulnud sedagi, kuidas keegi korduvalt aknale koputas.

«MIDA SEE MEES TAHAB?»

Tiit Pärtels virgus sellest, et teda hüüti. Ta tõusis kohe istukile. Kohkunult ringi vaadates nägi ta keset tuba seisvat jändrikku matemaatikaõpetajat, oma kaaspanisionäri Soontakki. See vaatas talle kuidagi häbelikult otsa, kõhatas pihku, nagu kavatsedes nüüd kohe kõnetooli asuda ja rääkima hakata. Ta oli koduselt rõivastatud, — paksudes hallides flanellpükstes, triibulises särkis, mustas kuuks, ilma kraeta ja kaelasidemeta. Ümber ta paksude huulte eksles kohmetu naeratus, mis aeg-ajalt kadus, et aga kohe jälle uuesti ilmuda. Ja et see ootamatu ning veider külaline ei saanud ikka veel hakata oma tuleku otstarbe selgitamisega, tõmbas Tiit Pärtels lauba pahuralt kipra, pistis jalad põrandale ning küsis jõhkralt:

«Noh, isand Soontak, mida te soovite?»

«Andke andeks, kui ma teid segan... ja ärge pahan-dage...» ütles matemaatikaõpetaja. «Laud on nimelt kaetud, võiksime ehk sööma hakata.»

«Nii...?» ütles Tiit Pärtels ja vaatas külalist ikka tigidalt kulmude alt. «Või laud on kaetud? Kas teie olete siis täna teenija kohustesse asunud? Kohavahetus, nagu näha.»

Hanna Soontak naeris libedalt, rõhutatud sõbralikkusega. Ta lihavad huulenurgad nihkusid tagasi kuni puri-omasteni; ta suu oli nüüd suur ja julmailmeline; ta pilk kõrmesti silmi, otsekui oleks neile äkki eredat läinud. Ta oli kindlasti juba ammu märganud Pärtelsi halba meeleolu, ei hoolinud aga sellest ja helke pärast nobedasti oma käsi hõõrudes, nagu loota kõrmedelt või randmetelt midagi maha pühkida: «Hehehe, teenija kohustesse...! Miks siis kohe teenija kohustesse asuda, kui... Muidugi, muidugi, ma saan aru, et te naljatate, härra Pärtels. Muidugi saan aru, et te ei — Vaadake — me elame ju siin kõrvuti juba aastat, kas me ei võiks ka teineteisega läbi käia? — vaat sellepärast ma mõtlesingi, et tulen õige ja ajan paar sõna juttu. Ei, ei, ärge arvake, et ma ainult... Toit hakkab tõesti varsti lauale saama. Te olete vist haiglane? Kolmel viimasel päeval pole te ju midagi meiega ühes lõunastanud?»

Ma sõin väljas,» vastas Tiit Pärtels, kahetses seda aga — muidugi, milleks selle jaburakesega üldse lobi-lul Venitades iga sõna ilmse vastikustundega, ütles ta karmalt: «Ja mis see teile õieti kordagi läheb? See on ju minu enda asi, kus ma süön ja kas ma üldse süön. Vaa-dake, mustatud härra Soontak, — ja vabandage mind nüüd minnaks, — ma tahaksin meelsasti üksi jääda.»

«Palun, palun, ma mõistan, ma mõistan! Ja uskuge mind, ma ei tülita teid kuigi kaua!» hüüdis matemaatika-õpetaja, istus aga kohe, — nagu kartes, et teda selles olukorras slada võidaks, — ja tõstis jala põlve otsa. «See, mis mul ütelda on, läheb väga kiiresti. Väga kiiresti. Sellepärast, et ma rüütan! Sellepärast, et ma saan aru, et on mõeldi, mil inimene ei talu kellegi teise lähedust. Minu endagagi on vahel nõnda juhtunud. Lihtsalt — tahad lausa üksi olla — kas või selleks, et oma mõtteid mõelda. Ja kui siis sulle juhtub külla tulema veel mõni lobiseja, hehehe! Aga minust te peaksite ju teadma, et mina lobi-seja... ei ole! Kannatage, kannatage, kas see polnud nõnda, et esimese paari kuu jooksul ei lausunud me teineteisega midagi peale «tere» ja «jumalaga». Ja peale «head õhtut» ja «head hommikut». Istusime, kuulasime ainult teisi, vaikisime. Sest — ilma meietagi on seal kül-

lalt lõuamechi: näiteks see armas tohter Ojamaa, heheheel Proua Helk küll tublisti vähem, aga siiski, aga siiski! Mis te arvate, kas neist iludustest saab kord paar, ah?»

«Vaadake — see ei puutu minusse!» vastas Tiit Pärtels ja tahtis midagi hästi sapist lisada.

Kuid matemaatikaõpetaja ruttas temast jälle kärke hüppega ette ja ütles:

«Selge, selge, ma mõistan, — jah muidugi, see ei puutu ei teisse, ei ka minusse. Tehku, mis nad iganes tahavad, kas pole? Mingu paari või ärgu mingi, soetagu lapsi või ärgu soetagu... kas pole? Või riputagu endid kõrvuti sahvrisse konksu otsa, kas pole? Sest ideaalne maailmakord on just niisugane, kus keegi ei topi oma nina ligimese asjadesse ja kus ligimesed ei topi oma nina ka selle kellegi asjadesse... kas pole? — Te vist puhkasite, nagu ma näen? See on tubli, see on tubli. — Muuseas: ega te ei mäleta, kumb meist oli esimese vestluse alustaja? Ah arvate, et mina? Jah, õige, õige — ma küsisin teie käest midagi ühe naise kohta, kes külastas meie armulist vanaprouat. Tuletage meelde, tuletage meelde! See oli noor daam pikas hallis palitus, loor kübara küljes ja kaenlas helevalge ridikül, mille ühest nurgast läks üle mustast lakknahast kitsas riba. See noor daam tuli just lõunasöögi ajal; perenaine palus teda lauda; ta ajas meile hoopis naljakaid jutte, nii et isegi mina pidin teiega kaasa naerma. Kas te siis ei mäleta, et ta ütles muuseas, nagu oleksite te kuskil varemini kokku puutunud. Teie aga tegite niisuguse näo, nagu oleks see eksitus. Tähendab — see on siis täiesti kindel, et ei olnud?»

«Jah, see on kindel!»

«Aga kas te ei eksi?»

Tiit Pärtels kehtas lootusetult õlgu. Ta vastas:

«Noh... kui te nii kangesti kahtlete, siis... ma tõesti ei tea...»

«Ei tea? No näetel! Ja kah... usutav!» ütles matemaatikaõpetaja Soontak, ja kui ta pead pööras, võis selgesti märgata ta vesihallide silmade kummalist, otse palavikulist läiget. Ta pilk oli kord tige ja salakaval, kord aga täis mingit seletamatut hirmu. Ta käed, mis lebasid põlvedel, võpatasid sagedasti. Ja ta hakkas jälle kohe ilma ühegi nähtava põhjuseta lobisema, vaadates voodi-

vaadates tulevast Tiit Pärtelsit kogu aeg ikka otsekui teritatud lähelepanuga, silmad kisis: «Aga muidugi, võib ka öeldi olla, et te teda varem kuskil kohanud polnud, et ta ühtlasi eksis. Sest — eks ole nõnda — *errare humanum est*, eksimlane on i-nim-lik, jah, inimlik. Natuke veider, et te küll olete, aga... miks mitte, miks mitte!

Tõlgi see peab tõesti tainapea olema, kes teid mõne teise inimesega ära segab... ai-ai-ai! Ma olen küll väga vähe ja väikese raadiusega ringi liikunud, aga ma ei liialda raadiust, kui ma ütlen, et teid, härra Pärtels, tuntakse nagu vahetusraha. Oige, õi-gel! Küsi kellelt tahad, igaüks vastab kohe: «Ahaa, härra Tiit Pärtels? Muidugi, muidugi!» Teatakse, teatakse, tuntakse, tuntakse! Ja olekski imelik, kui see nõnda ei oleks. Teie — tore, läbi ja läbi elamees... nagu raidkujul Muuseas, kas teil on veel meeles, millest me pärast juttu ajasime, see tähendab — kui perenaine kõõki ruttas, tohtrihärra ajalehesse süvenes ja meie armuline proua Helk teda hardunult vaatama hakkas. Mäletate? Ei? Jälle üllatus teie mälu poolt, jälle üllatus, heheheel! Aga mina — mäletan! See hallis palitus daam oli nimelt minema hakanud, läks parajasti aknast mööda, heitis veel ühe kiire pilgu lillede vahelt sisse ja naeratas... Kellele? Aga loomulikult teile. Just, just teile! Sest teisi sääraseid, kelle meeleheaks ta oleks võinud seda teha, toas parajasti ei leidunud. Ja peaasi — teie... naeratasite vastu. Ei, ei, ärge salake, ma nägin kindlasti! Naeratasite jah! Mul on seegi meeles, härra Pärtels, kumb suunurk teil sel puhul viltu tõmbus. Paremm, paremm, paremm suunurk! Just nõnda, jah: daam hallis palitus läks aknast mööda, vaatas lillede vahelt sisse ja naeratas teile, teie ei pööranud küll peadki, aga naeratasite vastu... parempoolse suunurgaga! Ja seepeale mina siis küsisingi, et...»

Tiit Pärtelsit haaras miskipärast hirmutunne. Ta vaatas pilku pööramata matemaatikaõpetaja palavikuliselt liikivatesse silmadesse. Tõepoolest, kas see mees pole hulluks läinud, mõistuse kaotanud? küsis ta endalt mõttes. Seisukorras oli praegu midagi erutavat, — midagi, mis sisendas õudust, mis äratas aga ka uudishimu. Jälgides küllalist näilise ükskõiksusega, päris ta pikkamisi:

«Noh, mida te minult siis küsisite?»

Ja matemaatikaõpetaja Soontak kummardus äkki hästi tema lähedusse ning ütles sosinal:

«Ma küsisin teilt nimelt, et mis te arvate, kuidas oleks teil näiteks õnne selle naisega, kes siit praegu lahkus. Et oletame nõnda, nagu tärkaks teil järsku tahtmine temaga veidi libitseda... Kas ta on... saadav? Noh, ja teie...»

Tekkis jälle nagu luurav paus. Külaline ajas enda uuesti sirgu, vaatles pisut aega oma sõrmeküüsi ja asetaskäed tagasi põlvedele. Kuigi ta näis hooletuna ja hahameelsena, võis ometi aimata tema kehasse kogunenud hirmsat pinget. Ta hingas väga sügavasti ja talt nõudis vist väga suurt tahtejõudu, et jääda rahulikuks. Kui ta ka sel korral lauset ei lõpetanud, küsis Tiit Pärtels jälle vihastudes:

«Ja mina? Noh, mis ma teile siis ütlesin?»

«Te ütlesite, et «mis seal vaielda, veame kihla!»!» seletas härra Soontak. «Jah, jah, just nõnda te ütlesitel Selgelt ja lihtsalt — «veame kihla!»! Mul on see täpselt mees: «Nah, isand kaaspansionär — kas tahate?» Mina kohkusin ära ja küsisin: «Kui palju peale?» «Nimetage ainult summa,» ütlesite teie. «Kümme krooni, kakskümmend krooni, viiskümmend krooni, sada krooni? Soovite?» Ja isegi teie käsi oli juba välja sirutatud. Kahjuks... ma ei taibanud seda sel korral vastu võtta.»

Tiit Pärtels küsis:

«Kahjuks?»

«Just, just — kahjuks!» noogutas härra Soontak. Ning hakates jälle sosistama, lisas ta kihinal: «Sest... ma oleksin võitnud. Kindlasti! Nii kindlasti, et... Või on teil siiski põhjust teisiti arvata? Või... tegitegi te hiljem katset... ka ilma kihlveota?»

Selleski küsimuses oli nii tingedust kui hirmu. Ja Tiit Pärtels vastas ettevaatlikult:

«Minge ikka! Ma tegin ju... ainult nalja!»

«Nalja? Te tegite siis, tähendab ainult nalja?»

«Muidugi, selge, mida teie siis arvate!»

Matemaatikaõpetaja Soontak unustas hetkeks suugi pärani — see võimalus tuli talle pähtavasti üllatusena. Siis puhkes ta korrage tasakesi naerma; lastes kuuldavale pika kluksuva heli, mis tekitas tunde, nagu oleks kuskil

läheduses ühest suurest pudelist teise vett kallatud. Ta mõeldes -eejuures näost telliskivipunaseks, ta kaela-annud pulsusid pungi, ta pidi jälle paaril korral neelama. Viimaks ütles ta sellest veidrast naerust uuesti võitu saades:

«Oli ka mõistlik, härra Pärtels, et teie isegi seda tõsiselt ei võtnud. Uskuge mind, see oli teist mõistlik. Sest vaadake, härra Pärtels, minul on nüüd andmeid, mis loovad oletada, et teil poleks selle daamiga üldse mitte õnne ega edu olnud. Sellepärast, et see daam... see loorile ja pika halli mantliga daam... olevat ju kellegi kihlatud pruut. Juba kauemat aega. Ja varsti ta abiellub!» Noh, näete, sellega oleksite te endale ainult tüli ja pahandust kaela tõmmanud, muud midagi.»

«Nii...?» pomises Tiit Pärtels.

Jah, nii küll,» ütles matemaatikaõpetaja Soontak. «Ja te on ka päris selge, et iga naise pole nii kerge hakata saada, eriti veel siis, kui sel naisel on juba oma lüüel peigmees. Ta peaks siis ju päris loll olema, kui ta end niisuguses seisukorras... unustab. Kas pole, härra Pärtels? Ja seepärast ma ütlesingi natuke aega tagasi, et ma ka hjuks ei võtnud teie kihlvedu vastu. Ma pole ju ometi rikas inimene, kes võib raha loopida pahemale ja paremale poole, ja see raha kuulus juba täiesti kindlasti minule, võite uskuda! Ja teie kihlveo tagasilükkamine, see oli sama hea kui oma isiklikkude kroonikeste kergemeelne tuuldepildumine. Ma juba märkisin — te ütlesite: «Nagu soovite, isand kaaspansionär, — kümme krooni, kakskümmend krooni, viiskümmend krooni või koguni sada krooni.» Sa-da... kroonil! Ma pean teie nimelt mainima, et ma saan praegu kuus... isegi veidi vähem! Ma oleksin võinud selle saja krooni eest osta ükskõik mida. Raadio! Või fotoaparaadil! Või uue ülikonna ja kingad... ja sinna juurde isegi triiksärgi! Või... või... midagi muud hädavajalikku, heheheel! Jah, aga oma lollusega ei mõistnud minutaoline narr lihtsalt õnnel sabast kinni haarata ja tõmmata. Ei... mõistnud! Noh, nüüd on muidugi juba liiga hilja, nüüd pole enam midagi parata...»

Vaikus.

Ja matemaatikaõpetaja kordas:

«Nüüd pole, jah, enam midagi parata... Ega ole ju, härra Pärtels?»

Tiit Pärtels ei vastanud ikka midagi, vahtis kummalist ärevust tundes tülika külalise tursunud kaelasooni. Ebamäärane aimus ütles talle, et käesolev silmapilk on otsustav nii mitmeski suhtes, — tema vastusest oleneb kindlasti hoopis suuremaid asju, kui ta praegu üldse kujutleda suudab. Ja ilma et ta oleks isegi teadnud, miks ta seda tegi, ütles ta nagu kaalutledes:

«Hilja? Aga miks te arvate, et liiga hilja...? Ma võiksin ka täna veel... selles küsimuses... oma ettepaneku juurde jääda.»

Matemaatikaõpetaja nõksatas nagu elektrilöögist. Ta vaatas Tiit Pärtelsit laia, peaaegu valge pilguga ja hüüdis:

«Võite — ka — täna — veel — selles — küsimuses — oma ettepaneku juurde jääda? Aga te ju ütlesite, et te... ainult naljatasite!»

«Ütlesin. Aga mis siis sellest?» küsis Tiit Pärtels pilkavalt, kuna matemaatikaõpetaja erutus hakkas talle äkki nalja tegema.

«Kuidas, kuidas — mis siis sellest! Mõtelge ise! Ja... ja... ja üldse... kas te siis tõesti... usute seda...?»

«Usun!» vastas Tiit Pärtels irvitades.

Vaikus.

Ja alles hulga aja pärast sõandas matemaatikaõpetaja jälle rääkima hakata. Ta ütles pikkamisi ning väga mõtlikul toonil:

«Nii? Noh, teate, siis ma ei tähaks tõesti selle hallis palitus ja looriga daami peigmehe nahka kanda. Pole ju ometi kellelgi lusti kosida naist, kelle võrgutamises võib mõni teine nii kaljukindel olla nagu teie praegu. Umbes nii, et tarvitseks tal, sellel teisel, vaid tõsiselt püüda, ja teie teinepool langeb nagu lilleke. Muuseas, mis te arvate, härra Pärtels, kas niiviisi on võimalik iga naise juures sihile jõuda? Ma ei mõtle muidugi, et võrgutajaks peaks olema alati just üks teatav isik, ei, seda mitte. Aga lihtsalt nõnda, et kas iga naist on võimalik viia seisukorrani, kus ta ei hooli ei oma isiklikust voorusest, ei oma mehe häbist ega aust?»

«On! On küll!» ütles Tiit Pärtels veendunult.

«Nõnda et... kui vaid leidub noor ja nägus seelikukott, kregi teletaoline meister naiste alal — kes neid tahab ja kes neile endilegi meeldib, — pidurid lendaksid sõda pealt nagu raginal?» küsis matemaatikaõpetaja hoonlak.

«Lendaksid! Lendaksid küll!» ütles Tiit Pärtels.

Vaikus.

Teie teesamadega: seksuaalse moraali kõrgus või madalusest on neid teataval ajajärgul vähe ja pole nad üldse agarad, võime seda ajajärku nimetada voorusest, leidub neid aga mõnel ajajärgul rohkem või vähemal kujul, tekivad kõlvatused ja pahed. Naine ise on muidugi pole seega üldse mõõduandev, just nõnda, nagu kapsas ise pole mõõduandev kapsasaagi jaoks? Lihtsalt: kui on valgeid liblikaid vähe — rõõm, et tegem, on neid aga palju — leppigem paratamatult niiviisi, mis, härra kaaspansionär?»

Niiviisi, härra Soontak, niiviisi!» naeris Tiit Pärtels.

Vaikus.

Lasku kummardus matemaatikaõpetaja üsna ta põlve kohale, naeris kõveralt ja hakkas jälle sosistama. Tiit ütles:

«Kuulge, me võime siis ju tõesti sel korral pooleli jäänud kihlveo teoks teha! Võime ju, eks ole?»

«Sel korral pooleli jäänud kihlveo...?» kordas Tiit Pärtels nagu hajameelselt.

«Jah, jah, nimelt! Kihlveo saja krooni peale! Heheheel! Kas... kas võime, härra Pärtels?»

«Võime.»

«Nii et... teie olete kindel endale, mina... sõbra pruudile? Heheheel! Jah, ma pean tähendama, ma olen sellele duumile hallis palitus tõepoolest kindel. Kas te ehk siiski ei eksi oma üldistamises?»

«Ei eksi.»

«Ahah? Olete, tähendab, täiesti kindel?»

«Olen.»

«Nii et lepimegi kokku?»

«Lepime.»

«Ja... ja... sajale kroonile?»

«Sajale kroonile.»

«Ja kindlustuseks anname panka inkassoks kõigi reeglite kohaselt täidetud vekslipaberid ja kirjalikud lepingud... muidugi fiktiivsed!» hüüdis matemaatikaõpetaja. «Eks ole, ah? Sest me oleme ju aumehed, me võime ju rääkida ka sümbolitega! Te olete neis asjades vist minust teadlikum, te oskate juba... kõike joonde ajada. Aeg, ütleme, kolm kuud. Ja et ma võiksin päris kindel olla, kutsute meie leppe kolmanda asjaosalise siia, sellesse samasse tuppa. Mina oleksin seal... kardina taga. Muidugi... ma ei segaks... ma ainult veenduksin... Tehud, eks ole, härra kaaspansionär?»

Tiit Pärtelsit valdas jälle kerge õudustunne. Talle näis, nagu oleks ta just praegu puudutanud midagi ilget, midagi väga vastikut. Ometi sundis püsiv uudishimu teda aina edasi astuma, enda ees konutava mehe erutatud hinge aina enam paljaks rebima. Ja ta ütles, pidades külalist kogu aeg teraselt silmas:

«Nii et... kui mul õnne on, saan ma teilt sada krooni? Ja kui mul seda õnne ei ole, maksan ma teile sada krooni?»

«Täpselt, täpselt!» hüüdis matemaatikaõpetaja. «Olgu küll, et mul raha just jalaga segada pole, ei mõtlegi ma teid petta! Ma loodan muidugi võita, aga... igatahes... niipea kui ma seal kardina varjus veendun, et teil edu on, maksan ma teile kihlveo silmagi pilgutamata välja. Selget Noh, kas lepime?»

Kuid Tiit Pärtelsil polnud enam tahtmist selle hulluga kauem naljatada. Uuesti pikali-heites sõnas ta vihaselt:

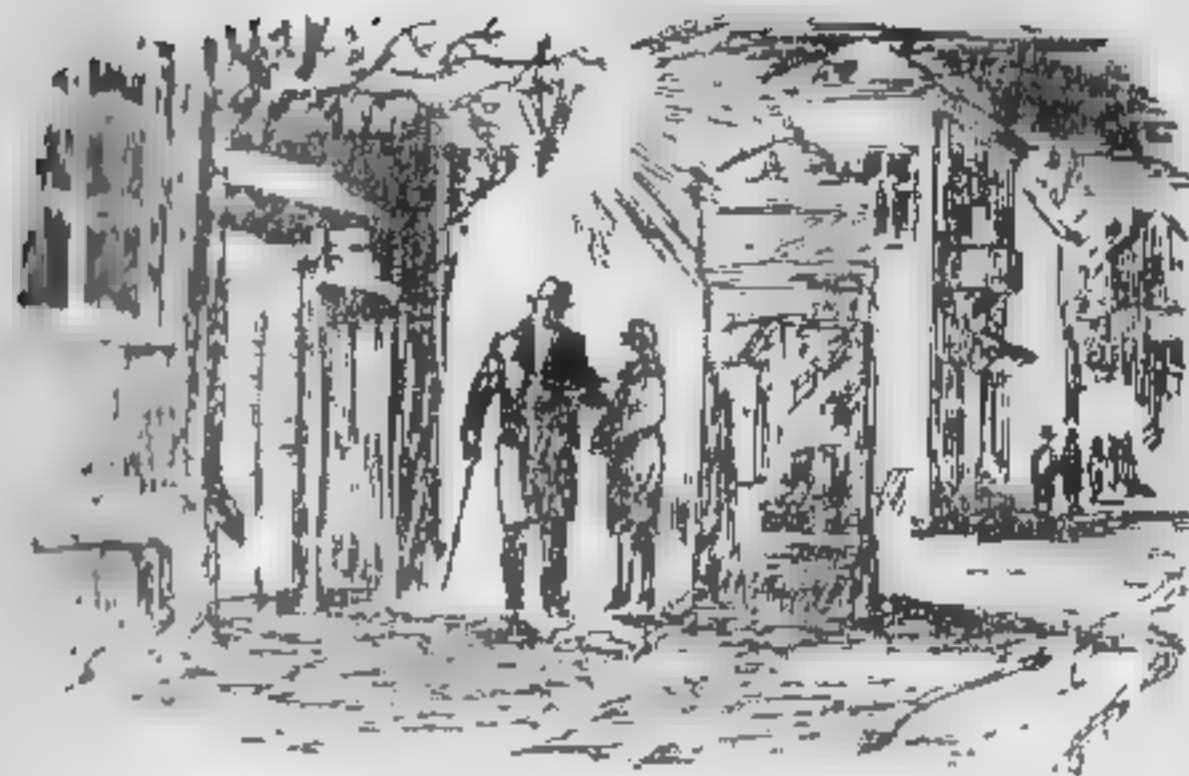
«Noh, jätkem totrused! Ja nüüd ma tuletan teile veel kord meelde — ma... tahaksin... veidi... aega... üks... olla! Mõistate mind — üks... olla!»

Matemaatikaõpetaja tõmbus kohe tagasi ja näis koguni nagu rõõmsamaks muutuvat.

«Te siis ei soovi?» küsis ta.

Ja kui talle sõnagi ei vastatud, lahkus ta kärmesti toast, käies kuidagi kivistarv, nagu kardaks ta kedagi segada

I M I S P E A T O K K

«ARA VIGURDA, VEIDRIK!»

Kuid hiljem tuldi Tiit Pärtelsit õhtusöögile kutsuma.

Kuid ta vastas, et tal polevat isu, ja jäi minemata.

Juba ainult kujutus veelkordsest kokkupuutumisest Tiitu matemaatikaõpetajaga pani ta jälestusest võppuma — ta ei saaks vist palkestki alla, nähes teda odale jälle vastu vahtivat.

Samal ajal piinas teda aga koguni tugev näljatunne.

Ta läks kivistarv kapi juurde, ei leidnud seal vastu

midagi söödavat ja istus tagasi voodile.

Ta harvaks kuivanud ukse imbus sisse soojendatud

liha, praetud kartulite ja tulisoolase heeringa või

lohn. Ja sattudes sellest veelgi enam ärevusse,

taas ta kuhugi einestama minna, kuhugi vaiksesse

ruumikesse, kus tal poleks vaja karta kokkupuutumist

midagi tuttavaga.

Ta mõtles küll, et ta tuleb tagasi koju juba õige pea,

aga siiski taskusse kogu oma rahatagavara...

ta ei jätaks juhuks. Ta astus läbi vaikse koridori tänavale. Ilm

oli muutunud külmemaks ja noor kevadine jääkirm räg

as jalge all. Linna kohale oli tõusnud meeldivat kergus-

tunnet tekitav udu — esimene märtsiudu, mida oli hea hingata.

Tänavad olid juba tühjad ja Tiit Pärtels kuulis oma sammude kaja jooksvat kaugele üle plankaedadest piiratud hoovide. Ning ikka pidi ta mõtlema härra Soontakist, matemaatikaõpetajast. See oli nüüd nagu tugevajõuline nähtamatu magnetraud, mis tiris endale kogu ta tähelepanu. Ta meenutas üksikasju esimestest kokkupuudetest tolle veidra, sõnaahtra mehikesega, kes võis istuda vahel tundide kaupa liikumatuna, veeretades vaid oma tõmpepõidraid. Ja nüüd korraga — milline alatus, milline alatus! Ja niisuguse ettepanekuga julgetakse pöörduda — kelle poole? Tema, Tiit Pärtelsi poole? Kas see ei kõlanud õieti maskeeritud kauplemisena — pakkumisena ja tingimisenä: «Olge lahke, võtke oma kümme tuhat senti ja lõbustage mind nagu kord ja kohust!» See mõte haavas teda, talle tundus, et teda oli solvatud. Ja ta hakkas kõigest jõust kätega vehkima, nagu püüdes nende pingutatud liigutuste abil eemale peletada raskeid ning alandavaid mõtteid, mis kippusid ta hinge aeg-ajalt lausa kõrvetama.

Ta oli parajasti Kastani tänavast Riia tänavale käändumas, kui ta märkas esimest korda mööda vastaskõnni teed edasi libisevat tumedat varju, mis pidas temaga sammu. Samal hetkel turgatas talle meelde perenaise jutt kellegi daami külaskäigust ning sellest, et see daam oli lubanud poole kaheksa paiku tagasi tulla. Armas aeg küll — nõnda on siis põhjendamatu armukadedus Ainot väljas tänaval ligi kaks tundi obtama sundinud! Mõtles ta. Raekoja kell lõi veerand kümme. Ta teeskles, nagu poleks ta midagi märganud ja veendus juba järgmise gaasilaterna läheduses, et ta polnud eksinud: see tume vari jälgis tõesti teda, Tiit Pärtelsit!

Esimisel hetkel oli Tiit Pärtelsil sellest patusest ning tasakaalutust naisest kahju; siis aga muutus ta jälle tige daks ning halastamatuks ja parastas teda mõnitades: «Nõndaks jah, see on alles seisukord, — mees ja laps konutavad kodus ja ootavad ärevate südametega, naine ema lõdiseb aga kuskil hoopis teises linnajaos ja vahib hõõguvate silmadega oma kaaspäetustaja valgustatud akende poole, h-haha-haa!» Ääretu vastikushoog salvas

alle mõdaunesse. Mis oleks, kui ta läheks praegu otse üle täna, võtaks selle kiiva emase küünarnukist kinni ja tõlks selle koheselt ning avalikult: «Libu!» Teda läbis mõtte kujukultus, nagu toimaks igas majas, millest ta läheks, midagi sellelaadilist, midagi sama valema vastikut.

Siis kiriku kohal oli rohkesti rahvast — siin vist ka kedagi — ja Tiit Pärtels hakkas käima hasti mööda. Ta lootis, et teisel pool tänavat varitsev naine ta silmist kaotab. Ta lisas sammu; vastutuliijad vaheldusid uudishimulikult; ta tõmbas oma suure kogu poole vaima, et näida lühemana. Kui ta Pepleri kungalt vargsi tagasi vaatas, nägi ta aga kohku- tust ka see plaan polnud õnnestunud: Aino järgnes talle jooksupälu.

Muuldes tulivihaseks teadmisest, et tema kavatsus- ted on läbi nähtud, jäi ta nüüd kuulutustulba juurde seisma ja ootas naist järele. See tippis üle tänava, jõudis tema juurde, vaatas talle kübaraääre alt otsa suurte kurnat leegitsevate silmadega. Näis, nagu oleksid nad vanad sõbrased, kes on nüüd viimaks teineteisega rinnutsi ja sattunud. «Jah, nüüd pole valikut, keegi meist peab minna!» See võrdlus meenutas Tiit Pärtelsile pörutavat tunda ameerika kauboidest, nende põletavast armastusest, nende tulisest vihkamisest. Ta käärivasse tigidusse padones seega tilgake huumorit: «Ahah, nii-nii, otse toraniukse ees hakkab lähenema oma lõpplahendu- sele pörutav armudraama!» Ja ta ütles laitvalt pead kallutades:

Noh, Aino, kas sa ise ka mõtled, mis sa teed! Kas sa tead, et teisiti ei saanud, kui pidid siin tänaval inimeste ootama all mind ootama! Arvasid muidugi, et keegi mu juure- toas istub, eks ole! Nägid nüüd — ei tulnud välja mitte hingelistki... peale minu enda.»

«Pea suu, pea suu, pea suu, ma ei taha... pea suu! Ja ole vähemalt kordki elus aus. Ma tean, ma tean, et sa oled mind petnud, juba ammu, ära salga, oled, jah!» ütles naine. «Siga oled, täielik sigal! Ma pole ja sinult midagi nõudnud, ei truudust ega midagi! Ma mäletan selgesti, mis ma sulle ütlesin: «Tiit, kui me kord lõpetame, siis lõpetame sõpradena.» Jah, jah, jah, ära aja vastu, just

nii ma ütlesin! Mida aga teed sina, alatu inimene? Ma tulen sulle üle hulga aja külla, sina aga ei ava mulle üldsegi ust. See pole ometi aumehelik!»

«Üle hulga aja?» ütles Tiit Pärtels ja naeratas tahtmatult. «Kas ma siis tõesti eksin? Sest vaata, mul on tunne, et sa istusid minu sohval alles eile hommikul»

«Ole vait, ole vait, ole vait! Ma ei taha — ole vait! Eile hommikul või mitte eile hommikul — see ei tähenda midagi!» hüüdis naine. «Jah, eile hommikul istusin su sohval mina, aga täna on sul samal sohval juba jumal teab missugused kaltsakad. Mu silmad näevad veel väga hästi — ära sa mõtlegi! Jälle — mõni naisüliõpilane! Mõni... libul! Vaata, Tiit: üht — ma — ütlen — sulle nii kindlasti — nagu — aamen kirikus: kui sa oma tempe ei jäta, teen ma skandaali! Teen jah! Ükskõik kus ma sind ka ei kohtaks, teen kohe skandaali! Ja ütlen sulle kõigi juuresolekul, et sa oled olnud minu armuke! Ja kratsin su salalibudel silmad peast välja... vaat mis ma teen! Jah, jah, seda sa pead veel nägema, pane tähele!»

Naine rääkis sõnu kiiresti ritta heites, ühegi loogikata. Ta oli nii närvlik, et ei osanud isegi käsi kuhugi panna, — sõrmed võppusid aeg-ajalt, ridikul kukkus maha, ta ei taibanud seda Tiit Pärtelsilt vastu võtta. Ta oli hiljuti nutnud, — gaasitule kahvatus valguses võis selgesti märgata mööda põski alla minevaid pisarate jälgi. Ta äratas oma hädas ning abitus ahasluses kaastunnet, see patune inimene, ja Tiit Pärtelsil hakkas temast jälle natukeseks ajaks kahju. Et möödaminejad neid juba vaa tama jäid, hakkasid nad pikkamisi edasi minema, põigeldes uuesti üle tänava, kus oli hoopis vähem jalutajaid.

«Sa oled lihtsalt imelik,» ütles Tiit Pärtels hetke pärast koguni sõbralikult, naise vastu nüüd juba pisimatki vaenu kandmata. «Jah, ära pane pahaks, aga sa oled tõesti nii imelik inimene, et ma ei oska su tegudele õiget nimegi anda. Mis sa ometi närvitsed! Ma ei ole ju mingi sugane poisike, keda tuleb igal sammul kahtlustada. Või mind uskuda... ja ma ütlen sulle veel kord: sa kujutled olematuid asju! Ma rääkisin sulle ometi alles üsna hiljuti, mis minuga on ja kuidas ma tunnen end viimasel ajal päevast päeva väsinuna ja roidununa. Täna ma ku

...tallavat arsti. Ma jõudsin sealt koju alles kella... pidi. Perenaine ütles küll, et sa käisid ja oled... lapasi tulla, ma jäin aga siiski magama ega... üldse su koputamist. Noh, mis on sellega siis... oleksid võinud ilusasti koju minna ja... helis... asemel maalid sa aga endale jubedaid pilte... alahusest ja mingisugustest kahtlastest naistest, ... käiksid mind võrgutamas. Hahahaha... kuhu... jah, ette, m-i-n-d võrgutamas! Mind, kes ma vae... jalul seisan, hahahaha!»

...rääkis esmalt kerge erutusega, muutus siis iga... kord-korralt rahulikumaks ja suutis viimaks nae... taladagi.

...naine kriiskas talle kohe hüsteeriliselt:

«Ei, ei, ei, jä-ta! Jäta, jäta, jäta! Ma ei taha, jä-ta! Mis... mündad, veiderdaja! Komejant! Pajats! N-näru! Kas... lled, et mul silmi peas ei ole! Kas — sa — pead —... pimedaks! Või tema magas! või tema ei kuulnud!... tema käis arsti juures! Valevorst! Tuba on valge nagu... maal, tema aga ei kuulnud üldse mu koputamist! Kas... nagises liiga kõvasti, ah? Kas see lita sosistas... parajasti armusõnu kõrvu, a-ah? Hahahaha... luba... merda, ole hea! Küllap ma tean sind, küllap mulle on... ütlema tagi selge, kuidas sa seal m-ma-ga-sid! Sigal!... küll ma sulle kord kätte maksan, ära sa mõtlegi. ... ma näe, mihuke tüdrukuraibe sind siis veel tahab, ... ma sulle näpuga näitan ja ütlen: «Siin ta seisab, ... junkur.»»

«Armas inimene, mõtle veidigi, mis sa praegu räägid!»... Tiit Pärtels ja kehtas taas pahuraks muutudes olgu. ... olen ju ometi vallaline inimene, poissmees, minule... janda seda üldse pahaks, sinule endale virutatakse esi... pihkusattuva kiviga. Mis siis edasi saab? Kaotad... lapse... kõik! Jah, ära niisugustest idiootsustest... legi... Ainult sinu enda elu läheb lõplikult nurja, ... temaksust minule ei tule aga... mitte kui midagi... jada!»

«Hea küll, hea küll, olgu — hea küll! Kui minu elu... läheb, siis ärgu olgu sinulgi hõiskamist!»... Aino. «Jah, ära sa loodagi... ära sa loodagi... ... sa loodagi! Kui mitte muud, siis vähemalt laulatuse

ajan ma sul ikka segi. Ajan jah, ajan jah! Parajasti kui teile sõrmused sõrme topitakse, hüüan tervele kirikutäiele rahvale, et sa oled minu armuke olnud, et sa oled minu nagu koera enda juurest ära ajanud, et sa... oled... minu õnnetuks teinud. Ma... ma... viskan sulle... vitriooli vastu vahtimist... et sa nagu kassipoeg pimedaks jääksid... jah! Viskan... jah!»

Naise närvid ütlesid lõplikult üles; ta hakkas labaseid sõimusõnu segama naiivselt-romantiliste ähvardustega, mis tundusid Tiit Pärtelsile peaaegu häbiväärselt rumaladena. Tuli vastu mõningaid tuttavaid, kes vaatasid neid pilkaval ilmel. Polnud kahtlust, et juba esimesest hetkest võis kõike taibata: kahe abielurikkuja armudraama, sügav ning põhjalik kisklemine petiste-salide endi vahel!

Korraks läbis Tiit Pärtelsi pead kavatsus naine endaga kaasa kutsuda, tagasi koju minna, seal edasi tülitseda. Ja tajudes nüüd iga kehakookesega metsikut, ahastamapanevat vimma nii enda kui Aino vastu, ütles ta peaaegu alandlikul häälel:

«Ma palun, jäta juba kord! Jäta, noh, Ainoke... kallist! Kas sulle siis tõesti ei aita, kui ma vannun ükskõik mille nimel, et sa eksid. Eksid, paikene, eksid! Ma jäin magama, ma ei kuulnud sind, ma ärkasin alles siis, kui kooliõpetaja Soontak minu tuppa tuli. Jah, küsi temalt, siis sa kuuled, et ma ei valeta. Ja küsi ka doktor... doktor...»

«Ahah, ahah, ahah, miks sa siis nüüd ei ütle, missuguselt doktorilt ma peaksin su valedete kinnitust otsima?» küsis naine kärmesti.

Tiit Pärtels, õnnetu ning kartlik, vastas:

«Doktor Nuudilt. Mul ei tulnud ta nimi kohe meelde. Ära sa jälle jumal teab mida kujutlema hakka.»

Kuid naine naeris vaid halvustavalt ja ütles:

«Või doktor Nuudilt? Ei, tõepoolest, ega ei saa ütelda, et sa loll oled. Lakkusite selle doktor Nuudiga oma ajal ringi ja olite nagu sark ja selg - tema kaudu ma ju sind tundma õppisingi. Või... doktor Nuud...! Nagu ma ei mäletaks, missuguste nägudega te vahel mu mehele külla tulite. Jah, advokaat on sul igatahes hea ja kohane, harla ainult, et ma tarvilikul määral rumal ei ole ja su liimise keele külge kinni ei jää!»

«Noh, tee nagu ise tahad — usu või ära usu!» ütles Tiit Pärtels ja lõi lootusetult käega.

Ta vabanes oma kiivast armukesest alles Promenaadi tänaval, sest siin tuli olla eriti ettevaatlik. Nad lahkusid vaenukudena, Aino noogutas vaid peaga ega ulatanud laulu.

Tiit Pärtels vaatas naisele järele ja nägi teda varsti jälle kaduvat. Oli jälle hoopis kergem olla. Ta hingas kergemalt, tõusisale sõõmudega, otsis taskust pabercrossi ja hakkas suitsetama.

Varsti tundis ta endal jalutajatest tulvil kõnniteel kitsust. Astus rentslisse ja sealt munakivisillutisele. Astus raekoja poole sellise hooletu kergusega, nagu oleks ta, kes on äkki vabaks saanud suurest murekoormast. Oli karge ja hea, elektrituled valgustasid iga konna jalge all.

Ap. Lohikioski juures kohtas ta paksu Asmust, kohtu-uuri. Ta kavatses tema eest kõrvale põigelda, jäi aga peatuma ja sõber lähenes kohe väljasirutatud kätega. Et polnud siin kuskil ruumi kõrvuti käimiseks, kaanduti nad Linnaapteegi eest labi, otse Ülikooli tänavasse.

«Noh, Tiit, pagana pihta — kõnele, räägi, mis sa väidad?» hüüdis kohtu-uuri oma pisut larmaka ja kerge häälega ning pistis käe sõbra küünarnuki alla.

«Aga mis sind nimelt huvitab?» küsis Tiit Pärtels talumatult naeratades.

Kuidas, kuidas — mis? Aga kõik! Loo-mu-li-kult kõik! Kuidas sa elad ja...»

«Hästi elan. Jah, elan ma tõesti päris hästi.»

«Noh, jumal tänatud! Mina aga mõtlen ja mõtlen, et oh, pagan see Tiiduke on äkki kadunud! Et oli Tartus Tiit ja nägus mees nagu vana Austro-Ungari keisririigi ohvitser, nüüd seda meest aga enam Tartus ei ole, nüüd see mees on Tartust kadunud nagu tina tuhka... Jah! Ja ma kaalutlesin üksvahe juba sedagi, et hakkan su pagana jälgi ajama. Aga aega, ae-ga ei olnud... kui sinuga päris otsekohene olla... Vaata, mis ma sulle nüüd ütlen, vana sõber...»

Kohtu-uuri Asmus rääkis kuidagi rutates, hüppeliselt, pallina pörkavate ja nagu sisemist naeru kihistavate lausetega.

Tiit Pärtels kuulas vaikides seda kärmet vadinat, heitis aeg-ajalt sekka vaid üksikuid sõnu. Ta tundis nälga ja hakkas juba ootama vana sõbra lahkumist. Ta mõtles endamisi, et homme on jälle tööpäev, — vaja oleks rutata.

Ta astus edasi mingi julma hoolimatusega. Ta käis ühtlase pika sammuga ja paks kohtu-uurija jõudis talle vaevalt järele. Gildi tänava nurgal tegi ta järsu pöörde ja hakkas tulnud teed tagasi minema. Ta kujutles, kuidas ta lõikaks praegu kuskil kõrtsinurgas lõhnavast praest tillukesi tükikesi; kuidas ta tõstaks neid tükikesi ükshaaval suhu, näriks mõnuga, pikkamisi, jookks söömise vahele pudeli õlutki, et kustutada janu; ta neelatas kuiva kurguga: klonks, klonks! Ja siis ei suutnud ta end enam tagasi hoida, ulatas sõbrale käe ning ütles:

«Noh, see on ju kõik väga kena ja liigutav. Aga vabanda mind, ma ei saa sind siiski lõpuni kuulata. Ma olen nimelt veel õhtust söömata, ja kuna ma olen teatavasti poissmees...»

«Tiit, kuramus, miks sa seda's juba varemini ei kõnelnud? Lähme!» hüüdis kohtu-uurija, katkestades teda poolelt lauselt. «Tor-r-re! S-suu-re-pä-ra-nel! Liht-salt oiavine, nagu ütlevad sel puhul nooremad ja peenemad eestlased! Tead mis, vanapoiss, — tule täna minu poole einle. Mu vanainimesel leidub kindlasti midagi palju maitsvamat kui kuskil räpases kõrtsiköögis. Tehtud, ah? Lähme! A-ah?»

Tiit Pärtels muigas sõbra naiivse siiruse üle ja vastas pead raputades:

«Ei, olgu pealegi... Olgu pealegi, vennast!»

«Mis — olgu pealegi! Lähme!» hüüdis kohtu-uurija.

Ta ütles enda elavat kuskil siin läheduses; ja nad hakkasid tõesti kärmesti edasi astuma, kõndides jälle kõrvuti nagu sõbramehed kunagi.

II NAPEA KERRIB ULISTI SILMAPIIRILE

Kuid Tiit Pärtels kahetses juba varsti oma järeleandlikkust. Romantika, romantika! mõtles ta vihaselt, — ah, pagana pihta, kas ta poleks võinud siiski head õhtut viita, kübarat kergitada ja oma teed minna? Talle meenus, nagu oleks tal vaja nii mõnegi küsimuse üle hästi põhjalikult järele mõelda ja nagu oleks ta pidanud seda oma hiljemalt täna, just praegu. Ja kohe tuli kujutus: ta istub rahulikult oma nurgakeses, toetab lõua peopesale ja mõelneb kõigisse neisse valusatesse probleemidesse, mis on viimasel ajal ta teele kerkinud; ta leiab tingimata lahenduslahenduse kõigile oma muredele, kõigile oma raskustele...! Ja ta kavatses juba peatuda ning sõbrale öelda, et tal puudub siiski tahtmine tänaseks külaskäiguks, sest aeg on hiline ja meelsamini läheb ta koju puhkama.

Kuid järsku tuli talle midagi meelde, — hiljutine eba-meeldiv sündmus Riia tänaval: vihaselt leegitsevate silmadega naine, selle romantilised ja kurjad ähvardused, lühike meelega tajutav mõttetus ning tühjus, mis näis kogu seda lugu kandvat. Ja ta oleks andnud praegu väga palju,

et seda inetut sõnelust olematuks teha. Ta maletas järke selgesti (nii selgesti, nagu oleks see kõik alles mõni päev tagasi juhtunud), kuidas nad olid kaks aastat tagasi esimest korda kokku juhtunud ja siis varsti teineteisesse kiindunud ning intiimsed suhted loonud; kuidas nad olid kaua ja tugevasti — päevast päeva ja ööst öösse — teineteise järele igatsust tundnud, kuidas nad olid viimaks unustanud nii ettevaatlikkuse kui elutarkuse ja enama jao hommikupoolikuid endile haaranud. Kas selles polnud midagi suurepärast, midagi romantilist, midagi võimsalt läbi ihu ja hinge sööstvat, midagi, mis põles kohises nagu tohutu leek, et muutuda viimaks — milleks? Valelikuks, vastikuks sõnadetegemiseks, sõnade, mis pidid kahe alatu inimese vastastikuse alasti iharuse nagu varjavatesse õitesse matma, lakkamatuks vastastikuseks luiskamiseks ning tüssamiseks, araks ja jonnivaks abielurikkumiseks, nagu neid on esinenud kõigil aegadel ja kõikjal maakera pinnal! Ja Tiit Pärtels, surudes palitutaskutes puhkavad käed sellise jõuga rusikaiks, et sõrmeotsad sellest jõust valutama hakkasid, oigas vaikelt piinava häbitunde pärast, mis kasvas lumepallina.

Kui nad Jaani kiriku kohale jõudsid, hakkas kohtuürija Asmus jutustama naiivset lugu spiritismist ja pimedusest ilmuvatest surnukätest. Tiit Pärtels kuulas teda vaevalt. Kaalunud asja kõigekülgsest, jõudis ta kainele ning kindlale otsusele, et vahekord Ainoga tuleb lõpetada, mida varem, seda parem. Äsjaseid ähvardusi skandaali korraldada ta ei kartnud — ta arvas selliseid naisi tundvat: need võitlevad kuni viimse minutini küünte ja hammastega, tajuvad aga siis paratamatust ja lepivad alandlikult. Nad vannuvad koguni jumalakeeli, et nad ei lase liialgi enam meelitada end kõrvale oma laulatatud abielunaise pühadest kohustustest; et nad katsuvad nüüd lunastada oma tegu orjaliku andumusega nii mehele kui lastele. Ja nad usuvadki sagedasti oma nukratesse sõnadesse, need säärased teelt meelitatud olendid, need kirglikud, hüsteerilised, romantilise hängelaadiga selfskonna daamid, armukestena ustavamad kui seaduslike abikaasadena. Ning õlgu kehitades mõttes ta endamisi: «Pagan pihta, mul pole ju ometi vajadust lasta end terroriseerida! Muidugi mitte, ma ei luba seda enam sündida!»

Tal parajasti kui ta nii mõttes, hakkas otsuse tegemisel loodes kaasa kõnelema ka tema praktilisem mina, oma kindlaid näojooni omav elumees, kes oskab näha iga asja külge. Muidugi — see on ju väga ilus, aga kui need praegusele vahekorrale kriipsu peale tõmbab, hakkama kohe kellegagi uut sõprust soetama! Ta mõtles, kui tühjana tundus talle praegusele olukorrale tüpiline olukord, kus tal poleks enam kedagi oodata, kui sellis vargsi kuhugi kõrtsikabinetti pugeda või lepi juurde mõningatel erandjuhtudel kojugi hüllida, — natavaim silmapilk patusele abielunaisele, kes on alles tundid tagasi naaberlinna sõitvat meest lahkumiseks lubanud ja tunneb endas veel nende kallistuste erutav järellainetust! Ta oli aastate jooksul harjunud kõige vahega, — ta oli nagu kaua-kaua mingis omapärases elus olnud, ainult selle vahega, et tema naine oli tümenäoline ja paljunimeline, omas muutuvat välimust ja muutuvaid hingeomadusi, ja et temale, Tiit Pärtelsile, oli loovaliselt hommikupoolik selleks, mis öö teistele abielulimestele. Ja ta pidi kohkudes pead väärutama: pagan volaks, nõnda lihtsalt kõigele kriips tõmmata, enne kui on mis vajalikke ja hädapäraseid suhteid sõlmitud — on see siis üldse kujutatav, on see siis üldse võimalik!

Talle kõrvaga kuulates naiivse sõbra naiivseid tondilugusid jutustavat häält, katsus ta meelde tuletada mõningaid tuttavaid daame, kelle juures ta oli kunagi märganud huvi oma isiku vastu. Muidugi — ta peaks esmalt kirjuma mõne juhusliku sõbratariga, mõne sellisega, kellele poleks keeruline esimesel vajadusel hundipassi anda; et pole ju kahtlust, et aja jooksul avaneb tal võimalus tulla säärast, kellesse ta võiks jälle kiinduda, kes armastab teda ka hingeliselt ja keda armastaks hingeliselt ka tema ise. Ta mõtted valgusid nõnda arutades aga äkki ühe liialti, äsjane tulpinus tuli tagasi, ta näis endale ühe koomilisena ning väga rumalana. Katustelt tilkuv vesi lõi rabinal vastu kaabuveeri ja otsekui selle rabina tülil kiskus ta mineviku-udust enda ette veel uhe mälestuse pildi — punaste juustega tantsukaaslase, kelle järele ta oli ligi nädal aega peaaegu hull olnud. Ja ta hakkas mõtlemisi ning asjalikult oletusi tegema, et kes too inimene võis küll olla, — kust ta oli küll tulnud ja kuhu ta

oli jälle kadunud... Ja kust kaudu, mihukesi teid mööda võiks ta uuesti tema jalgedele sattuda, et teha kohe katset temaga lähemat sõprast sõlmida!

Siis ei mõelnud ta pisut aega üldse millestki, astus vaid edasi, vahtis tühjal pilgul kõrgete postide otsas kõikuvaid gaasilaternaid. Noh, las see naljakas paksvats vaatab pealegi! mõtles ta vaenulikult, hoopiski mitte nii, nagu teeb seda tõsine sõber tõsise sõbra puhul. Ta otsustas aga samal ajal, et kui ta on kord juba lubanud sellele mehikesele täna külla minna, siis ei saa ta nüüd oma lubadust enam ka tagasi võtta...

Pihku haigutades katsus ta endale nüüd kujutleda härra Asmuse naist — või nagu kohtu-uurija ise ütles, vanainimest — ja ta oli päris kindel: küllap neile avab tõesti ukse hiiglasuur prillidega eidemürakas (samasugune nagu Asmus ise), kes hakkab kohe bassihäälel põristama, kui hirmus kallid on tänavu turult ostetavad toidualned ja kui kohutavaid kulutusi tuleb teha majapidamise korrashoidmiseks üldse... Ja lapsed? Ning Tiit Pärtelsi kestev haigutus muundus kõhisevaks naerukeks, sest pilt, mis näüd ta vaimusilma ette tekkis, oli tõepoolest suurepärane: kahe määratu müraka vahel kaks tibatillukest ja äbarikku tüdrukut, punaste lehvikutega patsikesed püsti kuklas nagu värvilised hiiresabad ja mustade sarvraamidega prillid peas nagu tillukesed ümmargused aknakesed...

Samas võtsid ta mõtted kindla ning asjaliku suuna ja ta küsis endalt veidi kahevahel olles, kas oleks parem Ainole teatada vahekorra jäädavast lõpetamisest kirja teel või telefoni kaudu. Ta kortsutas mõtlikult kulmu, sest ta oli küllalt teadlik nii selle kui ka tolle viisi hädahohtudest. Aga parata polnud midagi, see samm tuli astuda! Ta hakkas juba üksikuid lauseidki koostama, püüdes teha seda nõnda, et need ei paistaks liiga halastamatud, ei jätaks aga ka enam ühtki lootust. Jah, pole kahtlust — ta peab valima hästi sentimentaalse tooni; ta peab rääkima kurbusest nõretavate sõnadega karmist saatusest; ta peab tingimata meelde tuletama ka seda, et maailmas pole midagi, mille iga ei oleks üürrike. Jah, ja teadis, säärased sõnad mõjuvad enamatel kordadel, ka siis, kui nende kuulaja oleks üks neid emantsipeerituid, kes käivad

muul muumurgas tolkneva paberossiga. Ja et kogu see... jälle rumalalt-piinliku, lapsiku jandina, mis... ta ikka häbitundest hõõgudes nägu, lastes... mooda jutuka kohtu-uurija peaaegu ägedad... püüdis paks sõber mingipärast kramplikult loendada, et hing kui ihust eraldi eksisteerida suutev... olevat siiski olemas.

...olud nüüd möödumas vangimajast; varsti pidi... tänav; nad joudsid selle nurgani ja käändusid... alla poole. Kloostri tänava kaudu läksid nad... konka tanavale; sooh, siin ta elavatki, ütles kohtu-... Asmus ja osutas helchalli kahekordset maja, mille... aknad olid eredalt valgustatud. Kuskilt kuuldus... grammofoonimängu ja üks purjus voorimees... tühatnelja mööda, vemmeldades metsikult hobust. ...lakkas kohtu-uurija Asmus raske välisukse lahti, ...kõrvale ja ütles:

«Palun.»

Ja Tiit Pärtels vastas keeldudes:

«Ei, palun, mine ise ees. Ma pole ju ometi siin varem...»

«Oge küll — ma unustasin. Sa pole ju tõesti varem...» ütles kohtu-uurija Asmus.

...läksid mööda libedat, nagu rasvaselt läikivat... kivist treppi üles. Lihav mees ei katkestanud ka siin... oma soojatoonilist lobisemist. Ta näis olevat tõesti... nagu koolipoiss, — ta lood olid lihtsatoimelised, veldi rumaladki, ta ise sattus aga neid jutustades hoogu, moonutas aeg-ajalt oma laia nägu, tõstis kulmud kõrgele... pösed punni, nõnda et ninagi nende vahele kadada... hvardas. Kui ta kaabu peast võttis, pörkas valgus tema... lagedalt pealaelt tagasi, meenutades peegeldumist-murdu... pikliku klaasmuna kullatud pinnal. Ja kui ta oli... enda suure vaevaga astmelt astmele üles vinnanud, toetas ta enda hetkeks käsipuule, ajas oma hülggevuntid... turri ja ütles südamest:

«Puhhi Jumal tänatud, ometi viimaks oleme kohal!»

«Väsitab, eks ole?» naeratas Tiit Pärtels.

«Ma pole ju ometi mingi hernelestakene või sihvakas kaardiväelane Katariina päevilt,» ütles kohtu-uurija Asmus ja surus sõrme kellanupule.

Seest kuuldus kohe samme, mis lähenesid uksele. Võtmekeel ragises lukus ringi ja kohtu-uurija naeris ilma ühegi põhjusega. Ning — äkki tõmbas Tiit Pärtels masinliku liigutusega kaabu peast, et ülliviisakalt teretada, sest ta nägi enda ees seisvat sama pinajukselist naist, kellelega ta oli vabariigi sünnipäeva ööl tantsinud ja mõne sõna juttugi vestnud!

«Vabandage!» ütles ta kogeldes, just nagu oleks teda tabatud mingilt poisikeselikult ulakuselt.

Ja naine ütles heledalt naerdes ning ootamatu kodu susega:

«Ahaa... siis ometi viimaks. Peab ütlema — murdsin teie pärast siin mitu mõõka... ma, mees lubas mulle juba mitmel korral, et ta teid vahel siia toob. Aga arvatavasti oli ta meie tookordse flirtimise pärast pisut armukade. Te ju mäletate seda... flirti? Palun, palun, härra Pärtels, astuge sisse, ärge peljake midagi. Noh, uskuge, teie praegune ilme on tõesti midagi väärt, hahahaha!»

«Jah... ma ei teadnud ju almatagi...» ütles Tiit Pärtels ja tundis samas, et kõigele lisaks hakkab ta veel punastumagi. «Sest te peate ju tunnistama, armuline proua, et see pole kaugeltki tavaline: mees ja naine istuvad ühes ja samas lokaalis, peaaegu kõrvuti seisvate laudade ääres, ometi ei tee nad teineteisest kogu öö jooksul väljagi. Puudus veel, et ma teid oma lauda ei kutsunud... nagu purjus peaga sagedasti tegema kiputakse.»

Naine naeris jälle selge ning puhta, nagu hõbedase rinnahäälega, mis läks arvatavasti laiali kõigisse tubadesse. Ta oli rõivastatud koduselt: tumesinisesse villasesse kleiti, mille üle oli tõmmatud triibuline kõögipõll, veidi kulunud, kuid seda puhtam; ta kandis jalas sinisest nahast toatuhvleid; ta sääred aga olid paljad. Temas oli praegu midagi väga lihtsat, sõbralikult ironiseerivat ja heatujulist, midagi, mis kergesti nakatas, võis aga sama kergesti ka solvata ja vihale ajada. Ja kui Tiit Pärtels hakkas, — ikka ärevamaks muutudes, — palitut seljast kiskuma, ütles naine lõbusalt:

«Mis siis — ma oleksin kindlasti tulnud... ja ma arvan, et me oleksime mõlemad korralikult oma ühist saladustki pidanud, mina ja Joonatan. Ja poleks vist palju puudunud, et te mõlemad oleksite minuga kurameerimagi

... tulnud, teie kui moodne seltskonnainimene ja mees, kellel pole kunagi olnud kunagi donžuanist, Joonatan aga kui armukade abielupaša. Olge lahked — astuge edasi. Ja tulnud siia, Joonatan, viida väheke külalise aega, mul endal on täna hommikul tööd talitada. Te ju vabandate mind, härra Pärtels?»

«Palun, palun...» ütles Tiit Pärtels, punastudes ikka üha enam.

... ja tundes alles siis, kui nad olid vastamisi asetseva lihtsustatud istunud, tema ja see vana veidrik, et teda nõnda ninapidi vedanud. Akki taipas ta ebausklikult, et arvatavasti pole kohtu-uurija kaugeltki nii tõrjuv, nagu seda võiks arvata tema välise käitumise ja armastatud kõneainete järgi. Kas ta pole oma eraelust ehk koguni samasugune kavalpea nagu oma ametialal, kus teda üldiselt kiidetakse?

Tiit Pärtels tundis seda mõeldes hirmsat piinlikkust, — ta oli kindel, et sõber aias sel hullul öhtul tema võrgu- ja meeskavatsusi, jälgis iga tema sammu, kihistas ehk ahjuröömsat naerugi. Akki läbis teda hirm: mis siis, kui ta purjus peaga suurstadagi katsus, nõnda nagu see on meeste vahel tavaliselt heaks kombeks?! Ja uus kuum verelaine paiskus kohinal näkku ning kõrvadesse, sundides teda hambaid lausa raginal vastamisi suruma, nagu tunni suurt enesetundega inimene, kes on järsku koomi- ja olukorda sattunud.

Kohtu-uurija Asmus ütles:

«Noh, ära nüüd häbene, vennast! Milleks? Igaühele meelst võib ju viperusi juhtuda... h-ha-hahaa! Ja ei maksa ka arvatagi, et ma sinu libitsemiste üle heameelt tundsin. Ma tean seda teab, mõtlesin ma omaette, naine on naine, ja aga Eerikagi ole puust välja tahatud. Ja peaasi — sinu laoline elukutseline südametemurdja! Sest — milleks ma seda salgan — juba samal öhtul hoiatati mind sinu eest ja soovitati sind isegi mitte külla kutsuda, et vältida aruannetusi. Mis sa ise arvad — kas teid võib usaldada, Tiit ja Eerikat? Või hakkate mulle tõesti virgasti sarvi panema?»

Kohtu-uurija Asmus naeris ise oma sündsusetu nalja üle, lõi endale patsatades vastu põlve, hakkas viimaks kõhima ja läkastas kaua ning tugevasti. Ta silmad

valgusid pisaraid täis. Ta kuivatas neid — ikka äsjase naeru tõttu ähkides ning puhkides, — hiiglasuure rätiga, mille ta venitas nähtavale pintsaku põuetaskust. Ta nuuskas põrinal, istus suure kõhu tõttu väga sirgelt, kehtas aeg-ajalt triibuliste trakside otsas rippuvaid pükse, just nagu hoiaks ta midagi süles, midagi, mis ähvardab igi silmapilk põrandale libiseda.

Tiit Pärtels katsus kramplikult säilitada oma harilikku ladusust, mis polnud aga hoopiski mitte kerge ebamäärase vihavimma pärast, mis temas selle kavala paksvatsa vastu kiiresti kasvama hakkas. Ta ütles alles tükikese vaikimise järel, pilk endiselt häbelikult põrandal:

«Ma usun, et sa võiksid niisugaste märkustega veidi kitsim olla, vanapoiss. Sest vaata — ka kaabakail on oma moraal. Isegi sellisel juhtumil, kui ma oleksin tõesti niisugune lurjus nagu minust kõneldakse ja nagu sa seda ka paistad arvavat, teaksin ma kindlasti, mida endale lubada, mida mitte!»

Ent seda lausudes meenus talle korraka vahekorral algus Ainoga: ka selle mees oli ju tema paremaid sõpru ja on seda praegugi veel. Ja ta muutus jälle segaseks ego osanud enam midagi lisada, kuni kohtu-uuriija Asmu viimaks ütles, patsutades teda turjale:

«Noh, meie kahakesi — mina ja mu vanainimene — pole kaugeltki memmed, kes juba esimese kollitamise puhul risti ette vehivad. Ole hea, võta üks sigar. Ma tõin need hiljuti Soomest. Või pead sa rohkem lugu kerge mast kaubast?»

«Jah, ma tõmbaksin parema meelega paberossi,» ütles Tiit Pärtels.

Ja nad jätkasid vestlust tasakesi, sõnahaaval, mässides end pikkamisi tihedatesse suitsupilvedesse, mis hõljusid kiududena kõrge valge lae poole.

I E S P E A T O K K

RUUBATAKSE KANGET SÖSTRAVEINI

Kell sai juba kümme, kui neid tuldi viimaks õhtulauda kutsuma. Tiit Pärtels oli end jälle kogunud. Aitades kohe proua Asmuse kannul söögituppa, võis ta oma tookordse koomilise äparduse üle juba naljagi heita. Ta meeleolu oli üldse senisest hoopis paremaks muutunud; ta tundis end jälle värskena ja palju elurõõmsamana; ta meenunud kohtu-uurijale suure hulga vaimukaid anekdote, kuni see naeris viimaks nagu hull, põsed tursunud, pisarad silmis. — Ta hingas jälle üle mitme aja arvavasti ja julgelt, nagu kunagi see, kes on oma väärtustest teadlik, kes oskab end hinnata. Haistes kogu aeg sammuva noore naise juuste ning rõivaste lõhna ja kogates tema õlgade pehmet ümarust isegi läbi tumeda riide, pidi ta tahtmatult silmad sulgema, rõõmust ja imelikust lõbutundest veidi joobnud... ja kindlasti ikka veidi armunudki.

Suure kandilise söögilaua ümber istusid juba neli inimest — kaks valgeverelist tüdrukut, kes tulid talle kohe vastu «tere» ütleva, ja kaks vana daami üleni mustades, kaelanä kinnistes kleitides. Tiit Pärtels mõtles tahtmatult muliates, et nõnda on ta siis eksinud teiseski pisi-

asjas: kummalgi lapsel polnud peas punaseid lindikesi ega ees luuraamidega suuri prille.

Proua Eerika seletas talle koduselt:

«Olge head, saage tuttavaks ka meie noorema leibkonnaga — meie tütre Mare ja Ene.»

«Oo! Mare ja Ene!» hüüdis Tiit Pärtels. «Ilusad nimed, tõesti, tõesti ilusad nimed.» Ning pöördudes veidi suuremat kasvu plika poole, kes vaatas teda nagu kuidagi valvsalt ja kelle silmad meenutasid väga ema silmi: «Mulle paistab, et sina see Mare oledki...»

«Ei, mina olen Ene,» kõlas kohe nobe, kuid ka pisut jahe vastus.

«Mare olen mina, onu, Mare olen mina!» hüüdis väiksem õde rõõmsa kärsitusega.

«Ahah! No vaata kui kena. Ja kui vanad te kah olete?»

«Mare on nelja aastane, onu! Mare on juba nelja aastane!» teatas väiksem õde kilgates.

«Ja Ene? Kui vana siis see Ene on?» küsis Tiit Pärtels.

Ning suurem õde vastas jälle väga asjalikult ja ikka pisut valvsalt.

«Mina olen kuue aastane.»

«Jah, nende vahet on peaaegu täpselt kaks aastat... mu kahe murumunakese vahet,» seletas kohtu-uuriija Asmus, pistis äkki käed kord ühe, kord teise tütre kaenla alla ja tõstis nad hetkeks nagu udusuled kõrgele pea kohale.

«Taat, taat, taat, taat... oi-i... mu pea hakkab ringi käimal» siristas Mare.

Aga Ene ütles vaid naeratades:

«A-ahh!»

«Loodan, et te nendega juba varsti headeks sõpradeks saate. Nad on mul nimelt suured seltskonna-armastajad. Siin — mu Viljandi-tädid. On mõlemad meie Tartust juba ainsa päeva jooksul nii sisse võetud, et ei leia enam vajalikke kiidusõnugi,» rääkis proua Asmus koduselt.

«Nii? Kas te olete siis esimest korda Tartus?» pöördus Tiit Pärtels kohe kahe vana lihtsa naise poole, kes näisid mõlemad pärit olevat kuskilt linna ja maa vahapiirilt.

«Esimest! Ikka esimest, jah!» vastasid eidekesed otse kui ühest suust ja peaaegu ühesuguse häälegagi — nad olid nimelt kaksikud.

«Ja meeldib tõesti?»

«I looh, meeldib, meeldib jah! Nii kohe meeldib, et...»

«Aga ega meie vanal väikesel Viljandilgi viga pole!» ütles proua Asmus.

«I loel! Ei ole jah! Mitte midagi ei ole tal, jah, viga!» tõusid tädid.

«Palun lahkesti — istuge kuhu aga soovite, härra Pärtels. Meil pole kombeks söömise juures kindlasti järelekorra kinni pidada,» ütles proua Asmus.

Tiit Pärtels istus. Ta kohendas vargsi kaelasidet ja ütles otse enda vastas asuvatele tädidele kärke pilgu-

ga meenutasid tuhmide sulgedega suuri vareseid, kes olid küll sõbralikult vastamisi surunud ja vaatavad teda muud luurates. Nad olid umbes kuuekümnepäevased; nende juuksed olid hõredad ja hallid; nagu kaksikud

muugi, olid nad väga sarnased. Neis oli kahtlemata säilinud midagi nooruslikku, kuigi nende silmad istusid juba ühe koljuluude vahel ja kuigi nende ninad olid teravad ja täis peeni veresooni. Ja pilgudki olid neil kahel veel üsna nooruslikud, — sädelevad, pealetikkuvad ja uudishimulikud, nagu tahaksid nad veel surma eelgi uurida endasse aina uusi muljeid, hästi rohkesti ja hästi suurte annuste kaupa korraga.

«Noh, vanapoiss, tõsta aga kähku ette,» ütles kohtu-uuriija Asmus ja müksas sõpra küünarnukiga.

Ja proua Eerika lisas kohe omaltki poolt:

«Jah, olge hea, härra Pärtels! Siin pole küll midagi erilist, aga katsuge leppida. Soovite ehk klaas veini, see teeb kindlasti isu?»

«Jah, kui ma tohiksin paluda,» noogutas Tiit Pärtels.

«Jumaluke, miks siis mitte?» ütles proua Eerika naeratades.

See oli kange sõstravein, Asmuste abielupaari meistriteos — nende endi poolt kasvatatud marjadest, nende poolt valmistatud ning villitud — hästi külm ning karasvalt hapumaitsega. Ja kõik peale laste jõid kaasa, isegi need vahvad tädikesed, kes ei oelnud ära nähtavasti midagi. Kohtu-uuriija muheles, norsatas mõnu pärast nagu kogemata läbi nina, hakkas kohe rääkima pikalt ja lühalt kõigist kodusel teel valmistatavatest vägijookidest. Muidugi, miks siis mitte, — juba vanadest piibli juutidest

peale otsib iga mõistlik inimene kunstlikku lõbu, sest maailmaelu pole kunagi liiga lahke selle pakkumisega loomulikul teel

Ta tuletas meelde aega, mil tuli leppida näiteks halva puskariga, millesse segati pahatihti seebikivi. Ta naeris, pööratas silmi, jutustas jubedaid lugusid, mis tollal siin ja seal aset leidsid, sõi samal ajal suure suuga paksult sibuldatud heeringat, suitsavorsti, sinki võileivaga, juustuviilukaid, mis näisid talle maitsevat üle kõige. Ta naljad olid lopsakad, paiguti liialeminevadki. Lõbusad eided naersid teda heledate häältega ja lapsedki kihistasid võidu, ehkki nad taipasid isa sõnu küll üpris napilt. Aga proua Eerika, süües samuti tugeva ning terve inimese suure isuga, näis oma koomilisest mehest tõsiselt vaimustatud olevat, sest iga kord, kui see ütles jälle midagi näiliselt-lapsikat ja naljakat, viskas ta pea tagasi ja las kis oma pihmekõlalisel häälel vabalt heliseda.

Tiit Pärtels palus veel klaasi veini, rüüpas seda tillukeste lonksude haaval. Ta pidi tänast õhtusöömaaga võrdlema äkki millegi väga hea ja väga meeldivaga, millegagi, millele ta ei osanud siiski nime anda. Ta ennis tine näljatunne oli nüüd sootuks kadunud. Ta kuulas lakkamatult naeratades seda teeseldult-naivset sõnamängu, millele lihav kohtu-uuriija oli nähtavasti meistei, kahe vana daami ülemeelikut naerukihistamist ja kahe tüdruku suure vaevaga viisakuse raamidesse surutud turt satusi või heledat kiljumist, mis ühines nende ema vaba ning veiderdusteta toreda rinnanaeruga. Teda vallutas korraga tahtmine istuda siin võimalikult kauemini, kas või kogu öö, hommikuni välja. Ja meeldivalt külma veini jälle üle keelepära valades vaatas ta silmanurkadest kord uhele, kord teisele, nõjatus viimaks seljakile vastu toolileeni ja palus luba suitsetada.

«Miks mitte, olge hea,» ütles proua Eerika. Kui jutuka mees väikese pausi tegi, kõneles ta nüüd oma esimese kokkujutumisest härra Pärtelsiga mõlemale tädilegi. Jah, see olevat olnud väga veider lugu! - hüüdis ta naerdes ja heitis külalisele kelmika pilgu. Nad olid juba ammu otsuseks teinud vabariigi sünnipäeva ööd mõeldi saata kuskil avalikus lokaalis, tema ja Joonatan, mees aga oli just samal päeval oma vanade sõjakaaslastega

okku sattunud ja nõnda läksid nad siis eraldi pidutsema: Joonatan oma sõpradega, tema, Eerika, oma sõpradega. Ta oli kol korral Joonataniga üle laudade veidi kuramee- oh ta siis selles süüdi, et neid perekondlikke vilusi mõisteti kellegi kolmanda poolt valesti p... endale kuuluvateks? «Hahahaha!» naeris noor... ille kudrutades ja vaatas Tiit Pärtelsile otse

... kaks vana daami naersid temaga arusaaval... kausa, otsekui oleksid nad isegi veel iga silmapilki... osa võtma säärastest süütutest ja pisut ülemeeli-... naljadest.

Proua Eerika läks peale õhtusööki kohe lapsi voodisse... need olid täna õige magamamineku-aja niikuinii... la tasknud. Tüdrukud pistsid kordamööda oma soojad... Tiit Pärtelsile pihku, sooritasid kohmetu niksu,... vanatädisid ja tegid pai isa paljale pealaele. kohtu-uuriija pidi end tublisti pingutama, et neile... madavaks muutuda. Minki tagasi saali, istuti. Tek-... luhiajaline vaikus: madalates ruumides valitsev... soojus mõjus suigutavalt ja surus kontidesse... roidumuse, sügava klubitooli pehmus suurendas... omaltki poolt. Kui proua Eerika veerand tundi hil-... tagasi tuli ja ütles, et nüüd ta olevat jälle vaba ja... võiksid täna mõne partii lototki mängida, pidi... Pärtels enda vägivaldselt oma kohalt lahti kiskuma,... lahemale istuda.

Ta sattus eidekete ja proua Eerika vahele; numbri-... andid asetati lauale; ta mõtles järsku, et kui ta oma... tasahilju pisut paremale nihutab, võib ta kindlasti... naise põlve puudutada. Ta uskus endamisi, et ta oma... romantilise ja hulljulge donžuani kuulsus on... püüa ette jõudnud ja et siin majas teatakse ammugi,... ta on ja mis ta on korda saatnud. Ei, siiski, kas see... proua Eerika taolise provintsitari pead kergesti... ka ilma: otse tema läheduses istub keegi, kellele pole... olnud ära öelda linna uhkeimadki daamid, säärased,... llast midagi paha mõelda ei tuleks meelde tigidama-... kaaskodanikkudel? Ja siis ta pidi tegema selle... naise lähenemiskatse: ta kohendas end toolil ja samal... otkel riivas ta polv tõesti naise oma, mis tõmbus aga

kärmesti eemale, küllalt otsustavalt ja küllalt mõista andvalt...

«Vabandage,» ütles ta kähku, et pääseda kahtlustusest

«Palun, pole midagi,» ütles proua Eerika.

Tavaliselt poleks selline esialgne keeldumine teda ta gasi kohutanud, ei, kaugeltki mitte, — teisiti ei saanud ja ollagi, milline naine tahab siis näidata oma nõrkusi juba nii lühikese tutvuse järel! Ent täna tuli ta endale ette saamatu gümnaasiumipoisina, kellele on pilkavalt näppudele löödud: hei, sina, pea piiri! Ja ta teeskles kohe tähelepanelikku mängusse süvenemist, pilk kiindunudult suunatud otse enda ette lotokaartide suurtele numbritele.

Kohtu-uuri ja ise oli väljahõikajaks. Ta tegi ka seda oma tavalise mahlaka humoriga, venitas sõnu, laskis põnevamatel kohtadel oodata, vandus vahetevahel, lõi endale lahtise käega laksatades lagipähe, raputas nup-pudekotti edasi-tagasi. Kaks vana daami läksid kohe ha-sarti ja reageerisid veel vaevalt oma elurõõmsa sugulase naljadele. Nende käed värisesid, nad hoidsid sõrmi kül-dagi eriliselt, nende ettepoole kummargil kehad meenu-tasid jälle elatanud musti vareseid, kes valmistuvad oma kehva saagikese haaramiseks. See sendimäng oli täitnud enama jao nende elu vabast ajast, — nad said sellest küllaldaselt närvikõdi, mida nad ikka veel vajasisid! Ja kui üks neist viimase numbri oma mängukaartidel kinni kat-tis, hakkas teine teda kohe avitama võidu arvutamisel, kuni nad sattusid ägedasse vaidlusse ja olid peaaegu tülli minemas..

Kui kell kaksteistkümmend lõi, otsustati mäng lõpe-tada. Eidekesed läksid nüüd magama, — söögituppa, kuha teenija oli neile vahepeal asemed valmistanud. Nad soovisid Tiit Pärtelsile head ööd ja ei puudunud palju, et nad oleksid talle samuti niksu teinud, nagu tegid seda äsja mõlemad tütarlapsed. Nad kinnitasid võidu, et omavahelised kodused koosviibimised meeldivat neile väga, sest neil polevat midagi noorte inimeste naljade vastu: mispärast, jumal paraku, — ka piibel ei keelavat ju tagasihoidlikke lõbutsemisi! Ja nad naersid mõlemad oma õnnestunud nalja üle ning lahkusid toast veidi kan-getena, peened kaelad edevalt õieli.

Tiit Pärtels jäi jälle mõneks minutiks ära, — ta käis oma mingisuguseid koduseid korraldusi tegemas; ta pani lauale veinikarahvini ja kaks kristallklaasi. Sel ajal kui mehed oma sigarette suitsetasid ja hoopis juhus-likult juttu puhusid, istus naine mugavalt sohvaturka, ta pälid kõveraks kleidi alla ja näis tähelepanelikult kuulavat. Tiit Pärtelsile tundus paaril korral, nagu vaa-taks teda vargsi ripsmete varjust. Kogu vana ülikooli-tuunidevate akende taga muutus nagu järelemotli-lik ja vaikis uniselt.

Alati märkas Tiit Pärtels, et proua Eerikagi oli jäänud oma küllap ta oli vist väga väsinud pikast päevast, ta hakkas nüüd lõppema. Kohtu-uuri ja täitis uuesti klaa-sid, kui külaline lahkuda tahtis, palus ta teda veel veidi peeta. Ta kannatavat unetuse all ja oleks tõesti väga rõõmus, kui vana hea sõber temaga täna aega viidab, — ta enam, et tal polevat ju siin linnas veel kuigi palju tuttavaid, kellega mõtteid vahetada...

Kohtu-uuri ja Asmus muutus nõnda katkendlikult kõ-neldes järjest loiumaks, siiski mitte väsinuks. Temasse hakkas pikkamisi koguni rohkesti vaikset tõsidust: ka nad mõlemad on ju oma päevatöö teinud, — soo, istu-mine siis nüüd päris ilma maskideta, näidakem ka teine-ta oma tõelist palet! Ja ta hakkas üpris murelikul toonil pajatama oma õnnetust vennast, kelle näovähki olevat löigalud juba mitmel korral ja kes veetvat oma ülejäänud päevi Toomemäel haavakliinikus.

Kui ta lõpetas, küsis Tiit Pärtels:

«Aga sina ise? Sa oled kannad kõvasti maha kinnita-da ega või nähtavasti nuriseda?»

Nuriseda? Jah, seda ma ei või,» ütles kohtu-uuri ja.

Ma rääkisin endast sulle vist juba meie esimesel kohtu-uusel, ja teatud teoreetiline ettekujutus minu maapealsest olulisest pidi sul olema. Noh, täna näed sa minu olulist ka isiklikult oma ihusilmaga. Jah, mis seal ikka — kui juhus inimesele elu annab, siis peab inimene ka seda elu elama ja teda teadlikult korraldama ning ko-hendama. Ebaõnnestumisi ja viltuminekuid? Olen ka nendega jõudu proovinud, olen, olen, vennas. Või kes meist sõidab siis alati mööda konarusteta asfaltteid? Aga ma ei ole ennast kunagi mingiks erand-inimeseks pida-

nud, sestap ma pole kunagi harjunud seadma endale ka mingisuguseid erandlikke nõudeid. Mis siis — ma teen oma töökest ja kasvatan oma lapsi, nõnda nagu minutaoline väike mees seda oskab ja nagu mul selleks jõudu jätkub; ma sirutan ennast ainult sellevõrra, nagu tekist jätkub. Või arvad sa ehk, et minutaolisele rasvumistõve all kannatavale mehikesele ei peaks sellest piisama?»

«Ei, ma ei arva seda,» ütles Tiit Pärtels ja kehtitas õlgu.

Natukese aja pärast lisas aga kohtu-uuriija Asmus eba määraselt:

«Siiski — kes teab — võib ju kõike juhtuda.»

«Võib,» ütles Tiit Pärtels.

Proua Eerika norsatas äkki kuuldavalt, võpatas ärkvele ja naeratas nagu süüdlaselt. Ta nais nüüd väga väsinuna; kuid ta ilme püsis endiselt sõbralik ja koduselt-lahke, — ta ütles ainult, et polevat midagi parata: uni hakkavat oma osa nõudma.

Ta kuulas veel pisut aega meeste sõnahaavalist vestlust, soovis samuti head ööd ja läks magama. Ja vana kahekordne maja vajus nii sügava vaikuse rüppe, et iga pisimgi heli, mis siin või seal veel sündis, tõusis esile kogu oma ulatuses: kella tiksumine söögitoas, seal magama valmistuvate Viljandi tädide vaikne sosin ning tagasisurutud naeruturtsatused, mingisugused vaiksed ja ootamatud naksatused, mida päeva ajal ei märgatud ja mis näisid tekkivat kord seintes, kord pea kohal laes, kord vanade kulunud põrandalaudade all.

Tiit Pärtels mõtles endamisi, et ka tema peaks nüüd tõusma ja lahkuma. Ometi aga polnud tal selleks vähimatki tahtmist: sin oli hea olla, siin sai ta jalle üle kuu aja puhata. Tuba oli suitsust peaaegu tamedaks muutunud ja suur laelamp paistis sellest läbi tuhmina ning sinakana; kõik ses ruumis asuvad esemed hingasid kummalist rahu, — kõrge raamatukapp nurgas, umbsed pakk postamendid akende all, vanaaegsed pildid seintel, gramofonikapp ukse kõrval. Üks elektripirn harulises lae armatuuris hakkas nähtavasti läbi põlema ja kahises kuuldavalt. Väljast kostis vaikset kevadise vee sulinal, mida saatsid alla munakividele tasakesi põrisevad plekist vihmaveetorud.

Tiit Pärtels rebis enda viimaks väevõimuga järjest ohuhoovast mugavusest lahti, kustutas sigareti ja tõusis.

«Mida,?» Ma hakkas siiski minema,» ütles ta.

«Lubas?» ütles kohtu-uuriija Asmus ja vaatas kella. «Oo, arg on tõesti hiline, mis ma sinust ikka enam kinni

Ma tõusis samuti, juhtis külalise esikusse, tõmbas end kätt pahitu selga ja sõnas nagu selgituseks, et ta saat-
Ma tõusis kuni Rüütli tänava nurgani. «Mul ei ole ju und,»
Ma tõusis la nukralt. Nad läksid trepist alla ja astusid tä-
Ma tõusis Kahutas nõrgalt, ja õhk polnud selletõttu enam
Ma tõusis tõnund nagu õhtul. Linna kohal virvendasid loenda-
Ma tõusis helhelillakad tähed, sest taevas oli selge silmapii-
Ma tõusis silmapiirini. Neil polnud enam millestki rääkida; nad
Ma tõusis edasi üsna vaikselt ja veidi resigneerunult.

Ma tõusis nüüd tundis Tiit Pärtels, et ka tema oli tublisti
Ma tõusis Piht valutab ja jalad ei tahtnud kuidagi tõusta
Ma tõusis kummitada paetahvlitelt. Ta tundis loomusunniliselt, et kui
Ma tõusis voodisse heidab, jääb ta kohe rahulikult magama.
Ma tõusis oleks nagu kokku puutunud millegagi, mille rüveta-
Ma tõusis t ta peaks hoiduma, mille määrimisele ta ei tohiks
Ma tõusis meeldagi!

Ma tõusis ometi tegi mälestus proua Eerikast ta pea uima-
Ma tõusis ja ei tahtnud ega tahtnud mitte kuidagi ta vaimu-
Ma tõusis doo eest lahkuda. Ta südamesse hoovas kõigile vastu-
Ma tõusis ole teile püüetele vaatamata nagu kergelt kihku, mis sa-
Ma tõusis tus paksu korrana kuhugi alateadvusse, jäädes sinna
Ma tõusis ali püsima ja hakates tasapisi mõjutama ta meeleolu-
Ma tõusis mid!

Ma tõusis kohtu-uuriija Asmus saatis teda lubatud kohast veelgi
Ma tõusis laiemale — peaaegu Suurturuni.

Ma tõusis Tiit Pärtels surus tugevasti ta paksu kämmalt ja ütles:
«Noh, ela siis hästi!»

Ma tõusis «Head tervist, vanapoiss, head tervist!» ütles sõber.
Ma tõusis ta hakkas kohe tagasi minema, paks turi mõtlikult
Ma tõusis armmas, käed seljal ristas.

Ma tõusis kell raekoja tornis lõi juba teist öötundi

TIIT PÄRTELS ASTUB OTSUSTAVAIK SAMME

Järgmisel hommikul ärkas Tiit Pärtels kerges ning pidulikus meeleolus, viskas teki kohe kõrvale ja tõusis istukile. Tal oli tunne, nagu oleks täna pühapäev või nagu seisaks tal ees midagi väga meeldivat.

Ta oli maganud küll vaevalt viis tunnikest, ometi aga tundis ta kogu kehas puhunud inimese mõnusat värskust. Talle näis, nagu oleks ta magadeski mõelnud õhtusele külaskäigule vana sõbra juurde. Mälestus sellest sundis teda rõõmsalt naeratama; ta surus käed kuidagi poisi keselikult-lõbusalt põlvede vahele ja elas kõik veel kord läbi, alates üllatusega uksele ja lõpetades kassipojaga kerra tõmbunud noore naise uinumise ja sohvapatjade vahel. Kuigi ta ei kavatsenud praegu midagi ette võtta, tundus talle siiski, nagu oleks ta juba saavutanud üpris nimetamisväärse võidu.

Ta tõusis, pistis jalad tuhvilitesse ja vaatas laual tiksumat kella, — see hakkas kaheksa saama. Ta polnud end enam nädalate jooksul peeglist silmitsenud, nüüd aga pidi ta seda paratamatult tegema. Ohoo, ta oli tõepoolest

aldiselt kosunud — energiliste liigutustega, kõhnavõitu, üld tugev mees seal läikiva klaaspinna taga meeldis talle tõesti nagu vanasti. Kui ta huuled kergele naeratusele tõmbus, nägi ta jälle oma tervete ja tugevate hammaste väljalust, mille puhul oli üks ta omaaegsetest sõbrataridest täis romantikat öelnud: «Tiit, see nagu kuningtiiger, ja see mulle kõige enam meeldib!» (Muide: sellest saadik oli ta arendanud säärast sõbralikku hammastevälgutamist täiesti teadlikult, järjekindlalt).

Keda kõike mõeldes heitis ta pea kuklasse, ajas rinna ette ninguldas käsi kõrgele tõstes. Siis kuuldus kõrvalt teadunõude kergeid kõlksatusi. Ja et ta pidi juba üheksaks ametisse minema, hakkas ta end kohe noomsa kärmusega korraldama.

Ta pesi end kaua ja hoolega, hõõrus käsivarte-, reite- ja põlveliigeseid viinasse ning äädikasse kastetud käetalliga, jõi äkilises ülemeelikusehoos koguni kaks tublit tassit, mis mõjusid veelgi enam tuju tõstvalt. Võõni paljasa, legi ta üle põranda rea hõljuvaid tantsusamme, vilis- tades kord kiiretakilist ning karedat fokstrotti, kord aeglaselt, veidi undavat tangoviisi. Kui teenija varsti uksele avas, oli ta juba valmis ning võis lauda minna: toreda hommusega noor mees, rõivastatud pisut edevalt, siiski üllalt soliidse tagasihoidlikkusega!

Teised pansionärid istusid juba oma kohtadel: matemaatikaõpetaja Soontak, leskproua Helk, anatoomia- õpetaja Ojamaa. Ta tegi üldise kummarduse ja asus kohe «kokide kallale. Ta tundis täna otse hundiisu. Isegi labase doktorit valis nätsutamine ja pungil suuga langetatud märkused ei käinud talle nüüd närvidele, — parem juba see kui lõpmatu lobisemine.

Kõik naabrid olid einestamise juba lõpetanud, kui Tiit Pärtels valmistas endale veel ühe võileiva. Tema hea isu mõeldas sõbralikku eite viimaks ütlema:

«Nõnda, nõnda, härra Pärtels. Jumal tänatud — te hakkate ometi jälle elama. Pärts hirmu ajasite mulle südamesse... oma senise halva väljanägemisega.»

Ning seda lausudes muutusid ta endagi põsed pähe tõusvast verest õrnroosakaks, nagu üsna noorukesel tütarlapsel, keda äkki kõnetatakse.

Tiit Pärtels noogutas ja ütles:

«Jah, ei ole viga, mu tervis hakkab juba paranema.»
Leskproua Helk küsis omaltki poolt:

«Te olite vist... päris tõsiselt haige?»

«Eriti just mitte, aga ma tundsin end tõesti pisut halvasti,» vastas Tiit Pärtels.

Kell pool üheksa hakkas ta minema. Ilm oli veelgi soojemaks läinud. Päike paistis katustele ja pani nende plekktahvlid aeg-ajalt läigatama, mööda kallakut tänavat vulises nüüd lausa ojasid. Lumehunnikud kõnnitee kõrval olid kokku sulanud ja auklukuks muutunud nagu suured suitsunud meekärjed. Kaks räbalais tänavapoissi rjutasid oma paberist purjedega laastulaevakesi, tõugates neid jalaga tagant. Siis juhtus nende vahel mingi arusaamatus ja nad sattusid viimaks tülli, hakates teineteist söimama vanamehelikult ja hästi lopsakate sõnadega.

Maarjamõisa kliinikutest tulev omnibuss tasandas ta kohal käiku ja juht, tundes temas ära oma alalise kunde, viipas talle kutsuvalt käega. Kuid ta raputas naerdes pead: sõitke edasi, ma lähen jalgsi! Sellise üliilusa ilmaga bensiniist lõhkavas umbses ruumikeses istuda, kuna paika valab samal ajal kogu ümbrusele esimest meeldivat märtsisoojust — milline idiootsus, milline panetunud kontorimehe rumalus! — mõtles ta energiliselt ja vaatas käeauri. Polnud erilist põhjust kiirustamiseks; ta avas koguni palitunööbid ja lükkas mütsi kuklasse.

Kuid niigi hakkas varsti soe. Siis paljastas ta ka poe. Ja jõudnud järele tuttavale kooliõpetajale, kes nautis nähtavasti samuti suurepärase kevademeeleolu, hakkas ta temaga lobisema mitmesugustest üsna tahtsusetutest küsimustest, kuigi need ei huvitanud teda samal ajal poe mugi, ega huvitanud vist ka kaasvestlejat.

Üks naine, edvistades kübara alt, meenutas talle äkki proua Eerikat, punajuukselist. Kohe muutus ta kuumaks lausa juuste-juurteni. Tõesti, tõesti, kas ta polnud mõelnud sellest naisest jälle isegi enda teadmata, kas ta ebateadlik mina ei töötanud lakkamatult ikka vaid ühe ning samas suunas?

Kuid ka praegu polnud tal veel ühtki lähemat kavatsust, ei, seda tal ei olnud, — ta katsus endale koguni kinnitada, et sel korral hoidub ta igasugustest salaseptsustest.

Muidugi: ta pole ju kaabakas, alatu salavaras, lures, keda ei tohi kunagi usaldada! «Jajah, jäägu vana aegne muretuks, — kardelav kuningtiiger, mille eest on teda juba hoiatatudki, muutub tema majas ajakoerastki taltsamaks, mängib, lööb kukerpalli, ei en kellelegi paha oma teravate hammastega!» mõtles ta meenutades. Ning edasi mõtles ta nõnda: «Olgu ka minu elu kuskjal vaikne ning rahulik kohakene, kuhu ma tulevuhel sisse astun, et mõnusat juttu ajada ja puhata muudest askeldustest!» Siis mõtles ta veelgi edasi: «Jah, muidugi, muidugi — kas see sõbralik ja hea naine ei võiks olla nagu õeke, kellele ma suudan usaldada kõik oma saladused?» Ja pisut hiljem mõtles ta koguni nõnda: «Pagan võtaks, — kui keegi oma räpased käpad tõrku järele välja sirutab ja teda ihaldama hakkab, siis olgu sel kellelgi esimeses järjekorras tegemist just minu!» Ja ta muutus nende üliluuleliste ning rüütlikkude kujutelmade sunnil sentimentaalseks, neelatas ja tõmbas silmad pilukile, nagu peaks ta end kätte võtma, et mitte pisaraid valada.

Ka ametikohas kestis see ülendatud meeleolu edasi: ta pangapuldi taga edenes täna nagu iseenesest, ei tüütnud ja tundus koguni meeldivana. Tunnid kuni kella kaheksateistkümnene kadusid lausa linnutiivul. Sammudes üskonteerimiseks esitatud vekslitega direktori kabineti ja peratsioonisali vahet, tajus ta selgesti, nagu vaataksid ta talle sõbralikult järele, nii kliendid kui kaasametnikud. Ta naljatas, andis sõbralikku nõu, naeris, oskas luu eilavad vastused ette kanda nõnda, et läbikukkuja ei kannataks liiga ränka pettumust. Ta märkas järsku oma suureks imestuseks: tähed, mis tema sule alt välja jooksid, olid energilised, tugevad, rääkisid jälle tema kindlast ning otsustavast vallutaja-karakterist...

See oli umbes kella poole ühe ajal, kui ekspress tõi Tiit Pärtelsile kirja ja ütles, et talle olevat tehtud ülesandeks vastust oodata. Heitnud kiire pilgu ümbrikule, tundis ta kohe ära proua Aino Sanglepa käekirja. Ta tõmbas otsuse pealt pettunult kortsu. Kas ta oli siis oodanud sõnumit kelleltki muult?... Kas ta oli tõepoolest lootust hellitanud palvida tähelepanu kelleltki teiselt...? (Igatahes jäi tõsi-ajaks, et ta mõtles esimesel hetkel proua Eerikale, oma

punapäisele südamedaamile!) Siis laotas ta sirelite järele lõhnava õrnroosa paberipoogna enda ette ja hakkas karmesti lugema, tehes aeg-ajalt iroonilisi vahemärkusi (Iga sellise vahemärkuse lõppu mõttes ta heatujuliselt tõestavad initsiaalid «T. P.».)

Proua Aino Sanglepp kirjutas:

«Tiit, minu õnn! On ometi viimaks minevikku vajunud see pöörase kannatuse ja süüdistavate etteheidete õõ, õõ tulvil valu, õõ tulvil nuttu ja ahastusi. Nagu julm viirastus seisab see nüüd minu selja taga, aga mälestuskirjast ajab mind hirmunult võpatama. Ma usun, et ma ei elaks tõesti üle enam midagi säärast. (Elad, elad, armuline proua! T. P.) Kui armastaja naine otsustab vaba tahtlikult, ühegi nurinata loobuda mehest, kellesse ta on kiindunud iga oma õrnuste järele kisendava närvikiuga, siis see naine on väärt, et teda nimetataks kangelaseks. (Armuline proua, arvatavasti räägite te veel mälestustahvlitestki, hahahaha! T. P.) Jah, Tiit, minu õnn, ei ole maailmas ühtki teist olendit, kes oleks valmis nurisemata kannatama nii suuri koormaid kui meie, meeleolust armastusest täidetud naised... (Aga künnihärg, eesel, kahurväe hobune, armuline proua? T. P.) Ja mida me saame selle eest vastu teilt, meestelt? Külmust, külmust, jäist külmust! Te olete nagu sõdalased, kes kõnnivad püstipäi, laulavad oma laule ja lähevad jälle edasi, aga ei märka, et teie teed katavad hangunud laibad! (Oo, armuline proua — tunnistan, tunnistan, seda ei ole ma tõesti märganud! T. P.) Te tulete, heidate meid oma meelevalja alla, pakute meile vaid kannatusi; te olete rahutud ja otsite aina uusi elamusi; kellelgi teist ei tule meelde küsida, mis saab meist, kuhu paneme meie peale teie lahkumist puhkama oma väsinud pea! (Ai-ai-ai, häbene nüüd ometi oma kasvatamatust, kallis sõber! T. P.) Ja sinagi, Tiit — minu õnn — oled üks selline uute elamuste otsija, kuigi ma olen kindel, et mitte kuskil maailmas ei leia sa enam teist südant, mis tuksuks Sulle nii andumisvalmilt, nagu teeb seda minu süda! (Oo, häda, häda, häda, armuline proua! T. P.) Mu jumal, mida ma pole kaalule pannud, et pakkuda Sinule oma keha ja oma hingel Mu jumal, milleks kõigeks ma polnud valmis, et leida aga kuidagi võimalust Sind külastada

minu kättesel Sinu juurde lennata! Ja nüüd, mis saab nüüd? (Nüüd — võite kindel olla — ei saa enam midagi, armuline proua. T. P.) Ah, nutt kõditab mu kurku, kui kiidate Sulle neid ridu! Ah, valu surub kokku mu kopsud, kui mu käsi paberile paneb neid viimseid tervitussõnu, minu igatsuste printsile. (Viimseid tervitussõnu, hurraa, hurraa ja veel kord hurraa! Sa elagu, elagu, sa e-la-gu, armuline proua! T. P.) Lõpp, kõik on! Minu õnneaeg hakkab kustuma. Sina, minu armuline proua, loopud mulle igaveseks ajaks. Jää terveks ja elagu! (Elagu ka ise hästi ja tänane südamest kõige head armuline proua. T. P.) Sest peale eilset kõnelust on ometi selgeks saanud, kes ma Sulle veel olen ja kelleks Sa mind veel pead. Võib olla, et Sa mind ei näe enam kord armastasid, võib-olla, võib-olla, aga praegu, praegu, olen ma Sulle ainult koormaks. (Õige, täiesti õigel ajal! T. P.) Sa tahad minust vabaneda, ma tean. (Õige, jälle õigel T. P.) Oh, oh... ma ei suuda enam ma pean ruttama. Aga niipalju ma tahan Sulle öelda, et ma pole kõigele oma patusele vaatamata armuline, kes mangub ning palub, kes alandliku koerana meenub ning vingub. (Kiidan! Kiidan siiralt ja südamest, armuline proua! T. P.) Täna Sind nendegi väheste sõnadega eest, mis Sa kinkisid minule, õnnetule naine, kelle kannatuste sügavust võib aimata ainult jumal teab. (Aga mis teeks see rahas välja, armuline proua, kas aluseks võtta praegused keelatud vabaarmastuse-õigused meie kindlas kroonivaluutas, h-ha-hahhaa! T. P.) Jää terveks, Tiit, ja ära unusta jäädavalt Sind armastavat Ainot. (Olengi seda teinud, armuline proua, h-hahhaa! T. P.)

NBI Istun praegu kohvik «Ateenas» ja tunnen igavust. (Istun, istu, tunne, tunne! T. P.) Mida sa õhtupoolikul teed? Ah, ma juba unustasingi — see pole ju enam mina, kes võib Sinult seda veel küsida. A.» (Täitsa õige, ei maksa, armuline proua! T. P.)

Tiit Pärtels silus veel kord kirja, muutus jälle väga asjalikuks, kaalutles endamisi. Ka varem oli ta saanud oma armukeselt sellelaadilisi läkitusi, milles paluti temalt andestust ja sooviti talle igaveseks ajaks kõike head; siis

oli aga alati järgnenud leppimine; jah, ta polnud ometi rumalakene, — ka tänane kiri pole ju midagi muud kui vaid labasevõitu karjatus sentimentaalse haletsuse järele, mida iga patune naine aeg-ajalt vajab. Ja talle nais, nagu oleks ta ainsa õõ jooksul koguni kaineks ning aru kaks muutunud, isegi nii kaineks ning arukaks, et talle paistis täiesti võimatuks vahekorra jätkamine Ainoga, selle abielurikkujaga.

Kordus jälle nagu alati, nagu ikka sellistel kordadel kõik, mis oli kuidagi ühenduses hüljatavaga, suutis temas tekitada veel vaid läilustunnet, tagedat vajadust pilgata, mõnitada, naerda, irvitades näpuga näidata. Ja halastamatu oma ülbuses, nõnda nagu võib seda olla vaid tulpinud armastaja, kiskus ta odavast plokist paar lehte paberit, pistis need täiesti puhtana ümbrikusse, ei kirjutanud aadressigi ja kutsus ekspressi. Ta ütles sellele, niisutades keelega hääli, kuna ta pidi end kokku võtma, et mitte valjusti naerma pahvatada:

«Te tunnete daami arvatavasti näo järgi. Palun.»

Käskjala punane müts kadus avanewa ja taas sulguva ukse varju, — soo, see oli tehtud... ometi viimaks! Ta tundis alles nüüd, kuidas ta süda oli hakanud vahepeal närvlikult peksma. Higi kattis otsaesist, sooned tagusid nagu peale suuri pingutusi. Tal polnud oma äsjase tooruse pärast piinlikki, ei, vastupidi, — nõnda pidi see olema; ta oli talitanud täiesti õieti, teistsugust suhtumist see kõlvatu vanamoor ei väärinud mingil juhul!

Ja ta ei leidnud jälle küllalt ränki sõnu, millega mõtte oma endist armukest iseloomustada, küllalt tabavat võrdlusi, mille raskusega teda üha sügavamale porri sõl kuda. Ta mõistis äkki üllatava selgusega, et see naine polnud väärt mitte midagi peale karmi hukkamõistu; et juba ammu (hingeliselt vist mitte kunagi!) pole tal endal enam midagi ühist olnud tolle naiivse, vulgaarse ning veidi rumala inimesega, kes püüdis oma puudusi ehtida romantiliste lillekestega, oma pahelisust matta ilusate sõnade alla, oma jõledat, valelikku suhtumist oma tublisse mehesse ning väikesesse meeldivasse lapsearmusse põhjendada nõndanimetatud hingelise kontakti puudumisega. Kas tema, Tiit Pärtelsi, viimase paari kuu piinav tülpimustunnegi polnud ehk vajadusest ometi kord

valja ajada saastast, mida see südametunnistuseta oleval enda ümber tekitas? Ja ta hõõrus poisikeadikult käsi, kujutledes endamisi, kuidas «armuline proua» avab nüüd varsti trükitud pangaümbriku, kisub sellest võltsivate sõrmedega välja valged paberilehed ja loeb punktseb ammuli suuga vaid tühjust, irvitavat olekut... «*Vanitas vanitatum*, armuline proua Sang-... Jah, *vanitas vanitatum!*» pomises ta endale tasahilju alla.

Samas pidi ta jälle mõtlema proua Eerikale, sõber Asmuuse punapäisele naisele. Talle näis äkki, nagu oleks ta kogu aia näidelnud, kellegi tarvis suurt mängu mänginud. Tal oli tugev kalduvus tõlgitseda kõike maailmas toimuvat kasulikult küljest, omas ta siiski küllaldaselt aru-ust, et tunnista endale tõtt: see oli uue sügava kiintumuse algus, mis oli temas ellu kutsunud sellise kõlbla vihapuuhangu Aino Sanglepa vastu ja mis juhtis praegu ta mõtlemist iga ta sammu. Ta küsis endalt ärevalt, et mis tal oleks, kui ta helistaks praegu proua Eerikale ja kutuks teda kohtamisele? Kas naine tuleb või ei tule? «... tuleb... või... ei... tule? Ja teda haaras kohe kogu kehasse laialt paiskuv ärevus, mis pani jälle südame valusasti kokku tõmbuma, käed higistama, kurgu tugevasti kuivama.

Ta kiheles ivakese aega pultide vahel edasi-tagasi, alles tagasisurutult, oli juba telefonikappi astumas, et helistada abonentideraamatut. Ta käed otse kõverdusid aparaadivända järele! Jumal paraku, mis see siis teekski?! Romantiliselt lapsik kujutelm õe-venna suhetest tulnud talle enam meelde, nüüd ta kaalus juba võimatu, kuidas jõuda kergemini sihile. Talle paistis naeruvõrriselt usutamatu, et see tore noor naine ripub liiga tugevasti oma rasvunud mehe küljes ega nõustu viimast mõtlemata temaga, Tiit Pärtelsiga. See tähendab, et ta ei igavesti, ei, ei, ajutiselt, ajutiselt, hahahaha! mõtles ta kuiniliselt. Ning nõnda nagu ta polnud alles äsja leidnud küllaldaselt teotavaid sõnu oma endise armukese kohta, nõnda ei leidnud ta neid nüüd ka oma vana sõbra kohta, kellele ta valmistus sarvi seadma: «See lollike, see muld lage vargapoiste piinaja — päh! See rasva-aam, kelle süda niikuinii varsti lõhki plaksatab nagu hallita-

nud jöhvikas, hohohoo, just ja nimelt nagu hallitanud jöhvikast!»

Peale töötundide lõppu käis ta kõrtsis einestamas. Sealt läks ta Vabadusalleele ja istus päikese käes asuval pingile, näoga vastu jõge. Kallas kubises uudishimulikest, kes silmitsesid nagu midagi oodates kahe silla vahele kõrgunevat jääsuppi; kõigi näod olid üpris rõõmsad, poisid ja tüdrukud vahetasid kevadisi pilke, valmis jooksujalu järgnema verehäälele. Lapsed kilkasid, lasksid esimestest sadudest libedaks pestud jääkolakal liugu, kõvakübarate isandad tonkisid kepiotsaga kruusa, surudes sellesse loendamatuid ümmargusi jäljeksi, mis täitisid pikkamisi porisegase veega. Hall veoauto sõitis läbi Kivisilla kotsaste kaarte alt, neid peaaegu riivates. Ja ikka kuumutades ere märtsipäike linnamajade kaldkatuseid, nõnda et sealt langes sula lund suurtes rasketes lahmakates, sundides kõndijaid kartlikult kõrvale hüppama.

Tiit Pärtels nõjatas end mugavalt vastu pingileent, pilutas silmi, mõtles pingutades, oli ikka veel kahevahele kas helistada või mittel. Igatahes pidi ta kiirustama, et hoiduda sattumast kohtu-uurijale endale, kes võiks kogu jõuda kõigi arvestuste kohaselt umbes kella kolme või nelja paiku. Painajalikult visa pilt seisis ta vaimusilma ees: koduselt rõivastatud noor naine jookseb mehe kabinetis, haarab telefonitoru, kuulab, kuulab ja ... punastab häbelikult. («Teie, härra Pärtels?» «Mina, armuline proua Eerika, mina.» «Arvatavasti soovite te kõnelda mu mehega, kohtu-uurija endaga?» «Ei, armuline proua, ma soovin kõnelda teiega.» «Mi-nu-ga?» «Jah, just nimelt teiega, armuline proua...») Ja korraga näis Tiit Pärtelsile täiesti võimatuna, et talle võidaks ära öelda, et seegi väljavalitu tihkaks tema kutse tagasi lükata...

Ta hulkus veel pisut aega, vaatas kella. See oli juba kolmveerand kolm. Ta hakkas pikkamisi Vabadusallee juurest üles sammuma, mööda Laia tänavat südalinna poole. Ta kaalutles, kaalutles, kaalutles, ja ta pea valutas kogu aeg nagu pihtide vahel. Talle tundus, nagu võiks otsusest, mida ta praegu septses, oleneda kogu tema saatus, kogu tema eluõnn. Mis siis, kui ta laseb õlge aja mööda minna, kui keegi teine temast ette jõuab? Korraga meenus talle kohtukandidaat Saarts, kes oli istunud

tema Eerika lauda iseseisvuspäeva õöl sellise endast-oludeletavusega, nagu oleksid nad juba ammust ajast üliõnnetud sõbrad. Ja kohe läbis ta südant esimene terav meeleandusesähvatus: «Jumal paraku, säärane õnnelt võib ju hakkama saada mistahes toorustega!»

Ilma et ta oleks suutnud endale enam lähemalt aru anda, hakkas ta kärmesti edasi tõttama. Varsti jõudis ta postkontorisse ja tormas kohe kohalikkude kõnede telefonikappi.

Tal tuli pisut oodata, ja kogu aja, mis ta liikumatult otse seisis, lõi ta süda nii tugevasti, et jaladki sellest meelest võppusid. Apraadist kuuldus kerget kahinat — eegi näis sellesse hingavat. Siis aga kostis hargilt võõra toru tasast kõlksatust ja kohe küsis rahulik naisele:

«Lallo-o?»

Tiit Pärtels ütles igaks juhuks:

«Vabandage, ma sooviksin rääkida proua Asmusega.»

«Telefoni juures,» vastas sama hääl.

Ning Tiit Pärtels, muutudes samas täiesti rahulikuks ja ülbelt pealetükkivaks, naeris vilunud seltskonnainimese laulusega ja ütles:

«Aa ... tere, armuline proua Asmus! Siin — Pärtels ... ul suvatsete vahest lahkesti mäletada. Kuidas elate — ohnge küsida?»

«Teie?» — sõnas naine vähese vaikimise järel «Kuidas me elan? Täna, päris hästi. Te vist ... soovite Joonataniga kõnelda?»

Tiit Pärtels naeris jälle — täpselt nõnda oli ta seda vestlust endale kujutanudki!

«Joonataniga? Ei. Ma ju küsisin teid, armuline proua, kas te ei pannud siis tähele!» ütles ta. Ja asus kohe asja uuride: «Vaadake ... mul on teile üks tilluke palve. Ma tahaksin teilt nimelt paaris asjakeses nõu küsida ... Kas ma ei saaks teiega kunagi ... kokku?»

Vaikus.

Ning alles hulga aja pärast kostis telefonitorust:

«Aga palun, miks mitte?»

Tiit Pärtels neelatas nii tugevasti, et arvatavasti võis seda neelamist kuulda kohtu-uurija Asmusegi korterisse. Iga närvikiuke temas oli valmis võidurõõmsalt kisendama,

naerma, käsi plaksutama. Ta ütles vaikselt, iga sõna erilisel toonitades:

«Uskuge mind, Eerika, te teete mind sellega tõsiselt õnnelikuks. Tänan, tänan! Jumalukene, kui rõõmus ma praegu olen! Kus... kus ma võiksin teid... kohata? Ja millal?»

«Millal? Noh, kas või täna õhtul,» ütles naise hää ja kõlas nüüd jälle vabalt ning kindlalt. «Sobib?»

«Suurepäraselt sobib, proua Eerika... suurepäraselt!» ütles Tiit Pärtels. «Umbes — mis kellaajal? Kas üheksa paiku saaksite?»

«Saaksin. Usun, et saaksin,» vastas naine.

«Hea! Tänan, tänan, tänan, Eerika!» hüüdis Tiit Pärtels pisut liiga valju häälega ja vaatas vilksti läbi kapiukse klaasi välja. Ja neelates jälle kuiva kurguga esita ta veel viimase küsimuse: «Kus, palun? Kas ehk... kohvik «Ateenas»?»

«Nõus. Olgu siis — «Ateenas»,» ütles naine.

Kui Tiit Pärtels natukese aja pärast postkontorist tänavale astus, tuikus ta kergelt. Näis, nagu oleks ta juba ettepurjus oma uue võidu peatsetest elamustest.

L A S T S P E A T U K K

KEVADVIHM.

ELUMES TEOTAB ENDA.

BAMUGAV LUGU KOHVIK «ATEENAS»

Hitupoolikul hakkas vihma sadama. Seda tuli tihedate suurte sagaratena ja kõik ümberringi mattus voolava vee hallusesse. Polnud kuulda enam midagi peale laugevate piiskade rabina munakivisillutisel, majade lindlikatustel, pehkinud plankaedadel, seintel, ankaruutudel. Taevas tõmbus ühtlasesse lauspilve; ilm muutus kiiresti hämaraks ja õõ töötas saabuda varemini tavalisest.

Tiit Pärtels, lamades ootuspälvikust ärevana selili vahval, kuulas ajaviiteks seda ühetasast uniseks tegevat rahinat, mis voolas siia nagu kõikjalt kokku, surus seinu, libistas aknaruute. Aeg kulus väga pikkamisi. Ta mõtles juba mitmendat korda üht ning sama piinavat mõtet, mõtet sellest, et ta tegi oma agaruses siiski suure vea: miks oleti ei esitanud ta proua Eerikale ettepanekut tulla otse tema...? Nüüd, kus ta oli täiesti kindel oma järjekordses oones, oli ta kindel ka selles, et naine oleks nõustunud ükskõik millise tema plaaniga ja oleks valmis olnud oma ohvrit tooma kindlasti juba praegu, ilma asjatute hüüandeta.

Ta pidi aina uuesti ning uuesti kujutlema, kuidas nad istuksid kõrvuti sohval, kuidas tema, Tiit Pärtels, uimastaks külalise oma meheliku võluga, kuidas ta ulataks kae ja... nopiks vilja, mis on talle nähtavasti küps juba esimesest kohtumishetkest peale! Talle ei tulnud enam korragi meelde äsjane vahekord vaese ärapiinatud ja patuse proua Aino Sanglepaga, kellele ta saatis alles mõni tund tagasi oodatava vastuse asemel mõnitava ümbriku valgete paberilehtedega. Ja alles siis, kui perenaine tuli talle äreval näol teatama, et see teatud daam tikkuvat sisse köögiukse kaudu lausa väevõimuga, meenus talle ta endine armsam kogu oma hädisuses ning viriluses.

«Ma olen väsinud ja tahan puhata. Ärge laske siia kedagi,» ütles ta ükskõikselt.

«Muidugi, arusaadav! Mis ta nüüd kipub sedasi, va häblitu inimesel!» ütles eit sõjakana lahkudes.

Ja Tiit Pärtels lamas edasi, ei pööranud peadki, vahtis üksisilmi lakke. Ta kuulis peaaegu iga sõna, mis seal kuskil vahetati; kuid need kisendavad hääled ei puutunud temasse; jumal paraku, ta peaks ju ometi kord mõistuse pähe võtma, see hoor! Ta mõtles ikka vaid Eerikast Kell lõi pool kuus. «Oleks vaja elekter põlema süüdata ja ajalehte sirvida!» ütles ta endale kuuldavalt selle pika ja püsiva mõtte kõrvale. Ja viimaks otsustas ta endamisi, et ta hakkab juba varsti minema, jah, ta võib ju need igavad tunnid mööda saata kohvikus.

Akki kasvasid kisklevate naiste hääled otsekui mitmekordseks, teine neist kiljatas heledalt ja kohe seejärel tuldi jooksumammul läbi kõrvaltoa. Uks kisti suure hooga lahti ja keegi tormas sisse. Tiit Pärtels küsis loult, seal ta oli kindel, et see jooksjä ja ning tuppatornaja võib olla vaid pansioniperenaine, kes tuleb talle teatama oma lõplikust võidust:

«Noh, kas ta läks ära?»

Vaikus.

«Süüdake, palun, tuli,» ütles Tiit Pärtels.

Vaikus.

Ning Tiit Pärtels, muutudes järsku rahutuks, kargas istukile ja küsis:

«Pagan võtaks, mis see siis tähendab! Miks, kuradi pärast, te elektrit põlema ei pane?»

... ometi tailus tuba silmipimestava valgusega. Ja ... naha, mida Tiit Pärtels selles silmipimestavas valguses nägi, oli raamaturiigi kõrval seisev noor naine mõnna palitus ja abitult viltu nihkunud kübarake. Talle pildis oli midagi koomilist, midagi väga ebadevat, midagi tigidust tekitavalt alandlikku ja nii ... et, et ta põsemuskliid sellest naeruväärsusest otsestult kahjurõõmsalt värisema hakkasid. Ja lõstes ... pilkaval ilmel kõrgele, küsis ta pikkamisi:

«Noh...? Mida sina siis soovid?»

«Noh... armas... ära ole nõnda... An-des-ta...» ütles naine viimaks nuuksudes ja tahtis lähemale tulla.

Tiit Pärtels muutus järsku tulivihaseks, kargas püsti ning kiras:

«Ära vigurda! Väljal! Mis sa siia ronid, kui sa näed, et ... ei ... vajata! Mine, mine väljal Ko-he... mine väljal Li-tal!»

«Häid ikene... ära ütle nõnda!» sõnas naine viimaks otsekui vaikselt, otsekui oleks ta kaotanud äkki kogu oma hariliku energilise pealehakkamise.

«Pea suul Mul ei ole aega sinuga siin vadratal!» kärkis Tiit Pärtels. Ning nähes teisi pansionäre poekvile jäänud ... vahelt tuppa vahtivat, tõmbus ta samas põletava ... parast üleni punaseks, pörutas jalga ning karjus ... valjemalt, inetult raevutsedes: «Mis... kurat! Aga hiilige seal midagi! Käige minema! Ja sina kah, ... Ja lähed sedasama teed mööda... musta käigu ... du, kust sa tulid. Noh!»

... oli tugev mees — tal oli küllalt jõudu, et oma taht ... labi viia, — et naist üle läve tagasi tõugata ja võit ... ringi käänata. Aino ei avaldanud pisimatki vastu ... alistus nüüd lõplikult oma saatusele, nuuksus vaid ... keski, valulise häälega. Polnud kahtlust: ta ei teesel ... mid, see tuli tal siirast südamest. Jah, vähemalt täna oli ... taimesti otskohene — põhiliselt õnnetu inimene, kes oli ... kõik elus ühele kaardile pannud. Ta oli rõõmsal sammul ... talli inimese kutsele järgnenud, oma kohustustele pere ... konna ning ematunnete vastu käega löönud ja ... para ... tatult üksi jäänud. «Vaadake ja halastage... siin ma ... an, kas te ei näe, et mul pole enam kohta, kuhu minna,

paika, kuhu pea panna?» Ta ei häbenenud pealtnägijaid, ta hakkas suure häälega nutma; ta hää tungis heledana ja kiiratahes läbi ukse, suurendades veelgi vihahoogu, mis märatses Tiit Pärtelsi südames. Ja ta kuuldus viimase minema hakkavat, vaikselt, raskesti taaruval sammul, ikka lakkamatult nuuksudes, kuni ta oli läinud, kuni teda polnud teps enam.

See inetu vahejuhtum rõõvis Tiit Pärtelsilt lõplikult tasakaalu; ja kui leskproua Helk teda naabertoast hüsteeriliselt, valimatute sõnadega sõimama hakkas, sõimata teda vastu samuti hüsteeriliselt, samuti valimata sõnadega. Ta ütles, — rusikatega seinale lüües, — et tema elu ei minevat ometi kellelegi korda, kurat võtaks, jäetagu teda rahule! Ja just siis, kui ta seda tegi, märkas ta endas äkki midagi veidrat, midagi, mis tundus kohutavana talle endalegi. Ta mõtles nimelt, et oleks vaja sahtlist revolver võtta ja kogu see ussipesa surnuks lasta! —

Tiit Pärtelsi raevuhoog möödus sama järsku, nagu see oli puhkenudki. Ta tundis teravat häbi oma äsjaste sõnade pärast, teadis täie selgusega, et ta esines praegu nagu kasimatu lurjus — toorelt, inetult, ebakultuurset metsikult-jõhkvalt.

Et vabaneda selle inetu vahejuhtumi poolt esile kutsutud painajalikust meeleolust, hakkas ta suure kiiruga rõivastuma ja lahkus kikiarvabail. Väljas sadas ikka veel tihedat ning külma vihma. Rentslid vulisesid, katuse räästad tilkusid vahet pidamata, munakivisillutis oli paiguti sügava vee all. Kõnniteed olid tühjad; hallikas-tahmane pimedus täitis neid otsast otsani; harva võis näha üksikuid kojutõttajaid, kes tungisid küürutõmbunult läbi jämeda vihma. Ja Tiit Pärtels pidi järsku hambaid ahastuses vastamisi surudes mõtlema sellele koomilisele pildile, kuidas ta meeletult vastu vaheseina materdas ja kuidas teised pansionärid teda hinge pidades kuulasid inimest, kes tallas ise sellise idiootse taltsutamatusega jalge alla kogu oma senise reputatsiooni. Ta sülgas viha sellest ja hakkas kõiges süüdistama oma endist armukest, selles, et tema, Tiit Pärtels, oli inetul kombel tasakaalu kaotanud, selles, et tema, Tiit Pärtels, pidi praegu läbi tiheda saju ning vinge tuule kodunt lahkuma, isegi selle,

et ta ei tahtnud ega tahtnud paremaks muutuda... tavaliselt teda võtaks ja susi teda söögu!

Kahtlusi ja Maarjamõisa tänavate nurgal istus ta omi-
lehel, ostis pileti kuni Suurturuni ja tõmbas enda nagu
allegi rest varju pugedes kohe sõidukinurka. Autojuhi
tõlki ja tugev turi hakkasid äkki kuskilt põhja setti-
nud muljete alt välja venitama vaevavat mälestust:

«Tehaga mees nahkkuues, kes kummardub vastu
olluina ja võpatab iga lasu puhul, mis valgekaartlased
mööda meelega mööda tulistavad. Peatuskohtadest tuli
üksikuid inimesi, — rõivad läbimärjad, kuid näod
kevadist elevust; naiskonduktor müüs pileteid, igale
viisakalt ja heasüdamlikult naeratades, bussi
porises vahetpidamata, nagu pillutaks sellele peh-
meid herneid. Ja üks sõdur, kes istus otse ta selja taga,
ülles oma armsamale: «Ma tulen kella kümne ja üheteist-
kümne vahel... selleks ajaks ta jääb ehk magama...»

Suurturul omnibussist maha ronides oli Tiit Pärtelsi
tunne juba väga halb. Ta ei tundnud pisimatki lusti kohvi-
minna, — ta peaks seal tegevusetult ootama ju ligi
kolm tundi! Kuid sellise ilmaga polnud võimalik ette
võtta ka midagi mõistlikumat ja ta läks sinna siiski. Ta
jättis märja palitu rõivasteruumi, korraldas end peegli
eest, lõi Punase Risti mängukasti paar viiesendist vahe-
lusruuna ja võttis varnast õhtuse ajalehe. Ta läks läbi
suure madala ruumi, tõusis mööda astmeid rõdutaolisele
orgendikule, leidis koha lage toetava posti varjus asuva
laua juures. Tal oli siin rohkesti tuttavaid, aga tal polnud
tõugu vestlemiseks, ja et sellest pääseda, teeskles ta aja-
lehelugemist.

Ta istus nõnda hulga aega liikumatult oma kohal, veidi
tagasi nõjatudes, piht sirge. Kõikjal ümberringi sumiseti;
seal klõbistati doominokive; enamas jaos lauda-
des kõlistati morsiklaasidega, milles sädelesid pikkamisi
ulavad jäätükid, joodi kümnet sorti kohvi, söödi kooke,
mõnigi lonkshaaval teed, kakaod ja šokolaadi vahukoo-
rega, limonaadi, seltersit, maijooki, sidrunaadi, soodavett.
Ja juba üsna varsti tundis Tiit Pärtels oma halba meele-
olu selles ebamäärases rõõmsate häälte suminas, suude
lobusas matsumises ja saja muu kõrvalheli keerises
müsti paranema hakkavat: maksab iga tühise sõnavahe-

tuse pärast siis kohe muret tunda, hahaha! Ta naeris kuuldavalt, kohkus ise ja vaatas ringi, et tabada samas tuttava advokaadi uurivat pilku, mis mõitis teda uudishimulikult.

Tiit Pärtels viipas käega: «Ole nii hea, tule siia — siin on mugavam.» Nad vestlesid pisut aega täpselt neil samadel teemadel, millest vesteldi praegu kindlasti kõigis neis pisiseltskondades, mis täitsid kogu seda suurt, madalat, labase klaasiae alla surutud ruumi: iseloomustasid valitsuse tegevust moesoleva üleolekuga, sajasid optante, kes tungivad alva kõrgematele kohtadele. Nad mõlemad olid omaaegsed rindemehed ja ütlesid veendunult, et «Vabadussõjalaste Liit» on täiesti õigustatud neis küsimustes aru pärima; ei või ju ometi need, kes omal ajal kaevikutes istusid, kõikjal tagaplaanile jääda ja nälga surra!

Ent patuolnaid otsiv majanduslik kriis ei ulatunud neid endid otseselt puudutama. Ja nõnda huvitas see moodne poliitiline vool neid siiski vaid kui tavalisi moodsaid kodanikke, kes pidasid oma kohuseks sarjata kõikjal valitsevat demagoogiat ja kinnitada ka oma poolt vapside järjest valjemaks muutuvat väidet, et eesti elu vajavat ümberkorraldamist ja Toompea ootavat uusi nägusid.

Viimaks hakkasid nad nobedasti doominot mängima, kasuürikivikesi vastu lauaklaasi lüües, kuuldava pominaaga silmi arvutades ja taskuraamatusse pikki numbriridu kirjutades. Kui nad viimaks peale kolmanda partii lõppemist jälle tegevusetult telnetisele üle laua otsa vaatasid, olid nad mõlemad tublisti väsinud, nõnda et advokaat pidas kõige mõistlikumaks head õhtut soovida ja koju minna.

«Homme ehk jätkame?» küsis ta naeratades, sest ta oli jäänud võitjaks ja pidas vajalikuks hüvitust pakkuda.

«Võimalik küll,» noogutas Tiit Pärtels, kaotatud kroone lauale lugedes.

Kui ta nüüd kella vaatas, nägi ta, et see oli juba varsti üheksa saamas. Rahvast oli vähemaks jäänud, osa laudu seisis tühjalt; ka vihmasadu väljas oli nähtavasti lakanud. Siin-seal nurgas istusid paarikesed ja edvistasid ühegi häbenemiseta, — noored poisid ja tüdrukud, kes olid tulnud siia laupäevaõhtut veetma. Kohvikuomanik arvas heaks pakkuda muude hüvede kõrval muusikalistki nau-

duhhaalidaja hakkas mõirgama. Vahepeal oli aknõrondal ruumi tehtud ning üksikud paarid pistsid labadastlantsu uhtuma, libiseval sammul edasi-tagasi liikudes, just nagu oleks neil hädasti vaja millelegi nähtavale ning põikeid tegevale järele jõuda.

Tiit Pärtels asetas udri lauale ja vaatas seda nüüd rahutusega. Veel kümme minutit! veel kolm minutit! veel seitse minutit! nii, nii — veel neli minutit...! Ta ei kahelnud hetkekski, et naine tuleb; ta endis isegi seda juba, milliste sõnadega tema, Tiit Pärtels, oma käe talle vastu sirutab! («Jumal õnnistagu teid, Tiit, kui te ainult almate, kui rõõmus ma praegu olen!») Ta kujutles naist kohmetunud ilmel talle vastu astuvat, õrnalt-õrnalt punastavat, häbelikult maha ventavat, — seda kõike ta tundis ju paremini kui keegi tema maailmas. Ning ta mõtles korraka ajalikult ja tühjalt: «Kui poleks vaja karta Ainot, seda idiootti, võik-ku nna ehk sellele punajuukselisele iludusele veel praegu ettepaneku teha sõita kuhugi mujale, — tema, Tiit Pärtels, poissmehet korterisse, kuhu keegi ei pääseks neid ajama, või mõnda kõrvaltänavas asuvasse hotelli, kuhu ei pääseks samuti keegi neid segama ja kus keegi neid peale muu ka ei tunneks...!»

Parajasti kui ta seda erutavat võimalust kaalutles, langes vari ta ette lauale, ja endamisi kindel oodatava jõudumises, kargas ta kohe püsti. Kuid ta kohkus nõnda, et ta jaladki nõrgaks muutusid ja ta end pingutades pidi, et mitte tagasi oma kohale vajuda. Jah, jah, nõnda, nõnda, — see oli tõesti paks kohtu-uuri ise, kelle silja taga seisis veel terve salk mehi. Seal oli vana Joonas Saks! Seal oli kohtukandidaat Saarts! Seal oli prokuröriabi Lehtmets! Ja seal oli veel keegi neljaski, kellega Tiit Pärtels oli kindlasti juba varemgi kokku puutunud, teda ta aga siiski ei mäletanud... kurat teda võtaks! Ning enne veel, kui ta sai end uuesti koguda ja sõnagi lausuda, sirutas kriminaalasjade kohtu-uuri Asmus talle lühalt naerdes mõlemad käed vastu, patsutas teda õlale ja hüdis valju, peaaegu hõbeselge falsetiga:

«Noh, issand ole tänatud, siin sa mul oledki! Noh, tere, terekesti! Mina, pimesikk, otsin ja otsin ja ei näe ega näe. Kähku, poisid, istugem siis lauda, — me ei

sega ju ometi oma armast sõpra ja kallist lahingu venda. Ega ei sega, Tiit, verevennas, ah? Nõnda. Noh, armas poiss, ma tõepoolest ei teadnud, mida rõõmu pärast teha, kui ma koju tulin ja naine mulle ütles, et vaata, kallis Joonap, sinu kõige parem sõber kutsus mind, sinu laulatatud naist, kohvikusse, — kas sa oleksid nii kena ja asendaksid mind? Jah, Tiit, minu lahingusõber ja verevend, just nõnda ta mulle ütles, see minu punapäine naine. Ja ta laseb väga vabandada ja andestust paluda, sest ta on lihtne inimene ja sellepärast pole tal võimalik siia saksikusse kohta randevuule tulla, — tualetid, noh, saad aru, tualetid! Aga võib ta siis istuda siin minges koduses kleidikeses minu kõige parema ja truuma sõbra lauas, lubage küsida? Mis te arvate, vennad, kas ta võib seda või ei või ta seda mitte?»

Lihav kohtu-uuriija vaatas nõnda rääkides kordamööda kõigile näkku, näis vastust ootavat, unustas suugi lahti. Kõik temas nagu pakatas elurõõmsalt, määratu viitaalsusega, suurte annustena esile paiskudes. Ta silmad sädelesid lõbusalt, ta paksud huuled naeratasid vahetpidamata, näidates endi varjust suuri, suitsetamisest veidi kollaseid hambaid, mis läikisid eredas elektrivalguses. Kogu ta näos oli midagi lapsikult rumalat ja naivset, mida Tiit Pärtels aga enam ei uskunud: polnud kahtlust, et see oli vaid mask, teesklus, oma vaimse üleoleku tajumine. Ja vahtides pilku pööramata otse Tiit Pärtelsi kohkumisest pungistuvatesse silmadesse, lisas kriminaal asjade kohtu-uuriija Asmus nobedasti, hõõrudes sõrme otsi kuidagi kärmest, kergelt vastamisi, nagu nende vahel midagi peeneks poetades:

«Noh, vennad, te ei lausu selle peale sõnakestki! Miks? Ärge olge ometi nii tagasihoidlikud, kulla sõjaseltsimehed! Tubli, tubli, ma ütlen siis oma isikliku arvamuse ilma teilt toetust saamata: ei, ta ei või sedal Muidugi ei või! Sest mina, vaene hingeke, sureksin otse häbisse, kui ma teada saaksin, et minu punapäine aastates naine, ma kahe lapse ema, on istunud minu kõige truuma sõbraga, minu verevennaga kohvikulauas, seljas mingi sugune lilleline sits või sataän, hahahaha! Sest üks kujutage ise ette, palun — Tiit on enda üles löönud viimase moe järgi, — siidsärk seljas, siidrätt taskus — minu

— ja kahe lapse ema paistab aga muule auväärsele — Tiit — millega? Oma kehvusega! Ai-jai — vaadake teda ometi, meie ühist sõpra: sako — ootamata, moodne lips, krae silmipimestavalt nagu esimene lumi... kõik aina tiptop, tiptop — Tiit — kujutage nüüd ette seda teist pilti — Tiit — minu punapea laatsa-laatsa laua juurde, annab Tiit — Tiit — ja köögirasva järele lõhnava käe ja istub nagu mingisugune... tuhkatrüinu. Häbi! Häbi! Häbi! Tiit Nii et... jumal tänatud, et ta ise õigel ajal taipas ja tulemata jäi. Sa ju vabandad teda, eks ole, kallis sõber, Tiit — lane ja verevend? Vabandad, jah, vana?»

Tiit Pärtels ei teadnud, kuhu vaadata või mida oma arvate sõrmedega peale hakata. Kõike muud oleks ta võinud, kõike muud, aga ilialgi mitte sellist... abistust! Ja korraga — nagu ereda valgusähvatuse valgus — oli talle kõik selge: nõnda siis võttis proua Asmus kohtumiskutse vastu vaid selleks, et kõigest mehele ohe aru anda, — nii ja sedasi, kas sa näed nüüd, mis-uguseid lurjuseid sa oma sõpradeks pead! See vana Tiit — aga toimis igatahes veelgi tooremalt-jõhkramalt: kogus endale saatjaskonna vanadest ühistest sõpradest-tuttavatest ja tuli naist asendama, — jah, just nõnda see pidi olema, selle üle polnud vaja kaua pead pöörata! Ja Tiit Pärtels, nagu telliskivipunane nagu nähtamatust hiigelpingutusest, ei lausunud midagi, vahtis vaid oma tukslevaid näpuotsi, higistas nagu rängas palavikuhoos. —

Kohtu-uuriija Asmus kordas:

«Sa ju vabandad teda, jah, Tiit? Kas vabandad, verevennas, eks ole?»

Vaikus.

«Noh, ütle ometi, kas vabandad?» küsis kohtu-uuriija endise jonnakusega.

Ning kui teolt tabatud hädavares ikka veel sõnagi ei vandanud, seletas ta oma kaaslastele, kes, nagu paistis, ei läibanud veel midagi lähemalt:

Vaadake, poisid, asi on niisugune, et minu kõige parem sõber on heaks arvanud südamlikku läbisaamist — Tiit — et minu narre närve säästa, muidugi minu — Tiit — mu naise Eerikaga. Oli kord niisugune

juhtum, et ta pidas teda kellekski teiseks ja kurameeris-
temaga veidi, kui me kõik kolmekesi ühes ja samas lokan-
lis, kuid kahes eraldi lauas istusime. Heakene küll, eik-
tuli Tiit mulle külla, — ma ise nimelt kutsusin teda, olgu-
gi et mind tema eest kord hoiatati, — ja eile nägi ta Eeri-
kat juba sellena, kes ta on, — minu küljeluuna ja mu kahe
tütre emana. Ega vist midagi muud kui meeldimine esi-
mesest silmapilgust, platooniline kiindumus ja muu selle-
laadiline. Sest teisiti meie Tiidu, meie ühise sõbra, kär-
must ei või ju mõista. Täna, kui ma kella nelja ajal kogu-
jõudsin, tuli naine mulle säraval näol vastu ja hüüdis
juba kaugelt, et Joonatan, vana tööhärg, kujutle ainult,
missugune õnn: Tiit Pärtels, sinu südamesõber, kutsu
mind telefoni teel kohtamisele. Kohvik «Ateenasse»...
sai see kindlaks määratud. Ja ajaks, mil me teineteist
sinna ootama läheme, on kell üheksa. Ja ise seda kõnel-
des nii liigutatud... Et kas pole kena, Joonap, olen
sulle elus rohkesti kulu teinud, näed, nüüd läheb sul
kergemaks: härra Pärtels kavatseb siit peale poolel
väljaminekud enda kanda võtta... ja annab mulle ehk
vahel kompvekirahagi... laste jaoks... Aga sealsama
läheb mu punajuukselise elukaaslase nägu uuesti pilve-
ja kui ma talt küsin, et mis sa siis enam nukrutsed, õnne-
seen, soletab ta nuttes, et tal polevat ju midagi nimetamis-
väärsset endale ümber panna. Ja nõnda siis juhtuski, et
ma pidin ise veel nii hilisel tunnil välja tulema, Eerika
eest vabandama.»

Naerumürin, mis sellele seletusele nüüd järgnes, surus
Tiit Pärtelsit nagu raske liivakotiga, kippus ta hinge-
matma. Ta tundis tahtmist kohe püsti karata ja suu te-
sammudega minema tõtata; ta surus hambad nii tuge-
vasti vastamisi, et lõuapärad valutama hakkasid. Ja
ta oleks tõepoolest vaikselt ulguma pistnud, kui paks
kohtu-uuri ja ikka lollikest teeseldes arusaamatul ilmel
ringi vaatas ning hüüdis:

«Jumal hoidku, mis te nüüd hirnute, poisid?! Meil, meil
endal ja mu punapeal, olid pisarad põskedel... võite
uskuda... teie aga ajate päid selga ja irvitate nagu
kuradid. Sst, sst! — vait ometi! Noh, vait! Vaesuse üle
ei tohi naerda, vaesuse üle ei tohi naerda! Mis teid
viga, teie näsed käivad siidis ja sametis, nemad võivad

vastu võtta kas või Walesi printsi einelekutse, minu oma
aga laugu muudkui nurgas ja pühkigu silmi. Isegi oma
moe kõlge parema südamesõbraga, tema tõelise vere-
vennaga, ei saa ta... kaasa minna... kui see nii lahke
on, ta teda hõikab. Häbenegel! Häbenegel! Ja mõtelge
järele, mis asja üle te nüüd õieti oma häält tõstate! Vait!
Vait... kõss!»

Ille pikale ja kavalale jutule vastas kohe uus naeru-
mürin, asjast veelgi vägevam.

Ta Tiit Pärtels, karateski nüüd meeletult vihasena
lõõts püsti, viskas tulises raevuhoos otse vastu kohu-
naga paksu, naerust nägu:

«Aa veiderda, rasvamagu! Vana... variser!»

Ta läks pikkade sammudega kolmest astmest alla,
paus lantsivate paaride vahelt läbi, haaras riiehoiust
sõrmi marja palitu ning tormas kohe uksest välja, joostes
hoogi peaaegu süle.

Keegi oli luuletaja Arumaa, kes tahtis parajasti
kohvikusse astuda.

ARUTLUSI HAIGETEST NARVIDEST

Esimesel hetkel oli Tiit Pärtelsil tunne, nagu peaks ta sõbrast sõnalausumata mööduma, pimedusse põgenema. Veel kunagi senise elu jooksul polnud ta midagi selliselt alandavat taluma pidanud. Tema, leidlik mees, kes oskab raskeimaski seisukorras peale jääda, peab laskma end mõnitada mingisugusel kohtu-uurijakesel, totakal vanamehel, idloodil! Nagu ikka, kus teda oli tabanud mõni ebaõnnestumine, nõnda hakkas ta ka täna mõttes süüdistama kõigepealt selle ebaõnnestumise põhjustajat. Ta otsis välja kõige teotavamad sõnad, mis ta oli kunagi kuulnud, et iseloomustada kavalat abielumeest, kes oli ta rünnaku sellise enneolematu võttega taga löönud. Ning astunud kõnniteelt kõrvale, märgadele munakividele, pööras ta niiviisi tükk aega kurja pilguga otse enda ette, käed jõuetult rippus, kuni luuletaja Arumaa viimaks küsis:

«Nonoh, nonoh, mis siis sinuga lahti on, vana vennas! Pöörasid nagu härjavärss.»

«Minuga... minuga... pole midagi lahti...» ütles Tiit Pärtels läbi hammaste ja tahtis kohe oma teed minna.

Kuid luuletaja Arumaa ei jäänud talt maha. Ja kui nad üksteisest ülikooli tänavasse pöördusid, ütles ta imesemuldi õlgu kehitades:

«Mis pügan seal kohvimajas täna siis õieti lahti on? Vaevalt pool tundi tagasi murdis vana Asmus suure müra ja kärinaga mu tuulelossi, teisigi tegelasi terve salk kutsus, ja muudkui kohe kutsuma, et tulgu ja tulgu mina temaga «Ateenasse» kaasa. Katsusin küll teada saada, et mis ja kuidas, tema aga muudkui mõlrgas minna ja aina painas. Noh, mõtlesin — olgu! Aga palit pügan oli nõeluja käes, polnud midagi selga panna. Luuletajamehel oli ka vaja välja minna, — vürtspoodi süüa minna, — ja nõnda ei saanudki varemini. Sina aga karjutasid mulle just ukse vastu ja näed välja nagu katkutoimik. Mis seal juhtus? Kõnele, kõnele!»

«Mis seal siis ikka juhtuma pidil!» karjus Tiit Pärtels ja kõõritas teist oma nüüd tugevasti viltuvaatavate silmadega.

«Mis mis kuradi pärast sa niiviisi... veltveebli kombel karjutasid!» ütles luuletaja Arumaa ja tahtis ringi käänata, et tulnud teed tagasi minna.

Kuid Tiit Pärtels takistas teda seda tegemast. Ta haardus sõbra küünarnukist kinni, luksus veidralt nagu kana, ja ütles nii tugevasti, et luuletaja Arumaa valus hakkas. Hirmus pinges ta hinges oli äkki nii suureks kasvanud, et ta kartis end nutma puhkevat või märatsema hakkavat. Samas läbis teda jälle tahtmine kellelegi kallale minna, purustada, tappa. Ta tiris vastupuikleva sõbra kaela jõuga endaga kaasa ja ütles kangesti peenikehelt, muutuva häälega, nagu oleks ootamatu vapustus ta hõlguks teinud:

«Ära... ära... ära mine enam kuhugi! Ära... mine! Lõpp on ju-juba lõppenud! Ära mine, ku-kuuled sa!»

«Mis?» ütles luuletaja Arumaa. «Mis etendust seal siis on? Või kes seal etendust andis?»

«Mis? Asmus! Asmus andis etendust! See... see... karjus...!» hüüdis Tiit Pärtels endiselt tasakaaluga.

Ning luuletaja Arumaa, keda see lugu nähtavasti enam huvitanud, kehtas õlgu ja pomises midagi halvustavalt.

«Lollid olete, nagu näha! Justkui noor kraaderahvas. Ja kistakse kõrvalseisjadki vahele, asja eest, teist taga» ütles ta veidikese aja pärast, ja kuna tal polnud enam vaja kohvikusse minna, jalutas ta Tiit Pärtelsiga kaasa. Ta vaatas seda ilusat, julma, südametunnistusega, praegu sisemisest rahunemise tõdisevat meest kõrvalt, muutus tõsiseks, kehtis mõtlikult õlgu. Ta ei küsinud midagi, näis aga siiski pikkamisi mõistma hakkavat. Ta tundis nii kohtu-uurijat kui ka Tiit Pärtelsit: ta tundis neid üsna põhjalikult; pagana pihta, või nõnda on siis juba loodi! Ta ei teadnud küll aimata, millise vembu oli see teravmeelne paks vanamees oma perekonnarahu kaitseks tema kõrval kõndivale haiglasele võrgutajale mänginud, et talle aga vemp oli mängitud, selles polnud mingit kahtlust. «Iks sa ikka näe vagurailmelist punapeakest, või temagi ihaldas juba mõrda ujuda,» mõtles ta pahuralt. Ja ta ütles nagu muuseas, juhtides oma uuriva pilgu sõbra näole, mida valgustas tänavalatern kuidagi kollakalt, otsekui laibaliselt:

«Noh, näed nüüd — sellel suure kõhuga taadil on teravam mõistus kui nii mõnelgi teisel hädavaresel, kellele sa oled sarvi pannud. Peaksid, vennas, küll palju kavalam olema, kui tahad segamatult selle sinust hoopis taibukama tegelase aedviljakest varastada.»

«Mis kurat — taibukam! Mitte midagi pole ta taibukam... jah! Tõbras, — vaat kes ta on! Tõb-ras, muud midagi! Aga naine, vaat, naine on tal püsti kurat!» ütles Tiit Pärtels sellise lapsiku abitusega, et luuletaja tahtnult naerma pidi.

Ja ta ütles pisut küüniliselt:

«Miks pagan sa õigeaegselt ta juukseid ei vaadanud! Kas sa pole siis vanarahva tarkust kuulnud, et ära usu... ja nõnda edasi? Noh, mina ei imesta põrmugi, et nad sinu kahe peale kokku sisse vedasid, hahahaa — ma kujutan juba ette, kuidas need vembutajad seda tegid! Kujutan, ku-ju-tan!»

Tiit Pärtels ütles, suutes sõnu vaevu hääldada:

«Aga mis... mis... kuradi pärast ta mu kutse vastu võttis? Kui ta poleks seda tahtnud, oleks ta võinud ju... ütelda! Või riputanud toru varna, ja... kõik! Nõu- tub ise veel nii aja kui koha suhtes, parajal silmapilgul

hakkab tsirkust tegema ja saadab selle rasvakoti... See... see... on ju... häbematus!... kurat võtku!»

Luuletaja Arumaa teadis nüüd küllalt. Ta kujutles... kaugele ja pidi jälle tahtmatult naerma. Kuid... hakkas sündmuste koomilise külje tagant selgima... ta hoopis midagi muud — see tore õppetund, mis... sellesse tühja hingega «meie aja kangelas» mõ... palju tõhusamalt kui ükskõik milline muu vahend... oli tunne, nagu võiks ta selgesti kuulda punajuukse... naine peas sündinud mõtteid ning kaalutlusi: mine-... patmine ning keeldumine tekitab vaid jonnakust,... aga kohtumiskohale Joonatan, see naljahammas,... kindlasti lõplikku vabanemist tülkast elume-... Ja kas polnud umbes nõnda mõelnud ning kaa-... ka kohtu-uurija ise, kui ta jooksis ähkides mööda... kortereid, et koguda endale vajalikku saatjas-... Ning luuletaja Arumaa halb meeleolu muutus... korraga hoopis lõbusamaks, just nagu oleks ka tema... võtnud tolle aruka kava koostamisest.

«Noh, ta tegi sulle vist igakülgsest selgeks, kui suur... oled!» hüüdis ta heatujuliselt.

Kuid Tiit Pärtels, värisedes ikka veel hinge täitvast... surus tumedalt läbi hammaste:

«Jah, selgeks — see paksmagu teab juba, kuidas on... ja kavalam. Ta lurjus tuli mind koguni tänama... vandama: «Ole sa tuhandest terve, Tiit, verevend, et... naist tahtsid oma armukeseks teha, ja anna talle... andeks, et ta ei tulnud.» Sigal!»

Luuletaja Arumaa naeris nüüd nii valju häälega, et... tänavad vastu kajasid. Hoolimata midagi sõbra... vabandusest, kellele see naer ilmest ei meeldinud,... ta viimaks pisaraid pühkides:

«Noh, mis siis nüüd? Kõrvetasid näpud ja tõmbud... Või katsud veel kord?»

«S-see kapsauss... ärgu ta mõelgugi, et ma talle kin-... ja ta nõiale!» pomises Tiit Pärtels ega paistnud... apavatki, et ta ähvarduses oli jälle midagi koomilist,... midagi lapsikut ja naeruväärselt rumalat.

Nad kõndisid natukese aega vaikides edasi. Udutas... jalle vihma. Ohk oli külm ning röske, asfalt läikis süsi-

mustana. Raekoja kell hakkas pool kümme saama. Luuletaja Arumaa tegi ettepaneku:

«Kui sa pole veel õhtust söönud, siis astu minu poole sisse. Ma panin tirina liha ja kapsastega ahju, nüüd see peaks juba valmis olema.»

Tiit Pärtels kartis praegu üksindust. Emb-kumb kas ta ei jõua enam seda häbi välja kannatada ja lasneb endale tõesti kuuli pähe või läheb ta hulluks ja hakkab määtsema. Äkki hakkas teda vaevama tunne, nagu poleks temas kääriv valus tasakaalutus tingitud mitte üksnes äsjasest katastroofist, vaid nagu oleks see küdenud temas juba ammust ajast saadik. See oli otsekui kogu ta senise elu sapp ning mürk, mis oli siiani loksunud suruva pealispinna all. Ja nüüd, kus see pealispind oli järsku rebenenud, hakkas kõik lainetama ja vahutama, kukerpallitama ning võnkuma. Hästi, tal ei vedanud; aga kas maksab siis kõrvu pead vastu tõmmata isegi säärase rumala äparduse pärast, nagu oli see tänane? püüdis ta end lapsikult-abitult trööstida. Kuid milliseid väiteid ta endale ka ei katsunud ette tuua, ei suutnud ta end vabastada raskest häbitundest, mis teda lakkamatult vaebas. Ja kehitades viimaks järsult õlgu, vastas ta südametäiega:

«Mis siis — lähmel!»

Nad möödusid jälle Linnaapteegist, käändusid paremale, jalutasid ümber Ulikooli kiriku. Vahetati vaid üksteisega sõnu. Tiit Pärtels käis kiiresti, vehkis kätega, surus iga natukese aja pärast paremat põske, mis kippus närvlikult tõmblema; luuletaja Arumaa vilistas ajaviiteks ja püüdis temaga sammu pidada. Siis läks luuletaja Arumaa hoovi kaudu kuhugi vürtspoodi, et tuua sealt suhkru ja leiba. Ja Tiit Pärtels hakkas erutatult edasi-tagasi käima, pea kramplikult kuklas, käed rusikas.

Kui luuletaja Arumaa mõne minuti pärast tillukest pakke viibutades uuesti tänavale ilmus, algas jälle korraga nii tihe vihm, et polnud enam näha ei maad ega taevast. Nad jooksid pisut aega kõrvuti, jõudsid siis päralt kargasid trepikotta ja läksid märgi jälgi järele jättes, mööda nagisevaid astmeid üles; läbisid pilkaspirneda piirangu, põrkasid kellegagi kokku, vabandasid; peatuti ometi viimaks ukse ees, mida nad otsisid. Luuletaja Arumaa tõmbas tiku põlema ja lükkas võtme suure raginaga

löömaku. Ning jälle tundis Tiit Pärtels kõigi meeltega seda tütavat hallitamise, kõdumise ja pikaldase, kuid siiski lagunemise lõhna, mida ta oli endasse hinganud silmsamas juba ligi kuu aega tagasi ja mida ta oli tõstnud uuesti läbi sajaste tänavate tulles: levitasid seda lõhna ju sõbra riidedki.

Nad astusid kohe tuppa. Siin oli kõik nagu tolgi korral, siiski veidi soojem: hiljuti oli ahju köetud ja ilm väljas oli samuti hoopis pehmem. Luuletaja Arumaa, petrooleumilambi põlema süüdanud, kiskus palitu seljast ja tõlitas luule lõhnavat auru levitava plekkpoti mulgikapõlde ja lihaga. Tal oli pudelipõhjas koguni paar napsi viina, ja kui nad olid selle teesse valatult kuumalt-palavalt alla neelanud, hakkasid nad kärmesti sööma.

Äkki katkestas neid energiline koputus uksele. Luuletaja Arumaa tõusis ja läks avama. Pimedast koridorist astus sisse lühike paks mees. Ei, pagana pihta, kas see ei ole major Oinas, nende vana pataljoniülema? Tiit, ehk veel väga löödud ning rahutu, tõusis viisakalt, et muuhvitseri tervitada, talle vanemale inimesele kuuluvat austust osutada.

Major Oinas teretas lärmakalt, hakkas kohe üleoleva sõbralikkusega laiutama. Ta nimetas neid jälle oma tublikeks poisteks, ütles, et temalgi polevat midagi killukese sooja toidu vastu! Kurat võtku, jah, kes teab siis veel paremini kui nemad, rindemehed, mis võib õigel ajal ja õiges kohas tähendada üsna tühine tükike sealiha või paar teedetud kartulit! Tal oli kummaski püksitaskus pudel lonjakit, — see polevat just kõige parem, aga kõlbavat siiski, seletas ta lihavaid huuli torru ajades. Et luuletaja Arumaa polnud majas ainustki taldrikut, asetaskid nad liha ja kapsad otse leivaviilukaile, määrades nõnda käed servaseks ja lakkudes aeg-ajalt kalamehe kombel sõrmi.

Tiit Pärtels mõtles, et ta oleks siiski võinud otse koju minna ja magama heita, — milleks ta siia õieti tuli, mis haledust või kaastunnet ta siit praegu otsib! Ennasttäis majori kelkimine vihastas teda, luuletaja Arumaa ammutatud lopsakused mõjusid igavalt ning tüütavalt. Et varjata oma õiget meeoleolu, kugistas ta suus ringi käivat sõõki peaaegu vägivaldselt. Viimaks hakkas ta süda põõsutama. Ta tõusis ja viskus raskelt voodisse, korratult

vedelevatele linadele ja patjadele, võtmata seljast isegi oma tulinuut sakokuube, mille ta oli pannud täna selga uue (erakordse) võidu ootel.

Ja sel ajal, kui sõbrad aina edasi vestlesid, mõtles ta ikka ja jälle — peaaegu vahetpidamata — punapäisest naisest. Ta ei tundnud selle inimese vastu enam pisimatki viha, — oli nii hirmus raske olla, et teda haaras hetkeks vajadus küljelt küljele viskuda, kuuldavalt oigama hakata, rusikatega endale vastu otsmikku taguda. Ta oli järsku kohutavalt üksikuks jäänud. Tal oli tunne, nagu seisaks ta kõigest eemale tõugatuna keset tühja, lagedat välja, viimsedki seosed muu maailmaga katkenud, puruks rebenenud. Ja korraga muutus ta väga sentimentaalseks. «Näete — siin ma lamen, üliõnnetu inimene, kellele ei suuda pakkuda enam midagi ilusat ega õilsat, mitte midagi, mis jõuaks mind veel püsti hoida.»

Ta virgus ahastavast, äärmusest äärmusse tunglevast meeleolust selle tõttu, et keegi teda õlast puudutas. Ta avas silmad, nägi, et see oli major Oinas, ja tõusis kohustukile ning küsis, varjamata oma pahurat meeleolu:

«Noh... mis on? Mis sa soovid?»

«Vaata, poja, ma olen praegu väljas teatavate ülevõttega: ma organiseerin nimelt kõiki neid, kes võtsid osa meie riigi loomisest,» ütles major oma tavalise, nagu haukuva paatosega. «Ei ole parata, teiegi peate välja tulema, sina ja vana Arumaa. Peate, peate, pojad, peate! Sest kaalul on küllaltki tähtsaid asju, mis kutsuvad meid endisi vahvaid ja surmakartmatuid rindemehi, jälle ühtseks pereks ühinema. Ja sellepärast me oleme kindla otsuse teinud aktiivselt kaasa rääkida. Eks me näe ju igal sammul, kuidas meie tillukesel kodumaal valitseb korruptsioon! Korruptsioon, jah, pojad! Ja kuidas rahvas nälgib! Nälgib, nälgib, pojad! Ja kuidas meid, kes me panime kaalule kõik, tõrjutakse eemale nii tööde kui teenistuste juurest! Jaa, jaa, eemale tõrjutakse meid, pojad, eemale tõrjutakse! Aga mida see kõik tähendab, pojad? See tähendab seda, et Maarjamaal on asjad korrast ära ja paljud asjad on hoopiski viltul! Kas pole saabunud aeg, mil me rusika lauale lööme ja vastust nõuame? Sellepärast, sõbrad, peame me oma organisatsiooni tugevdama, teiegi peate meie «Vabadussõjalaste Liidu» liikmeks astuma ja

... ja jõuga kaasa tõmbama! Selge, pojad? Ah,

... ja Arumaa oli ta sel teemal nähtavasti juba muidugi vestelnud, sest too kehtis õlgu ja ütles nae-

... seda ma arvasingi, et sul jälle midagi mõttes on! Vae-
... et oleksid sa minu urka ilma põhjuseta üles otsinud.
... ma ütlesin sulle ju päris selge sõnaga, et minust ei
... agitaatorit ega... midagi. Sest katsi ometi mõista,
... mees: mul pole oma elu allakäigus süüdistada
... peale iseenda, ja kui seda olekski — sinu ja su
... ole peremeestelt-šeffidelt abi ja kaitset otsima
... bakka! Nii et tegelge aga pealegi edasi ilma minuta,
... kes te võitlete toepoolset halva asja vastu, kahjuks
... veelgi halvema asja kaitseks ja püstiupitamiseks!»

Major Oinas hüüdis ärritunult:

... sa tahad siis ütelda, et meie kulul ei sünni üle-

... ma ei taha seda ütelda,» vastas luuletaja Arumaa
... kehtis jälle õlgu. «Muidugi mitte, sest ülekohut sünnib
... kui teiste kulul. Mis aga puutub isiklikult minusse,
... minu pärast ära kipu kellelgi kaela murdma —
... loompeal istuval kõrgel kabinetil, ei riigikogul, ei papa
... ega hertsog Tõnissonilgi. Sest vaata, vennas, mind
... hivilanud need ligi seitse aastat, mis mul tuli veeta
... kraavides, muldonnides, taganemistel ja rünnakutel,
... arvan, et mitte üksnes mind, vaid väga paljusid
... kõigist, rindemeestest. Jah, sõber, see on sõda, mille
... me läksime, kuigi me ei kaotanud seal iga kord elu,
... mitte kätt ega jalga... Kuna jutt kaldus otseselt
... de, siis vaata mind ka hästi teraselt... Eks ole
... — väliselt pole mul häda midagi, kui mitte arves-
... mu haigeid konte või reumavalus vaevlevaid lihaseid.
... ometi ei kõlba ma enam mitte millekski. Jah, jah, ära
... le, palun, ma olen vaid ülearune inimene, purustatud
... vidadega kalts, surmahirmust, pealesurutud kurjusest
... alalisest unetusest väsinud ajuga invaliid. Nõndaks,
... sõber, on lood minuga, eruohvitser Arumaa, ja
... lap pole mul küll ühtki tahtmist sinuga ja teiste meie
... nadeka kaasa lüüa, või ma peaksin talitama ebaausalt.
... ma annaksin veel nii mõnelegi teisele nõu — süvene-

gem parem omaenda isikusse ja katsugem otsusele jõuda, kas just meil ongi õigust kivi kellelegi aknasse loopida eriti sinu- ja minutaolistel, või veelgi õigemini — sinu- ja minutaolistel, kes te saite riigilt igaüks oma mõisasüdame, tasku täie sularaha või... midagi muud taolist. Ehk seisab meie kõigi õnnetus tõesti meie närvides, mis ei lase meid enam kuskil vajalikul määral kohaneda, vajalikul määral harjuda, mis teevad meid rahutuks ja tasakaalutuks, nii et me oleme sõna otseses mõttes kaotanud pinna jalge all.»

«Noh... niisuguste sofismidega võib keeruliseks teha vist kõige lihtsamaidki maailma-asju!» ütles major Oinas ja naeris üleolevalt. «Suured massid kannatavad üksikute tegelaste süü läbi, tema aga... targutab oma närvidest!»

Kuid luuletaja Arumaa vaatas temast mööda, kuhugi kaugusse, ning rääkis jälle pikkamisi:

«Muidugi, sulle see ei meeldi, aga minule paistab küll, et enamik meist, rindemeestest, on põhiliselt haiged inimesed, kes kannavad Ikka veel, ligi kolmteist aastat hüljem, oma veres... sõda ja sõdimist. Ükskõik mil viisil või missugusel määral. See on nagu Ilmutuseraamatu Metsalise verine rada, mida mööda me oma käimist käime ja mis mõjustab meid märgatamatult. Kuskil pole meil hea olla, ilalgi pole meil küllalt sellest, mis valitsevad kihid, keda me tõsta aitasime, on meile ette visanud ja veelgi viskavad, tühjus valitseb meie kukrus ja tühjus valitseb meie hinges. Me ei suuda käes hoida ametit, me majandame maha kes oma mõisasüdamed, kes viimasedki näljakopikad, nagu kellelgi juhtub neid leiduma. Meie tegudes valitseb sihitus, meie olemises pole mingit plaanikindlust. Noored värvimütsides nolgid lähevad meist mööda ja meie küsime endilt kohkudes: «Kuidas? Kuidas? Kas see on võimalik?» Ja me usume siis, et kõik on sohist, et selle kõige taga seisab petmine, valetamine, kokkumäng, salapärase ühtehoidumine, mis on sihitud kindlasti meie kahjuks. Mina aga ütleksin nõnda, vennas: neil möödaminejatel, kes meid enamikus seljatala jätavad, on terved, tugevad ning korrapäraselt funktsioneerivad närvid, mida pole suutnud veel rikkuda lahingu müra ega unetud ööd. Aga viige need püüdlilikud ning agurad inimesed rindele, saatke nad koobastesse ja varjen

neid, sundige neid lohmima nii paremale kui pahemale, et nad ei nad isegi teaksid, miks nad seda tegema peavad, ja mõne aasta pärast on nad samasugused nagu meie ülearused, sihitult rabelevad joodikud või end üldugi teisiti raiskavad õnnetud inimesed, kelle käed muudavad veel toime tulla üpris vähesega, mis oleks tõepoolest arvestatav... Või mis veelgi tähtsam ja kurvem: need võivad mõned Suured Kavalad kergesti oma huvides ära kasutada.»

«Loral» ütles major Oinas.

«Loll, siiski, see pole kaugeltki lora, sest nõnda see on juba juba tehakse,» ütles luuletaja Arumaa ja näis Ikka väga mõtlikuna. Ja osutades järjekorras nii endale kui kahele külalisele, rääkis ta jälle: «Mina, sina ise, loll, — mis sa arvad, sõber, kas me oleme veel normaalsed inimesed? Normaalsed ihuliselt ja hingeliselt? Tervete närvidega, tervete ajudega? Ja kas me oleme õnnelikud ainult selle tõttu, et meid ja meie teeneid on alahinnatud? Vale, sõber! Mitte keegi meist kolmest pole seda, usu mind. Olgem otsekohesed ja vaadelgem endid ka ilma maskideta. Kas on sinul kõik nõnda edenenud, nagu see oleks sulle loodud eeliste tõttu võimalik olnud? Selge, et mitte nõnda! Ma olen sinust ühte-teist ju kuulnud: su mõistmüda ägab võlgades, selle hooned lagunevad ja mädanevad, selle kari on nii halb, et isegi korralik lihunik ei lünnu ta vastu huvi. Su põldudest on suur osa sööti jäämas, — kelle süü läbi? Kindlasti mitte Pätsi, Tõnissoni ja Laidoneri süü läbi, keda me kord nii truult ja ustavalt teenisime. Ja kui me sinu läheduses ringi vaatame, — su lähemate sõprade, teie organisatsiooni juhtivate tegelaste seas, kas me ei leiaks sealt mõnd teistki sinutaolist, keda on samal kombel kätel kantud ja kes on samuti kõik oma eelised tuulde loopinud. Näe, siin ta seisab, meie ühine sõber Tiiduke: vaata talle ainult otsa! Kas tast poleks võinud siiski midagi paremat välja tulla, kui ta seda praegu on? Kes teda selles takistas? Ei miski muu, kui see metafüüsiline märk, mis talle kuskil seal Pihkva, Võnnu ja Narva all otsaesisele vajutati. Muidugi, muidugi, ta ise on esimene, kes mulle vastu vaidleb ja end ülitemperamentseks ja mehiseks meheks peab, — ma tean seda. Aga ega see miski veel asja teiseks muuda: nagu mina ja palju teisi

meie hulgest, nii on temagi vaid õnnetu inimene, allakäinu, kõleda hingega tühi kest.»

«Liialdad, liialdad, vennas!» ütles major Oinas ja naeris jälle üleolevalt.

«Ei liialda!» vastas luuletaja Arumaa kärsitult. «On täitsa kindel, et praeguhe valitsev kord oma riigi piruka üksmeelse näsilmisega on meie maale ja rahvale palju paha teinud ja talle tuleb seda otsekoheselt näkku ütelda. Aga kindlasti pole selle valitseva korra kaudu kannatadasaanute hulgas sina ja teised teie Liidu nina mehed!»

«Soo! Nii! Ah... nõnda! Ja kes, kes need selle valitseva lehmakauplemise-korra kaudu kannatadasaanud siis on, kui mitte meie? Ah? Kes? Noh, kes... kurat sind võtaks?» karjus major Oinas südametäiega ja äigas rusi kaga vastu lauda.

«Sst, sst, tasa, vennas — ma pole teatavasti argade hulgest, mind ei kohuta sihukese nuiaga-raksutamise abil ega isegi laskudega lakkel Või teiste sõnadega: usun, usun, et sa kange mees oled, aga maksab siis sellepärast mu kehva mööblit lõhkuda!» ütles luuletaja Arumaa naerdes, tõsines aga kohe jälle ja jätkas: «Ah kes nad on, need, kes tõesti on meie maal kannatada saanud? Noh, näiteks need tuhanded tööliste hulgest, kellele ei osata leivapala kindlustada... Meie tööpuuduse käes hingeldav intelligents, meie kehvad talumehed, kelle elupaiku müüakse haamri alt ja kes peavad oma pere ja väheste kraamiga linna rändama... veelgi suurema nälja ja puuduse lõugade vahele.»

«Ahaa, ahaa, ah-haa! Punane, tähendab! Punane oled, vennas!» kärkis major Oinas. «Ära sa mängi, poiss, see võib sulle kalliks maksma minna!»

«Umbes nii, et viitegi Tähtvere männikusse, nagu sa kord juba ähvardasid!» naeris luuletaja Arumaa jälle pilkavalt. «Noh, nüüd liialdad muidugi sina — punane ma muidugi ei ole, olen ainult üks nendest, kes pole veel päriselt pimedaks hallitanud. Aga see on muidugi kindel, et... pai su barettides sõbrad mulle juba ei teeks, kui nad kord minu üle otsustama peaksid.»

«L-loral! S-sinutaolisi me ei puuduta! S-sinutaolisi, kes te ise niikuinii varsti välja kärvate. Aga riigile ja rahvale

lahjulikkude sõnnikut me sind muidugi enam teha ei lasel!» deklareeris major Oinas.

«Ahhaa! Nüüd ütlen mina — ahha-ah!» rõkkas luuletaja Arumaa omakorda. «Välja ütlesid! Välja ütlesid!»

«Ütlesin! Jah, ütlesin... ja ütlen alati, aru saad!» vastas major Oinas, tabas sel korral serviti kämbлага plakkat ohjupotti ja paiskas selle ühes liha ning mulgi-kappastega kummuli põrandale.

Tiit Pärtels kuulas, kuulas, muutus äkki uniseks ja jäi magama. Kuid see ootamatu uni ei kestnud kaua, ta tõus juba varsti. Major Oinas seisis püsti, nägu vihast ja karjus nagu läbi suure ruupori:

«Mis... mis... mis sul on Sirgi kohta ütelda?! Mis... kindral ma? M-m-i-s?!»

«Ah mis mul teie Sirgi või Sirgu kohta ütelda on? Pean ennast küllalt targaks, et sa ise seda taipad ja... tuda labi näed. Demagoog! Kõik!»

«Kes? Sirk?»

«Sirk!»

«Ah... n-nii?! S-sinal Hoia ennast, poja, hoia ennast!»

«Mis seal hoida, see on ju ometi nõnda. Või võta näiteks kindral Larka, kes...»

Major Oinas kargas jälle püsti.

«Noh, Larka... kindral Larka? Mis... mis... mis on ütelda meie auväärse kindral Larka kohta?» rõõkis ta logu kõrist.

«Ah mis või? Pankrotimeister nagu sinagi. Ja võtame näiteks veel su kõige lähema sõbra kolonel Kubu...» kutsus luuletaja Arumaa õlgu.

«Jäta Kubu rahule! Jäta Kubu... kolonel Kubu... rahule, poiss!» pasundas major Oinas veelgi valjema häälega.

Mis nad seal teineteisele veel ette viskasid, seda Tiit Pärtels enam ei kuulnud: ta oli enda raskelt taarudes peeti ajanud, võttis varnast palitu ja hakkas seda vaikalt selga tõmbama. Varsti jõudis ta jälle tühjale tänavale ja sammus norgus peaga seda mööda edasi, süda ilka veel täis puurivat valu, nagu kunagi eduga harjunud mehel, keda on tabanud äkki mingi kohutav hoop.

Udutas endiselt tihedat kevadvihma ja sillutisekivid ilkisisid mustadena.

I O I M A S J A G U

MARSSIVAD MEHED

LOOM TAGANEB URGU

Sel varakevadel kippus Tiit Pärtelsi käes kõik hoopis-viltu minema: ta jalgealune aina kõikus, ta rändas rüüt rahutuna, tasakaalutuna, ebakindel kõiges, millega tal tegelda tuli. Juhtus nimelt see, mida pöinud temaga juhtunud enam hulgal ajal, — ta armus! Lootusetult, õgava kiindumusega, kogu hingejõuga.

Ta oli elanud silani nagu virk mesilane, kes laskub lillelillele, eelistamata eriliseit seda või tundes piinavat poolehoidu just nimelt tolle vastu; vahetordade katkemiid ei teinud talle seni mingit muret, sest harilikult ikka oli see ju tema ise, kes need katkestas. Nüüd aga oli kõik muutunud: temal, Tiit Pärtelsil, oli südant vaid ühe lüps ja just see üks oli heitnud ta kulul sellist lausa teotavat nalja! Kuigi ta teadis eksimatult, et ta praegune õig on asjatu, et see ei anna vististi kunagi reaalseid tulemusi, ei saanud ta siiski midagi parata, vaevles, kannatas, käis ringi hajameelse pilguga.

Juba sellest inetust, kurikuulsast ebaõnnestumisest peale, mil kohtu-uuri ja kavalpääsust ja tema haledat tõsekukkumist oli naernud kogu linn, tundis ta end nii ametuna, et tal polnud enam isu millekski. Igal hommi-

kul ärgates näis talle, nagu peaks nüüd-nüüd midagi selguma hakkama, varsti aga laskus ta meeleolule jälle nagu paksu tahmakorraga kaetud klaaskaas. Liikumatu ning valusana seisis ta mõte sõbra noorel naisel, lahkmata tema juurest isegi siis, kui ta kellegagi juttu ajas. Ta päevad olid kõledad, tühjad, hirmsasti tüütavad, — ta kartis neid päevi nagu kummitusi; ometi aga polnud ta öödkki paremad; ja ta kartis sestap oma öidki. Ja ikka piinas teda üks ning sama sümboolne unenäokilluke, mis muutis aeg-ajalt vaid oma detaile, iialgi mitte oma sisu. nad istusid kuskil surmtühjas kaevikus, tema ja paks Asmus, mängisid vaikides kaarte, ja tema vastane tappis võidurõõmutsedes isegi tema suured trumbid, kõik, kõik... Ja aina sagedamini ning sagedamini hakkas ta magades veel kord läbi elama möödunud sõjapäevi: ta pidi kas kellegi kallal täide viima surmaotsuse või valmistuti teda ennast vagunlaknast välja riputama, hoolimata sellest, et ta karjus ja ahastas, palus ning halastust kerjas.

Pikkamisi hakkas ta pelgama peaaegu kõiki oma vanu tuttavaid: kujutus, nagu irvitaksid need lakkamatult tema ebaõnnestumise üle, süvenes kindlaks veendumusseks. Ta kartis näida narrina, jah, ta pole ometi mingi kaltsakas, keda võidakse mõnitada, kelle kulul võidakse heita pilkavaid naljakesi...! Või teda vallutas paaniline hirm, mis muutis ta üleni higiseks: kas need seal ei näri jälle tema kallal, need seal, nood seal ja noodki seal...? Ja üle kõige veel sääranegi piinav tunne, nagu aimaksid kõik tema praegustki hingelist seisukorda: ta kiindumust proja Asmusesse, tema tibatillukeseks madaldunud enesetunnet selle kõva selgrooga ja leegitsevalt punase peaga kaunitari suhtes, tema rahutust ning tasakaalutust, tema poisikeselikke, fantastilisi unistusi, mida mööda ronides ta tegi luuleliselt naiivseid käike oma äravalitu kambrisse, koguni selle voodissegi...

Nõnda jäi ta päev-päevalt aina üksikumaks. Ta tõmbus tagasi absoluutselt kõikjalt. Ta veetis oma aja kangapuldil ees laenusoovijate veksleid korraldades või lamas voodis ja vahtis liikumatul pilgul end ümbritsevat seinu, lage, sinise täpeedi labaselt-ilusaid roosikesi. Ta oli üliõnnelik, kui ta jäi magama ja kui ta uni oli sügav

ning rahulik, — jumal olgu tänatud, see päev on jälle tihemaks kulunud, ilma et ta oleks olnud sunnitud seda eestvõttelt igavat kulumist kaasa elama. Et millegagi oma tubja nega täita, hakkas ta linna raamatukogust suuri polke krhinaalromaane vedama, kugistas neid alla kümnele knupa, luges mõningaid kahel või enamalgi korral, muustas kohe jälle ülipõneva sündmustika ja võis juba pooli päeva pärast otsast alata.

Nädalad möödusid ja ikka veel ei kogunenud talle vajalikku julgust kõrtsi minekuks, kohvikus istumiseks, seltskonnas liikumiseks või oma vanade sõpradega ühinemiseks. Ja kord õhtusöögi ajal, kui ta tabas endalt äkki kokproua Helgi uurivalt luurava pilgu, kaotas ta lõplikult su, kutsus perenaise oma tuppa ja ütles talle järsult ning otsustavalt, et juba järgmisest päevast peale tahtvat ta enda teistest eraldi.

Kolme raskemad olid tal siiski üle elada esimesed nädalad peale seda hullu kohvikulügu. Sel kurikuulsal õhtul huletaja Arumaa juurest koju jõudnud, kaotas ta enda ühest korda lõplikult, — langes kummuli voodipatjale ja hakkas nutma. Ta nuuksus nagu laps, oigas, hüüdis, ei suutnud end suurimategi pingutustega üles hoida. Pisarad aina voolasid, voolasid, voolasid, ja voolasid soolased pisarad, mis suhu sattudes meenutasid talle midagi kauget ja midagi ebamäärast. Ta ei unustanud üksikaks hetkeks, et see, mis ta praegu teeb, on lootetu, naeruväärne, alandav, aga ta ei saanud midagi parata, see pidi nagu nõnda minema. Ja tol korral see tuligi — täpne ja eksimatu teadmine, et ta on proua Asmusesse tõsiselt kiindunud, et teda on hüljatud tema äravalitu poolt, et ilma punapäise naiseta on kogu maailm tühine päevast peale tema jaoks tühi ning mõttetu, nii tühi ning nii mõttetu, nagu see võib olla vaid olukorral, mis on unnetult armunu meelest...

Siis istus ta kogu öö laua taga, kirjutas pikki ning nukutud kirju, kus ta pihtis oma tundeid nii siiralt ja otsekohekselt, nagu ta polnud seda teinud vist kauges koolipõlveski. Kuid sealsamas kiskus ta need kirjad kohe alla tükkideks, septses aina uusi, kiskus puruks needki.

Sel korral vaevas teda naiivselt-lapsik arvamus, et kui proua Eerika temalt ühe sellise tulisõnades paberile pan-

dud läkituse saab, muutub kõik hoopis teiseks. Need kirjad kujutasid nagu mingit sonimist: ta rääkis pikalt ja laialt oma lapsepõlvest; oma hilisematest noorusaastatest; oma raskest ja vaevalisest õppursõdurielust; oma langemisest aste-astmelt. Jah, ta ei salga seda, ta olevat kõlvatu inimene, paheline, ning liiderlik; ent rõõvroimareilegi leiduvat lunastust, — miks mitte siis ka temale, kes ta kahetseb praegu tõesti tõsisest südamest. Ta saadis ritta lauseid, mis tundusid talle juba järgmisel hetkel tuttavatena: paraku küll, kas ta polnud lugenud midagi säärast juba kuskil varemini? Ning korraga üllatas teda imelikult lainelisena läbi pea kulgev mälestus: peaaegu sama sõnade järjestusega ja samade võtetega olid talle kirjutanud ta endised armukesed, kes polnud küllaldaselt arukad esimesena vahekorda lõpetama!

Kuid hommikul, vaevalt tunniajalisest tukkumisest ärgates, muutus ta mõistlikumaks, hävitas veel viimsegi öövaikuses valmis sepitsetud läkituse ja katsus jälle endist viisi viha kiskuda. Ta loosis proua Asmuse aadressil taas teotusi ning mõnitusi ja ütles endale irvitades, et õieti pole selles naises ju midagi sellist, mille pärast maksaks end narriks teha. Ta katsus käega lüüa: noh, mis siis, — ebaõnnestumine? Ja et end täiesti rahustada, otsustas ta endamisi, et juba varsti sobitab ta uue valtskorra, muidugi, muidugi, tal ei tule meeldegi paastuma hakata! Kas ta ei võiks näitoks siiski veel kord õnne katsuda vana inctu Cerberuse, selle naiivse lolipea naise juures? Ta püüdis veel kord oma iseteadvust tagasi saada, unustades isegi tõsiasja, et blond proua Ollino oli oma noore austaja külul peaaegu samasugust nalja heitnud, nagu vana Asmuse punapea tegi seda tema külul. Ja hoogsat marsilugu vilistades astus ta veidi hiljem tänavale, sepitstes neid lapsikuid se pitsusi aina edasi ning vajus uuesti norgu piinava häbi käes, mis ärkas jälle äkki kogu oma visa jõuga.

Siis tulid päevad, kus ta tõesti ei teadnud, mida ette võtta, mida peale hakata. Ta käis põksuva südamega postkontoris telefonikapi ees edasi-tagasi, julgemata sinna sisse astuda; ta kirjutas jälle pikki kirju, hävitas need, kirjutas uusi, hävitas needki. Ta oli nii tasakaalutu, et ta ei teadnud kunagi, kuidas ta toimib niisugusel viisil.

... ja viimaks hakkas ta kahtlema igas asjus. Ühel õhtupoolikul, kui ta tahtis seansi alguseks minna, hilines ta ainult sel põhjusel, et ta pidi ikka mõne poolt teelt tagasi tulema, kuna talle näis, nagu ta oma laaukse lahti unustanud.

... selle pidevalt kestva armuahastuse (või ehk selle tõttu) hakkasid teda aprilli keskpaiku häirima veel nõrgemad peavalud. Need olid painavad, harilikult tasakaalutuse puudumisega kaasas käivad masendavad piinahood, mis kestsid vahel terveid päevi. Ja siis vaevas teda ikka sama mõte: sama kujutus: ta silmamunad oleksid nagu kinni pingituma hakanud, kogu ta keha näis viltu kiskuma. Ta vasak õlg hakkas paremast nagu hoopis kõrgemal tõusma. Ega olnud midagi nende vaevade vastu — need hakkasid need valuhood iseenesest, nõnda nagu need olid tekkinudki: ta virgus hommikul täiesti tervena.

... sellest konnast peletas teda eemale kõige enam kartus, et ta tuttavas perekonnas kokku puutuda kas kohtu-õnna Asmuse endaga või koguni proua Eerikaga. Ta teadis juba, milliste nägudega vaataksid teda säärase mõttega inimesed, kui nad nägid teda. Aga kas leidub siis üldse kedagi, kes on ta loost kuulnud? küsis ta endalt üheselt. Ja niisiis jäi ta pigem juba rahulikult koju, lootes voodis ja luges kriminaalromaane, kui et tunda oleks salahirmu: keegi tuleb, kas see pole ehk viimaks ta Asmus!

... kuidas ta ka ei katsunud säärast kokkupuudet vältida, leidis see siiski aset — ühe tubli kaasametniku ühenaapäevapidustusel, kuhu ta laskis end suurte pealekõnnistega meelitada (sest ta oli päris kindel, et kohtu-õnna pole veel jõudnud pangameeste ringkondadega kokku sobitada). Mis siis, ka halva asja juures tuleb ette võtta hea nägu, ja kui ta isiklikult juures on, klatšitakse kindlasti tublisti vähem! põhjendas ta ise oma pealeandlikkust. Ning kolme või nelja nädala kohta kord korda tõmbas ta tumeda õhtuülikonna selga, korras end peegli ees ja lahkus kodunt, et viibida jälle voodis, kes niikuinii enam ei uskunud, et ta oleks veel avalikus kohas näidata julgeb!

... see oli — muide — üle hulga aja üks töötusrikkamaid

päevi: ta meeleolu hakkas tasapisi uuesti paranema. Ta sammus läbi tänavate, pea kuklas, kaabu teisele korvale nihutatud... nagu vanasti. Ta libises osavalt kõndijate vahelt läbi, pörkas siin-seal kellegagi kokku, kergita vabandades kübarat, peatus vaateakende all. Ta kõrvu kohises meeldivalt kevadiste tänavate kära, ta oli nagu paar napsi joonud, mis hakkasid nüüd mõjuma. Ja ta jõudis pidumajja väga lõbusas meeleolus, ütles igale tervitatavale midagi naljakat, vaatas sügavasti silma elurõõmsatele naisliõpilastele ja surus suudlusi noorte abielunaiste käeselgadele, huuled veidi avali, nõnda nagu ta oli seda alati kõige mõjuvamaks pidanud.

Kuid see meeldivalt elevil hea meeleolu sai kesta vaid kümnekond minutit. Parajasid kui ta oli jutustamas nii väga lõbusat ja üsna süütu anekdoodikest, astus sisse salkkond hilinenud piduvõõraid. Ja esimene, kellega Tiit Pärtelsi pilk kokku juhtus, oli kriminaalasjade kohtu-uuriija Asmus. Ja mis peaaeg — paks mees polnud üksi, ei, ta käevangust hoidis kinni proua Erika, naeratav, heatujuline, nagu ta oli teda kohanud mõlemal puhul varemgi...

Tiit Pärtels seisis sel hetkel raadiokapi kõrval (tema pahemal ja paremal seisis teisi noori elumehi; daamad istusid sohval, kõrvuti nagu pääsukesed traadil), ja oli lausa õnn, et kõigi tähelepanu pöördus kohe tulijatele, kellelgi polnud mahti märgata tema segadust. Ta jättis nagu murdus keskelt pooleks; ta tundis kuumat verelaskust näkku tõusvat; ta katsus naeratada, kuid ta suunurkadele tekkis vaid kõver grimass.

Kohtu-uuriija Asmus ja proua Erika teretasid varem tulnuid kättpidi, lihav asjamees hakkas jälle laintavalt lobisema. Tiit Pärtelsile nais, nagu viivitaks kohtu-uuriija meelele ühe külalise juurest teise juurde minemisega, et anda talle aega enda kogumiseks. Ja ta oli talle selle eest mõttes tänulik. Siis seisis nad vastamisi, uudistades teineteist vaid põgusalt, ja kohtu-uuriija ütles:

«Noh... tere, vanapoiss! Vormis nagu alati, eks ole?»

«Tanan, ei või nuriseda,» vastas Tiit Pärtels ja naeratas kuidagi läbipaistmatult, ainult huultega.

Kohtu-uuriija Asmus ütles:

«Olen mitut puhku plaane teinud sind vaatama tulla

... ja nii pörgumoodi kaugel, et ei julge mitte teid ette võtta. Minu kehakaalu juures pole...

Tiit Pärtels tõstis rõõmsat üllatust teeseldes kulme, loomuliikult ning ütles:

«Noo-o? Kahju, kahju, et sa oma plaanitsemissi...

... lõpetanud, kõnelda oleks olnud... paljudest asjast. Murekas — sa ei tunne vist ikka veel Tartut ja...

... linnasusi: linnaossa, kus ma elan, saab minelt... kerge vaevaga. Võid sõita Maarjamõisa kliinikute...

... uude või jaama mineva omnibussiga. Noh, tule näiteks...

... oma päevade jooksul.»

«H, kui see nii lihtne on, siis... kind-las-til» hüüdis...

... kohtu-uuriija, jätkates teretamisringi.

... hiljem seisis Tiit Pärtels vastamisi naisega,...

... ta oli mõelnud viimase kuu jooksul peaaegu vahet-

... uatada. Ta nägi veidi kartlikku küsimust, mis heideti...

... neist helesinistest silmadest; vaevumärgatavat nae-

... tust, mis libises üle punapäise kaunitari huulte. Ta tegi...

... kummarduse, imestas ise oma välispidise rahu üle...

... muretas seda lühikest ning viisakat naeratust, mis...

... hõlmas kasvatatud seltskonnainimesel hambad paljaks...

... helikeks, et kaduda kohe sama kiiresti. Ja ta ütles,

... samal ajal põselihastes hädasohtlikku värinat, mis...

... ei püüa teise suunurga tõmbema:

«O armuline proua, tervist! Aga te muutute ju aina...

... avamaks, lubage tähendada! Ma ei ole teid kohanud...

... üldgi, hulgajal ajal... Kuidas elate, kui küsida tohin?»

«Tanan küsimast, hästi,» vastas proua Asmus ja tegi...

... vaevalt tajutava liigutuse, nagu eemale heites...

... kippuvat kangekaelset juuksesalgakest.

«Noh Tiit Pärtels, siludes sõrmeotstega tõmblevat...

... noka, küsis inimese toonil, kes liigub ise väga roh-

... kelt.

«Miks teid enam kuskil näha pole, armuline proua?»

«H, vaadake — ma olen ju üks neistsinatseist, kelle...

... muresandeks on maailmas vaid keeta, küpsetada ja...

... talle vaadata!» ütles proua Asmus lõbusalt.

«Tasus algas see, mis kujunes Tiit Pärtelsile nagu tule-

... pööraks. Ta pidi igal sammul teesklema, teesklema, aina...

... teesklema. Ta aias lakkamatult uudishimulikke pilke,

mis piilusid teda altkulmu, silmanurkadest, riivasid teda kõrvalt, suundusid talle kuklasse. Alles nüüd, tajudes iga närvikiukesega armastatud olendi lähedalviibimist, mõistis ta oma tunnete täit suurust, taipas oma kiindumuse hukutavat sügavust, haistis oma kire traagilist ulatust.

Ta vestles sõõgilauas kahe lõbusa naisnaabriga, paut need naermagi, ta enda pilk aga kippus ahastushiko püsivusega üle laua vaatama: «Kas sa oled pime, et sa mind ei märka, kas sa oled kurt, et sa mind ei kuule?» Ja et proua Eerikal ei paistnud tõesti tema jaoks ei silmi ega kõrvu olevat, tegi ta äkki otsuseks kõnelda temaga eemal, mesel võimalikul juhtumil... täieliku avameelsusega!

Kuna siin polnud koos karsklased, oli laual ka rohkeid viina, konjakit, mitut sorti maitsevaid, valguse käes silmitseda vaid likööre. Pahemale ning paremale naljatusi hoides jõi Tiit Pärtels aina uusi ning uusi klaasitäisi, kuni ta pea hakkas viimaks ringi käima. Kuid ta mõistus ei tume-
nenud siiski: mõte oli endiselt terav ning klaasselge, ta peas sündivad plaanid loogilised ning läbikaalutud. Ta ootas nüüd suure igatsusega tantsu algust, et tema lähemine proua Asmusele poleks liiga silmatorkav. Ja ta oli nagu kunagi õige kultuurinimene: ta süda valutas, ta välimus ei reetnud aga seda piinavat valu ainsagi peal-
asjaga, kui mitte arvestada ta näo kerget kahvatust.

Ta kutsus oma unistuskuninganna tantsima alles neljanda loo ajal, olles kolme esimesega vastava meeleolu loonud: «Noh, see mees kavatseb läbi keerutada vist kõik meie naiskaaslased!» Grammofoni havi-plaat tinistas parajasti inglise valssi. Pannud käe ümber naise pööratundis Tiit Pärtels äkki meeletut soovi otsustavalt ettepoole kummarduda, tugevasti-tugevasti suudelda. Ta ta mõtles jälle, et kõik ta hingehädad kaovad kindlasti alles siis, kui ta on selle soojakehalise naise oma armsakeseks teinud, tema tahte vägivaldselt maha murdnud, enda maksma pannud jõhkra hoolimatusega... oleks siis või vägivalla teel!

Korraga surus ta endas valitseva kohmetuse otsustavalt maha, püüdis näida nii rahulik kui vähegi võimalik ja ütles tasakesi:

«Proua Asmus... lubage endale ütelda... Ma olen oma tookordset tegu korduvalt kahetsenud. Jah, usku-»

... ma olen seda tõesti kahetsenud. Te karistasite mind selle eest... väga julmalt. Aga ometi palun ma teilt... palun südamest... võimaldage mulle üksainus minut! Oks-ai-nus koh-tu-mi-ne! Ma ei tülitaks teid üldse, ma tahaksin teile ainult tõendada, et te olete eksinud. Jah, jah, te olete eksinud, proua Eerikal! Ja vihkate mind asjata, ma pole kaugeltki see amoraalne tühijäänus, kelleks te mind peate. Ma... ma... olen väga... õnnetu. Ja selle... selle kõige... nimel... mõtelge järele... kas te ei saa tõepoolest ohverdada mulle kas või ainult poolt tunnikestki! Kas ei saa, proua Eerikal?»

Prõksas, teeseldes pealtvaatajate eksiteele viimiseks et ta mõistkonnainimese pealiskaudset naeratust. Ja alles mõne aja pärast kuulis ta endale vastu sosistavat:

«Ma... ei... tea...»

«Palun... palun... siiski!» pomises Tiit Pärtels.

Naine ütles jälle sosinal:

«Ma ei tea. Tõesti, ma ei tea, härra Pärtels!»

Ning Tiit Pärtels, suutes vaevu tagasi suruda kurku tõusvaid närvilisi luksatusi, mangus edasi:

«Arge tõugake mind eemale... Jumala pärast, lubage, et ma... teile seletan!»

Tekkis jälle hetkeline vaikus, kuni proua Asmus viimaks mõttlikult vastas.

«Tea... küll. Jah, kui ma just püüan...»

See oli sama hea kui järeleandmine; nad leppisid kokku ka koha ja aja suhtes: järgmisel päeval kella kolme ja nelja vahel ühes kõrvalises kohas asuvas kohvikukeses. Proua seda vaikis naine kangekaelselt, ei vastanud enam ühelegi esitatud küsimusele ja palus lõpuks end nüüd rahule jätta. Jah, jah, ta lihtsalt a-nu-vat sedal! Sest nii-kuinii on neist juba küllalt räägitud, talle aitavat sellest, tantsitagu härra Pärtels parem juba teisi kohalolevaid daame! Ta oli veidi erutatud, jäi endale kindlaks ja loobus kohe oma mehe lähedusse, laua juurde, kus mängiti brldži. Ja Tiit Pärtels, libisedes temast pisut hiljem vaikselt langotaktis mööda, kuulis teda ütlevat, et aeg olevat juba küllalt hiline, oleks vist kõige mõistlikum minema hakata.

Sellele perekonnapeole järgneva päeva jooksul katsid Tiit Pärtels veel kord kogu hingest lootat: ta kutse voeti siiski vastu, see tähendab, et naine on siiski viimaks armaks muutunud ja ümber otsustanud! Ta oli veendunud, et punapäine kaunitar teda enam ei peta; et nad kohtuvad tõesti määratud ajal ja määratud paigas; et nad sõnavad sealt kohe edasi — naiteks siia, Tiidu korterisse. Oli esmaspäev; ta tuba oli alles äsja kraamitud, ometi aga paistis talle üks kui teine asi korrast ära olevat, ja ta palus perenaist, et see siin kõik joonde seaks. Siis lahkis ta sooja vett tuua, hõõrus kaua ja hoolega kaenlaaluseid, lõhnatas neid odekolonniga, pesi jalgu, rõivatus nii korralikult, kui vähegi võimalik. Ta tilgutas veidi kölnivett voodissegi, et see kaotaks parajaks ajaks oma liiga terava higilõhna. Ja kogu päeva jooksul lahkunud talt jälle hetkekski kujutus, kuidas ta selle veidra naise täna kas nii või teisiti vallutab, olgu see vägivallaga, olgu siis oma võluva mehelikkusega.

Peale operatsioonitundide lõppu tuli tal veel veidi aega mõningaid pabereid korraldada, ja kuni ta seda tegemises temast kõik põletavast kärsitusest, piinavalt valust ootusest. Issand taevas, kui ta viimaks hilineb niivõrd õigeaks ajaks kohale ei jõua! Ta ruttas, higistas, eksiarvustes, algas laest otsast, ahastas nagu tasakaalutud poisike. Kui ta lõpuks ometi valmis sai, oli tal tunne, nagu oleks talt väga lähedalt mööda vuhisenud mingi suur õnnetus, mingi saatulik katastroofi. Ta läks peaaegu joostes läbi päikesepaisteliste tänavate, lükkas kohvikukse lahti ja muutus veelgi fahutumaks: tilluke ruum oli tühi, naist polnud veel kohal.

Kuid tal ei tarvitsenud närviseda kuigi kaua: proua Eerika tuli vaid paar minutit temast hiljem. Nad teretasid vaikselt; naine vaatas maha. Tiit Pärtels mõtles juba, miliste sõnadega võiks ta teha ettepaneku siit edasi sõita.

Nad istusid kiiresti hästi kaugele, et puhvetidaam ei saaks nende juttu pealt kuulata. Ja äkki ütles naine ilmse kärsitusega, mis tõi Tiit Pärtelsi hinge jälle armu-arga kahtlusest:

«Noh, alake juba. Mul pole kuigi kaua aega.»

«Vaadake, armuline proua... Ma... ma...»

«Ühesõnaga — te tahate, et ma teid magatama ha-

laksin?» küsis proua Asmus vihase otsekohesusega, et lõpetada teda lõpetada. Ja enne veel, kui Tiit Pärtels sellest ääretult jõhkrana tunduvast lausest toibus, ütles naine veelgi tigemalt: «Tean, tean, ärge muretsen, katsugegi oma ebainimlikkude kavade kaunistamiseks ilusaid sõnu keerutada. Aga, armas inimene, mulle, palun, kelleks te mind õieti peate — idiootiks või sellskondlikuks lõbutüdrukaks? Olgem asjalikud, Tiit Pärtels: mis ma sellega võidaksin? Ei saa ju öelda, et te olete Joonatanist saledam ning ilusam, aga ma ei pakub mulle kodu, teie ei paku mulle mitte kui ühtegi. Kahe või kolme aasta pärast... või veelgi varem... viskate te mu minema, nagu te olete arvatanud juba nii mõnegagi enne mind: «Ole hea, ära näita mulle enam oma nägu, ma olen sinust tüdinud. Tanant! Võite igatahes kindel olla, armas härra Pärtels, et sellisele liimipaberile lendamiseks olen ma juba valmis kaine mõistusega!»

Proua Eerika... Kui te ainult aimaksite, kui õnnetu ma praegu olen!» ütles Tiit Pärtels hädiselt.

Naine ütles, puuderdades end ükskõiksel ilmel:

«Mun, usun! Kuidas see võib siis teisiti ollagi, — seltsimees, kes ei suuda sooritada järjekordset vallutust, võidab häbi, milline teotus! Mingisugune kohtu-uurija! Naisenapakas ei lange teile kui võluvale elumehale, et «olge lahke, kutsuge auto ja... sõidame». Mõni... veel kord. Mina ei saa teid igatahes kuidagi vallutada.»

«Ma olen... ma olen... tõesti õnnetu...» pomises Tiit Pärtels.

Naine küsis kohe halvustavalt:

«Mispärast? Kas vahest seepärast, et te ei saanud õnnetuks teha?»

«Vaadake... ma lubaksin teile kõik... Jah, ma lubaksin teile kõik, mis te ainult nõuaksite...» ütles Tiit Pärtels.

«Soo! Nõnda me peaksime siis nüüd hinnastki rääkima!» ütles naine ja naeris akki heleda häälega.

Ja tellitud kohviklaasi kärmesti tuhjak joonud, tõusis ta, ulatas Tiit Pärtelsile kae ning ütles.

Vabandage, mul pole enam aega. Ma pean teile nimelt

üttelema, et Joonatan ootab mind kohe siin vastas, ütle tänava. Muidugi, ta ju ei nuriseks, kui ma tema hea sõbraga veidi kauem kurameeriksin, aga ma ei taha teda siiski oodata lasta. Elage hästi, härra Pärtels!»

«Joonatan? Kas ta siis teab?» küsis Tiit Pärtels kahvatades.

Ja naine naeris jälle ning ütles:

«Aga muidugi, mis teie siis arvate? Kas ma pidin nagu varas kodunt välja hiilima, lapsed ja mehe üksi jätma ja teiega siin... amelemist alustama? Pealegi, kus ma niikuinii juba ette teadsin, et Joonatan tahab samuti sellest idiootsest loost nüüd juba lõplikult vabaks saada!»

Ja ta kadus kohe kärmesti tippival sammul, jättes endast järele vaid nõrka kannikestelõhna, mis levis tüüderiletest.

Tiit Pärtelsile saabusid aga jälle piinarikkad päevad, ahastusküllased, vaevalised, tasakaalutud, tulvil rahtust, mis sõi nagu rooste.

Ta mõtles endamisi nii hommikul ärgates kui õhtul nagu hirmunult teki alla pugedes:

«Kõik... kõik on möödast... kõik on möödast!»

Sest ta teadis nüüd täiesti selgesti, et ta armastab seda jonnakat naist ilma ühegi lootuseta, ilma pisimagi väljavaateta õnnestumisele või kordaminekule. Jah, ta armastas teda meeletult, ta ei saanud sinna midagi parata!

I I N E P E A T O K K

«FASISM? MIS SEE ON, PALUN?»

Uhel kevadsuvisel pühapäeval, keskhommiku paiku, istus Tiit Pärtels käsipõsakil laua juures, luges järjekordset kriminaalromaanit ja mõtles oma elust. Ere pulkesepaiste säras üle linna. Ta oli eesriided alla lasknud. Tuba oli hämar ja kuum, seina taga vesteldi tasakel ja hetketi puhkev naer tegi ta närvlikuks, — noh, miks on nad ometi viimaks teineteist leidnud, see oinana loll doktor ja lambana rumal leskproua kübaraaristi! Et pääseda sellest peaaegu idüllilisena tunduvast monotoonsest vadinast, surus ta käed tugevasti kõrvadele, liigutas end, luges aeg-ajalt kuuldava mõminaga, et katta sellega hiliste armastajate hääli, mis teda nõnda vihasid.

Siis tõusis ta ja käis pisut aega risti-rästi mööda tuba, tougates tuhvlininaga teele sattuvaid esemeid — saapaharja, mis vedeles sohva kõrval, laua ette laotatud vaibakest, sokipaari, poriseid kingi, millele ta komistas kirjutuslaua otsa juures. Siin oli kõik ammugi korrast ära, laokil, paksu tolmu alla mattunud, tuhmunud. Ta elas viimaste nädalate jooksul väga metsikut elu, — oli naabritega

tülli läinud, keeras vaheukse lukku, laskis perenaist sisse vaid harva, üle mitme päeva. Alles mõni tund tagasi saatis ta siit ära oma juhusliku öökaaslase, rahaalnu baaridaamikese, kes oli enne minekutki temaga kallistuste hinna suhtes tuginud ja kaubelnud. Tüdruku edevad loh nad lehvisid veel kõikjal vana mööbli kohal; voodi ja sohva, kus nad olid pühapäevahommikus esed päikesevalguses oma lahkumiskallistusi kallistanud, olid alles korraldamata, pesulaua valge pealispind oli hooli matu räpasusega üle valatud seebivahu ja musta veega. Ebamäärane mulje mingist sügavast, suurest alandusest ei lakanud ikka veel teda piinamast, ehkki need küünih sed meeletused siin olid lõppenud juba ammu, mitu pikka tundi tagasi, — talle näis, nagu võiks ta ümbritsevat esemeid puudutades end millegagi määrida.

Ta polnud möödunud öhtust saadik ivakestki suhu saanud; nüüd tundis ta nälga ja avas kapi ukse, — ta oli ja veel öhtul hilja vürtsipoes käinud, sealt vorsti ja sinki toonud. Kuid samas tuli talle meelde, et ka sinna oli ulatanud ta juhusliku sõbratari kõike sorivad sõrmed. Ja ta muutus veelgi tigemaks ning istus tagasi laua juurde, et jätkata jälle oma põneva raamatu lugemist.

Sel hetkel tuli keegi läbi söögitoa, peatus ta ukse juures, kraapis jalgu ja koputas. Ta mõtles esmalt, et pole mingit mõtet avama minna. Kuid ta oli tänagi kõikuv ja ebajärjekindel, — tõusis ja keeras luku lahti.

Silmiplimestav valgusejuga tulvas talle näkku ja kusk seda valgusejuga seisis luuletaja Arumaa. Külaline raputas ta kätt ja hüüdis:

«Ahaa, oled kodus. Tore, tore! Saluut, saluut! nagu ütleks meie omaaegne pataljoniülema, see peast põrunud Oinas. Kas ma võin sisse astuda või pole aeg ehk jälle sobiv?»

«Astu, astu, ole hea,» ütles Tiit Pärtels loiuult.

Luuletaja Arumaa kiskus oma halli kummimantli seljast, pühkis kahe käega higi, vaatas uudishimulikult ringi. Ta silmad ei seletanud esimesel hetkel nähtavasti midagi, varsti aga harjus ta toas valitseva hämarusega, läks peopesi vastamisi hõõrades sohva juurde ja istus. Kuivalt tades taskuratiga kaela- ja kõrva-taguseid, ütles ta viimaks väsinult ähkides:

«Pärga pärast, mees, sa kükitad siin ju nagu öökull oma pesas! Tõmba ometi lõhna: su kamber on ju veel tulnen lampkast kui minu oma! Miks sa aknad tänase õnaga klüni hoiad?»

«Ma... ei ole terve,» ütles Tiit Pärtels ja kehitas patoloogiliselt olgu.

Aga luuletaja Arumaa oli juba tõusnud ja eesriidele tõmmanud. Ta lõi haagid sõrmenukkidega lahti. Tuli hakkas kohe tuppa puhuma ja paiskas kardinad peaga vastu lage. Otsekui läikiv möögatera välgatas läbi tühjuse ja tolmust sinakashalli ümbse ruumi. Ja luuletaja Arumaa läks tagasi oma kohale, hingas sügavalt ning ütles:

«Sa ei ole terve? Ime küll, et sa pole siin urus veel loplikult maha kärvanud! Miks sind enam kuskil näha ei ole?»

Tiit Pärtels ei vastanud. Ta seisis laua juures, toetas kätt raamatule, tundis juba sõbra tuleku üle tuska. Siis tõusis ta klubitooli, langetas õlad, surus küünarnukid tuuleli lugevasti küljekorjudele, ootas tüdinud ilmel, — ta polnud küll unine, ei, talle näis aga siiski järsku, nagu peaks ta pikali heitma ja silmad sulgema. Ta ütles peale lühikest vaikust, vaadates külalisest mööda aknal õitsvatele kaktustele:

«Ma ei tea... Ma olen väsinud... Kust sa... tuled?»

«Kodunt tulen, kust ma's mujalt...» vastas luuletaja Arumaa. Ja vedades pilku uudishimulikult kasimata toa tühjast nurgast teise, lisas ta kohe seletades: «Tulin sind välja kutsuma. Kas sa siis veel ei tea, et meie omaaegsed sõbrad ja seltsimehed lähevad täna rongkäigus Tamme staadionile...? Tarvis oleks neid vaatama minna.»

Tiit Pärtels küsis:

«Meie omaaegsed sõbrad ja seltsimehed? Kes need on?»

«Vabadussõjalased», selge, kes siis muud...! Või nagu rahvas neid lihtsuse mõttes nimetab — vapsid,» vastas luuletaja Arumaa. Ning silmitsedes nüüd vihaslanna hakkava tähelepanelikkusega põrandale visatud üksikud rõivastusesemeid, kõneles ta jälle üksikasjalisemalt: «Viimaste kuude jooksul on nad endid millekski uue tavalise partei taoliseks kuulutanud ja kipuvad üha energilisemalt avalikus elus kaasa rääkima, kutsu-

des inimesi üles iga sorti poliitiliste aktsioonide teostamisele. Oleks huvitav neist mõnesugust ülevaadet saada. Vana kenameest Oinast ei või ju sõnasõnaliselt uskuda, ta kipub harilikult ikka liialdama. Noh, sea end valuu ja lähme.»

Tiit Pärtels kaalutles. Sõber tüütas teda täna isegi oma vaikimisega; samuti aga mõjus temasse tülga üldine, ka toas valitsev korratud; ja elurõõmus sädelemine tänava raudkivisillutisel tegi ta ka omalt poolt veelgi närvlikumaks. Ta sulges jälle silmad, pööras pead ja venitas:

«Ei, ma ei viitsi.»

«Kuradi pärast, kes sa siis õieti oled, luba küsida — mees või pingviin!» hüüdis luuletaja Arumaa. «Ma ei saa sinust enam üldse aru, luba lahkesti. Vanasti, kui ma vahel siia sinu juurde suure häda ja vaevaga sisse pääsesin, oli mul alati tunne, nagu ei oskaks ma oma taldu küllalt puhtaks kraapida, — kõik aina säras ning hiilgas täna aga, näiteks, peaksin ma vist hulk aega otsima, et leida kohta, kuhu kõlbaks süljata. Noh, üles, üles, püksid jalga ja lähme! Aeg on juba üsna kaugel ja jalutamine ei tule sulle igatahes kahjuks.»

Kuid Tiit Pärtels naeratas vaid nukralt, lõi käega ja ütles jälle:

«Ei, tõesti... mul ei ole tahtmist.»

«Kurad võtaks!» ütles luuletaja Arumaa nüüd südame täiega. «Mis... sa... tujatsed... ah! Tugev ja terve nagu härg, aga molutab ja tusatseb nagu leeprahaige. Vaata, näe — siin ma seisan, ma olen sinuga võrreldes nagu äraaetud voorimehekronu, ometi aga annan ma sulle üsna mitugi silma ette. Jooksva on mu jalad kõveraks kiskunud, puusanärv piinab mind nagu vanakurat, sapipõie põletik närib mu kallal nagu issanda jumala suur karistus; mu korteriüür seisab juba mitmendat kuud tasumata ja majaperemees on mu ukse taga korduvalt lõgistama käinud... — Mida sa võiksid selle kõige kõrvale seada...? Mis sul õieti häda on? Jälle mõned ebaõnnestumised armuasjus? Pole midagi, kogu su ümbrus kihab peentest prostituutidest — pole ühel parajasti tahtnud sinuga amelda, on see teisel kindlasti... sa ilusa naoga... i-kutsar, nagu sa oled! Mehisel mehel peaks igatahes

... tema end tühiiste põhjusekeste pärast nõnda lõsata. Loo käega ja... vilista!»

Tiit Pärtels oli kindel, et see terava pilguga vanamees ei mõistnud sama palju kui ta ise, ja temas arkas hetkeks, et ta ei suutnud sopra õrritada. Ta ütles:

«Vaata, vennas, maailmas on mitmesuguseid inimesi, mul on peas oma nägu ja rinnus oma süda... Ja mina olen nii, et lasta end lõsakile mõne naise pärast, kes ei anna... või minna ta pärast hulluks...»

Ta ta end tema pärast koguni maha... noh, see pole midagi, kuigi häbiväärne. Sugutung, nagu sa oled ehk teadnud, on maailmas üks primaarsema tähtsusega olemine. Erosee ees oleme kõik vaid võimetud mängukirjand. Voi arvad sa teisiti, ah?»

«Loo!» ütles luuletaja Arumaa.

Kuid Tiit Pärtels, kes oli äsjaste sõnadega ainult nalatada tahtnud, surus järsku hambad risti ja ütles tigevalt:

«Joh, eks vaatame veel... eks näeme veel! Sinu eest pead sa varjata mul vist ei maksa, niikuinii oled sa oma juba liiga sügavale mu asjadesse pistnud. Vaata, ma olen oma isiklikku elu, see ei puutu kellessegi, ma ei taha, et mulle moraali loetakse. Kaitsku end, kes suudab! Ma pole mingi lahkusuline, kes austab ligimese omandit oma suure austusega kui enda oma... hahaha!»

«Loo!» kordas luuletaja Arumaa, kehtas õlgu ja lisas: «Et ku end, kes suudab! Ilus. Vana hea Asmus ju kaitsend, ja ma ei eksi, kui ma ütlen, et just tema'p see on, kes sinu su toredalt kiirrongilt kraavi tõukas, kust sa saad — nagu näha — mitte kuidagi välja ei saa! Tema on juba tema kaine aruga naine, jah! Või... kaitsku end, kes suudab? Miks sa Asmusle praegu viha kannad? Kas lepparast, et ta sinu eest vaikselt kõrvale ei tõmbunud oma naist ning oma laste ema sulle leplikult üle ei anna? Jah; sa oled käabus selle toreda inimese kõrvale, sinust oleks saanud niisuguse tembu tegijat, nagu on seda tema, kui ta kuulis, et sa oled tema naise oma peetmiseks ohvriks valinud? Kas sina oleksid usaldanud tema asemel Eerikat saata inimese juurde, kes oma hulluseks arenenud adonisemeleoludes on valmis kõigile? Kas sinul oleks jätkunud enesevalitsust vestelda

oma rivaaliga nagu oma kõige parema sõbraga? E-ehh... sina! Ja sa ähvardavat Asmust maha lasta? Noh, võid kindel olla, et sihukese tembu jaoks pole sinust meest, küll aga suudaks seda tema, kui ta näeks, et ta tõesti teisel kombel ennast ja oma kodu sinu metsmehet rünnakute vastu kaitsta ei suuda. Ja ma usun, et ta vabastaks maailma igatahes küllalt nimetamisväärselt rämpsust. Anna andeks, vanapoiss, aga ma olen tavallist ikka otsekohene ning avameelne.»

«Palun, palun...» ütles Tiit Pärtels ja katsus näida irooniisena.

Ja luuletaja Arumaa hüüdis oma äsjastest sõnadest lohasarti sattudes:

«Kurat sind võtaks... naeruväärset sugukukket! Sa on selles perekonnas su õige koht juba ammu kätte näidatud ja täiesti ühemõtteliselt kätte näidatud, — jala ometi trügimisel Mida sa sealt veel tahad?»

«Mida ma sealt veel tahan? Tahan seda, milleni ma pole seni kahjuks jõudnud — tahan punapealist Eerikat, näe, sinna viia...» vastas Tiit Pärtels jõhkvalt ja osutades peaga segiaetud voodi poole, mis näis tuba täitvas eredal päikesevalguses eriti inetuna, eriti tülkana.

«Idioot!» ütles luuletaja Arumaa kolmandat korda, krimpsutas nagu ja sülgas vihaselt. Ja et sõbra viimane lause tundus talle otse valuvalmistavalt ebadiskreetseks ning teotavana, katsus ta nüüd juttu mujale juhtida. Öötsutades end hajameelselt edasi-tagasi, rääkis ta jälle vapsidest: «Jumal on meie vanadele vendadele ka hõlma mata ilusa ilma andnud. Vihma pole karta, päikesepaist on ülearugi. Muuseas — kuidas sinuga on?»

«Minuga?» küsis Tiit Pärtels vastuseks. «Mis mõttes?»

Ning luuletaja Arumaa, vaadates sõpra äkki luurata kulmude alt, küsis juba hoopis teise tooniga:

«Major Oinas on sind arvatavasti samuti kiusanud käinud nagu mind ja teisi meie sõpru... Kas sa oled juba «Liidus»?»

Vaikus.

«Ei,» ütles Tiit Pärtels viimaks. «Mind... ei ole poliitika õieti kunagi huvitanud.»

«Nii?» venitas luuletaja Arumaa. Ja tähendas peaaegu hiljem: «Õieti peaksid sina kuuluma sinna... esimese

... sest sinutaolised on ju nõnda-öelda selle liiki loomamaterjal, voolimissavi Suurte Kavalate käes, need oma armeeks koondavad. Ma kuulsin muuseas, et Lõuna-Eesti olevat neid kokku sõitnud ligi tuhat meest. Noh, see on ju terve rida rügemente. Pole pole liialdus, siis peaks koonduma hakkama ka kõik need, kes fašismi ei salli ja temas veel Atiidegi demokraatiaraasude hukku naevad!»

«Võib olla, võib-olla,» ütles Tiit Pärtels.

«Noh, seda peaksid nad tegema, sest selleks on tõesti hea aeg,» noogutas luuletaja Arumaa. «Sattuda sellel päeval vastamisi säärase organiseeritud ja juba oma jõuga, see seaks meid väga raskesse olukorda. Al-jah... Ei tahaks uskuda, et pettumustele, saagile, näljastele majanduslikkudele raskustele, tasakaalutusele ja haigetele närvidel võib ehitada sellise massilikkumise. Aga pole parata, tuleb uskuda! Kas sa oled juba kuulnud, et vana Joosep Saks on enda kah suureks tegeuseks seadnud?»

«Ji. Ei, ma ei ole sellest kuulnud...»

«Jah, nõnda'ps see siiski on...»

Temataolisel mehel poleks ju, asja sinu loogikaga arutledes, selleks erilist vajadust — närvid on tal täitsa piisavalt, jõukust... pole ka just vähe...» naeratas Tiit Pärtels. «Sellega näib neil meestel olevat siiski ka midagi muud südamel... Ma mõtlen — midagi muud peale aine- ja kaalutluste ja nurjunud inimeste kätemaksu. Või kuulavad Joosep Saksa taolised kalad... oma senistelt kohtadelt veelgi kõrgemale? Utleme — Toomkool... näiteks kohtuministriks või mõnele muule kohale...»

Küllap, küllap. Üldiselt on aga praegu nõnda, et kahjuks pole keegi neid nagu kord ja kohus terase vaate alla võtnud ja nii mõnigi nende sihtidest-taotlustest on veel pisut segane. Aga noh, pole viga, küllap aeg annab juba varsti arutust,» arvas luuletaja Arumaa. Ning ta kordas jälle oma valvsat küsimust, mille ta oli esitanud alles hetk tagasi: «Nõnda et... sina ei ole veel nendega ühte ritta astunud?»

«Paistab, nagu ei suudaks sa seda mitte kuidagi usalda,» vastas Tiit Pärtels põgusalt naeratades.

Luuletaja Arumaa kehtas õlgu:

«Jah, kui sind põhjalikumalt tunda, siis on see muidugi raske. Aga ma ei näe ka põhjust, miks sa valetama peaksid...» ütles ta. Ja lisas jälle nagu vajaliku seletust andes, sest ta pealetikkuvaks muutuv pärimine näis Tiit Pärtelsit nüüd juba tõsiselt vihastama hakkavat: «Muidugi — sul on õigus: see ei puutu ju üldse minusse, mihuke si mai si parajasti taga ajad ja missuguse poliitilisi tõekspidamisi sa parajasti pooldad. Aga tõsiasi on see, et varsti läheb õhk kuumaks, ja siis on kõige ausam teada, kes on kes: kui ümberringi hakkab hõljuma kodusõja lõhna, pole kuigi tark oma lähemate naabrite ja tuttavate suhtes umbkotis istuda. Mina ise pean sulle puhta informatsiooni korras tähendama, et ma ei kalda neid autoriteete kummardavaid ja suurt juhti-füürit ot sivaids sõpru just eriti pooldama, ehkki ma ei salga, et praegune riigipiruka kallal nosimine ja ministriportfelli peamiselt varanduste kokkukandmise kaelakotina tarvitamine ei kõlba samuti... mitte kuradilegi. Nii et kui sinu veendumused peaksid aja jooksul vastupidisteks kujunema, siis, palun, ära hakka mulle oma aateid peale suruma, samuti nagu minagi katsun sellest sinu suhtes hoiduda. Me oleme mõlemad täiskasvanud inimesed, seega oleks vaidlus täiesti üleaarune. Teineteist maha kõmmutada või oksa puua võib ka viisaka valkuse saatel, ilma viljatu lärmita!»

Tiit Pärtels naeris lühidalt ja ütles viimaks, patsutades luuletaja Arumaa õlale:

«Noh, vana, jäta jutt — nõnda kaugele ei läheks vist ka siis mitte, kui me tõesti teine teise leeri kuuluk sime.»

«Kes teab, kes teab,» ütles luuletaja Arumaa. «Mina isiklikult arvan, et selles poleks midagi imestada — nad sid on juba ammu eeskuju andnud... olgu siis arvete õiendamise näol töolistegelastega, olgu siis pogrommide näol juutide kaupluste ja juutide endi kallal. Tarvitsel vaid kuskil esimene pauk õhku lasta... ja veri ilmub tänavakividele siin pühitsetud Maarjamaalgi.»

Valkus. Nad vaatasid teineteist ikka nagu usutledes ja Tiit Pärtels, kelle meeoleu kõikus jälle aina äärmuse äärmusse, muutus korraga nukraks. Ta pidi hetke

tapulema, et luuletaja Arumaa sõnad võivad tõepoolest tegelikult realsuseks muutuda. Ta vaatas oma vana sõpra' kõõrdi silmanurkadest, meenutas möödunud päevi, mil nad olid külge külje kõrval surmale laua suhu vaadanud, tuletas meelde ühiseid rõõme ja raskusi. Ei, pole kahtlust, tema, Tiit Pärtels, kuigi ta on ehk tõesti suur kaabakas (nagu temast miskiparast arvatakse!), ei tõstaks kunagi püssiotsa selle endale nii lähedaseks saanud inimese vastu! Ja sulgedes silmad ning tundes tuju jälle pikkamisi paranema hakkavat, ütles ta viimaks sõnahaaval:

«Noh, see oleks juba hullumeelsus. Milleks? Ma pole küll selle praegu nii palavalt päevakorras püsiva küsimuse üle põhjalikumalt järele mõelnud, aga ma ei usu ilmski, et keegi meist plaanitseks... verevalamist ja avalikku tänavavõitlust. Mida sellega peaks siis saavutama?»

«Mida? Oleneb vaatevinklist. Kui nemad seal ütlevad «õiglust», siis mina ja teised minutaolised ütleme — «võigivalda». Ja kui mina ja teised minutaolised ütleme «õiglust», siis ütlevad nemad — «võigivalda.»

Valkus. Ning luuletaja Arumaa, väärutades hajameelselt oma turrisjuukselist suurt pead, rääkis nüüd nagu eadumisi:

«Kunat neist meestest... selle nõndanimetatud «raffalikumise» paljudest ja paljudest tegelastest aru saab... Iks sa kujuta ainult ette — isegi vana tubli Asmus on eadale bareti pähe pannud. Ei tahtnud ma lihtsalt oma silmi uskuda! Tuli mulle vastu, ähkis ja puhkis nagu isekoltja, kaebas suure häälega, et ta olevat mingisugusele nõupidamisele hilinenud. «*Quo vadis, Joonatan?*» küsisin ma temalt ja tema muidugi naeris selle küsimuse nagu hea nalja üle. Aga kas iga teine meist ei peaks praegu oma sõbralt, oma seltsimehelt, oma lihaselt vennalt küsima: «*Quo vadis, Joonatan?*» Või me seisame tõesti ühel heal päeval teelahkmel: sina valitsed ja mina astugu seinale kõrde! Mina võtan kätte ja tulen relvaga oma kodanikuõigusi sinult tagasi nõudma ja sina astu seinale kõrde... Ligi kümme tuhat... meest... muidugi, kui see arv pole liialdatud! Ja need mehed on distsiplineeritud! Neid mehi on üles kihutatud, pimestatud, dresseeritud, tapma

õpetatud, jah, need mehed on ehk tõesti valmis kõike, mis pole neile tulus ning meele järgi, jalge alla tallama, puruks sõtkuma! Jumal paraku, jah, kas poleks siiski aeg peatuda ja endalt küsida: «*Quo vadis*, vennas, *quo vadis?*»»

Ta vaikis, silmitses pisut aega tähelepanelikult oma podagramuhkudes sõrmi, ürgitses hajameelselt küünit kallal. Ja jätkas jälle õlgu kehitades, kuna sõber näis talt nagu mingit lõppkokkuvõtet ootavat:

«Fašism? Mis see on, palun? Kas mitte üsna kummaline ja omapärane segu järgmistest ainetest: kuskil vajalikul salk meile peidetud kõrgeid ninamehi, neid, keda keegi mu sõpradest väga tabavalt Suurteks Kavalateks nimetas, ja kõigile nähtavalt materjal, mida need Suured Kavalad oma kõikumalöönnud jalgealuse ustavateks kindlustajateks kasutavad, — antud juhul vana, rahulikuks ja igavaks argipäevatööks kõlbmatu ning kõrvale surutud rinde mehe tasakaalutus, teoreetilise demokraatia sobimatu seda teostavate inimeste aplusega ja egoismiga, atavistlik-ajalooline traditsioon alluda kellelegi, kes sind käsutab ja sinu eest mõtleb, suurte masside lõplik vaesumine ja sellest vaesumisest väljapääsu otsivad umbsed lootused. Mis veel? Töötu intelligent. Pastorid, kes loodavad uue liikumise abil kirikut veel kord püsti upitada. Tuhanded vürtspoodnikud, kelle kasumid kuivavad kokkavõistluses jõukate suurkaubamajadega, suurkaupmehed, kes taotleavad veelgi suuremaid õigusi, töösturid, kellele paistavad töölised praegugi veel liiga nõudlikena! Määratu hulk väikekodanlasi, keda professioonide kaupa kolustumine ei lase tavalise parlamentarismi puhul kaasa rääkida ühise hulgana. Nõndaks, nõndaks! Üksikasjalisemal kaalutlemisel ja otsimisel leiaksime ehk veelgi ühte-teist. Jah, tõepoolest, õhus oleks nagu midagi liikumas, mis lõhnab kibeda püssirohusuitsu järele. Soo — sa tuleks siis minuga kaasa?»

«Jah,» vastas Tilit Pärtels, hakkas plikkamisi rõivastuma ja küsis siis järelemõtlikult: «Sa nimetad neid visat fašistideks ja pead nende otsesteks isadeks Mussolinist ja Hitlerit. Nad ise eitavad seda. Kummal poolel on õigus?»

«Luuletaja Arumaa vaatas aknast välja, imes paberosi,

nagu ripues ta kuivade huulte vahelt alla kuidagi jõuetult, nagu määratus väsimuses. Alles tükikese aja pärast pöördus ta end jälle toa poole ning vastas kindlalt:

«Muldugi on see fašism. Pole oluline, kas iga baretkandja seda teab või ei tea, aga fašism see on ja fašism see ka jääb.»

KOMPANIID TANAVAL

Tiit Pärtels ja luuletaja Arumaa said minema umbes poole tunni pärast, ja et rongkäigu alguseni polnud enam kuigi palju aega, pidid nad ruttama. Nad läksid kärmesti käies, paiguti koguni jooksusammul. Tiit Pärtels mõtles, et kui sõpra uskuda, siis peaks proua Eerika praegu üksi kodus olema... Muidugi — tal polnud sellest mõttest mingit kasu — ta teadis seda isegi see tuli talle vaid pähe. Ta oli jätnud juba ammu asjatud lootused, oma mõttetuse tõttu üleliigsed püüdmised. Ta lihtsalt armastas — sügavalt, kogu aeg selgesti teades, et tal pole ühtki väljavaadet oma armastatule lähemale pääsemiseks.

Ent sellele teadmiselegi vaatamata ei suutnud ta loobuda unistamisest: ta läheks nüüd proua Asmusele külla, see ootaks teda, sest vahepeal on siiski mitmesuguseid meeleolumuutusi toimunud; nad istuvad, hoiavad teineteist kätest; nad... nad... anduksid teineteisele nii ihuliselt kui ka hingeliselt... Ja endine elumees hakkas jälle käima norguspäi, käed taskus, hovi tundmata millegi

oma kul vaid oma lapsikute ning veretute kujutluste vastu.

Nad läksid Kastani tänavat mööda üles, pääsesid edasi vaid suuri vaevu, pidid viimaks sootuks sõiduteele tõmbuma, sest rahvahulk trotuaaril muutus iga hetkega aina tihedamaks. Nad ei lausunud kogu aeg sõnagi. Et kärmesti edasi pääseda, käisid nad teineteise kannul, — Tiit Pärtels sammus ees, luuletaja Arumaa, hoolimata isegi oma valutavatest labajalgadest, püsis ustavalt ta kannul. Ja kui nad viimaks peale umbes kümneminutilise tõttamist Riia tänavale jõudsid, kuulsid nad juba linna poolt tulevaid marsiheliseid: trumm mürtsus sumedalt, suur bass uratas nagu ähkides, teisedki pillid surusid oma vaskseid hääliitsusi üle majade ja läbi hoovide.

Ilm oli vahepeal tuuliseks muutunud ja taevasse kogunes halle rüngaspilvi; kuid vihma polnud kõigi tundemärkide järgi siiski karta. Pööninguakendest välja pistetud lipud plagisesid kuuldavalt. Ja ümberringi vadistati rõõm-ale, ilmselt pooldavate häältega: «Selge! Selge! Peab ju meiti kord senistele sigatsemistele lõpp tulema!» «Jah, näete, rahvas näitab riigikogu härradele, et on hakatud juba nende näppudele vaatama!» «Me peame olema nagu üks keha ja üks hing — miks meid killustatakse...?» Poliitikast ning riiklikkudest küsimustest näisid täna kõnelevat isegi noorukesed tüdrukud, hoides kinni oma kavaleride käevangudest ja krõbistades ajaviiteks maitsvaid vähikompekte. Ja luuletaja Arumaa, tõmbudes aina vingemaks muutuva tuule pärast hästi sügavale kummimantli krae varju, mõtles äkki endamisi, et millest küll see ootamatu aktiivsus, just nagu oleks kogu linnatäis rahvast järsku oma suurt kutsumust tundnud: «Ka mina pean käed külge panema, ka mina pean neile, kes peavad endid kutsutuks ning seatuiks, tõtt näkku ütlima...!»

Nad asetsid esmalt ajalehekioski nurga juurde, tundsid end aga siin üpris ebamugavalt ja tõmbusid tagasi trotuaarile, et viita aega edasi-tagasi käimisega. Luuletaja, keda huvitas kõige enam valitsevate massimeeleolude iseloom, vaatas terasel pilgul ringi. Oli vastuvaidamatult selge, et ootajaskonna enamiku moodustasid rongkäiklastega ühemõttelised kodanikud — nende perekonnaliikmed, sugulased ja head sõbrad, kes ei kuulunud

veel organisatsiooni ridadesse (olgu siis ea, ettevaatlikkuse või oma pikaldase iseloomu tõttu) ja olid tulnud nüüd tasapisi maad kuulama. Siin oli inimesi kõigist seltskonnakihtidest: tätsas oma kangetel jalgadel ringi hallipäine professor Aleksejev, hooples suure suuga paknahakaupmees Kukerpalu, apitas kätt fašistlikuks tervituseks käsitöölise välimusega nooruk, kandis baretti erarõivais tegevväehvitser, poetas pooldava sõna sekka rippuvate vuntsidega kingseppmeister, kes asus ühes oma viletsa töötoakesega Tiit Pärtelsi all keldrikorral ja kelle teenistuse oli väikeseks närinud pealetungiv importkaup Bata suurkäitisest ning omamaistestki vabrikutest. «Mäline nõiasõna see pidi küll olema, mis kõiki neid erinevatesse kihtidesse kuuluvaid, erinevate elukutsetega ja erinevat edu saavutanud kodanikke äkki ühendada suutis?» küsis luuletaja Arumaa mõtlikult pead väärutades. «*Quo vadis, quo vadis... quo vadis, vennas?*» pomises ta kuuldavalt. Ja ta tegi diagnoosi, nõnda nagu see talle paistis õige olevat: «Rahulolematus! See, mis kõiki neid inimesi ühendab, on sügav rahulolematus oma elu ning olemisega ja selle rahulolematusega kõrvuti kõndiv ablas saagiha!»

Mürtsuvad muusikahelid jõudsid aina lähemale; nüüd oli rongkäigu pea juba «Liivimaa» hotelli kohal; paistis midagi süsimusta, mis liikus kärmesti edasi kahe kireva, kõnniteid palistava pealtvaatajate-lindi vahel. Vaskpillid peegeldasid pilvede vahelt paistvat päikest ja eemalt paistis, nagu oleks seal keegi helekollast mõõka välgutanud, — sõjakalt, suure süüdlusega. «Tümm, tümm, tümm, tümm!» materdas trumm tuulehoogudest laineliseks surutud õhku. «Trahh, trahh, trahh, trahh!» löid marssivate meeste rasked saapad halle tänavakive. Ja lipud lehvisid väljakutsuvalt-ähvardavalt: «Ahah, kas näete, me tuleme, — üks, kaks... üks, kaks... üks, kaks... Ja katsugu keegi meid takis-tada... üks, kaks... üks, kaks... üks, kaks!»

Ootajad muutusid äkki ärevaks. Hakati tunglema, sumiseti, käidi kärmesti edasi-tagasi. Ja kaks verinoort poeselli tervitasid tõstetud kätega kolme sama verinoort õmblejaõpilast, kes vastasid küll veidi nagu kõheldes, ehk keegi näeb viimaks ja naerab nende üle...!

Tiit Pärtelsil ja luuletaja Arumaa õnnestus saada koht tuttava vürtspoodniku trepil. Nüüd oli kogu tänav nende ees nagu peopesal. Nad süütasid närviõõsades pabermäki ja vaatasid üksisilmi samas suunas, kuhu vaatasid ka teisedki. Rongkäigu esimene ots ühes orkestriga lähenes kiiresti, oli juba Pauluse kiriku kohal. Sõjakalt segamini löödud õhk virutas vastu kõrvu; veel natuke maadl veel veidi! veel ivakel soo, siin nad olidki, nüüd võidi neid juba tähelepanelikumalt silmitseda, neid vahvaid õigusenõudlejaid, kes olid teadlikud oma jõust ja võimevusest. Ning luuletaja Arumaa, vana eruohvitser, tõmbas silmad mõtlikult kinni, tundes hetk aega loomuliku mõnu mõõduvate kolonnide täpsuse ning korralduse, mida ta pidi tahtmatult imetlema.

Kuid see marssiva meestehulga kaasakiskuv võlu kaotas tema jaoks juba varsti oma nakatava veetluse. «*Quo vadis, quo vadis, quo vadis, vennad?*» kordas ta ikka mõtte — veidi kurvalt, veidi romantiliselt. Ta skeptiline mõistus hakkas jälle piiluma asjade südamesse, sündmuste nähtamatutesse telgitagustesse. Ta nägi rohkesti tuttavaid nägusid; ta teadis enamikust neist nii üht kui teist; ta pidi äkki mõtlema, et needsamad mehed — vähe-malt paljud neist, — kes on praegu arvatavasti vaimustatud oma sõdurlikust esinemisest, ootasid kolmteist aastat tagasi pikisilmi sõja lõppu. Kas pole see siiski painajalilik ja lummitav mälestus, millest nad pole suutnud veel midagi vabaneda, mis on neid jälginud läbi päevade ja ööde, mälestus, mille mõjul nad nüüd astuvad, mille mõjul nad nüüd vaatavad, mille mõjul nad ehk — võib-olla — mõtlevadki! Mälestus kasarmudistsipliinist, käsule allistumisest, pikkamisi närve hävitavatest pingutustest Poola mägedes, Vene lagendikkudel, Ida-Preisimaa metsades, Riia-eelsetel väljadel, Krasnaja Gorka kindluse kahurite tule all, Narva-eelsetes kaevikutes, Pihkva tulelinnil loetles ta jälle mõttes neid paiku, kuhu sõja või kodusõja keeris oli tema ja nii mõnegi neist sillutist trampivatest meestest kord paisanud. See mälestus magas allani, või rõhus vaid pikkamisi ja juhuslikult; nad ei pannud ehk tähelegi, kuidas see kohutavalt suur, kõigest üle kasvav mälestus neid mõjustas. Siis hakkas siin ning seal sündima ärevaid asju, nii Itaalias kui ka Saksamaal,

ja keegi apelleeris hea mängija osavusega otse sell-
mälestuse poole; ja nad koondusid nagu kõigi rahuloh-
matute tuumikuks, hakkasid jälle marssima, — vanad
lahinguloomad, kes märkasid äkki, et nad olid aastate
jooksul nii mõneski asjas maha jäänud, nii mõneltki
kohalt taganema pidanud, nii mõneski ettevõttes nurju-
mist kannatanud: hüva, võidelgem nüüd endigi eest!
Ning äkki meenus luuletaja Arumaa hoopis juhustlik-
kudena paistvaid ajalehesõnumeid siit ja sealt — sellest
ja selles riigis on vanad rindemehed alustanud mars-
pealinna, esitavad nii- ja niisuguseid nõudmisi, kujun-
davad endist fašistlikke rakukesi, mida juhivad kas avan-
türistid või kaineid ja asjalikult kaalutlevad demagoogid.

Vürtspoodnik Tiit Pärtelsi selja taga ütles:

«Ahah, härrad ja isandad — vaadake nüüd, vaadake! Ja
tundke hirmu! Ja värisegi! Ja katsuge meist veel mööda
minna! Igasugune valskus ja väikese venna nõõrimine
peab kaduma! Peremees majja, peremees majja! Mis see
tähendab — suured härrad lõikavad vahelt vähemalt
kakskümmend viis protsenti ja rohkem, meie aga... hea
kui saame poole nii palju! Jah! Ja nemad sõidavad tõlla
ja priiskavad läbi rahvalt kokkuriisutud miljoneid, need
aga, kes on oma verd valanud, ei ole sagedasti korralikult
püksegi kintsude katmiseks! Nagu muudiski asjades
hävitatakse enaalgatust. Pole ju kuigi kaua aega tagasi
kui siia minu külje alla asutati eksporttapamajade kaun-
lus. Kes on seal eesotsas, kes? Puha poliitikategeliskid,
puha enakonnamehed. Jah! Müügu, kuradid, liha üksi, aga
ärge äritsegu igasuguse muu kraamiga — kiludega, sprin-
tidega, juustuga. Ei noh, meil on palju asju liimist lah-
hürrad, jah, ja hoopis rohkesti asju on väga sandistlik-
väga sandistlik Pe-re-meis majja, las see paneb kotta
kindlal käel jälle maksmat!» Ning kuna talle paistis, et
pole enam tarvis eksimist karta, võttis ta taskust mu-
bareti ja tõmbas selle, ise nagu väljakutsuvalt ringi vah-
tides, oma paljale lagipeale.

«Ahaa...» venitas luuletaja Arumaa ja naeris tüh-
matult. Ning jälgides ikka silmadega möödamarssivaid
rühmi ja kompaniisid, esitas ta iroonilise küsimuse
«Vabandage väga, härra, minu arusaadavat un-
himu, — missugusel frondil te võitlesite?»

kuskil palivatati lõbusalt naerma.

«Kodusel frondil, kodusel frondil!» hüüdis sama hääl
pilkavalt.

Sõjakas vürtspoodnik kogus end aga jälle varsti ja
olles

«Mina? N-noh... segate vett, jah! Kui ma seda praegu
teit endalt järele päriksin, saksakenel! Mis te... kelgite!
Mina kuul heitke niipalju nalja nagu soovite, kogu meie
rahva ettevõtet teotama ärge aga tikkuge, jah, ärge aga
lakkuge!»

Ning nihutades end paar korda sõjakalt sila-sinna, tõu-
tas ta mõlemad sõbrad trepilt maha, viipas käega kelle-
legi samuti musta baretti kandvale tšillukesele isandale ja
hüüdis:

«Härr Fräimann... palun, astuge ometi lähemale!
Palun, palun, tulge siia, siit näeb paremini, härr Fräi-
mann!»

Tiit Pärtels ja luuletaja Arumaa peatusid natuke maad
kaugemal, peaaegu viadukti kohal. Rongkäik aina jätkus,
jätkus. Näis, nagu ei tahakski tal lõppu tulla. Salk mars-
sals salga järel, — eeskujulikult korrastatud üksused, iga-
ühel oma pealikutekaader. Ja luuletaja Arumaa märkas
igal sammul sama nähtust, mille esinemist vaatajaskon-
nas ta oli alles äsja analüüsinud: kaubamajaomanik kõn-
nits kõrvuti oma kojamehega, majaperemees oma üürnik-
kudega, vaene kingsepp jõuka saapavabrikandiga, kunst-
nik sildivärvijaga, noor arst kliniku uksehoidjaga, töötud
mehed agulist värvimütsides üliõpilastega. Oli rohkesti
osavõtjaid tagamaaküladestki: kerekad pärisperemehed,
asunikud, soosaunikud, mõisasüdamete moonakad ühes
oma uute isandatega, vanade erukolonelidega. Kas see on
toluline ime usutamatu üksmeele näol või tavaline massi-
pühhoos, välja kasvanud mitmesugustest üksteisele hoo-
pis risti vastukäivatest kõrvalteguritest — petlikkudest
lootustest ja lubadustest, ummikusse sattunud inimeste
ahastusest, poliitilisest pimedusest, suurtest eeskujudest,
magiahnusest, võimuihast, maal valitsevast üldisest krii-
stolukorrast? Ja luuletaja Arumaa, ikka väga mõtlik, tegi
ettepaneku rongkäigust osavõtjate kannul staadionile
kaasa minna, et kuulata kõnesidki, mida seal pidi pee-
tama.

«Tõepoolest... neid on nagu rohutirtse,» ütles Tiit Pärtels, ja ta hääle omapärane kumin andis tunnistust ta hinges lõkkele löönud sisemisest vaimustusest. «Noh, sa oled täna ennustamistujus: milleni see liikumine võib viimaks areneda?»

Luuletaja Arumaa kehtas õlgu. Ta ütles alles veidike aja pärast:

«Milleni see liikumine võib viimaks areneda? Ma ei tea. Üks asi on aga siiski selge: nad peavad ruttama, need osavad üleskihutajad. Säärane heterogeenne mass, kuhu teda õigel ajal tegevusse ei rakendata, laguneb varsti iseseenesest, kuna seda moodustavate üksikrühmituste huvid on ju põhiliselt üksteisele risti vastupidised. Nõnda palju neist meestest siin. Mis aga puutub senistesse tegelastesse, — ma vist ei eksi, kui ma arvan, et seda rohket kompaniide arvu vaadates hakkab nii mõnigi neist juba täna purje tasapisi samas suunas seadma. Et «tuuleke, tuuleke, palun sind, tõuka aga, tõuka aga tagant mind!»»

Tiit Pärtels naeris. Ilma et ta ise oleks seda õieti maa ganudki, oli ta meeleolu hoopis paremaks muutunud. Orkestrihelid tegid sammu kergeks ja kärmeks; tal oli tunne, nagu peaks ta kõnniteelt lahkuma ja samuti rittasuma... Ta nägi rohkesti vanu tuttavaid mööda marssivat: seal oli Joosep Saks, endine kapten; sealt läks ähki des paks erulipnik Asmus; major Oinas käis jälle ühe suurema allüksuse ees ja kujutles vist endamisi, et see on tema sõjaaegne pataljon, julm ja kõigeiks valmis löögüksus, kes järgneb talle jälle ustavana. Seal oli leitnant Mumps, eraelus tõsine ja sõbralik mees; seal oli ka leitnant Kooses, kes on oma solidsetele aastatele vaatamata ikka lõbusaks ja rõõmsaks vembumehiks jäänud; pagau võtaks, kas nad on tõesti välja toonud suurte vurrudega Leivategijagi, selle kunagise timuka ja praeguse valla vahimehe? Ja veel oli seal määratu hulk nägusid, keda ta oli kindlasti kuskil näinud, ehkki ta ei mäletanud enam, kus nimelt, sest ta oli ju viibinud mitmel frondil ja mitmetes kaevikutes. Ning korraga mõtles ta uljalt, ülemee likult: «Ei, mis siis, see on alles elu, see on elu nagu kunagi vanasti: astud, astud, lööd laulu ega hooli midagi homsest päevast, — tulgu, mis peab tulema, ja saagu, mis

peab saama!» Ja seda kõike mõeldes või tundes polnud Tiit Pärtelsile äkki üldsegi tähtis, mida need mehed nõuavad ja mille poole nad sellise sõjakusega püüavad: pead, — nad marssisid!

Sõbrad pöördusid Raudtee tänavale, pidasid rongkäik lasega sammu, jõudsid staadionile ja surusid end läbi rühma seisva rahvahulga. Rööbiti mustava jooksurajaga juba üles seatud osa kohale jõudnud kompaniidest; need tuli aga järjest juurde; kõlasid käsklused, järsud uling karmid, nagu kunagi heas armees. Paraadi üldjuht, pik k sõjaaegne ohvitser, tegi korraldusi, allüksuste ülemad tervitasid teda tõstetud kätega: see kõik oli nagu detailideni läbimõeldud ilus sõjamäng. Ometi aga võis selle pealtnäha silmale väga meeldiva mängu taga aimata üht ähvardavat tõsidust. Ja luuletaja Arumaa väärtas ohmandat korda oma harjasjuukselist suurt pead, süütas ühe paberossi ning ütles:

«Kurat võtaks...! Et neid nii palju on, vaat seda ei leandnud ma siiski uskuda.»

«Jah, ära ütle midagi! See on tõesti suurepäranel!» hüüdis Tiit Pärtels vaimustusega.

«Suurepäranel? Ahah, ahah, leiad juba, tähendab!» kehtas luuletaja Arumaa halvustavalt õlgu.

Nõnda vesteldes tegid nad tiiru ümber võistlusväljaku ja peatusid otse ülesseatud kompaniide selja taga. Ümber ümgi kõlas jälle vaimustatud lauseid, avalikke ähvardusi kõlge senise vastu, paljutöötavaid naerumõiratusi, kõigile kuuluvat sosistamist, mis püüdis paeluda pealtvaatajate tähelepanu oma teeseldud salapäratsemisega. Mehed vahtisid edevalt siia-sinna, heitsid nalja möödalutavate naiste kulul, liikusid paigast teise kukelikult kangete jalgadega: olge head, imetlege, kui soovitel! Siis lekkis erutatud siia-sinna-sagimine ja karjuti käsklusi kohtadele kogunemiseks, — kõrgemad juhld olid saabu nud ja tahtsid asuda paraadi vastuvõtmisele.

Luuletaja Arumaa, kõõritades aeg-ajalt silmanurkadest oma aina enam hoogu sattuvat kaaslast, jälgis kõike tähelepanelikult ega lasknud midagi kaotsi minna. See oli jälle, nagu ikka sellistel pidulikkudel esinemistel: kõrgemate tegelaste rühm jalutas üksuste eest mööda, kõige suurem auaste tervitas, mehed vastasid rabistava

haukumisega — tratatata-tatatahh! Orkestrid mängisid päevakohaseid marsiviise; kõik edenes nagu kord ning kohus, ühegi viperuseta, otsekui õlitatult. Ja kui staar oma ringkäigu oli lõpetanud, hüüdis üldjuht: «Vabalt!» Ja kompaniide juhid hüüdsid samuti: «Vabalt!» Ja riitmade ning jagude pealikud kordasid viimastena: «Vabalt! Va-balt!» Siis ronis keegi suurejooneliselt kuklasse heidetud peaga isand kõnekantslisse, — «Vabadussõja laste Liidu» abiesimees. Olles lasknud lühikese vaikimise oma kavatsustavate sõnade vastu küllaldasel määral huvi tekkida, hakkas ta rääkima esmalt pikkamisi ja resigneerunult, paisutas aga kord-korralt hoogu, kuni ülesseatud valjuhääldajad otse mõirgasid tema sõjakatest väljendustest: vägevatest hüüdlausestest, üldsisulistest üleskutsetest.

Luuletaja Arumaa kuulas teraselt, võttis viimastaskust tüki kortsunud paberit ning nūri pliiatslõpu. Ta märkis üles pika rea võitluspõhimõtteid, mida oraator pidas vajalikuks püstitada: «Me peame olema orgaanilised tervik!» «Me ei tohi killustuda klassivõitluse põhimõtetelt!» «Sotsialism kui säärase tuleb halastamatu karmusega Eesti elust välja juurida!» «Kadugu korruptsioon ja eakondlik lehmakauplemine, me nõuame ausat ning kindla käega presidenti, kes meid enda järele võtab ja edasi viib!» «Marksism — see on mädapaise: maha marksism!» «Parteidesse organiseerumine — see on sama suur mädapaise: maha parteid!» «Olgem üks keha ja üks hing ning teotsegem leplikult üksteise kõrval — vabrikant, kes palka maksab, tööline, kes toodab, põllumees, kes oma pärisomandit künnab, ja sulane, kes teda selle juure aitab!» Nõnda jah — ta kõneleb neile kõigile korraga. Ja pistes paberilehe nende kõiki rahuldada lubavate loosungitega tagasi taskusse, ohkas ta sügavalt ja ütles Tiit Pärtelsile:

«Hulgume veidi. See on rumal ja läbipaistev jama, nagu on seda ajanud enne seda kuldsuud veel paljud teised, veelgi suuremad kuldsuud. Pealegi hakkab siin seltses külm.»

Nad tegid tiiru ümber laululava, kuulasid valjuhääldajate mõirgamist ja juhuslikkude kõndijate omavahelisi

vestlust. Päike oli juba ammu paksudesse pilvedesse mattunud, tuul tundus vingena, ilus päev töötas siiski lüppeda vihmaga. Rahvast jäi juba märgatavalt vähenema, ent endiselt rivikorras seisvad kompaniid reageerisid kõnelejale seda suurema hooga. Kuuldus küll ka üksikuid arvustavaid hääli, mis kadusid aga jäljetult üldisse rahvahumeeleolu. Ning sellest kõigest aina enam tüdines ühes luuletaja jälle vähese vaikimise järel:

«Ma sa arvad, kui me... hoopiski minekut teeksim?»

Aga Tiit Pärtels mõtles kohe, et tal pole õieti kuhugi minna, kus oleks parem ning mõnusam. Ta ütles, vaadates üle sõbra õla pilvisesse kaugusesse:

«Ma viidaksin siin siiski veel pisut aega.»

Ja ta hakkas norgus peaga tulnud teed tagasi minema, sõna lausumata, jättes luuletaja Arumaa sinna, kuhu ta oli seisma jäänud.

Langes esimesi peeni vihmapiisaraid, mis löid jooksuraja sileda liiva täis tihedaid tähnikesi.

MATEMAATIKAÕPETAJA PALJASTAB EN

Tiit Pärtels oli üks viimastest platsilt lahkujatest. Ta oli siin ringi hulkunud üle kahe tunni. Nüüd lõdises ta viired tuule käes ja hoidis käsi mantlitaskutes. Kogu ta keha oli nii roidunud ja väsinud, et ta oleks meelsasti murule istunud ja puhunud. Ta hambad tagi sid hoogude kaupa vastamisi. Ja ta hulkus, hulkus, hulkus — sihitult ning millegi vastu huvi tundmata, kuni rongkäiklased, kogunedes tagasi oma kompaniidesse, hakkasid viimaks valmistuma väljakult lahkumiseks.

Kauasest seismisest tüdinud mehed käisid nüüd korraldust, kõverates ridades, muusikataktist kinni pidamata. See määratu inimhulk, mis oli Tiitu alles hiljuti vaimustusse ajanud, tekitas selle korraldamatuse tõttu ta hingel nüüd kerget lailust. Ta vaatas neid, muutus ühegi põhjuseta tighedaks, kaldus ironiseerima: «Maailmapäästjad! Uue ajastu loojad! Raf-fa-lii-gutajad!» Ja ta mõtlemata, et küllap vanal Arumaal näib siiski õigus olevat — vaesed juhid peavad kindlasti ruttama, et selle heterogeense massi abil üldse midagi saavutada: mis siis, kui majaperemehed hakkavad vahepeal üüre kõrgendama,

ulaved palgalisa nõudma, peremehed tööpäeva pikendama, töölised streikima, vürtspoodnikud kõige vajaliku-
moletoodainete hindu tõstma! — Ta ei unustanud sealjuures helkekski, et need mõlgutused ei kuulu otseselt temale endale; et ta summeerib järeldusteks vaid sõbra väited. Ta meeleolu aga polnud kõlblik millekski muuks peale halvustava tigheduse. Ja tõstes õlad kõrgele ning kimpunult kibestunud huuli, nagu oleks ta üsna ootamatult millegi väga lapsikule ja väga rumalale komis-
tanud, lahkus ta kohe staadionilt, mis oli jälle rahulik, tühj, kirev vaid tasase kahinaga mööda maad edasi libi-
nevatest kompvekipaberitest...

Tiit Pärtels oli parajasti Kastani tänavale käändumas, kui ta kõrvale ilmus äkki jändrik mehekogu, kes hakkas temaga usinalt ühtlast sammu pidama. Ta mõtles endamisi, et arvatavasti on see keegi tema tuttavatest, oli aga nii loid, et ei viitsinud vaatamiseks peadki käämata. Ja ta oli endaga ühes sammuva inimese juba hoopis unustanud, kui see äkki ta vehkivast käest kinni võttis, seda raputas ning pealetükkiva sõbralikkusega ütles:

«No... tere, tere kah, armas naaber! Mõtlen, et hakkan sulle kojumineku-paarimeheks, teie aga ei tee minust üldse välja. Jumal, jah, miks te küll alati nii murelik olete? Lähete mööda tänavat, ei vaata pahemale ega paremale! Mingu kas või maailm teie selja taga hukka! Hahhaa! Ei, kuulge, olge hoolikam: nõnda te võite veel mõne naise veomasina all õnnetut surma leida... hahhaa!»

Tiit Pärtels ei pööranud ikka veel pead, — see oli nii järele tüütav matemaatikaõpetaja härra Soontak, tema ekspansionäri! Vaevalt oli selle kummalist vastikust arutava inimese hääl ta teadvusse ulatunud, kui talle oli valgukiirusel silmade ette tõusnud piinlik mälestus: lähimärg naine poekvil seisva vaheukse kõrval. Ja kuna see piinlik mälestus paiskas talle tänagi südamesse hingistava häbitunde, küsis ta korraga jõhkralt, vaadates endiselt otse oma jalgade ette:

«Mis teil vaja on?»

Matemaatikaõpetaja naeris, lõi endale patsatades vastu kintsu ja hüüdis:

«Noh, näete isegi — on see siis kellegi pühapäevatuju, hahhaa! Aga noh, pole viga, armas naaber. Teie ja

mina, me pole ometi mingisugused võhivõõrad, kes teineteist ei tunne, me elame ju kõrvuti juba... mitmendat aastat! Me oleme ühes söönud, ühes joonud, ühel toolil istunud ja... ühes voodis maganudki! Hahahaha! Ärge vaadake midagi niisuguse ilmega, nagu oleksin ma kõige suurem loramokk maailmas, kes muud ei teegi, kui aina valetab ja liialdab. Sest, ärge pange pahaks, ma kasutasin varem just seda sängi, mis seisab praegu teie toas ja mille peal te olete paradiisivaravast taevariiki näidanud nii mitmelegi eevatütrele, h-hahahaha! Uhesõnaga — nüüd ma tahtsingi ütelda — ärge minu eest oma tõelist meeleolu varjata katsugegi. On see teil parajasti halb — olgu Kahju, et ma ei pea kunagi suuremat lugu anekdootidest, ai-ai-ai... tõesti kahjul! Sest nüüd pole mul meeles mitte ainustki säärast, millega ma saaksin teid naerma panna. Muuseas — kas te olete juba kuulnud lugu koerast ja sinepist, mille olevat kord rääkinud ameerika ajakirjanikule vana kavalpea Tšitšerin? Olete? Kahju! Aga lugu hilrest ja viinamarjast? Samuti? Kahju, kahju! Ja lugu flöödipuhujast, kontrabassimängijast ja viiulimehest? Teate? Kahju, kahju, kahju! Aga Movša juhtumised — kuidas ta Rebeka jalgratta ära viis, kuidas ta ühes Rebekaga suurtalus karjamajanduse praktikal oli... kuidas ta isalt täismehe-ikka jõudmisel viiskümmend krooni sai ja selle vanaemaga pooleks jagas... ha-hahaa? Kahju juba kuulnud? Noh, hästi. Ütelge mulle siis, palun, mis vahe on noore ilusa naise ja türgi pipra vahel? Mis?... Ka seda olete te juba kuulnud? Kahju, kahju, kahju, kahju! Noh, pardon, armas naaber, säärasel korral ma ei saa teid tõesti mitte millegagi avitada!»

Tiit Pärtels värises vihast. Ta ütles nüüd vaevu huult avades:

«Saate!»

«Tõesti? Kas arvate?» hüüdis matemaatikaõpetaja ja tegi näo, nagu oleks ta kuulnud üllatavalt suure uudise. «Millega?»

«Ning peatudes järsku, käsi kramplikult ähvardavalt ümber kepikonksu surutud, ütles Tiit Pärtels pikkamisi, kuid kindlalt:

«Sellega, et... palun — laske jalga! Ärge tüüdake mind!»

Ja olles täiesti kindel, et suure jutuga naaber, kelle vestluskus ajus näis jälle mingi plaan valmivat, jääb temast nüüd maha, hakkas ta kohe kärmesti edasi minema.

Kuid tema suureks üllatuseks ei teinud matemaatikaõpetaja ta solvavatest sõnadest väljagi. Nad sammusid jälle kõrvuti, riivates teineteist aeg-ajalt küünarnukkidega; härra Soontak katsus koguni naabri astumistakti tabada. Tuul puhus neile otse vastu ja nad kohendasid peaaegu ühekorraga mantlihõlmu, kõõritades teineteist ühel ajal silmanurkadest. Ning matemaatikaõpetaja algas jälle, pöörates oma külma ussipilgu natukeseks ajaks valkjashallidele paetahvlitele, mida mööda nad sammusid:

«Te olete oma naljadega tõepoolest imelik inimene. Ma mõllesin, et jumal teab missuguse ettepaneku ta mulle muud teeb, tema aga... teeb näo, nagu oleks tal kavatsus mind haavata, minu suhtes toores ja kasvatamatu olla. Noh, vabandage... hahahaha! Teie — ja toores? Teie — ja kasvatamatu? Teie — ja teotamine, solvamine? Ma ütlesin teile alles minut tagasi, et ma tunnen teid päris hästi... Jajah, härra Pärtels: ma tunnen teid tõepoolest väga hästi! Et te minust praegu vabaneda soovite, see võib ju õige olla, et te mulle aga tõsisest südamest selliseid lauseid ütleksite, seda ei usu ma teps mitte. Jah, vabandage väga: ma ei usu sedal viisu, härra Pärtels, ei usu, ei usu, ei usu, ei usu! Sest aus peaks küll teie asemel siin hoopis teistsugune mees seisma, hoopis teistsugune natuur, jah! Aga hea, olgu, mis me siin ikka vaidleme. Mis ka ei oleks, aga oma head naabrit ja tublit kaaspansionäri ma tema hingehädas maha ei jäta. Ei jäta, härra Pärtels, ei jäta, ei jäta, ei jäta, ei jäta! Nagu ma just praegu nägin, ei jätku mul väimukust parandada teie meeleolu huvitavate anekdootide abil, ergo — katsugem seda teha... seltskondliku vestlusega. Muide — teie ise olete vist sellisele asjale väga osav, kas pole nõnda? Niisiis — alakem. Kõigepealt, härra Pärtels, — kuidas meeldisid teile need tänased marssijad? Must barett pole ju kuigi mehine peakate, aga viga viga pole tal samuti. Igatahes — täitsa praktiline ja hea: kui tahad oma meelsust kõigile näidata — kanna

peas, kui tahad, et seda meelsust ei märgata — pista taskusse. Ja kas te nägite, kui ilusasti nad jalga löid, puha muusika järgi, nagu mööda nõõri: pasunad puhuvad muudkui tõrta-tõrta-tõrta-tõõt! ja mehed astuvad muudkui rapsat-rapsat-rapsat-raat! Jah. Minulgi oli seal paar tuffavat, teil vist — ma usun — samuti. No et... kuidas teile see tänane nali meeldis, armas naaber?»

«To-re!» ütles Tiit Pärtels läbi hammaste.

«Noh, näete, siis me oleme täiesti ühel arvamiselt» hüüdis matemaatikaõpetaja. «Minule meeldis see samuti! Ju-ma-lik! Vai-mus-tav! Igal salgal oma Suur Juhininas, muudkui vinna aga kätt ja karju hosianna. Kindral kõige ees! Siis kolonell! Siis majorid! Siis kaptenid ja leitnandid! Siis veltveebliid ja siis isandad vanemad ja nooremad allohvitserid! Niisugune järjekord seal vist ja oli, — kas te panite ehk paremini tähele? Ja kõik need ülemused istuvad loomulikult esimesest viimaseni rea meeste turjal: «Jaan, hõi, pa-rem po-o-o-ll!» «Jaan, he-va-sak po-o-o-oll!» Hahahaha! Aga armas härra naaber me oleme oma huvitava vestlusega nii hoogu sattunud, et oleksime peaaegu kodust mööda kihutanud. Kas pole nali, heheheel!»

Tiit Pärtels ei lausunud midagi, astus vaid edasi.

«Vabandage, vabandage — te lähete vist all-linnale» hüüdis matemaatikaõpetaja. «Noh, siis on meil jälle paaris üks tee: mina mõtlesin kah kuni raekojani jalutada ja sealt tagasi... Siis me võime ju veel ivake seltsis kõnelda, eks ole?»

«Ei, me ei või seda kahjuks, ma lähen siiski koju,» ütles Tiit Pärtels, kärmesti pöördudes.

Ja ta hakkas tulnud teed tagasi sammuma, kuigi ta oli kavatsenud tõesti söögimajja või kohvikusse minna.

Ent ta eksis selgi korral: matemaatikaõpetaja oli täiesti otsustavat visadust, matemaatikaõpetaja jäi endile tema kannule. Jah, tal olevat mõieti täiesti ükskõik, kas teha nii või teha teisiti. Ta naeris, rääkis ühesuguse lakkamatu hooga mõttetuid tühisusi: «Ei, pagan võlaka, kas sel noorel daamil, kes läheb nende ees, pole tõepoolest oivalised puusad...? Ja kas sellel — jah, jah, just sellel — ei paista kübara alt toredad juuksed? Ja loo

... — oo, vaadake, vaadake — kui pehmed sõstrasilmad, et alati hahahaha!»

Ta hülil oli ärritav, väga kõrge, kuidagi vaeva valmistav, niis vägivaldselt kõrvadesse ronivat, meenutas lõplasuurt linukat, kes venib mööda kehapinda. Ja kui Tiit Pärtels sügavast meeleheitest vaevatuna maja parandukse suure hooga lahti tõukas ning oma tuppa tultas, lihtsus see vastikult veider mees enda vägivaldselt temaga ühes sisse, naeris laia suuga ning ütles:

«Laevane aeg, armas kallis härra Pärtels...! Pikk ja lühel öhtu seisab ees, — miks te ennast nüüd nii tagasihoidlikuks teete! Ajagem ivake sõbralikku juttu, siis pole tarvis igavust tunda meil kummalgi. Kui te lubate, ma loolaksin... siia. Lubate ju, eks ole? Lubate, jah?»

Tiit Pärtels viskus sohvale, ei vastanud ikka midagi, kaunas näo seinale poole. Ta mõtles, et katsub nüüd kohe unuda. — Samas aga tundis ta teist enda kõrvale tulevat ja oma nurgelise külje vastu ta puusa toetavat. Ta kargas kohe istukile, vahtis matemaatikaõpetajale meeleolu pilguga otsa ja küsis karjudes:

«Kuulge... teie... ütelge vähemalt, mis te... minust... tahate?»

«Sst... sst... ärge siis nii valjusti!» keelas matemaatikaõpetaja nüüd hoopis vaiksema ja hoopis madalama häälega, aetas sõrme kartlikult huultele ja piilus — koomiliselt hirmu teeseldes — vaheukse poole. «Ei, ei, ei, ei, pole vaja, kallis naaber! Näete, ma kohkusin peaaegu ohimiks. Hahahaha! Me võime ju vestelda hoopis vaiksemalt, kas pole? Et mis ma teist tahan? Vaadake, härra Pärtels, te tabate tõesti õigele naelapeale, kui te arvate, et mul on teiega rääkida ka hoopis tõsisemaid jutte. On, on, milleks ma seda salgangi. On! Ja nimelt...»

Nurgeline mees kummardus järsku üsna vastu Tiit Pärtelsi õlga, vaatas teda klaasiste silmadega ja vaikis. Oli kuidagi jube; kuskil sügaval-sügaval hakkas tekkima midagi paanilise hirmu täolist. Lapsik kavatsus kohe sohvalt püsti hüpata ja jooksmata pista läbis välgukiirul ajusid, kustus aga sama ruttu ja andis nüüd aset kergele undishimutundele. Ning muutudes hulluna näiva matemaatikaõpetaja vastu pikkamisi nagu veidi sõbralikumaks, kordas Tiit Pärtels loiult.

«Nojah... mis te minust tahate?»

«Vaadake...» ütles härra Soontak viimaks ja pöördus jälle, nagu oma tõelist ilmet varjata tahtes, temast kõrvale. «Ma rääkisin teile kord ühest halli mantliga naisest Noorest naisest... hallis mantlis. Kas mäletate?»

«Mäletan. Ja edasilt»

«Kas teil on ehk seegi veel meeles, et ma tegin selle naise suhtes teile teatava ettepaneku. Mis te arvate, kas te võtate nüüd minu kihlveo vastu?»

«Kihlveo?» kordas Tiit Pärtels. Samas aga meenus talle kogu jutuaamine, millele matemaatikaõpetaja praegu sihtis. Ja ta ütles pahuralt pead raputades: «Ei võta.»

Matemaatikaõpetaja hääl muutus hädiseks ning alandlikuks. Ta küsis:

«Aga miks, palun väga? Miks?»

«Lihtsalt... niisama. Mul pole lusti teie õhutusel iga sorti narrusi toime panna,» ütles Tiit Pärtels.

«Kuidas nii — minu õhutusel?» hüüdis matemaatikaõpetaja ja heitis käed nagu suures imestuses pea kohale. «Mis te nüüd kõnelete, härra Pärtels! See olite ju ometi teie ise, kes mulle oma ajal uhkustades kiitles, et seegi naine langeks teile rüppe nagu valmis vili... kui te ainult tahaksite? Nüüd järsku olen aga mina süüdlane, ma õhutavat teid! Oh ei, härra Pärtels, ei, ei, see pole hoopiski nõnda, ma ei mõtlegi teid õhutada! Mind huvitab ainult küsimus, kas te võtate mu kihlveo vastu või ei võta. Tingimastest ma juba rääkisin teile: kihlveo sumrus sada krooni, ja mina seisan, näete, seal. Noh, kas lepime?»

«Ei,» ütles Tiit Pärtels tüdinult.

«Ahaa! Teiste sõnadega: te kardate?» küsis matemaatikaõpetaja õrritades.

«Kardan? Võib-olla, härra Soontak, võib-olla,» ütles Tiit Pärtels, lamades ikka seljaga külalise poole.

Matemaatikaõpetaja väärutas pead.

«Jah, näete nüüd...» ütles ta. «Ma ei saa teist tõesti aru, tehke, mis tahate. Kihlveosumma on soliidne, muud tingimused on samuti korralikud, väljavaated võidule on teil lihtsalt taevalikud. Ja o-m-e-t-i te keeldute. Keeldute! Ei, ma ei saa teist aru. Ahaa — ma ehk... hakkam juba

latpunn,» hüüdis ta äkki ja lõi endale peopesaga laksata. «Võidu laupa. «Muidugi, muidugi, muidugi, käes, käes, käes! Lollpea, jumala eest, miks ma kohe sellele ei tulnud!» Matemaatikaõpetaja andis endale uue laksaka peopesaga vastu otsaesist. «Togu! Ma olen tõesti päris tavaline loju! Asi on väga lihtne — teie ei viitsi. Jah, jah, te mitte ei karda, vaid ei viitsi...! Raha oleks teil taskus nagu kahinal, tüdruk oleks teil voodis nagu... nagu madinal... kui te vaid viitsiksite. Kas on nõnda, härra Pärtels? Te ei karda põrmugi, et teile võidaks järsku keelduda, oh ei, seda te ei karda, te olete ainult pisut väsinud ja teil pole selleks parajat viitsimist! On nii, härra Pärtels, eks ole? *Aquila non captat muscas** — eks ole?»

«Olgu või nõnda, jätke mind ainult rahule!» ütles Tiit Pärtels viimaks peaaegu paludes.

Samal hetkel tõmbus ta tahtmatult tagasi: matemaatikaõpetaja vaatas talle nüüd otsa vaevalt paari vaksa kauguselt. Tema silmad olid hõõguvad ning kurjad ja meenutasid oma tardumusega jälle ussisilmi. Näis, nagu võiks neist pisut klaasistunud silmadest iga hetk esile tulla mingi painajalik jõud, vastik, raskelt rõhuv, läigistav jõud, — vihkamine, mis ei andesta ilalgi ega midagi. Ja kui Tiit Pärtels ei saanud ikka veel oma pilku rahvaveerel istuvalt nurgeliselt meheit lahti rebida, tundes endas jälle paanilise hirmu samm-sammulist kasvamist, tõusis matemaatikaõpetaja äkki püsti, tõmbas endale tooli, ajas jalad suure kolinaga harali põrandale ja ütles:

«Teate, armas elumees, armas Tartu Adonis, don Juan ja Casanova, nagu teie sõbrad-sabarakud teid meelitades hüüavad: te olete kõige suurem valetaja ja kõige viletsam kelkija, keda ma olen kunagi näinud. Te praalite palju, aga suudate väga vähe. Liiga vähe, kui arvestada teie välimust ja teie võimalusi. Te kujutlete endale ainult jumal teab milliseid suuri asju, ilma et te märkaksitegi, et võrgutatav — see olete teie ise. Hahaha! Teie ise, teie ise, jah! Ainult et te olete selle mõistmiseks liiga loll ja kujutate seetõttu isegi vastupidist. Ja mis siis muud,

* Kotkas ei püüa kärbsed (lad. k.).

kui joodate šampust ja söödate kaaviari... neile, keda te võrgutada kavatsete ja kes õieti teid ennast võrgutavad... ja kes võiksid teie enda jaoks veel söödavat-joodavat kaasa tuua... Hahaha! Ja kui te mõne neist salalibudest viimaks kätte saate, siis olete te endale ääre tult uhke, nagu kukk, kes soperab pärast teatavat toi mingut tiibu ja laulab üle kogu küla. Nüüd aga... ma... ma... tapan teid nagu koeraraipe... te... te... sigal!»

Ja mingi ootamatu, ülikiire liigutusega, mida Tiit Pärtels sellelt kohmakalt mehelt ei oodanud, virutas matemaatikaõpetaja tooli ümber, hüppas sammu ettepoole ja tahtis enda vastas istujal kõrist kinni haarata.

«Siga... siga... si-gal!» pomises ta ise vahetpidamata ja ta pikad, kobavaid katsesarvi meenutavad käed rabsid meeletu jõuga, tabamata aga sihti.

Tiit Pärtels rabeles, viskles siia-sinna, lõi pimesi rusikatega, katsus hullumeelsest mõõda libiseda ja põrandale hüpata. Äkki tajus ta iga närvikiukesega, et ta võitleb praegu oma elu eest, et teda ründav mees ei tunne ühtki halastust, — jah, see on tema viimne heitlus, ta peab suremal Talle meenus, et ta oli ennist vaheukse lukku keeranud, seega ei saada teda avitamagi tulla. Kuid ometi ei tärzanud talle korrakski mõttesse kisendama hakata või kedagi hüüda. Ja ta virutas, virutas, virutas kogu jõust, koondades oma löövatesse rusikatesse ni endas määratseva paanilise hirmu kui taas lõkkele lõõva elutahte, kuni ta viimaks tundis, et vastase jõud hakkab raugema — pikkamisi, kuid siiski märgatavalt.

Kui matemaatikaõpetaja teda enam tagasi hoida ei suutnud, kargas Tiit Pärtels suure hooga sohvalt, põgenes teisele poole lauda ja löötsutas vilistava kurguga. Suute end jälle veidi koguda, küsis ta katkendlikult, vahtides üksisilmi endale vastu põrmitsevat meest, kelle ninasõõrmed olid praegugi veel avali ning ümmargused äsjastest pingutustest:

«Kuradi pärast... mis teile pähe tuleb! Segaseks olete läinud, nagu näha!»

«Ütelge... ütelge mulle... te peate mulle ütlema... et te ei saa teda mitte ilalgi... maailmas...! ka kui te tahaksitegi! Andke mulle... ausõna... ausõna... et te

ainult klillesite!» pomises matemaatikaõpetaja altkulmu tõttades. Ja kui Tiit Pärtels talle endiselt mittemidagi talpava pilguga otsa vahtis, lisas ta järsku nuuksatades: «Ta... on minu... tulevane... naine... Ma... lähnen hulluks, kui ma ette kujutan, et... see teil... õnnestuks.»

Vaukus.

Kulus enne tükike aega, kuni Tiit Pärtels suutis viimaks pomiseda:

«Muldugi... ma annan teile oma ausõna, et ma ainult klillesin. Jah, ma tegin ainult nalja, uskuge mind! Ja ma olen enam kui kindel, et... mitte keegi peale teie ei saaks teda. Härra Soontak, pagan võtaks, jätke nüüd...! Mil-leks?»

Kuid nurgeline mees konutas endiselt raskesti kühmu vajunult, pisarad põskedel, ja vaatas teda suurte, meelelud vihkamisest punaste silmadega, mille laud aeg-ajalt lomblesid.

Tuulehood löid vastu aknaid; kõrvaltoas hakkas keegi leelutades laulma, — arvatavasti leskproua Helk, kes oli ammu koju jõudnud.

Matemaatikaõpetaja tõusis viimaks, naeratas kõveralt ja pöördus vaheukse poole.

Tiit Pärtels avas talle, sammudes kohe seejärel tagasi sohva juurde, et sellele pikali viskuda. Ta hakkas üksisilmi lakke vahtima ja mõtles kaua ning asjalikult äsjaast sündmusest.

TAISSUITSETATUD KATUSEKAMBER

Tiit Pärtels vahetas hiljutises rabeluses rebenenud särki. Kokkupõrge matemaatikaõpetajaga oli mõjunud temasse väga rusuvalt; ta tundis äkki kerget peapööritust, kujutledes kiivust, mis tõukab inimese kas või kuni roimani.

Korraga kuulis ta koridorist hoolimatult põrandat trampivaid samme ja keegi helistas energiliselt. Olles tükike aega endamisi kaalutlenud, kas avada või mitte, läks ta viimaks ukse juurde ning keeras luku lahti. Esimesel hetkel näis, nagu seisaks ta vastamisi võhivõõraste inimestega, siis aga hakkas meeste näos talle midagi selguma. Jah, nüüd ta tundis juba neid mõlemaid: omaaegsed õppursõdurid, tema vanad seltsimehed!

Tiit Pärtels naeratas tahtmatult, astus kõrvale ja las kis külalised sisse. Juba pealiskaudne pilk ütles talle, et need kaks on kas õpetajateks kuskil maa-algkoolis, näiljapalga eest töötajateks mõnes büroos või väikeste kirjutajateks mõne provintsilinnakese ametiasutises. Neil olid seljas kulunud ülikonnad, nad ise olid samuti kuidagi lüütnud, kaetud nagu aastate jooksul kogunenud tolmu

korraga, kõhnad ja kahvatud, kuid siiski väga energilised ning liikuvad. Ja Oskar Siim, see pikemakasvuline, kellelgi kõrvuti oli Tiit Pärtels võidelnud oma võitlusi kogu elu jooksul, raputas kaua ning hoogsalt endale vastu ulatatud kätt ja hüüdis lärmakalt:

«Ahaa, sõber, siin sa mul pesitsedki...! Mõtlesime Antsuga, et saab mis saab, aga sinu otsime siiski üles. Iga midagi, sul on vist hästi läinud — tore tuba ja puha. Mis sa siin siis teed ja toimetad, vanapoiss?»

«Ei midagi, niisama,» vastas Tiit Pärtels ja lükkas porandal vedelevad sokid vargsi sohva varju. Ebamääraselt käega osutades lisas ta: «Istuge, olge head. Kellelt te minu aadressi saite?»

Ants Kaselaid, hoopis väiksem ja hoopis laiem külaline, kelle kitsas nägu oli täis suuri soolatüükaid, vistrikke ja vinne, seletas kangesti venitades, just nagu oleks tal kahju lahkuda igast lausutavast sõnast:

«Kapten Saksalt. Tema... teadis. Meie... tegime... talle... ettepaneku korraldada... siin Tartus... viilke... koosistumine, millest võtaksid osa... kõik need, kes tema... kompaniis... teenisid...»

«Noh, me saime kokku... kõigest viis meest: meie kahekesi, Saks ise, lipnik Asmus ja luuletaja Arumaa,» seletas Oskar Siim kärmesti vahele, nagu kartes, et sõber anna asja teatavakstegemiseks liiga palju aega raiskab. «Veltveebel Leivategija lubas järele tulla, tal oli nimelt tarvis öele külla minna. Kihutasime siis sinu järele. Tellused istuvad praegu vana Arumaa juures ja kaaluvad, kuhu minna. Meil ei tulnud meelde kuskil lauda kinni panna ja nüüd on kahtlane, kas me üldse kuhugi enam saame.»

«Noh, no-o-h, nii hull see asi ka ei ole — küllap me koha leiame,» arvas Ants Kaselaid.

Ja Tiit Pärtels ütles, otsustades endamisi, et ta võiks lõepoolest nende omaaegsete toredate poistega kaasa minna:

«Muidugi, õige, küllap me leiame. Nüüd aga laske kuulda, mis teist on vahepeal saanud. Ma tõmban kähku riided selga.»

Külalised, vaadates kord oma küüsi, kord pesuväel mööda tuba askeldavat sõpra, jutustasid kohe nagu käsku

täites. Juba kooliajal olid nad istunud ühes pingis; nõnda olid nad kaasklasteks jäänud ka sõjas ning hilisemas elus: nad teenivat metsamaterjaliga kauplevas eksportäris, õieti küll selle südamaal asuvas osakonnas; nad saavad nii- ja niipalju palka, olevat mõlemad juba naise mehed ja omavat mõlemad kaht lastki. Nad ei nurisenud küll kuigi valjusti, ometi aga imbus nende sõnadest läbi varjatud kibedust: pagan võtaks, miks need suured hõrad, kes omal ajal aina lubasid ja lubasid, neile nüüd nii hirmus raskelt leiba annavad ja neist paremaks peavad umbkeelseid optante, kellele varutakse alati kõige paremad teenistuskohad! Nad suitsetasid toa täis, tegid lihtsameelseid nalju, naersid ise lajavate häältega nende üle, ja seletasid veel üht-teist. Nad katsusid veidi agitatsioonigi teha, sellest ei tulnud aga midagi välja, ja nad hakkasid jälle jutustama lihtsamatest asjadest — oma perekondadest, kodulinna päevakajadest, tänastest närvlikuks tegevatest muljetest. Ja Tiit Pärtels, olles vahepeal rõivastumisega lõpule jõudnud, istus nüüd nende vastu teisele poole lauda, ulatas neile paberossi ja arvamuslates:

«Nii et — üldiselt võite rahul olla?»

Oskar Siim, see veidi teravmeelsem, vastas:

«Ega midagi... üldiselt, jah. Eks need, kes omal ajal ei liigutanud lillegi, kükitavad endi alla kõik veidi paksemad kannikad konkreetselt, sellepärast peame me leppima ükskõik millega ja üldiselt! Kuradi... spekulandid! Kui meie siin punastega jõudu katsusime, võõritasid nemad Venemaal kalliskivide ja kullaga, nüüd aga on nad aastate jooksul endid igale poole sisse söönud. Nagu salakoid... Kurat! Na-gu... roostel!»

«Jah. Ja igasugused poisinõidid, kes sel ajal alles emarinna otsas rippusid!» ütles Ants Kaselaid.

Tiit Pärtels nõjatas kukla vastu seina, sulges silmad ja kuulas vaikselt. Talle polnud tähtiski, mis need kaks siin rääkisid, tõsi-asi jai see, et nad teda juba tuntuksid! Vahel jõudetundidel oli ta kujutlenud kohtumist oma sõjajärgsete tublide seikluskaslastega; üks selline tubli seikluskaslane oli Oskar Siim; ja nüüd, mil too kujutus oli muutunud tõelisuseks, tundis ta äkki valdavat sügavat pettumust. Temas oli sailinud mälestus nälja-

õnnustavatest ning muretutest sõduritest, tema vastas tõnald aga praegu pisilinna edevavõitu poolharitlased, kes rääkisid läinudaastasi anekdoote, tarvitasid läinud-aastasi lõõklauseid, hirnusid ise esimestena oma teravmeelaste üle, raputasid tuhka meelega põrandale, kuna oli nals see neile uljamana. Ja et vabaneda ometi kord kahe vana seltsimehe poolt serveeritavatest mõttetustest, avas Tiit Pärtels jälle silmad, tõusis ning ütles:

«Noh, tubli, tubli, vennad, — arvan, et teil pole midagi selle vastu, kui me nüüd minema hakkaksime.»

«Ei noh... kus sa sellega. Muidugi ei ole!» hüüdis Ants Kaselaid ja raksatas jälle naerda.

Ja Oskar Siim ütles kohe ilma pisimagi seoseta, mõirates sõbrale täie rinnaga kaasa:

«Ei meil ole kerge kellelgi — ei sul, ei mul ega sõbral!»

«Mjaah...» ütles Tiit Pärtels pikkamisi, nagu vastuseks omaenda peas venivatele mõttehebemetele.

Nad läksid Maarjamõisa tänava nurgani ja istusid omnibussi, mis tuli parajasti vaksali poolt. Mõlemad kontoriametnikud edvistasid oma mustade barettidega ja pildasid kohaseks siingi pisut nalja heita. Nad algasid seda noore naiskonduktoriga, — tingisid piletihinna pärast, küsisid peatuskohtade nimetusi, kargasid aegajalt kohkunult püsti ja tegid näo, nagu oleksid nad unustanud, kus nad peavad sõidukist väljuma. Ajalehte lugedes teesklesid nad lühinägelikkust ja torkasid ninad peaaegu vastu paberit. Siis võtsid nad endi vahele noore naise kleidis tüdrukku, hakkasid teda mõlemalt poolt muljuma, vahetasid omavahel kahemõttelisi märkusi, mis tundusid ääretult rumalatena ja ääretult lapsikutena. Ja viimaks hakkasid nad lärmitsevate häältega autojuhile hõikama: «Pagana pärast, mis sa kihutad... Kas sa siis ei näe, et me peal olemel!»

Sus jõudis omnibuss ometi viimaks Suurturule. Ja holke kasutades tahtis Tiit Pärtels kahe provintsikangelase käest minema lipsata, et hämarusse kaduda.

Kuid see ei õnnestunud, nad järgnesid talle lärmitse-des, ja ta lõi ükskõiksest käega, leppides oma saatusega. Nad läksid natukese maad Rüütli tänavat mööda edasi; uljad sõbrad tülitasid peaaegu kõiki vastujuhtuvaid

naisi; kui nad mõne minuti pärast luuletaja Arumaa ukse taha jõudsid, hingas Tiit Pärtels jälle vabalt: taevast olgu tanatud — ometi viimaks!

Ruumikas katusekamber oli paksult täis suitsetatud; esimesel silmapilgul võis siin vaevalt midagi näha.

Tiit Pärtels, vabastanud enda mantlist, astus laua juurde. Nähtavasti oli siia alles äsja inimesi juurde tulnud, sest peale Asmuse ja Saksa oli veel teisigi võõraid leitnant Mumps, leitnant Koores, veltveebel Leivategija ja staabikaptän Vilgats. See oli pikka kasvu, kuivetu, baltisaksalikult pedantse välimusega umbes neljakümne aastane eruohvitser, kellest öeldi, et ta olevat oma tööpidamiste pärast valmis tapma teisi ja laskma ka ennast tappa. Mehed konutasid kesk mustjassiniseid pilvi nagu suured tondid, ettepoole vimmas, käed taskutesse topitud.

Tiit Pärtels, olles tere-ütlemisega valmis saamas, ütles enda kolmandaks vanale soovatuks, mis nagisehädiselt liiga suure raskuse all. Nähtavasti oli siin parajasti vaieldud, sest luuletaja Arumaa nagu oli tavalisest punasem ja staabikaptän Vilgatsi hallid silmad pildusid sõna otseses mõttes sädemeid. Kui kõik neile kahele nagu oodates otsa vaatasid, ütles Arumaa:

«Jah, vennas, ma ei salga, sul võib tõesti õigus olla tehakse sohki. Sest liberaalsele kodanlusele toetuv nõnda nimetatud demokraatia näitab tõesti oma pankrotti — vähemalt meil. Liiga paljud Maarjamaa mehed talitavad riigitiüri juures nagu nende eesistad mõisapõldudel. Aga ütle mulle, palun, millega saab asja parandada see teiegi liikumine? Mida te tahate ette võtta? Kõik senised ametnikud lahti lasta ja tulnuud asemele panna? Kes meile aga garanteerib, et sohki, altkäemaksud, kohtade andmine parteikaaslastele või vendadele-vennapoegadele ja riigiraha kõrvaldamised ei alga kohe jälle otsast peale? Oleks ju raske uskuda, et mingi kummalise juhuse tõttu on seni enamale jaole ametitele sattunud kaabakad ja vured ja et need, kes kannavad teie organisatsiooni tunnusleid, on kondiüdini ausad? Noh, mis te siis asja parandamiseks konkreetselt peale hakkate?»

«Kuritegevus oneneb pahatihti rohkem mentaliteedist kui millestki maust,» ütles staabikaptän Vilgats pikkamisi ja väga selge häälega. «Jah, võiks koguni ütelda pahatihti

oleneb see ainult mentaliteedist. Inimestel ei ole milleski usku. Ma ütleksin koguni nõnda, et inimesed on aja jookkul üksleise vastu nii umbusklikuks ja tignedaks ning kallimatuks muudetud, et nad peavad vargust ja võlategemist päris õigeks asjaks: tee seda vaid oma partei kasuks. Nõnda siis — lagasta kõik laiali! Pillu kõik laiali! Jäta endast järele hästi palju püherdatud kohti, milku segamini kogu asutis, mida sa juhid... nõnda nagu see on kasulik sinule endale ja sinu aa-te-kaas-las-te-le! Luleb järgmine: see teeb samuti. Politiseerivatest ministritest levib aga mädanik laiali tavalistelegi ametikohtadele ja inimesed mõtlevad viimaks kõikjal: võta, vaata, pista taskusse, mis aga näppu puutub — jumal teab, kui paljud kaaslased võivad minust nobedamad olla!»

«Ühekülgsus, ühekülgsus!» ütles luuletaja Arumaa. «Lubamatu, demagoogiline ühekülgsus. Sa, vennas, vaatad puid ega näe metsa. Sa lialdad ühtede faktide väänamisega, et tõestada selle väänamise abil teisi. Õige — meil sünnib sigadusi, nagu ma juba möönasin. Aga ärgem meil sigadusi manades unustagem ometi ka seda mainimist, mis on hoopis vastassuunaline. Sina aga... just üldistad. Ma ei vaidle vastu, et vägagi suured uuendused tuluksid meil äna nagu marjaks, — uuendused, mis vastaksid meie rahva huvidel ja iseloomule. Aga ma olen alati skeptik, ma ei usu, et sellest midagi välja tuleb nõnda nagu teie seda jutlustate. Ja ilma et ma tahaksin sinuga üksikasjadesse laskuda, esitaksin ma sulle küsimuse, mida ma olen esitanud endale tänase päeva jookkul korduvalt. Ütle mulle, armas inimene, kust te võtate loompeale sellise automaadi, mis rahuldaks kõiki teie liikumises sisalduvaid eri kihte?»

Staabikaptän Vilgats naenatas — suu tõmbus kergelt kõveraks, silmad jäid aga endiselt karmiks ja pisut kurjaks. Ta ütles täie veendumusega, nagu kunagi inimene, kes on oma asjas ammugi kindel:

«Sinna, vana vennas, pole vaja automaati, sinna on vaja ausa südamega eesti meest.»

«Nii? Oletame. Kust te siis sellegi võtate?»

«See mees on meil juba olemas!»

«Ahhaa, ahhaa! See ausa südamega eesti mees on vist hull advokaadihärä Sirk?»

«Ei, see on Larka. Kindralmajor Larka.»

«Tähendab — presidendiks teete tema?»

«Jah, tema.»

Luuletaja Arumaa kortsutas kulmu ja mõtles.

«Noh, ma ei tea, kui võrd aus ja äraostmatu ta teile on, et ta aga just väga... hm-m... leidlik pole — seda tean ma siiski.»

«Kindral Larka on tuseda ja tubli mõistusega mees. Ja tema seljataga seisab... meie rahvas oma tõugeeniusega.»

«Tema seljataga seisab mitte meie rahvas, vaid teie «Liidu» liikmeskond — selles on, luba märkida, siiski vaks vahet!» hüüdis luuletaja Arumaa erutatult.

«Praegu on selles ehk tõesti, nagu sa ütled, vaks vahet, varsti seda vahet enam ei ole,» vastas staabikapten Vilgats.

«On! On see vahe ka varsti... ja läheb veelgi lal-maks!» jäi luuletaja Arumaa endale kindlaks.

«Noh... kuu või paari pärast me juba näeme seda, nii et täna pole mõtet valelda,» arvas staabikapten Vilgats, naeratades ikka ainult suunurki kõverdavat jahedat naeratust.

«Tubli, tubli, jätame siis selle probleemil!» heitis luuletaja Arumaa käega. «Noh, oletagem — aus ja äraostmatu kindral Larka saab selleks kõva käega presidendiks, kelle tulekut te sellise mürina ja kärinaga kuulutate. Oletagem — tal on tüse ja tubli mõistus ja ta oskab teie ühise asja heaks rakendada isegi selle nõndanimetatud eesti rahva tõugeeniuse. Ja oletagem, et ta asub kõl-tulistvalu ellu viima kõiki neid ülilulusaid lubadusi, mida teie Sirk — kindlasti vist sama aus ja äraostmatu — täna nii suurel hulgal lendu laskis. Aga ütle, palun, mis kombel ta kõige sellega hakkama saab? Kas ei ole nõnda, et kui ta hakkab mett mokale määrima ühtedele, kannatavad otsemaid teiste varbad ja konnasilmad, hakkate te aga talitama vastupidiselt, kujunevad ka tagajärjed hoopis vastupidisteks...? Kas see lahkkeliline mass, kelle te olete praeguse raske kriisilukorra tagapõhjal oma üld-sõnaliste lööklausete ja igasse suunda sihitud kohutavalt sarviliste lubadustega käesoleval momendil kuidagi ühek-tervikuks traageldanud, ei haara teid kord, kus te neli-

tubadusi realiseerima asute, oma hammaste vahele? Mis-sugune abinõu sinu meelest peaks siin aitama?»

Staabikapten Vilgats lõi serviti labakäega vastu lauda ja ütles:

«Mentaliteet, mentaliteet, mentaliteet! Ikka ja jälle mentaliteet. Inimestele on tarvis selgeks teha, et kutse-olulisi konflikte saadakse lahendada ka ilma üksteisele kõrri kargamata. Kõik, mis on mäda ja rahvusterviku ohtu kohalt kahjulik, tuleb maha kiskuda. Ja seda mäda on meie väikesel õnnetul kodumaal ülikülluses. Või ei usu sa seda? Siis esitaksin mina sinulegi ühe küsimuse: kui kõik on kõige paremas korras, siis millest see küll johtub, et suured hulgad meie nagu üks mees järele tulevad?»

Luuletaja Arumaa ütles:

«Millest see johtub, jah...? Muuseas — kas sa oled kuulnud midagi üldisest majanduskriisist, mis on kinni maalutanud ka meil nii mõnegi vabriku ukSED... oksjoni-haamrit kõigutama hakanud nii mõnegi talu kohal? Vaat sellest see johtubki, et teil praegu teatud poolehoid ei ole ja et... ei püüta põhjalikumalt järele mõelda seegi teie liikumise tõelise iseloomu üle.»

«Nõnda, nõnda... Tähendab, et meid hoiab püsti ainult raske kriisilukord, mida meie politiseerivad minis-teriumid lahendada ei suuda? Aga ütle mulle, palun, milks ei ole sellel samal soodsal pinnal edu kommunisti-del, keda sa paistad rohkem pooldavat.»

«Väga lihtne — neil hoitakse kogu meie riigiaparaat kuklal: «Häälitse ainult!» — samal ajal kui teid lastakse isegi marssida. Muuseas — ma tahaksin sinuga sama-sugust põhimõttelist juttu, nagu täna, ajada mõne aasta pärast, kui kogu elu meie ümber on jälle enam-vähem normaalseks kujunenud: kui töökojad jälle veidi rohkem tööd annavad ja põllusaadustest nii sise- kui välisurul järele kõrgemat hinda makstakse. Muidugi... ma mõt-len... kui meie mõlemad sel ajal veel vabalt ja rõõm-alt ringi liigume. Siis — arvan ma — on nii mõnigi asi hoopis teistsuguseks muutunud. Ja on täiesti kindel, et teie suur armee siis enam sellise üksmeelega läbi linnade ei marsi... oma vaimustusest nõretavaid miitinguid pidama. Nagu on kindel ka see, et teie sarvilistest luba-

dustest on siis ammugi läbi nähtud ja neid enam ei usutaf Aga ma kardan, et vaevalt saab minu unistusest asja, sest teie võiduletuleku puhul pean ma vististi istuma minema, nõnda nagu juhtub arvatavasti sinugagi, kui te liiga ülbeks lähete ja ometi omaga toime ei tule.»

Mehed naersid mürinal. «Aga staabikaptten Vilgats muutus kohe jälle tõsiseks ning ütles:

«Jah, selles pole kahtlust: emb-kumb — kas sa oled meiega või oled sa meie vastastega.»

«Noh, ma ei tea... Pigemini oleksin ma siiski teie vastastega, kuigi mulle ei imponeeri ei see ega teine pool,» ütles luuletaja Arumaa. «Kahest pahest on teie fašism siiski... suurem pahel!»

Ja staabikaptten Vilgats, muutudes veelgi tõsisemaks, sõnas pikkamisi:

«Nii? See on paha, et meie endigi ridades leidub lahk-
helilisi arvamisi.»

«Pagana pihta, vaat nüüd ajad sa tõesti rumalat juttu! Te ei saa ju ometi nõuda solidaarsust kõigilt oma vana-
delt seltsimeestelt, kui te olete organiseerimise alusel
nihutanud kõrvale nende õigelt naskuspunktilt. Kas siis
see, et ma pidin oma ajal ligi seitse aastat sundkorras
mööda kaevikuid oma tervist tapma, peaks asetama mulle
kõigele lisaks veel sunduse fašistiks hakata? Naeru-
väärnel Eks seadke meid, kõrvalejääjaid, oma võimule-
tulekul seina äärde, meid, oma vanu seltsimehi, samal
ajal kui teie kuulsa «Liidu» ridades sörgib kaasa loenda-
matul arvul just neidsamu saagiahneid haisid — optante,
keda te teise suunurgaga manate. Vabanda, aga ma
pean veel kord ütleva: naeruväärne, tõesti nae-ru-väär-
nel!»

Ent nüüd läks kogu külaliskond nagu elama. Kõik
hakkasid korruga seletama, vastuväiteid tooma, protes-
teerima; nad kinnitasid lärmitsedes, et nad polevat
mingisugused fašistid — jumala nimel, nad olevat sellest
üpris kaugel! Kohtu-uuri ja higinas nagu
piinlikkust tundes; leitnandid Mumps ja Kooses naersid
üleolevalt-halvustavalt; vana Leivategija silus oma sora-
kil üle suu ripnevaid vuntse ja mühatas vahetevahel
sõnatult; kaptten Saks õõtsutas end edasi-tagasi, millegi
üle nähtavasti mõtteid mõlgutades või asjalikult aru

hlades. Staabikaptten Vilgats tõmbas paar vurrukarva
... ja hakkas neid sisemist erutust varjates
naatama. Ta oli ainus, kes ei vastanud luuletaja süüdis-
tusele mitte midagi otseselt, — selgesti eitades või sel-
lesti juulades, — vaatas kuidagi kõõrdi, pilutas silmi.
Ja Arumaa, sattudes samuti äkilisse ägedushoogu, pöru-
tas rusikaga lauale ning ütles vihaselt:

«Ah, mis te, sõbrad, vett segate! Isegi sõnad ja termi-
nid olete te üle võtnud oma suurte eeskujudelt, rääki-
võla ja isiasjadest. Mentaliteet, rahvustervik!... Üksmeel
ja ühtsus natsiooni piirides, kõikide aegade kõige jul-
mim viha mitte üksi pahempoolsuse, vaid ka üsna tava-
luse, süütu liberaalse demokraatia vastu. Antisemitism?
Noh, praegu pole seda veel märgata, seda sakslaste poolt
kõikide tõstetud rässilist vahetegemist, aga küllap ka see
varsti tuleb! Kül-lap tuleb! Ma ütleksin lihtsalt nõnda:
«meie te olete laenanud... ja külviviisi kah... ainult
külvipõld on kohalik, meie eesti oma!»

«Sa oled tüüpiline rahvusnihilist, kes näeb kõikjal vaid
võllamõjutusi, sa oled kõikjalt esimeses järjekorras vöö-
... algupära...» ütles staabikaptten Vilgats. «Mis siis,
kui välisvorm ongi kuskilt mujalt imporditud! Kas parla-
mentarism selle praegusel kujul on meie endi sünnitus?
Peas peaks olema... liikumine kui säärane. Ja sa ei
... ometi vaielda, et see on tingitud otseselt meie
... hädadest ja kannatustest.»

«Oige, õige, ja seda toonitasin ma ju alles viis minu-
tit tagasi: just nimelt meie endi hädadest ja kannatus-
test,» noogutas luuletaja Arumaa. «Teie liikumine on
revolutsioonilise iseloomuga, ehkki tagurlik, ja nagu me
peaksime teadma juba ajalooraamatutest, kõik revolüt-
sioonilised liikumised — olgu selle- või teisesuunalised —
on alanud hädade ning viletsuste tõttu. Täissöönud
kodanik ei mässa ega nõua kunagi muudatusi maksvas
olukorras, seda teeb kas õigusteta proletaarlane või eba-
õnnestumise all kannatav, majanduslikku kehvust põdev
vähikekodanlane. Noh, meie, omaaegsed rindemehed, pole
kuigi jõukad, ja nii me olemegi siis vihaselt esile rühki-
nud ja selle praeguse «revolutsiooni» sepiitajatena ka
estvedajateks muutunud... nagu meid selleks antud
momendil vajatakse. Aga — lõpetame! Ka neid mõtteid,

kuhu me hakkame nüüd välja jõudma, olen ma paari viimase päeva jooksul juba ülikülluses korrutanud ja olen päris kindel, et me ei suuda teineteisele ka selles osas midagi selgeks teha: memmepojad lasevad end mõjustada, mehised mehed on aga alati ühekülgsed ja jonnakad kuni... kõriloikamiseni.»

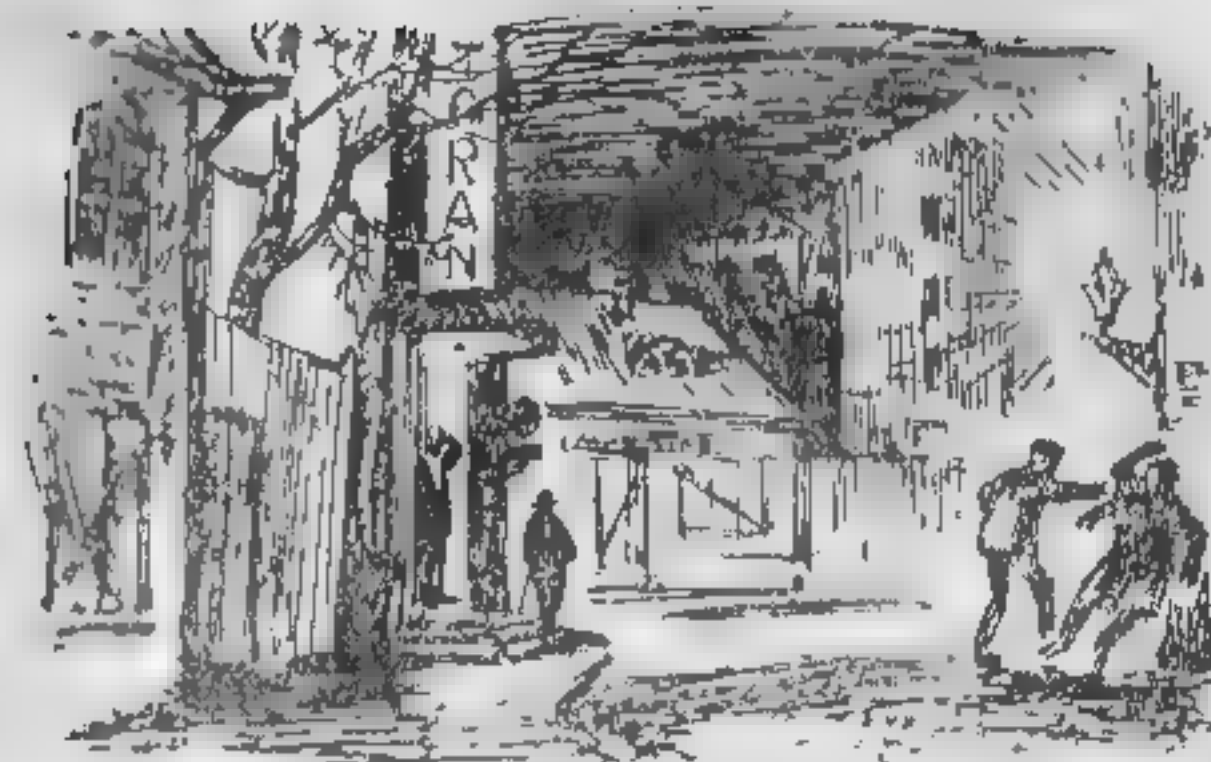
Staabikapten Vilgats vaatas oma pikki kõhnu sõrmi ja ütles viimaks mõtlikult sõnu venitades:

«Jah, selles on sul õigus: me ei pööra teineteist.»

Tekkis hetkeline vaikus, sest kõik näisid haavunud, vanade sõprade vahel haigutas juba ilmne lahkelt. Ja Tiit Pärtels oli õnnelik, kui mehed viimaks tõusid, et minna kuhugi kõrtsi õhtust sööma.

Ta vaatas trepikoridoris kella: see hakkas vastu kümme saama.

I S P E I T I K K

TIIT PARTELS HAKKAB NUTMA

Advokaat Saks oli laua ette tellinud «Sinimandrias» — südalinnas asuvas õorestoranis. Lokaal oli juba rahvast tungil täis. Nad viipasid tuttavatele, noogutasid, naeratasid, tõstsid aeg-ajalt kätt. Umberringi voogas hoogus hääletesegu, mis täitis suurt ruumi nagu lakkamatu sumin mesilastaru.

Vaevalt said nad oma kohtadele, kui luuletaja Arumaa ja Staabikapten Vilgats hakkasid jälle kohe ägedalt vaidlema, esimene oma tavalise skepsisega, teine pisut loiu lüüa- ja kura-keeliga, mille taga hõõgus aga lakkamatu põlemine, käärimine, üleolev põlgus teistimõtlejate, halastamatu viha vaenlaste vastu.

Tiit Pärtels kuulas neid ikka suletud silmil, nagu võiksid nende tagedalt ristlevad sõnad ja mõttekäigud talle nõnda mõistetavamaks muutuda. Ta märkas kõrvaltvaatajana üsna selgesti, kuidas mõlemal mehel oli oma veendumustega kohandatud loogika: ühekülgne, sallimatu, vägivaldne tõsiasi ja näidete valimisel. Oli valuvalmistavalt igav kuulata targutusi presidendist, kelleks võivat halvemal korral olla kas või telegraafituip

(eeldusega, et seda juhib «Vabadussõjalaste Liidu» tark staap!), autoritaarsest riigikorrast, dūnaamilisest rahvaliikumisest, tavalisest massipsühhoosist, rahvustervikust, fašismist, riigivarastest, parlamendist ja põhiseadustest. Kui rääkis luuletaja Arumaa, näis ilmne õigus asuvat tema poolel, hakkas aga mõne minuti pärast rääkima kapten Vilgats, näis see ilmne õigus asuvat otsemalt tema poolele. Talle tundus veidrana, lapsikuna ja naeru väärkena surmtõsine südidus, mis vallutas pikkamisi mõlemat vaidlejat: vaevalt sai üks neist püstitada tõenäolisena paistva väite, põhjendades seda küll ajalookselt, küll ühiskondlikult, kui teine kargas juba selle väite kallale lindu haarava kassi väledusega ja algas kohe kärmet lammutamist — täpselt samalaadiliste põhjendustega. Ning kui aeg-ajalt löid kapteniga kaasa teisedki lauasistujad — vana hea Asmus, Saks, poisid eksportärist (Ants Kaselaid ja Oskar Siim), leitnandid Mumps ja Kooses, meenutas luuletaja Arumaa viimaks üksikult seisvat vihast karu, keda rünnatakse igast küljest ja kepeab aina sila-sinna pöörduma, et end kaitsta ja ründajatele hästi tõhusalt vastu äiata.

Tiit Pärtels vaatas ajaviiteks ringi, nägi siis kaht tuttavat üliõpilast, tõusis ja läks nende lauda. Soo — ta võis jälle vabamalt hingata, tal polnud enam vaja igavust tunda põhimõtteliste arutelude viljatusest, kahe hoopis vastupidiselt mõtleva inimese mõttetust vaimutsemisest. Kerge mugavustunne lainetas temast läbi; ta ringutas, naeratas kogu näoga. Noored poisid, uhked ta juuresolekule, hakkasid kohe jutustama oma seiklustest: «Pagan võtaks, imesta ometi!» Nad olid nagu noored kuked, tublisti edevad ja tublisti ärevad, ja nii mõnestki lookesest, mis nad erdi arvele kirjutasid, paistis vastu mõne juba ammu liikveit kadunud anekdoodi luitunud luustik.

Ent säärane tilluke luiskamine ei teinud midagi: «Olge head, olge head, teie elamused huvitavad mind lõepoolest väga!» Ja Tiit Pärtels hirnus neile aeg-ajalt kaasa, lüües endale patsatades vastu põlve, just nagu oleks talle esitatud praegu midagi erakordset ja väga omapärast.

Muide — ta oli täna nagu kerges palavikus: ta meeleolu oli rahutu, põgus, hüppeline, kuidagi viirastuslik. Ta mitte hoopis norgu jääda, valas ta endale järjestikku

mitu klaasi jääkülma viina ja neelas selle ilma suupisteta. Kui alkoholisoojus mugavate viirudena läbi keha läks, tegi ta äkki otsuseks, et joob enda täna jälle kord purju ega lahku siit enne hommikut. «Skool, kamraadid!» ütles ta, naeris ja valas aina uuesti. Ja kui ta tundis, et ta pea hakkab juba meeldivalt sumisema, jutustas ta laua-kaaslastele omaltki poolt paar uljast lookest, milledes ta mängis ikka tagasihoidlikku kõrvalosa, endamisi kindel, et need kaks ta õiget suurust niigi määrata oskavad...

Juba varsti oli ta seisukorras, mil aja kulgemine muutub tavalisest hoopis erinevaks: tunnid aina kadusid, tormasid, hüppasid tast üle. Sügavale laua kohale kummardudes ajasid nad ikka veel muhedat elumehejuttu naistest ja prassimistest, samal ajal kui nende läheduses lahendati kergel käel raskeid riiklikke probleeme. Siis jõid nad «huasõprust. Tiit Pärtels, kellele oli kuskilt raamatust meelde jäänud üksik rootsikeelne sõna, ütles jälle: «Skool!» Nad kummutasid klaase nii nobedasti, et tundusid endid juba kella üheks lausa ülevas meeleolus olevat, kõik kolm: «Noh, pagan võtaks, löögem ka laulul!» Kuna nad polnud matsid ja teadsid väga hästi, mida võib, mida mitte, köpsutasid nad enne kui mõirgama hakata, kahvliga vastu taldrikuserva ja ütlesid surmtõsiselt: «*Silentium ad cantum!*» Aga nad ei osanud viisi pidada ning pildid selle varsti jätma, et hakata jälle oma iharaid kujutelmil analüüsima, aina uusi ja uhkemaid lugusid jutustades, üksteisele heakskiitu jagades, üksteist vastamisi ole trumbates...

Tiit Pärtels muutus tänagi endiseks — selliseks, nagu ta oli mõni kuu tagasi. Joodud viin avaldas oma ilustavat mõju, värvides kõik jälle roosaks ning roosiliseks. Ta mõtles üleoleva kergusega ja väga otsustavalt, et tal pole põhjust üldse norutada, — jah, seda tal ei ole, ta on ju ometi T i i t P ä r t e l s. Kuigi kogu lokaalis oli vaid üksikuid naisi, koketeeris ta pahemale ja paremale: ilus, lumivalgete hammastega elumees, — mida siin siis veel soovitakse? Meenutades oma viimaste nädalate hukutavat armunu-meeleolu, irvitas ta halvustavalt-üleolevalt. «Skool, poisid, võtame! Elu on niikuinii igav ja üürikel!» hüüdis ta lõbusalt ja aina pildus pilke enda ümber.

See esimene uljas rõõmuhoog lõppes sellega, et ta oli

sunnitud värskendama end tualettruumis kraani all, lastes jääkülma vett joosta endale pähe ja kuklasse. Tagasi saali minnes astus ta natukeseks ajaks sõpradege manu, — kuulas jälle nende aina kehtvat vaidlust, jälgis jälle nende aina korduvaid väiteid ja vastuväiteid. Ja et ta oli pisut kainemaks muutunud, tabas ta kõrv juba üksikuid ettevaatlikult üle laua ulatatud teravusigi. Sest ka siin oli tublisti joodud: Asmus puhkis jõehobuna, noored kulunud ametnikud provintsilinnast norskasid heakskiitvat naeru iga tabava lause puhul, mis kangekaelsele luuletaja Arumaale näkku heideti. Advokaat Saks näppis oma teravat ninaotsa ja suutis vaid suure vaevaga silmi lahti hoida. Nagu ikka sellistel pidutsemistel, nii istusid ka täna korrektselt vaid kaks leitnanti — asunik Mumps ja asunik Kooses. Ning ainus, kes polnud nagu üldse tilkagi suhu saanud, oli paindumatu ja vääramatu fanaatik, vuntsidega staabikapten Vilgats.

Orkester raius aga vahetpidamata moodsaid tantsulugusid: kaks klaverit, bajaan, viiul, tšello, paar vaskpilli. Üksikud paarid jooksid üle kitsa tantsupõranda siia ja sinna, risti ja põiki. Mustapäine muusikamees, vasak käsi puusas, karjus ruuporis mõttetult ritta seatud sõnu, mis näisid aga selles omalaadses õhkkonnas väga vaimukadena ja väga kaasakiskuvatena. Ning Tiit Pärtels, tüdine des jälle kiiresti sõprade paigaltammuvast vaidlusest, tundis äkki himu samuti tantsima minna: ohoi-i, milleks siin norutada...!

Et läheduses polnud näha ainustki daami («Aina oma sõjakates pluusides ja õlarihmadega rahvaligutajad, hahaha!» mõtles Tiit Pärtels endamisi), hakkas ta tihedalt asuvate laudade vahel ringikäiku tegema, võttes siit ja sealt vastu lärmirikkaid tervitusi, mida talle hõigati. Need olid enamuses tema vanad tuttavad, — fakulteedi-kaasvõitlejad, ametivennad naaberpangast, tuttavad seltskonnast, kus ta oli siiani liikunud. Esimene joobumushoog oli üle läinud ja ta teadis vanade kogemuste järgi, et ta peab nüüd vastu kas või hommikuni. Ja mis siis muud, kui istugemgi hommikuni, tal pole ju kuhugi rutata!

Ta oli orkestri-poodiumi juurest just parajasti tagasi pöördumas, kui ta hetkeks nagu naelutatuna paigale jäi: kas see polnud vana tubli delikatessikaupmees Sanglepp.

See kummardus sügavale üle tagumises kõrtsiseinas asuva rõdu veere, vehkis kutsuvalt ja hõikas talle miidid...?

Tiit Pärtels tundis verd kohinal näkku voolavat ja pannaas sügavalt, — ta oli päris kindel, et seal istub ka tema Aino, tema endine armuke. Talle meenus jälle piinlik ja habiväärne pilt oma poissmehe toa ukse kõrval seisevast noorest naisest, ta viltuvajunud märjast kübarast, abiltult sorakile langenud kallist karusmantlist, mille veertelt tilkus põrandale suuri veeloike.

Ta ütles sellest mälestusest kärmesti vabaneda, pööras ta pead kõrvale. Ta nägi aga just sel hetkel, kui ta pead pöörmis, kedagi teistki endale viipavat: jah, see oli Aino. Ja ilma et ta oleks enam midagi mõelnud, — nagu mingi abiemise tungi sunnil, — hakkas ta sirgelt ning rahulikult mööda treppi üles minema, kuni ta seisis viimaks otse käsipuu taga asetseva laua juures. Selle ümber istusid kolm inimest: härra Jaan Sanglepp, tema nägus naine, kes keegi umbes kahekümne viie aastane noor poiss, keda Tiit Pärtels hakkas kohe vihkama.

«Vabandage... ma ehk segan?» küsis ta üliviisakalt.

«Kuradi pärast... mis juttu sa nüüd ajad! Istu maha, tantsanova!» hüüdis delikatessikaupmees ja tõmbas teda kättipidi lähemale.

Tiit Pärtels teretas kõiki kerge kummardusega. Tundes peos oma hiljutise armsama peeni ning sooje sõrmi, näis talle hetkeks, nagu oleks kõik endine, nagu poleks vahetpidamata midagi muutunud, nagu oleks ta vaid rahutult maganud ning oma vahekorrast Ainoga ainult halba und näinud. Vaatamata purjusolekule oskas ta siiski jälle üle hulga aja säilitada oma hiilgepäevade suurt joont: ta oli täpne, korrektne, galantsete, sundimatute liigutustega, kindel kuni vaevumärgatava vallutajanaeratuseni, mida ta oli omal ajal kaua ja püsivalt harjutanud...!

Ta ütles kohe paar tabavat nalja, mis panid kiilaspäise kõhna vanahärra naerust otse kiljuma. Ning ta istus mehe ja naise vahele, istus nende vahele jälle sama endastmõistetavusega, nagu ta oli sügavalt ning põhjalikult seganud end nende ellu juba üle kahe aasta.

Äkki õeldi talle üle laua:

«Vabandage... meil ei ole vist au teineteist tunda?»

• Ta kohmetus kangesti ja hüppas vilkalt püsti. Kuid ta muutus samas jälle üleolevaks ning ülbeks: pagan võtaks seda suurekasvulist nolki, kes oli heaks arvanud teda nõnda üllatada! Ja ta lausus kohe märgatava irooniaga:

«Pärtels, kui lubate.»

Kuid nähtavasti oli see üsna agar mehehakatus: talle tasuti samaga:

«Käsper, isegi siis, kui te seda mitte ei luba.»

Ning proua Aino, vaadates Tiit Pärtelsit langetatud laugude varjust, lisas seletades:

«Minu noorem vend. Te pole Ervinit vist veel näinud? Ta õppis nimelt Viini ülikoolis.»

«Ahaa...» ütles Tiit Pärtels, kuid tundis end siiski kuidagi ebamugavalt, just nagu peaks ta jälle tõusma ja väledasti siit eemale minema.

Härra Sanglepp pani oma pika luise käe nagu väädi ümber külalise piha. Ta oli sõbralik ja lahke, see osav äriimees, kel polnud küllalt teraseid silmi ainult ühe asja jaoks maailmas — oma koduse elu jaoks. Ta oli vajalikul määral kaval, vajalikul määral osav, vajalikul määral vaba takistavatest ärimoraali nõuetest, vajalikul määral oskuslik reklaami rakendamisel, sidudes selle osavalt cestlusega ja meie rahvuse visadusega. Oma ajal rääkis ta oma ärikuulutustes isegi seitsmesaja-aastasest orjast — muidugi siis, kui tollest ülihuvitavast seigast pajatasid lagunevast tsaariarmeeist põgenenud kindralid, optandid, need vaese Maarjamäe kõige suurema teadlikkusega patriootlikud talad; «kõige demokraatlikuma demokraatiaga» edvistamise ajastul kubisesid selle «kõige demokraatlikuma demokraatia» loosungeist ka tema suurejoonelised ajalehekuulutused; ja kui nüüd oli parajasti suurte hulkade seas moodi tõusmas «kõige tagurlikum, tagurlus» (termin, mida Tiit Pärtels oli kuulnud luuletaja Arumaad äsja tarvitavat!), oskas ta kaasa löigata sellelki: ta tegi moodsale voolule mõnesuguseid rahalisi kingitusi ja ristis oma šaadusedki päevakajaliste nimedega: «Kõik söövad šokolaadi «Rahvaliku mine!» «Kõik imetlevad meie kompvekke «President!» «Kellelegi pole tundmata meie martsipanpõrsakesed «Õnne Vabastajatele!» Ta oli üks neli

hinnusutaja, kelle purjed oskavad püüda ükskõik millise maailmakaare soodsaid tuuli. Ja ta oli ka täna siin vaid selleks, et näidata end meestele, keda ta arvas endal lihtsam vaja olevat: vaadake üles, härrased, kas ma pole teile veel küllalt nähtav oma kõrgelt rõduveerelt?!

Kui orkester uut lugu algas, tegi Tiit Pärtels proua Sangleppale kummarduse: «Palun!» Aga naine ei saanud veel mahti tõustagi, kui ta üliõpilasest vend lausus, saanuti püsti kanates:

«Andke andeks, armas härra Pärtels, mu õde lubas tantsud tantsud kõik minule.»

«Nii?» ütles Tiit Pärtels ja punastas sügavasti.

Kuid vana kenamees Sanglepp astus nüüd ise vahele. Noh, pagan, see olevat ju lihtsalt koomiline: kavalier istub lauas, aga daami vend paneb end maksma nagu armukade kosilane! — hüüdis ta lõbusalt. Ja ta ütles, naerdes ise laginal oma naljakese üle:

«Ervin, ole ometi mõistlik mees, ära ole saksik narrlikest Muuseas — sulle avaneb nüüd võimalus imetleda kõige suurepärasemat tangot, mida sa pole kunagi seni oma elus näinud, isegi mitte seal sinu lauludelinnas Viinis! Need kaks on lihtsalt nagu muistsed kreeklased, pane tähele.»

«Ei, see ei huvita mind. Ma peaksin siiski oma õigustest kinni,» vastas nooruk jonnakalt.

Proua Aino lõi talle aga kergelt käele ja hüüdis naerdes:

«Rumal vennake! Ära tee seisukorda mulle liiga piinlikuks!»

Ta oli vahepeal püsti tõusnud, võttis Tiit Pärtelsi käe alt kinni ja sammus sirgena ning ilusana oma kaaslase kõrval trepist alla. Ohk oli kuum, tublisti sompunud, kogu ümbrus näis orkestri kiunumisest vaikselt-vaikselt värisevat. Rahvast istus ikka veel nii tihedasti, et nad pidid üht kui teist aeg-ajalt riivama. Kui nad Tiidu sõprade laua kohale jõudsid, hakkasid poisid eksportärist neile kohe kahemõttelisi nalju loopima, mis panid naise kergesti punastuma.

Siis hõljusid nad sujuvas taktis üle vahatatud parketi, puudutades teineteist aeg-ajalt kord põlvedega, kord rinnaga. Ja Tiit Pärtels, tundes ebamäärast vajadust oma

lookordse tooruse pärast vabandada, alustas viimaks vestlust. Ta ütles, katsudes häält hästi muretuks muuta:

«Lubad ehk küsida — sa oled vahepeal muidugi hästi elanud?»

«Jah, ei ole viga. Aga sina ise?» küsis naine.

«Mina?» kordas Tiit Pärtels. «Ei, mina ei ole elanud küll kuigi hästi. Võiksin isegi ütelda: ma olen elanud... väga halvasti. Igatahes... ma olen nii mõnegi asja pärast lausa hirmsaid piinu piinelnud... Ja ma pean sinult südamest andeks paluma, et ma... ei saanud sind sinu viimase külaskäigu ajal vastu võtta. Ma ei tea, mis minuga oli, aga ma olin just nagu... hull. Sa ju vabandad mind, Aino?»

Naine ohkas, näis mõtlevat. Viimaks ütles ta nukralt:

«Vaata, Tiit, see on väga imelik... Kui ma sinu juurest lahkusin, uksest välja aetud nagu kodutu koer, tahtsin ma end kõigepealt Kivisillalt jõe heita. Mis mind sellest rumalast sammust siiski tagasi hoidis, seda ei tea ma praegugi. Võib olla, et mõte lapsele, võib olla... väiklane surmahirm. Peale seda natsin ma kogu öö ja tundsin isegi oma sinu poolt rüvetatud ihuga, et ma olen... kalts. Ma vihkasin sind, natsin aga samas selle pärast, et ma sinu kaotama pidin. Noh, sa võid ju aimata, millises hädas ma olin: mees pärib ja pärib, mina aga ulun ja ulun. Viimaks kutsus ta arsti ja see päästis mu oma sügava tarkusega: närvivapustus, mis esineb naiste juures sagedasti ilma ühegi tõsisema põhjuseta. Ja kui ma viimaks uue seisukorraga harjuma hakkasin, tulin ma arvamisele, et nõnda oligi parem. Mis siis — sul oli õigus: naine, kes unustab omaenda mööduvate lõbude pärast kogu oma perekonna ja kodu, väärib vaid jalahoopi. Igatahes on mul häbi kõigele sellele tagasi mõelda isegi mu käed oleksid nagu määritud, ma ei julge nendega ka praegu veel oma last puudutada.»

Tiit Pärtels kuulas, kuulas — pagan võtaks, see oli ju hoopis uus inimene, hoopis tundmatu, võhivõõras. Ja just sel hetkel, kui ta naise sõnadest taipas, et see tema pärast enam ei kurvasta, hakkas tal äkki millestki väga kahju. Kuigi tal polnud veel ühtki lähemat kavatsust, valetas ta suurima südamerahuga, loomusunniliselt ettearvestav, nagu alati varemgi sellistel kordadel:

«Kuule... äna räägi nõnda! Kui sa ainult teaksid, kuidas ma kannatasin ja vaevlesin! Ma käisin ringi nagu... nagu... tõbine... nagu haige! Vähemalt sajal korral võtsin ma telefonitoru pihku, et sulle helistada ja sind ille... endale külla kutsuda. Aga mul oli ko-hu-ta-valt häbi, ma ei julgenud. Aino, kallis, andesta mulle!»

Lut naise lõbus naer pani ta samas kohmetuma. Ja naine, kes oli kaks aastat järjestikku talle ühegi vastupanuta kirklikult alistunud, ütles talle nüüd läbinägeva lehmameelsusega:

«Ei, tõesti — sa oled haruldane inimene! Sa jätab endale alati mitu teed lahti, ja alati ka ühe sellise, mille kaudu võib pääseda... kõige endise juurde tagasi. Sa naad, et sa tegid sel korral vea, süljates — kui piltlikult näkida — vanasse kaevu enne uue valmimist. Ja nüüd tahad sa oma eksitust parandada? Tähendab, et see uus knev pole ka praegu veel päris valmis? Noh, olgem ometi otsekohesed: sa kannatasid tõesti, aga mitte minu pärast. Sest igal pool teati ja tunti sinu uut rebasekäiku. Kas see... õnnestus sul viimaks?»

Tiit Pärtels punastas, higistas häbi pärast. Ta pomises, püüdes saamatult teeselda:

«Ma ei saa aru...»

Kuid naine ei lasknud teda edasi kõnelda ja ütles ootamatu sõbralikkusega:

«Noh, hea küll, hea küll! Sa jooksid karile, nagu paisub, seal pole sul midagi parata. Ma tunnen su uut väljavalitut sama hästi kui ennastki ja võin sulle eksimist kartmata ütelda, et sul pole temalt loota küünevõrragi vastutulelikkust. Hahahaha! Ma juba kujutlen, missuguseks see teiste inimeste jaoks tavaline asjaolu su meeolelu muutis. Nüüd on su suur armastus vist juba üle läinud?»

Tiit Pärtels ütles ootamatult hädise häälega, katsudes oma häbiväärsest kohmetusest kõigest jõust võitu saada:

«Ei, tõesti, ma ei mõista... u-su, Aino, ma...»

Vaikus.

Ning kui naine näis hetkeks mälestuste mõju all pisut cleegiliseks muutuvat, kummardus ta talle järsku hästi lähedale ja mangus:

«Armas... tule homme! Jah, kas sa tuled homme? Ma ootan... ootan sind!»

«Ei, parem jätame juba niisugused jutud,» vastas proua Sanglepp aga kohe tõsiselt.

«Tule... tule... tule... armsam!» kordas Tiit Pärtels.

Kuid naine ei saanud enam mahti midagi lausuda, sest nende tähelepanu paelus metsik läbisegi karjumine, mis algas kuskil ukse pool. Siin-seal karati püsti, nad peatusid samuti ja nägid nüüd rabelevat vehkimist, rusikas käsi, mis tõusid ning vajusid. Nad kuulsid tigedaid ähvardusi, mõnitamist, laksatavaid hoope, ähkimist, sajatusi, labaseid sõimusõnu: «Sa siga! Kurat! Räba! niisugune! Riigivaraste ilalakkuja!» Ja korraga pidi Tiit Pärtels veelgi lähemale minema, nii lähedale, kui kogunev rahvahulk seda võimaldas, — ta taipas äkki nagu eredal valgusähvatusel: need, kes seal kaklesid, olid tema enda sõbrad, kellega koos ta oli äsja siia tulnud.

Kõigepealt vallutas teda mõte vahele tormata, et katsuma neid sõjakaid mehi üksteisest eemale saada, samas aga löi ta käega: mis siis, las määratsevad! Ta tõusis kiki-varbaile, vaatas üle eesseisjate peade ja nägi nüüd, et kõik peale paksu Asmuse olid luuletaja Arumaale kallale tunginud ja peksid teda halastamatult. Nad tõukasid teda, virutasid rusikatega nagu vasaratega, nad löid teda jalaga ja ähvardasid teda isegi tühja õllepudeliga. Nad surusid ta vastu seina, hoidsid teda kinni tema kulunud kuueesisest; nad oleksid talle vist tooligagi virutanud, kui nad poleks vaid kartnud suures segaduses kellelegi omaenda seltsilistest pihta sattuda. Nad olid agarad ja halastamatud nagu koerad, kes ründavad hulgana üksijäänud vastast. Ja kuigi luuletaja Arumaa võitles selles suures löömingus samasuguse agaruse ja julgusega nagu ta oli äsja nendega vaielnud, keerutades oma pikkade käsi- ja varvartega nagu pikkade vemmaldega, jäi ta siiski juba varsti alla: nad võtsid ta kinni, tirisid pealtvaatavate mõttekaaslaste ässitava kisa saatel uksest välja ja tõukasid trepile: «Kasi minema, sa siga, sa rahvusterviku reetja, sa oma kodumaa neetud vaenlane, kellel ei peaks ilalgi kohta leiduma meie uues, autoritaarses ja üksmeelses Eestis!»

Kuid samas näisid nad nagu virguvat, oma teo üle piinlikkust tundvat — armas aeg, see oli ju nende vana sõber, nende endine kaaslane mures ning õnnetustes! Nad

olul hetkeks aru kaotanud, nende veri oli käärima hakanud peamiselt selle tõttu, et nõnda pidasid õigeks oma vastaseid kohelda need, kellelt nad nii tahtlikult kui tahtumatult oma võitlustaktikat õppisid. Nad tulid lauda tagasi hoopis tasastena, põrni- ja punaste silmadega laupall ringi, vaikisid, hingeldasid kogu rinnaga. Siis valasid nad endile viina ja hakkasid kärmesti jooma, hüllesid vist selleks, et äsjast inetust kiiresti unustada.

Tiit Pärtels oli ühes teiste uudishimulikkudega kõrtsist välja nihkunud; ta seisatas trepi otsa juures, proua Aino hoidis teda värisedes käsi- ja varvartest. Nad jäid hetkeks üksi, sest rahvas valgus pikkamisi oma kohtadele tagasi.

Äkki läbis Tiit Pärtelsi ajusid täpne ning selge kavatus, mida ta ruttas kohe teoks tegema. Naisele hästi lähedale kummardudes sosistas ta sellele peaaegu kõrva — lahkumisel, sugereerides, nagu tungivat käsku andes:

«Sõidame... sõidame... minu poole. Poole tunni pärast oleme... tagasi.»

Kuid proua Aino vastas kohe kindlalt:

«Hull! Jätame selle jutu, palun!»

Tiit Pärtels mangus aga aina visamalt:

«Sõidame! Sõidame, kallist! Kas jah! Sõidame, kallist! Okester hakkab varsti mängima, nad mõtlevad, et me... laulsiime. Ainokene, mu lemmik, kas jah? Kas sõidame?»

«Ei!» ütles naine. «Ära ole ometi narr. Mitte ilalgi ma ei lasku enam... selleni. Tõesti — sa oled hull.»

«Sõidame... sõidame... sõidame... noh... Sõidame!» kordas Tiit Pärtels, hakates teda äkki ootamatu ulinuse sunnil endaga kaasa vedama.

Naine rabeles, püüdis end tälest jõust lahti rebida. Nad võitlesid natukese aega vaikides, vihostena, noored ja tugevad, kumbki ei andnud järele. Ja nad oleksid vististi veel edasigi võidelnud, kui Tiit Pärtels poleks äkki selja tagant kuklasse rabatud.

Ta pöördus, hambad irevil. Ja taltus kohe, vajus teolt labatuna kõssi.

See oli jälle too valgevereline poiss, proua Sanglepa vend. Ta küsis, suutes sõnu vaid suure vaevaga hääldada:

«Mis te... mis te... tahate?»

«Te võiksite mu õe nüüd juba lahti lasta, härra võrgu-
taja,» vastati talle rahulikult.

Tiit Pärtels kogus end ja pomises ähvardavalt:

«Käige kuradile!»

«Käin küll. Aga enne laske mu õde ilusasti lahti,» ütles
poiss. Ja kui proua Sanglepal õnnestus tõesti end mehe
tugevast haardest vabastada, pööras ta vastasele ükskõik-
selt selja, nagu poleks tal temaga enam üldse tegemist.

Tiit Pärtels seisis pisut aega liikumatult paigal, tundis
end siis üleni värisema hakkavat ja pühkis hajameelselt
üle lauba. Talle näis, nagu peaks ta huuled kramplikult
kinni suruma, et mitte karjuda — pikkamisi, venitades,
valulise häälega. Kuid ta suutis siiski suure vaevaga
rahulikuks jääda ja hakkas mööda halle kiviastmeid alla
minema, käed ripakil, turl viimmas nagu naske koornu
all.

Ta viskas riitehoidjale numbri, surus mütsi pähe, las-
kis endale mantli selga avitada, taarus ukse poole,
jah, tal polnud siin enam midagi teha, ta pidi lahkuma.
Ta otsis kaua värisevate sõrmedega parajat. Jaha, leidis
selle viimaks, andis šveitserile, astus tänavale. Oõ oli
karge ja tuuline. Ta lõdises nagu koer. «Skool — lähme
nüüd koju...» ütles ta kuuldavalt ja naeris korraka vi-
lat, nagu kõveraks painutatud naeru. Ja hoides rusikaks
surutud käsi sügaval taskutes, hakkas ta norgus peaga
raekoja poole kõmpima. Ta väga moodne ja väga kirev
siidsall lipendas tugevates iilingutes, mis puhusid talle
otse vastu.

«Hei, teie, ärge rutake, kannatäge natuke!» hüüti talle
samas järele.

Ta pöördus pikkamisi, nägi valgeverelist üliõpilast
endale lähemale jooksvat, mõtles loult, et arvatavasti
tahab see talle kallale tungida. Kuid ta oli nii väsinud,
et tundus mõttetuna end isegi kaitsma hakata. Ta vaa-
tas teise tõusvale käele, — järgmisel hetkel langes see
talle hirmsa jõuga vastu lõuapära ja ta kurgust pääses
valla vägivaldne häämitsus, mis polnud ei nutt ega valu
röögegi.

Ta jalad hakkasid tuikuma, ta katsus end kõigest jõust
püsti hoida. Nüüd lõi ta vastugi — jõuetult ja väga hädi-
selt. Ta vastane oli täpne ning külmavereline nagu masin,

ta ei kuulnud sellelt ainustki sõna. Ta sai vaid hoope.
Teda loodi vahetpidamata otse näkku, kuni ta vasak silm
kaotas nägemisvõime. Ja kui üliõpilane viimaks lõpetas
olug lkka endiselt sõnagi lausumata temast kaugenema
hakkas, oli ta nii tüma, et ta oleks meelsasti tänavakivi-
dele istunud ja pea koeralikus alanduses põlvede vahele
oppu lasknud.

Kuid ta ei teinud seda, ta tuikus edasi.

Ja korraka puhkes ta hüsteeriliselt nutma, hädiselt,
muure häälega nagu laps, keda on tabatud koerustükilt
ja kes katsub end loomusunniliselt peita oma jõuetuse
alla.

PAISTETANUD ÕLAHUULE TRAAGIKA

Sel õöl ei saanud Tiit Pärtels üldse sõba silmale. Ta pa-
valutas hirmsasti. Talle näis, nagu oleks see valge
vereline suur viinlane oma hästitreenitud, täpselt viin-
tavate rusikatega puruks peksnud nii tema näokond kui
kui ta hinge.

Ta teadis, et ta on verine, et ta peaks end pesema, omi-
polnud tal enam kübetki tahtejõudu, et seda asjalikku
mõtet teoks teha. Ta vaid lamas, lamas, lamas, välja-
sirutatud liikmetega, kogu keha õieli. Silm, kuhu teda oli
tabatud, hõõgus nagu tules, nina oli paistetanud ja hell,
parem põsk tuikas kangete ja karmete tuigetega, ol-
mikuliha oli nagu pudruks tambitud. Ja ikka oli ta kohu-
tavalt väsinud, kohutavalt roidunud, kohutavalt kokku-
varisenud, nii ihu kui hinge poolest.

Kõige rohkem aga oli selle ootamatu peksuga puruk-
materdatud tema enesetunne. Issand jumal — kas ta ei
peaks praegu tõusma, sahtlist revolvri võtma ja endale
kuuli pähe laskma, mõtles ta ikka uuesti ning uuesti.
Talle tundus lakkamatult, nagu poleks ta üldse enam
inimene, — jah, seda ta ei ole enam, ta on vaid tahte-
jõuetu, pehkinud kalts, kes laseb endaga teha, nagu hää-
rad

rad soovivad, kes laseb endale öelda, nagu härradele
meeldib! Ta pidi ikka ja jälle vaatlema, — ise kangesti
alustades, — seda häbiväärset pilti, mis oli kõrtsiukse
eest aset leidnud: teda pekstakse nagu jahukotti, ta teeb
vaid sililuid liigutusi, et vähemalt mõndagi hoopis kõr-
vale juhtida... Pole midagi alandavat kaklemises endas,
et, alandav seisab tavaliselt hoopis mujal — aras alistu-
mises, mõtles ta küüniliselt. Ja kohe arutles ta närvlikult
nolguks veelgi edasi: Jah, jah, oleks tarvis nüüd kohe
loasta, tagasi kõrtsi minna ja enda eest välja astuda nagu
aunees, nagu korporant!

Aga ta ei liigutanud end ikka veel, ei, tal polnud niigi-
alju jõudu, et ta oleks lahti rõivastunud ja enda veidi
et la seadnud. Ja äkki hakkas ta jälle etteheiteid tegema
proua Sanglepale, kes oli nüüd ka omakorda... talle
et tema äianud. Mis see endast õieti kujutab, see allakäi-
nud abielunaine, keda tema, Tiit Pärtels, on näinud ju
toll nonda, küll teisiti?! Ta mõtles pikkamisi ja tigidalt,
et kõik sõltus vaid Aino keeldumisest sila sõita; et kui
viimane oleks temaga kohe nõusse jäänud, poleks midagi
oelda olnud sel nolgilgi, kuna ta poleks ju neile üldsegi
põle juhtunud... Aga samas andis see ebaloogiline
ilgedus proua Sanglepa vastu aset tigidusele enda vastu:
püüan võtaks, kes ta's nüüd veel on, tema, Tiit Pärtels, et
ta üldse nõnda armuandi kerjas?! Ja jälle tajus ta kohu-
tava selgusega oma suurt üksindust — tal polnud ju
enam ainustki hingelist, kes tunneks tema järele igatsust,
teda ootaks, teda hellitaks ja trööstiks!

Kui ta viimaks natukeseks ajaks magama jäi, hakkas
ilm juba valgeks minema. Ta vajus nagu kuhugi kitsasse-
kltsasse ja umbsesse urgu, kus polnud ruumi peagi pöö-
ramiseks; teda litsuti kõikjalt; talle hakkas langema
pliskhaaval leiget vett, mille nõrgumine mööda ihu sun-
dis järsku mõtlema tigudele. Oli pime, väga pime; ja ta
hädaldas ja nuttis suure häälega. Aga kui ta ikka nõnda
hädaldas ja nuttis, tuli kuskilt kõrvalt tema juurde pu-
aste juustega naine, Eerika, tema armastatu, vaatas
tasaselt ta paistetanud silma, noogutas ja hakkas jälle
kohe kaugenema. Ja nüüd oli ilm nagu üsna valgeks muu-
tunud, kõikjal säras päikeselaike, — issand halasta, kas
tema, Tiit Pärtels, ei lamanud mitte ihualasti Barclay

platsi liivakastis, ja kas need polnud kõik tema tuttavad, kes tast pikkamisi mööda jalutasid?

Ta ärkas võpatades. Noana terav kiirtekimp langes otse tema kõrvale padjale. Viibides ikka veel äsjase unenäokatkendikese mõju all, pidi ta järsku kujutlema, kuidas kuulujutt tema koomilisest õnnetusest on juba mitu tundi majast majja roninud, — kuidas kõrtsist koju jõudvad mehed räägivad seda oma unistele naistele, kuidas nii mõnigi ta vanadest kallimatest kahjurõmsalt naerab: «Paras, paras, paras!» Ta mõtles valutava südamega, et kõikjal, kuhu ta täna läheb, vaadatakse teda kindlasti ühe ning sama mõttega: «Ahaa — vii-maks o-me-til Jah, paras talle, paras, paras, paras!» Ja ta tundis jälle vaja dust litsuda end kogu kehaga vastu segamini aetud voodirõivaid, nende alla varjule pugeda, käed näole suruda ja valju häälega nutma puhkeda: nõnda see on, siit algab ta allakälgutee, tema mandumisrada, mida tuleb tal nüüd paratamatult käia!

Varsti selle järel hakkas teda piinama sügav, veidi jubestavalt mõjuv vaikus, mis valitses praegu kõikjal linna kohal. Kui ta pead käänas ja kella vaatas, nägi ta, et see hakkas pool viis saama — nõnda siis oli ta maganud vaevalt paarkümmend minutit. Kui mugav oleks praegu astuda läbi hommikukargusest uduste tänavate, ilma et keegi teda näeks, ilma et keegi teda naerda või mõnitada saaks, ütles ta endale mõttes. Ja haiglane rahutus sundis teda viimaks voodis istukile tõusma, nagu oleks tal tõepoolest vaja kodust lahkuda ja muhklikuna ning läbipekstuna veidi mööda linna jalutada...

Ta konutas nõnda hea tükike aega, jalaninad koos, käed ümber põlvede. Ta nägi nagu väga kaugelt vaadates oma kortsunud rõivaid, verelaike kuue-esisel ja püksisäärtel, tillukest rebestust paremas varrukas, kust teda olid nähtavasti riivanud noore rüütli kõvad kulliküüned. Ta pidi end tahtmatult võrdlema korralageda ning kasmata toaga, mida valgustasid praegu rõõmsalt värisevad päikesekiired. See oli nagu tema saatust, tõepoolest langev, lohakaks muutuv, tasakaalutu. Ja ta hakkas end kuidagi vanainimeselikult edasi-tagasi õõtsutama, kuni tal jätkus lõpuks ometi vajalikul määral tahtejõudu, et end taarudes püsti ajada ja peegli ette astuda.

Ta valitis end kaua ja tähelepanelikult. See, kes seisis seal peegliklaasi rohekas sügavuses, polnud enam inimene, et, pigemini oli see koletis, vastik loomakronu. Paremast külmust levis tuhmjas laibasetus, laud olid paksud ja lursunud, nina seisis oma kohal kuidagi naljakalt yiltu ja oli muutunud senisest hoopis suuremaks, ülalpool, kohutaval kombel paistetunud, ulatus kaugele üle kuu, tekitades mulje millestki jubestavalt grotesksest, millestki, mida võiks harilikult näha ehk mõlklikkude pindade ebakorrapärasest vastupeegeldusest. Ja ta pöördus sügava ilgusetunde sunnil kõrvale, seisis hetke aega murtuna keset tuba ning hakkas end viimaks pikkamisi-pikkamisi lahti rõivastama: heitis kuue, vesti, krae ja püksid üleliikku toolile, jättis kingad põrandale vedelema, viiskas sokid hajameelselt kuhu juhtus, — üks neist sattus loomuliku lauale ja teine jäi ripnema raamaturiiali nikerdatud külgiustisele.

Siis hakkas ta end pesema: pikkamisi, mõtlikult, tõstes vett kahe kamaluga pähe, kuklale, moonutatud näole. See karastas, ta tundis end jälle pisut tugevamana. Ometi ei muutnud see tagasi anda tema laostunud enesetunnet: mida virgemaks ta muutus, seda viletsamana ta endale näis.

Ta võttis õökapi sahtlist plekk-karbikese boorvaseliitiga, määris seda oma inetutele muhkudele; niisutas vesinikühlapendiga paakunud verekärnakesi, mis olid kulvanud laubakriimustuste veertele; ta pintseldas end vihaselt agaraks muutudes joodiga, mõtles vihaselt-küüniliselt: noh, mis siis ikka, niikuinii pole tal lootust paari päeva looksul jalgagi välja saada! Kui ta selle kõigega viimaks valmis oli, heitis ta tagasi voodisse, tõmbas teki kaelani üles ja katsus veel kord uinuda, — magades polnud ju vaja millegi üle mõelda, lahastada, end etteheidetega piinata!

Ta lamas nõnda hulga aega täiesti liikumatult, silmad sulletud, käed rinnal ristis; ja kuna ta kartis end millegipärast liigutada, vallutas teda viimaks tunne, nagu laenaks ta kuskil sügaval mülkapõhjas ja nagu loksuks tema kohal suur hulk roiskuvat vett, mis ei kulge kuhugi, mis kasvatab vaid mudamaksa.

Uni ei tulnud ja ta katsus oma raskeid mõtteid laokile

viia tähelepaneliku kuulamisega. Tänav akende taga ärkas, ringutas, liigutas, haigutas, hakkas sumisema. Vürtspoodide ette sõitsid kivilt kivile hüplevad talupoja vankrid; plekk-kannud kõiksatasid; venitati igavat jutukest, naerdi. Hobused löid kabjaraudadega vastu sillutist ja keegi hakkas valjusti agiteerides seletama vajadusest uue riigikorra järele. Viimaks sigis kõnniteedelegi rohkesti inimesi, kes tõttasid kõik ühes suunas: all-linnas töötavad töölised, turule minevad perenaised oma teenijatega. Keegi tuli kõrtsist ja laulis rõõmsalt: «Eestimaa, su mehemeel...»

Umbes kella poole üheksa paiku koputati tasakesi uksele; käsiraud suruti korraks alla ja teenija hõikas viimaks vana kombe järgi, et toit olevat laual, härra tulgu sööma. Tiit Pärtels ei vastanud midagi, lamas vaid edasi, ei avanud silmigi. Natuke hiljem hakkas ta aga tundma kõhus teravat nälgapigistust, pidi pikkamisi ja närvlikult mõtlema maitsevatele võileibadele, singiviiludele, külmale lihale, vorstile, heale juustule. Kuid ta ei unustanud hetkekski oma välimust: see oleks alles tore pilt neile kaas-pansionäridele vaatamiseks ja irvitamiseks! Üsna natukeseks ajaks meenus talle eilne kõnelus matemaatikaõpetajaga, selle hullumeelsus, selle pihtimus abiellumiskavatsusest ja hirm oma tulevase naise truuduse pärast. Ta katsus muiata; see tekitas aga igal pool verevalumitega kaetud näos teravaid valusälvatusi; ta pigistas hambad kohe südametäiega vastamisi — ka see liigutus rebis nahka nagu teravate küüntega. Nälgatunne aga kasvas, suhu kogunes sülg. Ning korraga, just nagu vajadusest end häbistada, kargas ta voodist välja, tõmbas riided kärmesti selga, läks pikkade sammudega astudes vaheukse juurde ja keeras selle lukust lahti.

Kui ta söögituppa astus ja üldise kummarduse tegi, jäid kõik järsku surmvaikseks ja pörmitsesid teda kohkunult. Ta istus oma kohale, naeratas, hakkas kohe sööma. Kuigi ta ei vaadanud kellelegi otsa, teadis ta siiski, et nad mõtlesid: «Nii siis on seegi terav kirveke oma kõva kivikese leidnud, hahaha!» Ta aimas leskproua Helgi kohkumist, matemaatikaõpetaja kahjurõõmsat irvet, anatoomia-assistendi uudishimu, pensioniperenaise hirmu ja teenija sõbralikult-naiselikku kaastunnet. Ning just nagu

talles neld kõik veelgi enam õrritada, noogutas ta traadilise ilmeaga, vaatas igale naabrile kordamööda otsa ja ütles:

«Jah, tümaks tegid mu öösel, nagu näete, polnud midagi parata!»

«Jumal hoidku, noorhärja, kas te ehk kukkusite?» küsis hea perenaine väriseval häälel ja oligi juba unustanud oma viimaste nädalate vihavimma.

Aga Tiit Pärtels hävitas otsemaid tema lootused, sõnades ülbelt:

«Oh ei, armas proua! Ma ei kukkunud, ma... kaklesin. Ja nagu näete, polnud mul kuigi nimetamisväärsel määral õnne, — mu vastane oli minust tugevam ja võitjaks ei jäänud mitte mina, vaid tema. Lubage mulle, olge head, teie hästi kanget teed, see ehk karastab ivake...»

Teised sööjad ei lausunud ikka veel sõnakestki. Nad polnud midagi sellist kujutleda osanud; nad olid põhjalikult üllatatud; nad vaatasid teda vargsi silmanurkadest ja nägid vaeva, et mitte muiata. Ning ta ütles, tundes endas järsku kasvavat sihitut tagedust, nagu oleks tema õnnetuses süüdi kogu maailm, ka need siin, kes talusid tema vastas, temast paremal ja pahemal:

«Nojah, mis seal parata! Sada korda pääsed terve mullaga, saja esimesel aga jääd vahele. Kuulge teie, hea hõrra — õpetage mulle, millega ma peaksin end mullarima, et varsti jälle joonde saada!»

«Kõige paremini mõjuks küll teadmine, et vastane on saanud veelgi suurema mõõduga... hahaha!» vastas anatoomia-assistent ja naeris ammuli avaneva suuga, lülvapuru keelel, igemetel ja hammaste vahel.

Ja see naer oleks kohe nagu kergendust toonud: matemaatikaõpetaja suunurgad tõmbusid varjamatult kahjurõõmsale irvele, leskproua Helk väristas õlgu ja muutus nutukeseks ajaks üpris kahvatuks, kiilaspäise arsti silmad peegeldasid terast uudishimu.

«Jumal hoiaks... kuidas ometi-l-l...?» venitas perenaine.

Tiit Pärtels, paludes veel üht klaasi teed, vastas endise ülbusega nii teiste kui enda vastu:

«Kuidas ometi? Noh, armuline proua, niisugused asjad on väga lihtsad. Tikkusin kellegi naisele pisut liiga lähe-

dale ja sain mehelt karistada. Õudne, eks ole? Ma mõtlen oma teguviisi, mitte selle tagajärgi.»

«Luiskatel!» ütles viimaks leskproua Helk ja katsus naeratada. «Õnnetus võib juhtuda igale inimesele. Kalkulus? Ei, kes teid usub! Me ei ela ometi kuskil Aafrika põlismetsas, kus selliseid küsimusi veel rusikatega lahendatakse. Milleks siis meie euroopalik kultuur ja kõrge tsivilisatsioon, kui...»

«... kui abielumees ja majasõber ei tarvita teineteise materdamisel moodsamaid relvi? Niiviisi, ah?» küsis Tiit Pärtels.

Ta kõht hakkas täis saama ja ta kahetses endamisi, et ta oli üldse siia tulnud, — pagan võtaks, oli seda nii hädasti vajal. Ta lühiajaline väljakutsuv sõjakus hakkas jälle vähenema, ta enesetunne kahanes kiiresti. Ta mõtles valutama hakkava südamega, et tal ei maksaks tõesti enam elada: jah, ta peaks endale otsa tegema. Ja ta lükkas toidunõud järsu liigutusega kõrvale, nii et need vastamisi kõlksatasid, tõusis ja lahkus raskel sammul toast, aimates kuklal teiste lauasistujate pilke, mis häbistasid, parastasid, määrisid oma kahjurõõmuga.

Ta heitis jälle voodisse, rõivastes, nagu ta oli, võttis kriminaalromaanid ja katsus seda lugeda. Kuid ta viskas raamatu juba kohe kõrvale, sest see tekitas vaid tülgaust.

Ta oli parajasti näoga seina poole käändunud, kui ta kuulis vaheust pikkamisi avanevat ja kedagi kikkivarball sisse tulevat. Vaatamata oma praeguselegi seisukorrale oli tal siiski edevust mõelda, et arvatavasti on see leskproua Helk, kes on temasse armunud ja tuleb teda nüüd vaatama. Äkki hakkas ta süda kangesti peksma: kas leidub siis tõesti maailmas veel sääraseid inimesi, kes temast midagi hoolivad?! Ja ta ootas, ootas, ootas, silmad suletud, ülakeha veidi viltu, pahem jalg ripakil põrandal: nüüd see noor naine on juba üsna tema läheduses, nüüd puhkeb ta vist nutma, langedes tema rinnale! Et ta oma poisikeseliku ning veidra kujutluse tõepärasuses täiesti kindel oli, pidi ta tahtmatult istukile kargama, kuuldes enda kohal järsku matemaatikaõpetaja inahedaks teeseldud häält.

«Vaene, vaene naaber...» ütles härra Soontak meel-

alt. «Kui te ainult teaksite, kuidas mul teist praegiti kahju on. Nii kahju, et... Te olete ju iga kanti tubli mees, lihtsalt kas või hakka kahe käega teie kaelast kinni ja anna teile surm, järsku aga võtab keegi ette ja teeb teile liiga. Noh, teate, kahju küll, et mind saadaval ei olnud... Halahha! Kuidas see teiega juhtus, mis? Rääkige, jutustage. Jah, kuidas see teiega õieti juhtus?»

Tiit Pärtels kaotas tasakaalu, hakkas värisema ja ütles:

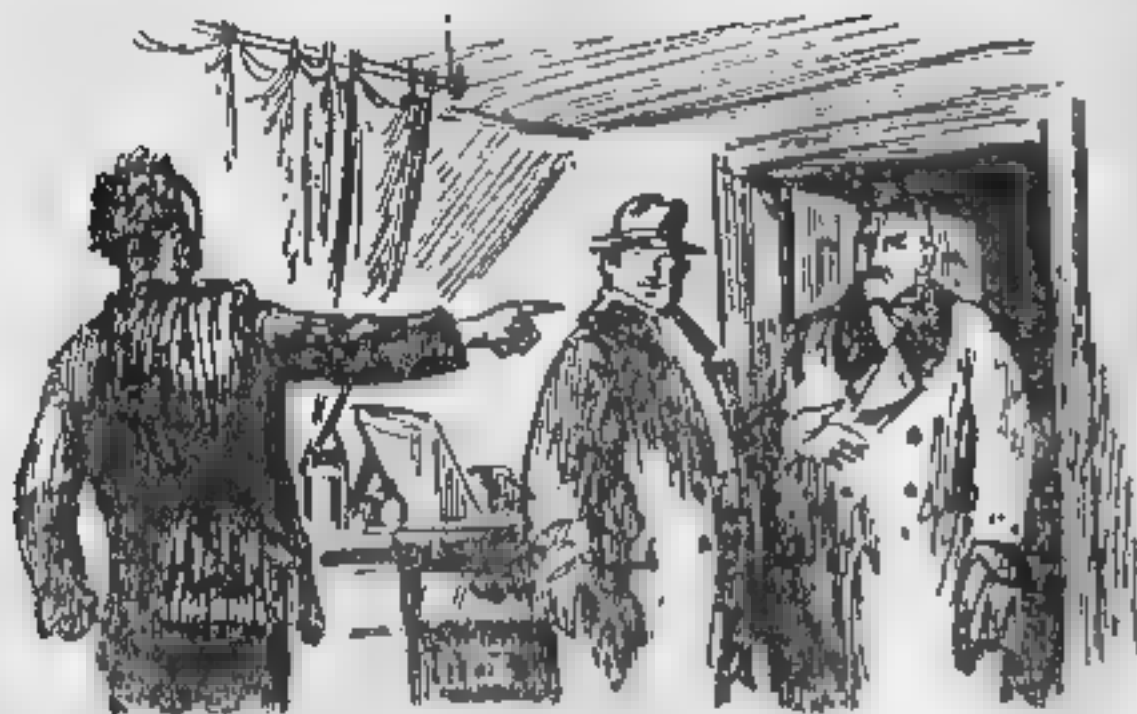
«Külge minema, te... tõbras! Noh! Kohe, kohe... külge minema!»

«Mis te nüüd! Mis... te... nüüd!» hüüdis matemaatikaõpetaja. «Olgu küll, et te praegu veel pisut närvlik olete, aga... mõelge ikka kah, kuidas te kõnelete! Pealegi veel minuga, kes ma annaksin teie eest pärast meie viimast südamlikku ja siirast vestlust kas või kogu oma elu, viimsegi hingetõmbeni. Jah, jah, uskuge mind! Teate mis, — see eilne nali meie vahel — kas see polnud omast kohast päris tore, mis? Teie jäite mind vist meenutama, kas pole?»

«Pidage lõuad ja kasige kohe minema!» ütles Tiit Pärtels jälle kurjalt ja tõusis hingeldades.

Ja et ta moonutatud näost paistis ilmset valmisolekut kolgeks, tegi matemaatikaõpetaja tõesti sügava kummarduse, taganes vaheukse juurde ja lahkus, hambad irvilades irevil.

Tiit Pärtels aga istus ohates sohvale ja langes ettepoole vinnu, otsekui suur lind, kes nokib toitu.

KAKS KOOMILIST KUKKE

See oli kohutav, painajalik meeleheite-päev, ja Tiit Pärtels, suutmata seda lõpuni taluda, otsustas öhtul siiski välja minna. Kasimata toa üksindus ning vaikus kasvassid lõpuks nii suureks, et ta suutis vaid vaevu ära oodata pimeduse saabumise. Ja kui päike ometi kord linna plekkkatuste kohal nagu verekumas looja läks, hakkas ta kohe riietuma, tõmbas kübara sügavale otsaesisele, tõstis mantlikrae kõrgele üles ja astus norgus peaga tänavale – löödud mees, kel pole enam kuhugi kiiret.

Hiilides nagu varas, sammus ta alla mööda kõrvalisi tänavaid, kus oli vähem kõndijaid. Ta läks anatoomikumi tagant läbi, põikles üle Toomemäe, laskus alla piki üli kooli juurde viivat nõlvakut. Ta oli endamisi kindel, et luuletaja Arumaa istub praegu oma ärklikambris, vannub, kisub viha vanadele sõpradele, — mis siis, mingem teda vaatama, seda tõelist õnnetushunnikut, seda samasugust hädavarest! Kui ta suure maja paraadukse lahti lükkas ja koridori tahtis astuda, tuli keegi vilistades trepist alla, ja ta tõmbus kohe tagasi, et end mitte näidata.

Sin hüppas ta pikkade sammudega, peaaegu joostes üle milleda kiviastmete pööningukorra poole, kus asus tema korter. Ta koputas, kuulis ise oma südame valju klõppimist, kuulatas teraselt. Sees jäi endiselt täiesti vaikseks, ja pimedus, mis ta ümber valitses, tegi ta äkki meeliks.

Viimaks tuli keegi ähkides ja puhkides ukse juurde, tagistas lukku. Luuletaja Arumaa küsis vihaselt:

«Noh, kes seal lõhub?»

«Mina, Tiit... tee nüüd lahti...» pomises Tiit Pärtels. Ja kui kaame õlilambivalgus talle hetke pärast näkku lõi, ütles ta vabandades: «Mul hakkas igav... Ma võin vist sinusse tulla...»

«Muidugi! Mis sa seal's enam küsid,» vastas luuletaja Arumaa ikka endise vimmaga.

Nad seisis nõnda ivakese aega vaikides lävel vastamisi. Luuletaja Arumaa silmad olid ksis ja torkavad. Tiit Pärtels hakkas, ise millegipärast kanget plinlikkust tundes, mantlit seljast kiskuma. Ta riputas selle varna ja katsus loomusunniliselt varjata oma siniseks taotud nägu. Aga samas taipas ta selle püüde asjatust, naeratas virulalt ja pöördus otse sõbra poole. Kehitades küüniliselt õlgu ütles ta viimaks:

«Noh, täna näen ma välja... niiviisi. Mitte just väga meeldiv lõust, kas pole?»

«Kuradi pihta, kas need Telse Vabarligi loojad andsid sulle sinulegi?» küsis luuletaja ja vaatas teda suures üllatuses, hakkas siis tasakesi naerma ja hirnus viimaks nagu hobune.

Tiit Pärtels vastas, katsudes samuti naeratada:

«Ei, see oli keegi teine. Kuid peaaegu sama põhjalik mees nagu meie head kamraadid sinu suhtes. Kas meil pole nüüd veidi sarnasustki — minul, panetunud patusel, ja sinul, kes sa mulle ikka moraali lugesid.»

Luuletaja Arumaa väärtas pikkamisi pead. Oieti polnud temaga läinud just liiga pahasti: ainult mõlemale põsele oli ta kleepinud paar plaastririba, samuti ka lõuale ja pahemast kõrvast veidi madalamale, kaelale. Kuid ta loukas tugevasti, — nähtavasti oli ta viga saanud trepilt kukkudes. Ja nüüd, mil ta nägi enda ees seisvat Tiit Pär-

telsit olevat veelgi hullemas seisukorras, võis ta naljagi heita:

«Eino, sa kõlbaksid nüüd tõesti tervishoiumuuseumi näitusele vastava pealkirjaga: «Abielurikkumise kehalisi tagajärgi»... Hahahaha! Kes see niisugune oli, see sinu... kosmeetik?»

«Keegi, kellest ma ei tahaks rääkida,» ütles Tiit Pärtels. «Igatahes... sa ei tunne teda. Minagi nägin teda eile esimest korda... Ja... eks sa edaspidi kuuled niikui-nii... palju lähemalt ja palju täpsemalt»

Luuletaja Arumaa väärutas ikka veel oma punaka-juukselist pead. Ta ei naernud enam, ta oli jälle sünge ning kinnine, - noh, pagan, nagu tal endal oleks veel vähe häda ja viletsust! Ta oli kartnud hoopis tõsisemat õnnetust, nimelt luumurret, sest ta mõlemad jalad olivat päris kanged ja muhklikud; ta saatnud ühe oma naabrist arstigi järele; see olevat teda aga trööstinud ja murekoorma ta südamele maha võtnud: õnneks pole midagi hädaohtlikku! Ta lonkas vaevaliselt edasi-tagasi, koperdas ahju juures, tõi tänagi lauale emailpoti liha ja mulgikapsastega. Ja et Tiit Pärtels polnud hommikust saadik ivagi suhu saanud, hakkasid nad kohe sööma, vaikides, mõlemal küllalt tegemist oma mürgiste mõtetega.

Ent luuletaja Arumaa temperamentses hinges käärilislialt palju sappi, et seda mitte endast välja paisata. Ta neelatas, kugistas, ähkis kuuldavalt, lükkas siis noa ja kahvi kõlinal kõrvale, virutas rusikaga vastu lauda.

«Vaata, vaa-ta, missugused lontrused!» hüüdis ta vihasealt. «Noh, nüüd sa nägid, milleni ka meie oleme välja jõudnud. Ma tahaksin teada, kui palju veel puudub, et me niginaginal-püsse ja kuulipildujaid pihku ei haara ja peale ei hakka. Mina — olen igatahes valmis! Argu nad lootkugi, et inimene minu aastates midagi unustab! Kas või... barrikaadideni... lähen ma välja! Ja usu või ära usu, aga minu käsi igatahes ei värise, kui ma sihiku neile härradele rinna kohale seän. Igast asjast saab ju ka rahulikult kõnelda. Aga mis teevad nemad, need fanaatikud? Tullakse hulgani minutaolise vana mehe kallale ja aina udjatakse. Pane tähele, pane tähele — kui neile sigadustele otsustavalt vastu ei astuta, algavad meil

missugused pogrommid, nagu korraldasid ja korraldavad naksid oma juutide ja teisitimõtlejate kallal. Minu Tartus olin mina esimene, kellega need sõnnid algust tegid!»

«Selge,» noogutas Tiit Pärtels, jätkates inasinlikult mõniskalt ja lisas hetke pärast: «Miks sa siis oma elutarkusega klanni ei pidanud? Kas sa ei mäleta enam, kui sa mitu korda... minu meelsuse järele küsisid...? Sa ütlesid siis, kui ma ei eksi: «Kahel täiskasvanud inimesel pole mõtet teineteise veenmiseks asjata sõnu rääkida.» Ise sa aga talitasid just vastupidi. Sa pidid ju omali üldist meeleolu ja selle kõrgepinge-kraadi märkama.»

«Muidugi pidin! Ja märkasin kah!» vastas luuletaja Arumaa, turtus aina kasvavast tigidusest, kõneles edasi. Ta ütles: «Aga mis kuradi kombel ma sain oma keelt hunnaste taga hoida! Mis kombel, ahi! Ega mul siis omeli kuremariin soontes ei jookse! Noh, ja nii see läkski. Seul kui meie vaidlus üldiste probleemide raamides püsis, polnud häda midagi, aga niipea kui ma julgesin jälle nende jumaldatud ninamehi puudutada, nii kohe olid nad mul hunnikus kallal. Ainus hingeline kogu laudkonnast, kes katsus mu eest välja astuda, oli vana hea Asmus. Noh, tal pole vaja seda kahetseda — ehk tuleb kord, mil minutaolinegi võib tema eest paar head sõna ütelda. Mul läks siiski küllalt hästi — nad lollid rabelesid korraga ega mahtunud seepärast mulle juurde. Ainult... kui poleks tulnud tagatipuks trepist allalendamist... Noh, ma loodan igatahes, et minugi sõjanui mõnele mehele otse kärsa pihta napsas, mul on igatahes luune, nagu oleksin ma kedagi vastu hambaid tabanud — parem päkk on katki ja kipitab. Näe, vaata, kas need pole just nagu mõne ehtsa fašisti kihvajäljed, need ah!»

Ta sirutas oma luise rusika üle laua, otse sõbra nina alla; Tiit Pärtels lausus sellele pilkugi heitmata:

«Kui te seal kokku läksite, olin ma parajasti tantsimas. Üldmulje jäi igatahes säärane, et sul tuli võidelda vähemalt viie või kuuega. Nii et — kui seda vahekorda arvestada, poleks midagi imestada, kui mul oleks tulnud tina sinu kirstu kõrval auvalves seista. Muuseas — mis

sa neist nüüd arvad, neist oma kaasvõitlejatest ning sõpradest: õnnetud inimesed, eks ole?»

Luuletaja ei taibanud kohe ja küsis kulme tõstes:

«Õnnetud... inimesed?! M-mis kuradi õnnetud inimesed! Röövlid, aga... aga mitte...!»

«Jah, aga kas sa ei nimetanud neid nõnda alles eile hommikul, kui me Kastani tänava nurgal seisime ja mööduvaid kompaniisid vaatlesime?»

«Ah sa mõtled... nõnda...?» venitas luuletaja. Ning hakates jälle usinasti liha lõikama ja seda taskunoa terava otsaga suhu pistma, lisas ta vähese vaikimise järel: «Mäletan, mäletan. Ja ega ma ei ole oma arvamist nende kohta selles suhtes muutnud. Selge — õnnetud inimesed. Suure Varju all kõndivad väikesed varjud. Aga ega see neid ju vabanda, vennas — samasugune Suure Varju all kõndija olen ka mina ise. Ja mitte mina üks, vaid veel paljud teised peale minu. Argu nad lootkugi, et praegune massipsühhoos ja nende demagoogia on nakatanud meid kõiki, esimesest viimaseni. Oige, õige, ma ei võta oma sõnu tagasi, — nende närvid on otsas. Aga ka minu närvid on tervemad kui nende omad, et ma peaksin neile veel õlalegi patsutama ja ütleva: «Tubli, ma saan teist aru, teid on teie oma tahtest olenemata raskesti katsutud, sellepärast hakake kõik muudkui mustasajalisteks ja pekske kõigil teistel näod segi... esialgu rusikaga, varsti aga püssi- ja revolvripäradega või kumminuladega!» Oh ei, vennas! Maailmas maksab juba vanast hällist ajast saadik tõhus tõekene, mida oskan vajalikus piisgas rakendada... minagi. Silm silma vastu ja hamba hamba vastu! Jah, jah, küllap sa näed veel, et ma lähen parajal ajal esimesena barrikaadile ja... kõnelen oma kenade seltsimeestega siis juba läbi püssitoru.»

Tiit Pärtels valkis, lõpetas söömise ja toetus seljaga vastu seina. Ei, tõepoolest, kas ta ei teeks targemini, kui ta mantli selga tõmbab ja kohe jälle oma teed läheb! Kuid juba järgmisel hetkel küsis ta endalt ahastades: «Kuhu...?» Ta ei unustanud hetkekski, et tõeliselt pole tal minna ju mitte kuhugi, ja kui ta siit lahku, peab ta otse koju kõmpima, vastikusse, meeleheitel segi paisatud toaubrikusse, et alustada jälle oma sihitut visklemist voodil ja sohval, konutamist siin-seal toolidel, hulkumist üle

tolmuist halli põrandal. Ta sulges silmad, silitas hajameelselt põidlagaga üle paistetatud ülahuule ning tõstis olud kõrgele, nagu oleks teda äkki läbinud kerge külma-

Luuletaja Arumaa katkestas söömise ja ütles:

«See on päris õudne, kui kiiresti hakkavad siin meilgi juurduma must- ja pruunsärklaste kombed. Nimeta ainult, et sa mõtled teisiti kui su sõber ja tuttav, ja otsekohe saad sa sellelt sõbralt ja tuttavalt vastu vahtimist. Ei — usu mind, Tiit... midagi peab tulema! Pe-ab! Sest rahvugune meeleolu enam rahulikult laheneda ei saal üks kahest: kas sellele nõndanimetatud rahvaliidumisele astutakse õigel ajal sabale ja pistetakse talle rõngas ninaisse, või löövad nad varsti rusika raksatades lauale ja panevad tõesti maksma oma kõvakäelise autoritaarse... vangilaagrite ja kõige muu sinna juurde kälvaga. Mis sina sellest arvad, ah?»

«Ma ei tea sellest arvata ei nõnda ega teisiti,» ütles Tiit Pärtels ja avas hetkeks oma tursunud ja tumesiniseks tõmbunud laud. «Ma pole selle üle järele mõtelnud.»

Luuletaja Arumaa jätkas:

«Ei ole? Noh, siis tee seda, sest praegu on väga oluline teada, kes on kes! Kas sa siis ei näe: kivi on veerema lükanud, see haarab endaga kaasa kõik, mis teele ette jääb. Lääne-Euroopa pakub eeskujut: «Elagu fašism!» Põind, kuhu külvata, on — nagu näed — mõneski tükkis moodus. Herr Krupp ja teised taolised finantseerivad, Hitlerid ja mussolinid annavad ideoloogia, teadlik rämps ja petetud massid moodustavad armeed, sirgud ja larkad, neavad vöö vööle ja asuvad oma kapralikohtadele... Mis sa arvad, kas mõni neist mu eilsetest peksjatest tuleb oma teo pärast kah... vabandust paluma?»

«Ei... tea. Küllap vist ikka tuleb,» ütles Tiit Pärtels.

«Noh, Casanova, sa kaotaksid igatahes palju, kui sa sel ajal ei juhtuks siin olemal!» hüüdis luuletaja Arumaa ja naeris korraka kurjalt. «Sest ükskõik kes see vabandusepaluja ka oleks, ma näitaksin ust igale mehele. Jah, ma näitaksin ust, tulgu nad siis ükskhaaval või kõik kambast! Või kui just tahetakse, siis — olgu kahevõitlust! Jah... minupoolest kas või püstolitega. Mauhti! kihutan ma makku nii vanale Saksale kui ka mõnele teiselegi.

Säh, lõika veel tükk liha, mis sa ennast näljutad... ja võta kapsast ka! Kui ma sind praegu vaatan, pean ma küll mõtlema, et sinu loomisest on võtnud osa Hagenbecki loomaia lamedalõustaline hipopotamus... hehe hee! Kas sul söök tõesti enam alla ei lähe?»

«Ei, tänan,» ütles Tiit Pärtels

Ta nõjatas vastu sohvaotsa, mõtles jälle, et oleks vaja minema hakata. Ta vihkas praegu kõike, kõike, kõike luuletaja Arumaa, ennast, vänget toidulõhna, mis venis temast üle, tuulehoogude kerget kahinat mustnevate akende taga. Oli vastik mõelda, et ta peab jälle varsti ametisse asuma, et ta peab vabandama oma mõnepäevast puudumist raske haigusega, et šeff, lugedes täna ta kirjakest, muigas kindlasti kahjurõõmsalt, kõneles ta hädavalest teistelegi tuttavatele, naeris nendega kaasa. Nagu kõik haavad ja haavaarmid, nõnda hakkasid ta muhud, verevalumi sinised laigud ja kriimustused õhtu saabudes hõõguma ja valutama. Ja suutmata seda olukorda kauem taluda, tõusis ta tülpinult, läks sõnalausemata varsti juurde ning võttis mantli, et hakata seda kohe selga kiskuma.

Kuid luuletaja Arumaa tõusis samuti ja ruttas teda keelama:

«Ära ole nüüd imelik, vennas! Kuhu sa ikka kipud?»

Tiit Pärtels vastas ootamatu tigidusega:

«Mis, kurat, ma siingi konutan, lähen koju ja vinnan enda magama. Sinu mitme otsaga targutusi olen ma kuulnud igatahes juba kuni tüütuseni. Noh, ela hästi!»

Ja ta käändus kohe minekule, käed mantlitaskutes.

Kuid ta ei jõudnud veel ustki avada, kui pimedast koridorist kostis äkki siia-sinna komistamist ja tümpsivaid ning raskeid samme, mis lähenesid nagu kartlikult. Kõneldi, kraabiti tikke, peatuti, koputati. Luuletaja Arumaa tõmbas kulmud sügavale alla, nõnda et ta silmakoopad hakkasid veidralt mustnema. Ja hoides kätt võtmerõngast küsis ta koomiliselt pateetilise häälega:

«Noh, mis on? Kes t-tõbras seal kolistab?»

Link suruti alla. Ja kohe seejärel hõigati:

«Lase sisse, vanal! Lase sisse... meie oleme.»

«Kes meie?» küsis luuletaja, käänas aga siiski luua lahti.

Ning paks kohtu-uuriia, ilmudes kohe lambivalgusse, teris kogu oma laia näoga, hõõrus sõrmeotsi vastamisi ja hüüdis, püüdes peita piinlikkusetunnet hästi suure hirmakuse taha:

«Kes «meie»?» Hullu küll — sa ei tunne enam oma vanu sõprugi! Mis sa siin siis teed ja talitad, ah? Ahaa — Tiidukene on kah sulle külla tulnud. No tere, tere! Joosep, kuhu's sina jäid? Tule, tule, tule sisse! Või istute sinu kahekesi lukustatud ukse taga nagu... mingisugused salanõunikud! Mis te siin's tegite? Sõlte? Noh, kurat võtaks, siis meie Joosepiga jõudsime ju täitsa parajaks ajaks päralt. Hei, Joosep, noh, astu nüüd tuppa, astu nüüd tuppa!»

Nõnda kõneldes seisis kohtu-uuriia Asmus lävepakul, muretas ikka ühtesoodu, vaatas Tiit Pärtelsilt luuletajale ja luuletajalt tagasi Tiit Pärtelsile. Ta oli väga taktiline ja tegi näo, nagu oleks kõik kõige paremas korras. Ja heledad silmad vaatasid nagu alandlikult küsides, ehkki ta paksud põsed teesklesid samal ajal ülevat meeleolukest. Ja kui kumbki toasolijatest talle ikka veel ei vastanud, astus ta pärani seisva ukse eest kõrvale, tõukas sisse advokaat Saksa ja ütles jälle:

«Joosep, ära ole ometi laps, kuule! Juhtus, mis juhtus, katsugem seltsimehelikult unustada ja üksteisest aru saada. Kes meist poleks küll purjus peaga mõnda algadust teinud, ah?! Mina — olen küll! O-olen! Ja sina vii samuti, Tiiduke? Ja sina, poet, samuti, ja sina, Joosep, samuti! Teame, te-a-mei! Noh, mehed-veljekesed, ära rääke nüüd teineteisele ilusasti käpp pihku ja asi vask! Oh! Hoppi! Püha taevataat, ega me ole ometi kurat teab milhukesed murdjad, kes teevad totruse valmis ja hakkavad kohe nuie hõlma all hoides ringi jalutama, et kannata aga, kallid kaaskodanik, küll ma sulle parajal ajal kolaka lagipähe tõmban. Noh, Veel kord — hoppi! Pange käed kokku!»

Tiit Pärtels oli paar sammu teistest eemale astunud, jälgis seletamatu kahjurõõmuga arenevat sündmust. Ta allimitses advokaat Saksa, seda tavaliselt koguni südame- tul mehikest, ja pidi tahtmatult imestama tema ilme üle. Vana paragrahviväänaja kõhnad põsemuskliid võppusid närvlikult; ta ei teadnud nähtavasti, kas oodata luuletaja

reageerimist või lisada midagi ka omalt poolt. Veidi aega seisis nad sõnatuina vastamisi, luuletaja Arumaa tikk-sirgena ja liigagi suursugusena, ta vastane aga selle eest alandlikuna ja nagu kõigeks valmis. Ja Tiit Pärtels mõtles laisalt, et niikauaks siis jätkus vana sõbra kohutavalt suuri sõnu kättemaksust, barrikaadidele minekust, arveteõiendamisest püsitraua kaudu: küllap siit minnakse kõrtsi veel juba täna õhtul... kas või lonkavate jalgadega, kas või keppi või karku abiks võttes...!

Kohtu-uuriija Asmus, püüdes asja kiirustada, seletas pikalt ning laialt:

«Oh, oh... päris rõõmupisarad võttis silmi, kui me sina häält kuulsime, Kaarel-Kristjan. Sest me kartsin ju tõsiselt, et sind pole ehk kodus. Joosep pistis juba hädaldama, et näed sa nüüd, meil ei õnnestunud. Tema aga tahtis nimelt täna õhtul sind üles otsida, sest ta ütles mulle, et teist niisugust ood nagu eilne ta enam üle ei elaks. Ja ma usun tõesti, et ta teist niisugust ood enam üle ei ela, — kui ta tund aega tagasi minu juurde sisse murdis, oli ta lihtsalt nagu närtsinud hernekaun. Ja mis seal imestadagi! Inimesed, kes on ligi poole oma elust teineteisega hästi läbi saanud, peavad muutuma järsku vihameesteks! Milleks, milleks, milleks! Ekslikud oleme kõik. Noh, poisid, ma jooksin enda kas või kohe siinsamas laua alla, kui ma ainult teaksin, et teie kaks olete jälle nagu... vanasti. Tiit, mis sina arvad?»

Tiit Pärtels kehtas igavust tundes õlgu ja pidi järsku oma moonutatud näo pärast häbenema. Ta pomises flagmaatiliselt:

«Mina? Ma ei tea midagi arvata.»

«El noh, mis seal teada!» hüüdis kohtu-uuriija Asmus. «Mehistel, meestel, lubage tähendada, on julgust ja hakkamist kõigeks: kui on vaja, siis kakeldakse, kui on aga vaja, siis ka lepitakse. Pikka viha kanda on... rumalus! Noh, saluut ja proosit, poisid, servus! Lööge, lööge käpad kokku!» Ja ta hakkas nende sõnade juures suure rabinaga mantlit seljast kiskuma — ta ei kahelnud enam üldsegi oma vahemehe-osa õnnestumises.

Kuid täna eksisid nad siiski oma arvestustes, nii sebet Asmus kui ka Tiit Pärtels. Sest selle asemel, et oma vanale seltsimehele suursuguse andestaja ilmel vastu

astuda, näis luuletaja Arumaa äkki hulga pikemaks sirguvat, surus oma mõlemad vigaseks löödud jalad tugevalt põrandale, näitas käega ukse poole ja ütles lühidalt:

«Väljal!»

«Tohoh!» hüüdis kohtu-uuriija Asmus kohkudes ja pöördus kähku.

Tiit Pärtels muutus tähelepanelikuks.

Ja advokaat Saks, kelle kohmetult ettesirutatud käsi tal lahjalt õhku rippuma, palus nüüd häbelikult:

«Kaarel-Kristjan... vanapoiss, mis me nüüd tülitame... Neli... neli... nelikümmend aastat oleme hästi läbi saanud, nüüd aga järsku... see idiootlik temp! Anna mulle andeks! Kas sa mõtled, et ma ise ei tea, kui toores see kõik oli, kui toores ja kui... alatu. Kaarel-Kristjan... ma palun sind... ära kannu viha!»

Kuid punapäine luuletaja seisis liikumatult nagu osi, näitas endiselt sõrmega poekvili seisvale uksele ja kordas:

«Väljal!»

Kohtu-uuriija Asmus ütles jälle:

«Tohoh!»

«Kas siis maksab seda... nii tõsiselt võtta...?» pomises advokaat Saks.

Ja nüüd muutus vana hea luuletaja Arumaa koguni amellikuks, lausudes selgete ning täpsete sõnadega, mis loid nagu rusikaks tõmmatud kämblad:

«Kapten Saks, ma palun teid viimast korda — lahkuge mul jalamaid! Mul ei ole teiega mingisuguseid jutte ega mingisuguseid õiendusi. Jah, olge hea, kapten Saks, tehke mulle see au ja sulgege minu uks... väljastpoolt! Või ma pean teid siit välja viskama!»

«Noh, kuradi pihtal!» ütles kohtu-uuriija Asmus.

«Kapten Saks, kas jah — te lahkute?» küsis luuletaja Arumaa.

Ja nüüd ajas advokaat Sakski enda järsku samuti tikk-sirgeks, vaatas kuidagi kõõritades poolviltu ja ütles nagu laukudes:

«Leitnant Arumaa — jah, mina lahkun!»

Ja ta kadus kohe pimedasse põõningukoridori, virutades ukse enda järel nii suure hooga kinni, et ahjupoti kaas toolilt põrandale lendas ja eemale nurka veeres. Varsti

läksid ta kärmed sammud mööda treppi alla, et hääbuda õhtuse linna vaikusse...

Tiit Pärtels tundis äkki sügavat piinlikkust: kahe keppkõhna vanamehe aumehetsemises oli midagi koomilist, haledat, midagi, mis tegi südame imelikult kurvaks, kuidagi valusalt raskeks. Need kaks taati, kas nad polnud nagu sorakil sulgedega elatanud kuked, kelle kannused on ammu juba nüriks kulunud, kelle nokad on murenemas, kelle tiivavandid löövad veel vaid õige jõuetult? See, mis oli eile õhtul aset leidnud õõrestoranis, oli liiga inetu ja hirmus, et selle üle naerda või nalja heita, see aga, mis toimus täna õhtul siin, lagunevas katusekambris, võis äratada vaid haledust. Ja tundes jälle kogu end ümbritseva keskkonna vastu ääretut vastikust, lahkus ta sõnaläusumata...

Kui Tiit Pärtels tänavale astus, lõi tuul talle näkku kevadsuviste lehtpuude kargeid lõhnu, mis tulid hoogude kaupa kuskilt hämarusest.

I I J A S J A G U

MEELEHEIDE

«KAS SEE NUTJA OLIN MINA?»

Tiit Pärtels oli juba ülikooli tagant Toomemäele käändumas, kui teda haaras järsku valuline soov vaadata kord oma armastatu akendele. Ta kujutles kohe sentimentaalseks muutudes, kuidas ta seisab vaikselt tühja künnete ähmnas udus, piik kangekaelselt allalastud eesriidel, mille varjus liigub koduse kärmusega edasi-tagasi see, keda ta nii väga ihaldab. Kui ta mõne aja pärast mööda Botaanika tänavat alla sammus, muutus ta nii ärevaks, et isegi ta meeleheitliku jõuga taskusse surutud kned värisema hakkasid.

Ta jõudis varsti pärale, peatus mustneva plankaia varjus, piilus üles akende poole. Ta nägi kollakat valgust ohetasaselt ning vabalt läbi suurte ruutude välja voolavat; varjud libisesid kiiresti siia-sinna; ta tundis hetkeks kange soovi üle tänava minna, suurest uksest sisse astuda, mööda treppi üles rutata, kellanupule vajutada. Ja kujutlusvõime töötas rahutult ja erksalt — tal oli nähtavasti palavik, ja nüüd ta nagu hiiliski läbi eredasti valgustatud koridori, ootas ja kuulas, ootas ja kuulas...

Ta seisis nõnda tükike aega, tundis udu riiete alla pugevat, lõdises niiskuse ja külma pärast. Kui aknad ülemisel korral pimedaks muutusid, käändus ta tulnud teed tagasi, kujutledes nüüd haiglase selgusega, kuidas naine on enda lahti rõivastanud ja lebab vaikselt mõtiskledes oma soojas voodis. Nagu kõik lootusetult armunud, nõnda oli temagi väga kindel, et ta oleks lõepoolest üliõnnelik, kui teda ainult meenutatakski. Ta pea vajus norgu; ta hakkas unistama; ta nägi ikka üht ning sama pilti: ta läheb kikiarball kohtu-uurija Asmuse ukse taha, teda peetakse kohtu-uurijaks endaks, ta vaatab öösärgis seisvale naisele naeratades otsa ja naine alistub talle ohates: «Tiit, armsakene, anna andeks, ma piinasin sinu nii ennast kui sindki!» Ja jälle tõusis endise elumehe kõri ümber nagu raudne võru, — ei, näeb jumal, ta ei suuda enam ilma Eerikata elada, ta peab selle saama, jah, ta peab, või... või... muidu juhtub õnnetus, mis hukutab nad mõlemad!

Ta unistas nõnda kogu kodutee, ja kui ta viimaks päralt jõudis, ei viitsinud ta mantlitki seljast võtta, istus roolununa sohvale, sulges suures igatsuses silmad. Ta mõttis pikkamisi ja vaevaliselt, et arvatavasti on ta kuskil oma arvestustes vea teinud, saatusliku vea, mis rõhub nüüd halastamatult. Tal oli praegugi veel raske lõdeda, et teda on hüljatud, et ta unistused on nurjunud, et teda, Tat Pärtelst, peeti halvemaks sellest... sellest laia tursunud inetust monstrumist! Talle näis, nagu oleks kuskil ta hingesügavuses toimumas suuri moondumisi — ümberkorraldusi, paigalt nihkumisi, libisemisi, vapustavaid kõikumisi. Ja neid suuri moondumisi lakkamatult tajudes, kõiki neid paigalt nihkumisi, libisemisi ja kõikumisi, laskus ta rontraskena selili sohvale — ei laanud voodisse, ei kustutanud tuld — ja hakkas jälle unistama, kuni väsitav päev talle viimaks une laugudele tõi.

Ta jäi magama, — raskelt, kuid väga rahutult. Ta hakkas kohe siia-sinna rabelema, sihitult ringi visklema. Nagu nüüd peaaegu igal ööl, nõnda juhtus temaga tänagi: ta oleks nagu sammhaaval minevikku suundunud, et veel kõrd korjata seda osa oma elust, mille ta oli juba ära elanud. Kuid veidral kombel koosnes see vald sõjast ning sõdimisest — ta marssis, marssis, mar-

ssis, laskis püssi, istus kuulipilduja taga, võttis osa surmanõude täidesaatmisest... tulistas, tulistas, tulistas, tulistas... Ta rabeles ja ahastas mustusest ning porist rüpses kaevikutes, mis olid nii sügavad, et ta ei suutnud laudagi neist välja pääseda. Ja nagu eelmiselgi ööl, nõnda lõppesid ka täna sellised unedeseeriad jälle nagu liikumatult paigale tardunud pildiga lõpmatuseni kulgevatest jooksukraavidest, mida mööda ta pidi edasi minema, edasi, edasi, ikka edasi, otsekui poleks maailmas midagi peale nende jooksukraavide ja neis valitseva öudse mustuse.

Kui ta viimaks hirmsasti väsinuna silmad avas ja otust vaatas, nägi ta laual seisva äratuskella osuteid kaheksale lähenevat. Ta oli maganud seega üsna kaua, onnelt aga polnud ta sellest magamisest leidnud pisimatki kosutust. Elekter põles alles; ta pea oli sohvaotsa rõhumi-kest valutama hakanud; ta keha oli öö jooksul enama kui oma soojusest tühja tupp auranud ja võpatas aegajalt piinavatest külmavärinatest.

Ta tõusis, läks pesulaua juurde ja hakkas end masinlikult korraldama, kuigi tal seisis kogu aeg meeles, et ka täna peab ta veel kodus istuma ja end ravima. Ta loputas ettevaatlikult laupa, tursunud silmalauge, kärni põskedel, peksu ülahuult. Möödunud hiilgeaegadest oli säilinud meeningaid moodsaid tualett-tarbeid, ja määrades end ümud mitmesuguste lõhnaliste salvide ning vedelikku-dega heitis ta enda kulul veidi võllanaljagil «*Takema* kurgimahla! parandab kiiresti igasugused nahamarrastused ega lase haavu halvaks minna — ostke ja tarvitage ainult *Takema* kurgimahla!» «*Nivea* kreem muudab peh-meks hellemadki peksukohad ja ravib suurepäraselt eriti kahlushaavu ja kropatanud kakluskärni — ostke ja tarvitage ainult *Nivea* kreemi...!» Ja ta naeris järsku valju häälega, läks peegli ette ning hakkas end alhulitsema vihase üksikasjalisusega, kuni teda segas viimaks koputus vaheuksele, mis teatas hommikueine algust.

Ta sidus lipsu ette, silus juuksed läikivaks, — mis siis, keda me pelgame! Kaaspansionärid vaatasid teda jälle unishimulikult kõõritades ja tegid seejuures näo, nagu oleks neil asja ainult omaendi võlleibadega. Ning mate-

maatikaõpetaja ütles, naeratades oma õlina mööda nägu laiali voolavat tigemagusat naeratust:

«Jah... Mulle isiklikult paistab, härra kaaspansionär, et eilsest saadik pole teie seisukorras sündinud kuigi suuri muutusi. Mida te ise arvate?»

«Täpselt nagu teiegi,» ütles Tiit Pärtels väga vastu tulelikult.

«Õige, kas pole?» ütles matemaatikaõpetaja. «Aga ega sellepärast ei maksa veel meelt heita. Sest poleks ju üldse loomulik, kui sellised uhked obadused kaoksid ainsal ööpäeva jooksul. Vabandage, kui ma küsin — millega te otsustasite siis lõpuks oma haavu ravida, härra kaaspansionär?»

«Noh, nagu juhtub,» ütles Tiit Pärtels naeratades. Talle tegi äkki nalja leskproua Helgi üllatunud ilme, kellele selline ülbus näis arvatavasti usutamatu. Ja ta lisas, närides valutavate lõuapäradega maitsvat, kuid hirmuvintsket suitsuvorsti: «On ju mitmesuguseid viise, kuidas niisuguseid muhke ja arme arstida. Meie armas härra doktor soovitaks muidugi midagi, mis sisaldab boori, ehk ole? Kui me aga loeme näiteks Aleksis Kivi «Seltset venda», siis näeme, et need kanged poisid tarvitasid selleks peamiselt kaht põhiainet — etüülalkoholi ja tõrvat. Võta sa kinni, kumb meetod on ainuõige, kumb ainuvale. Sellepärast mõtlesin mina piirduda esialgu *Takena* kurgimahlaga ja *Nivea* tuntud headusega kreemidega. Mis te arvate — kas ma tegin õieti?»

Doktor Ojamaa naeris leebe häälega:

«Heheheel! Õieti, härra Pärtels, õieti!»

Ja leskproua Helk, kellele näis endise elumehe ülekõikne rahu meeldima hakkavat, ütles pead väärutades:

«Jumala eest, härra Pärtels — te olete lihtsalt stoik. Te võiksite nalja visata vist isegi siis, kui te... ütleme... mõlemad käed kaotaksite.»

«N-nah!» ütles doktor Ojamaa halvustavalt.

«Doktoril on õigus — siis vist mittel!» raputas Tiit Pärtels pead.

«Armas aeg küll, kuidas te ikka... võite... nõnda...» põlastas pereraine punastades.

«Ning matemaatikaõpetaja Soontak, nõjatudes seljaga vastu kägisevat toolileeni, hakkas äkki seletama:

«Mul oli eile asja... nii siia kui sinna... Ma pidin muuseas sõitma ka autoga. Ma palkasin endale sohvi suurturult, teatava öörestorani eest, ja ilma et ma oleksin talt midagi küsima hakanud, jutustas ta mulle huvitava lugu, mida ta olevat näinud täitsa omaenda ihuilmaga. Ei, pidage kinni, kas see lugu polnud juhtunud kunagi... ööl vastu esmaspäeva...? Pagana pihta — ei! Keegi pikakasvuline hallis mantlis mees olevat portsuuksest välja jooksnud, keegi kuueväel korporant tormanud sellele mantlis mehele järele, hõiganud midagi ja hakanud kohe poksima. Autojuht ütles, et ta vaadanud pealt ja aina imestanud. Mauh ja mauh — ikka otse vastu vahtimist. Ja kui lööja viimaks süljates minema kompinud, pistnud löödav korraga — nagu jorinal — minema. Kujutage ette... hahahaha! Pagan teda teab, kes see niisugune vesiste silmadega hädavares küll võis olla.»

Tiit Pärtels punastas kõrvuni. Ta oli kuidagi alateadlikult lootnud, et tema juhtumit polnud keegi pealt näinud, siin aga seisis mees ja jutustas selle üksikasju. Ja pomises midagi arusaamatut, püüdis naerdagi, ometi ei õnnestunud see, sest ta nägi kõiki endale otsa vaatavat. Ja ta küsis viimaks, katsudes end veel kord peita jalustatava ülbuse varju:

Ega te viimaks ei mõtle, et see nutja olin... mina?»

«Jumal hoiaks — ei!» hüüdis matemaatikaõpetaja. «Teie? Tšur-tšur-tšur, jätke, jätke! Kas ma teid siis ei tunne, et midagi niisugust ette kujutada? Teie ja — nutmine? Heheheel! Teie olete ju mees, mitte aga mingi niisugune räball! Minna mööda Suurturgu ja... haliseda! Lihtsalt — tõinata! Silmist memme kombel suhu lasta! Al-al-al — küll ma tahaksin kord niisugusele ilas-ta-ja-le naku vaadata! Ega teie, härra kaaspansionär, ei juhtunud sellest loost midagi kuulma?»

«Ei... ei juhtunud...» pomises Tiit Pärtels ja vaatas enda ette taldrikule.

«Täiesti usutav,» ütles matemaatikaõpetaja. «Täi-es-ti usutav! Või... või... kuulge! — ega see ometi teie ise ei olnud... kes... nõndaviisi...?!»

Leskproua Helk ütles laivalt:

«Ilärna Soontak! Ma paluksin tõesti...!»

Anatoomia-assistent katsus jutustada analoogilist lugu

oma soomusronglase-ajastust. Aga sellest ei tulnud täna midagi välja ja ta naeris vaid:

«Heheheel! H-he-he-hee... jaht! Vahest juhtub maailmas ju tõesti, et... h-hee-h-hee!»

Matemaatikaõpetaja vaatas ühelt teisele. Näis, nagu ei suudaks ta mõista, kuidas keegi juuresolijaist pole temast aru saanud, pole mõistnud tema häid kavatsusi. Ja ta ütles kohe suure hooga, tehes näo, nagu lõpetaks ta lauset, mis oli ajutiselt katkestatud:

«Jah, armas kaaspansionär, ega see ei olnud ometi teie, kes selle nutunaise kallal sellist tublit tööd tegi?»

«Jah... ei... see ei olnud mina...» kogeles Tiit Pärtels ja punastas nüüd veelgi sügavamalt. Ta häbenes, higistas, toitis käis suus ringi — vaja oleks lahkuda. Ja et teda vaevas praegugi sundkujutus, nagu piiluksid kõik pilkavalt silmanurkadest, tõusiski ta äkki, lükkas tooli tagasi ja lahkus toast veidralt kobaval sammul, nagu oleks ta äkki unustanud käimise ja kardaks pikali langeda.

«Si-ga...» ütles ta sosinal ja tajus kanget vajadust endale valusasti keelde hammustada.

Alles kella kümne paiku tuli Tiit Pärtelsile meelde pangadirektorile kirja kirjutada, teatega: «Ma ei saa veel kahjuks oma kohale asuda, teile arvatavasti teada oleval põhjusel.» Kui ta jälle söögituppa läks, et paluda luba kiri teenijaga ära saata, istusid kõik alles lauas, ehkki elnetamine oli ammu juba lõppenud. Ja ta oli väga üllatunud, kui leskproua teda sõrmega ähvardas ja ütles:

«Noh, teate, härra Pärtels — niiviisi liialdada ikka ei maksal! Te teete ju endast ilma ühegi põhjuseta mingi süguse koleda inimese, kes aina kakleb ja skandaalitseb! Me kuulsime praegu, et te olete päris lihtsalt libisenud ja näoga vastu tänavakive kukkunud. Häbi, häbi, kuidas te nõnda luiskatel!»

«Mina... olevat libisenud? Kes seda kõneles?» küsis Tiit Pärtels.

Ja leskproua Helk seletas peaaegu õrnelikult:

«Härra Soontak jutustas praegu, kuidas see kõik oli teiega juhtunud. Noh, mis seal siis imestada: iga inimene võib komistada ja kukkuda. Ja mina, rumalake, jäin juba

mekumal! Kas ööl vastu eilset päeva ei sadanud koguni vihma?»

Perenaine vastas kõõgiukselt:

«Jah, sadas küll. Sadas küll!»

«Noh, vaadake!» ütles proua Helk.

Tiit Pärtels lahkus kärmesti, — tal oli tunne, et matemaatikaõpetajal on jälle midagi kavatsusel. Ta oli õnnelik, kui ta vaheukse enda järel kinni lükkas: soo, nii, vabatahtlik ja mõnitagu nad seal nüüd nagu iganes tahavad!

Sohvale pikali heitnud, jäi ta peale lühiajalist lakkevahtimist magama. Ta hakkas jälle ebamäärast und nappima, — ta oli kustki alla libisemas, vististi kõrgelt maakingult, ja kui ta kartis end nüüd-nüüd kuristikku langevat, nägi ta end järsku istuvat sügavas ning kohutavalt kitsas kaevus, mille kohal oli näha vaid tilluke tilluke tükk helesinist suvist taevast. Ja parajasti kui ta oli jälle minema hakkamas, ilma et ta oleks ise teadnudki, kuhu nimelt, võttis keegi ta käsivarrest kinni, sikutas ning ütles: «Hei, sina, kuule, tõuse üles, tõuse üles!»

Ta avas silmad ja tõusis tõesti; see, kes seisis ta ees, oli vana Asmus, kriminaalasjade kohtu-uuriia.

JUHT VOLTSITUD VEKSELIST

Jah, Tiit Pärtels ei eksinud — kriminaalasjade kohtu-uuriija Asmus seisis sohva ees ja vaatas teda naeratades, silmad kisis. Ta oli lõbusailmeline nagu alati, veidi koomiline, ise oma koomilisusest teadlik, heatahtlikult muhelev, energiline. Ja Tiit Pärtels, varjamata oma üllatust, pomises tusselt:

«Noh... mis on? Mis sa tahad...?»

«Oletati ütelda — mitte midagi,» ütles kohtu-uuriija Asmus ja istus nüüd ratsa toolile. «Asi on iseenesest üsna lihtne, mul algas täna põhkus ja igavus ajas mu juba kohe seltsi otsima. Mõtlesin, et kuhu ma's ikka mujale, kui lähen korraks Tiidukest kaema. See oli vist küll ainult õnnelik juhus, et ma su kodunt tabasin?»

«Minu näoga... ei minna ju ometi avalikkusesse kohatadesse,» vastas Tiit Pärtels ja katsus asjatult naeratada. Tal seisis meeles praegune vahetõde vana sõbraga, ja see tegi ta kuidagi saamatuks ning häbelikuks. Et polnud legagi oma kohmetust varjata, ütles ta irooniliselt: «Ma pole ju ometi nii loll, et tahaksin end meelega maailma naeruks seada! Oleks tõesti nali — minutaoline diskonto-

muti! Noh, kuidas Arumaa ja advokaat Saksaga läks? Kas nad leppisid ehk viimaks ära?»

Kohtu-uuriija Asmus muutus tõsiseks ja kehtas õlgu. «Ih, ma ei saanud neid nii kaugele,» ütles ta vähese vakkumise järel. «Poeet on vihane — ta olevat valmis juba kõnelema ainult püstolite abil! Jõle lugu, ei taha lihtsalt mõeldagi!»

«Nojah... Kuigi see ei puutu küll meisse, aga...» veenis Tiit Pärtels oma mõtet siiski välja toomata.

«Ih puutu meisse?» kordas kohtu-uuriija Asmus. «Otsest küll mitte, — õige! Aga kõik see on ju nii inetul loll! Kaks vana inimest keeravad korraka kaklema, hakkavad vastamisi viha kandma ja muutuvad surmaohtlasteks. Arumaa ei tee ju sel korral tühje sõnu, ta ütleb tõesti verist kättemaksu. Ai-ai-ai, kuidas see on loll! Inet! I-ne-tu! Väga inetu!»

«Vanad koomikud, muud midagi,» ütles Tiit Pärtels vundunult, lõi käega ja tõi laualt paberrossikarbi. Kui ta lahka läks, hakkas talle jälle teravalt silma kõikjal siin

olev korratus, mahajäetusena tunduv üksindus. Aspaatuse oksad rippusid üle postamendi veere kuidagi tumalt, elutult-liikumatu, nagu miski, mis on varsti välja areemas, vähikaktuse lülilised lehed olid paksult tolmu- ja luitunud värvitrukid seintel meenutasid paratamatult kõdumist ning lagumist. Ta lisas, vedades pilku edasi-tagasi mööda kohvipruuni laesimssi:

«Ma olen päris kindel, et päev hiljem või varem söövad nad ühes õhtust ja viskavad viina, nagu poleks nende vahel mitte midagi halba juhtunud.»

«Loodame, loodame,» noogutas kohtu-uuriija Asmus. «Lõulde — kas sulle ei paista, et asi võib meie Maarjamaal tõsiselt minna?»

«Arumaa igatahes midagi niisugust ennustab,» ütles Tiit Pärtels ega suutnud hoiduda küsimast: «Sa läksid kaasa, nende... teistega. Mis mõttes?»

«Ih, noh, kust ma's pidin teadma, et nende päris-nägu... nõndaviisi välja naeb,» ütles kohtu-uuriija Asmus naeratades. «Kuni eilseni... polnud mul sellest aimugi. Teatades... ma mõtlen, et pole ehk veel hilja uuesti kõrrele jaada. Niisuguseid lugusid, nagu see juhtus ööl vastu reimaspäeva, ei tahaks ma siiski enam üle elada. Peale

meie rongkäiku paistab nii mõnigi asi hoopis uues valguses. Vanaemal on liiga pikad küüned, vanaemal on liiga suur suu, vanaemal on liiga teravad kihvad.»

«Jah. Ja vanaema hääl on liiga jäme ja räme, kui me seks vanaema seda ka teha ei püüa,» ütles Tiit Pärtels ja mõtles samal ajal, et väevalt see kaval mees tuli teda külastama ilma erilise tagamõtteta. Ta hakkas tahtmatult ootama, millal teda kõnetatakse otseselt ja avalikult; ta südamesse asus tüluke hirm, et kohtu-uuriija on ehk kuidagi haisu ninna saanud tema möödunud-öhtusest käitgust Botaanika tänavale, tema varitsemisest tühjal kõnniteel, tema vahtimisest üles valgustatud akende poole. Ja nüüd taldi teda ehk hoiatama: «Armas venna, jätta ometi kord oma naeruväärsed armunutembud!» Ta ütles, heites enda ees istuvale sõbrale valvsa kõõrdpilgu: «*À propos* — sellest rünnakust vanale Arumaale. Ma nägin seda ainult eemalt ega tahtnud vahele segada. Sest siis oleks tüli kindlasti veelgi suuremaks läinud. Ka selle halva lõppakordi peategelane oli vist kapten Viigats?»

«Peategelased olime õieti meie kõik,» vastas kohtu-uuriija Asmus. «Mis pagana mõte oli meil omavahel üldse vaidlema hakata? Niikuinii oli ju selge nagu vesi, et me üksteist vastamisi ümber pöörata ei saa. Noh, Viigats on fanaatik... selle meie «Liidu» ja tema uue joone suhtes... Vanast Arumaast seda muidugi väita ei saa, kuid tema terav keel on ju üldiselt tuntud, — iga tema sõna on nagu osavasti heidetud lingukivi: tabab märki ja loob valusasti. Ma katsusin neid ju küll teineteisest eemale tirida, aga siis lõid ka teised meie laudkonda kuulujut sekka ja... eks sa näinud isegi, kuhu see välja viis. Ja kõige püüdlikum on mul just seepärast, et me läksime talle kallale niiviisi hulgana. Mees mehe vastu, noh, selles pole midagi erilist, aga mitmekesi läheme siiski ilmselt ainult kuradi vastu... Sinul, näed, oli hoopis iseasi.»

Tiit Pärtels tundis end silmapilkselt väga naeruväärseks, väga haledana. Niisiis oli tema seiklus üldiselt tulustav: kellega, kuidas, kus ja mis põhjusel! Kuigi seda vaadata juba algusest peale, tundis ta end siiski väga eelmugavalt ja pomises, silmitsedes nüüd laesimsil edasitagasi lendlevaid tolmunarmaid:

«Jah... noh... seda küll... et...»

Muidugi,» ütles kohtu-uuriija Asmus. «Me pole ju kahtlud, et lüüvad löömiseks käed, ja vahel on need meie teod väga nobedad. Ja kord lõpevad meie ruhkadeitlused mu, kord naa. Jah... Ja ära pane pahaks, vaid a venna, kui ma pean sulle nüüd ausalt ütlema, et sinu kokkupuude selle Viini üliõpilasega võttis minul just nagu oma südamest: issand olgu tänatud! Viimaks ometi — lõpp!»

«Kuidas — lõpp?» küsis Tiit Pärtels.

«Nojah, lõpp,» ütles kohtu-uuriija Asmus ja ulatas äkki oma jala sohva veerele. «Kas sa siis ei taipu: oilest peale võime me kahekesi teineteisele jälle avalikult tutvusklemata silma vaadata. Sest kui üks mees on valmis ühe naise pärast rusikavõitlust pidama, siis on enam-vähem kindel, et sel mehel pole teiste naiste jaoks enam midagi südan ega silmi. Oleme ju täiskasvanud inimesed ja sellepärast... rääkigem päris avalikult. Kiindumus minu perekasse on möödas, eks ju? Ei, ei, ei — ära kohe närvi! Eks mine, sest ma pole ju ometi mõni võsamees, kes võib niisuguseid asju ainuüksi instinktide ja loomusunustega ajel: «Ahaa, ahaa, — sa viskasid minu pärisomandile ihaldava pilgu, tahtsid teda endale — sure, konn! — Lõõn su maha, nülin su naha, panen su pealekauba pitslissegi.» Lollus, lollus, vennas! Maailmas juhtub nendagi, — igaüks meist võib sattuda olukorda, kus ühe mõistus peab taganema mingisuguste kiviaegsete vaistude eest, nii sina kui minagi... Kas ma astun su vastu välja toorelt, ebakultuurselt? Ma ise ei leia seda. Või oled ehk sina vastupidisel arvamisel, Tiit, mis?»

Tiit Pärtels pühkis väriseva käega üle lauba. Ta ütles, lüüdes ise oma südame närvlikku põksumist:

«Ma... meelsamini... ei räägiks sellest.»

«Lollus, lollus, miks sellest siis mitte rääkida!» hüüdis kohtu-uuriija Asmus. «Ma ju tähendasin, — oleme täiskasvanud inimesed ja võime päris avalikult arutada. Või sa kard sa ehk, et oleks mõistlikum umbes nõnda, nagu ma siin praegu kõnelesin, et «ahaa, ahaa!» ja nõnda üldiselt. Noh, lollus, vanapoiss! Paremini juba seletame asja rahuliku meelega ja lepliku südamega. Mõttele järele,

vennas — kas nõnda pole siiski õigem ja ... hm-m, noh ... ütles, inimväärselt!»

Tiit Pärtels kordas:

«Vabanda mind, aga ma siiski ... meelsamini ... ei räägiks neist küsimustest!»

«Nagu soovid,» ütles kohtu-uuriija Asmus naerdes «Noh, kas lepime ära, kavalier? Kas lepime, ah?»

Ta ulatas nõnda kõneldes Tiit Pärtelsile oma paksu kämbla, ootas, naeris jälle. Ja viimane, võttes sellest paksust kämblast kinni kuidagi loiult ja nagu vastumeelselt, sõnas pikkamisi:

«Hea küll, lepime siis pealegi. Vabanda mind, kui kui ma ... ehk ...»

Kohtu-uuriija Asmus otse hiilgas heameelest. Ta asetaski teisegi jala sohva veerele, puhus mõlemast sõrmest suitsu, kogu ta lihav, veidi lame nägu moonduks laiaks naeratuseks, mis ulatus kõrvast kõrvani. Ta näis end tõesti hästi tundvat, oojah, midaks siis veel, ta oli oma sihi saavutanud! Ometi aga jäi Tiit Pärtelsile ka praegu tunne, nagu poleks selle ootamatu külaskäigu õigeks põhjuseks siiski ainult vanade sõprusvahekordade uuesti ja lule seadmine, vaid nagu peaks ta ootama veel midagi üllatuslikku, midagi, mida ta ei oska praegu kujutleda. Ta muutus ettevaatlikuks, oli valvel. Kui ta oma käe võtaks külalise tugevate sõrmede vahelt vabaks sai, ütles kohtu-uuriija Asmus aina suureneva hooga:

«Jumal olgu tänatud, vähemalt nõndagi paljul. Muidu oleks meie vahel tõesti välja kujunenud niisugune elatoomulik olukord, kus me ei saa teineteisega vahetada ühtki usalduslikku sõna. Arumaa ja Saks ähvardavad oma suhteid lahendama hakata tänavavõitluse teel, barikaadidel, meie kah ... jõllitaksime teineteist nagu maonhärjad ... Kahju, et sa pole praegu suuteline minuga kaasa tulema, me võiksime luuletaja juurest läbi minna ja kuskil seltsis lõunat süüa. Jah, kahju, kahju. Proost, sõber, — tehkem siis vähemalt kallimat suitsugi!» Ja ta võttis põuetaskust kaks jämedat hollandi sigarit, ulatas teise neist Tiit Pärtelsile ja ütles veel kord: «Jah, proost, sõber, mõnuleme vähemalt niigi palju.»

Tiit Pärtels naeris jälle tahtmatult, tundis end aga ikka väga ebamugavalt. Ta näolihased valutasid ja see val

utas talle peale muu ka hingelist piina. Ta ütles, sililades sormeotstega paistetanud ülahuult:

«Hea küll ... Tänan väga ...»

Korraga hakkas kohtu-uuriija Asmus rääkima kõikjal valitsevatest kitsastest oludest.

«Jah, ajad on rasked, Tiiduke, ajad on rasked ...» ütles ta ohates. «Igal pool, kuhu sa aga vaatad, aina olgamine ja soigumine. Noh, meil, kuupalgalistel, pole ju kolge suurem häda, sest toiduained on õnneks odavad, aga ... Kuidas sina arvad, vanapoiss, kas see peaks nõnda veel kaua kestma?»

«Ei tea,» vastas Tiit Pärtels.

«Mina arvan oma rumala peaga, et ... viletsust ja puudust näeme me veel üsna kaunikesti,» ütles kohtu-uuriija. Ning kummardudes äkki ettepoole, esitas ta kohe uue küsimuse: «Muuseas ... kui see pole saladus: kuidas sinu endaga praegu lood seisavad? Üks kui teine kipub komelema, et sa elavat küllalt muretut elu — kas sa tuled omaga ikka ots-otsalt välja?»

Tiit Pärtels vaatas paksu meest jälle valvsalt silmanurkadest.

«Noh, ei saa nuriseda ... nagu ma sulle juba rääkinud olen,» vastas ta õlgu kehitades.

«Ahaa!» noogutas kohtu-uuriija Asmus. «Veksleid? Ei olegi vist? Oled ilma läbi saanud?»

«Jah, neid pole mul tõesti just ... nimetamisväärselt,» vastas Tiit Pärtels.

«Tore!» hüüdis kohtu-uuriija Asmus. «Tore, tore! Ma ütlesin kohe, kui mulle räägiti, nagu sipleksid sa kõrini volgades, et — nõnda see vist siiski ei ole. Inimene, kes istub päev päeva kõrval liigkasuvõtjate kantseleis ja kes võib näost näkku kõiki raskusi, mis need Pikad Paberid võivad endaga kaasa tuua, ei tohiks ise ometi kerge-meelne olla. Sest maailma kõige moodsam häda seisabki minu arvates just krediidiga elamises. Iga mees, kes aga soovib, saab laenu: mis ma muretsen, võib ju pumbata pardast pahemalt ja pardast paremalt. Ja kui su aeg otsa lopeb ... kui sa oksjonihaamri jaoks küpseks oled saanud ... kui lõõg su kaela ümber kinni tõmmatakse ... siis alles lähuvad inimesel silmad peas lahti. Ai-ai-ai, sa oled tõesti õnnelik, Tiiduke! Mina enda kohta nii ütelda

igatahes ei saa. Jah, mina, — näed sa, — olen... mõne-
sugustes raskustes. Mis ma sellest saigan — olen! Kui
sa minu poole oma esimest ja viimast visiiti tegid, rää-
kisin ma küll vastupidist juttu, sest ma ei tahtnud sulle
hädaldama ja kaebama hakata, aga nüüd pole midagi pa-
rata! Kuidas sa arvad, vennas, kui palju mul otseselt
vekslivõlga võiks näiteks olla...? Ah?»

«Ei ole aimugi,» ütles Tiit Pärtels. «Krooni tuhat
ehk...»

«Pahl!» hüüdis kohtu-uuriija, jäljendades suuga pudeli
korgi lakke lendamist. «Krooni tuhat? Hahahaha! Optimist,
optimist! Ära kohku, kui ma ütlen sulle, et mul istub kaelal
praegu ligi kümne tuhande kroonine koorem. Ah tahad
küsid, et kuhu ma säärase soliidse summa kulutasin.
Mitte kuhugi, vennas, kuna ma pole oma ihusilmaga neid
rahasid näinudki. Sõbrad, sõbrad, ikka sõbrad! Ühega
mestis katsusin ma asutada saeveskit, teisega mestis
hangeldasime veidi metsaga, kolmandaga, neljandaga,
viisandaga — kah midagi. Sest aeg oli ju niisugune: kallid
eesti mehed, katsugem end kindlustada ka majandusli-
kult, nõnda nagu me kindlustasime end administratiiv-
selt ja riiklikult! Ega midagi — lendasin sisse. Täks-
sain siit ja täksu sain sealt. Ja nüüd — siplen. Muidugi,
kuidagimoodi seisan ma ju veel vee peal, aga raskeks
kipub minema, vä-ga raskeks! Sellepärast... ära
kohku... kui ma esitan sulle nüüd tillukese palve, mille-
sa võid muidugi ka tagasi lükata... Sa mõtled vististi
žiiro? Ei. Vaata, vennas, asi on nõnda, et ma oleksin sulle
väga tänulik, kui sa saaksid mulle kuidagi muretseda ni-
umbes viissada kroonikest. Kas saad, ah? Tiit — kas
saad?!»

Tiit Pärtels kergitas üllatunud kulme.

«Viissada krooni?» kordas ta sõnahaaval.

«Jah,» ütles kohtu-uuriija Asmus. «Viissada krooni.»

«Noh, pagan võtaks, see pole ju ometi sama, mis kord
või paar aevastadal» ütles Tiit Pärtels. «Kui mul see raha
praegu taskus oleks, ei hakkaks ma keelama, aga sel-
les see asi selsabki, et mul niisugust üsnagi soliidset
summat... ei ole. Muide — sa oled tõesti imelik inimene
kõigepealt räägid pikalt ja laialt oma koletu suurtest võl-
gadest ja siis esitad kohe ettepaneku raha laenata. Kui

oleksidagi, et ma saaksin — millega sa mulle kord tagasi
maksad?»

«Rahagal! Ikka rahaga, ikka rahagal» vastas kohtu-
uuriija Asmus ja nägi nüüd suurt vaeva higli pühkimisega.
«Ja karta ei maksaks sul teps mitte — hiljemalt kuue
kuu jooksul saaksid sa oma võla tagasi. Või... ei usalda
sa mind? Ütle otseselt — võib olla, et sa mind tõesti ei
usalda, ah?»

Tiit Pärtels naeris vaenulikult:

«On siiski raske kujutleda, et su olukord kuue kuu pä-
rast märgatavalt paraneb. Kas sa ei vaata sellele ehk
lahi liiga roosade prillide?»

«Ei, ma tasuksin sulle kindlasti,» ütles kohtu-uuriija
Aasmus ja muutus nüüd väga tõsiseks. «Ma otsustasin
mulle täpselt ja õieti kõik ära rääkida... ja seda ma
praegu tegin... ja seda teen ma veelgi... Sest ma usun
kindlasti, et sa mind avitad. Jah, usun, et sa saad mulle
kõlle summa muretseda, kui sa ainult t a h a d. Peale selle
lootan ma, et sa ei hakka keellelegi kolmandale edasi rää-
kima... kõiki neid asju, millest sa nüüd kohe kuuled.
Vaata, vennas, ma p e a n hiljemalt nädala jooksul kus-
kilt raha muretseda, sest ilma selleta on mul — näe —
nõnda!» rääkis ta korruga kiirustades, nagu vaid selleks,
et võtta endalt taganemisteed, ja tegi ümber oma lühikese
kaela karme poomisliigutuse, vaadates samal ajal sõbrale
otsa silmi.

«Nii? Arvad, et asi on tõesti nõnda hull?» küsis Tiit
Pärtels hetkelise vaikimise järel.

«Jah, pole tõesti enam valikut,» noogutas kohtu-uuriija
ja libistas mõlemad jalad sohva veerelt tagasi põrandale.
Akki virvendas ta silmis midagi meeleheitlikku, peaaegu
paanilist. Ja alandades hääle pisut kähisevaks sosinaks,
ütles ta nüüd järsult ning otsustavalt: «Vaata... minuga
on asi nõnda, et ma olin kõrvuni sees ega suutnud end
enam teisiti peal hoida, kui... uut vekslit tehes. Aga
žiirosid sellele polnud kuskilt võtta. Noh... siis tuli mul
vireerida ise... see tähendab... vekslit võltsides. Jah,
muid sa, kui kaugel ma juba olen.»

«Veks-lit... võlt-si-des...?» kordas Tiit Pärtels ja
vaatas paksu sõbra kohkunud ilmel. «Mis sa räägid?»

«Mis ma siin enam räägin? Sula tõtt räägin!» ütles

kohtu-uuriija Asmus. «Niisuguste asjadega juba ei naljatatata...» Vaikus. Ning surudes oma lihava pea kahe kämbla vahele, oigas ta hädiselt: «Jah, mõistad nüüd ise — kas ma panen endale varsti paela kaela või kõnnin politseisse ja teatan endast kui masuurikast, kes ma ju olengi. Aga usu, Tiit, ma' olin sel ajal tõesti hädas. See juhtus veel siis, kui ma teenisin vanal kohal. Mulle langes äkki kaela nagu issanda jumala raskeid katsumisi: naine jäi haigeks ja pidi kliinikusse minema, tüdrukud haigestusid samuti ja viidi... talle järele. See kõik võttis kole tuid kulusid, kui veel arvestada, et ma pidin korraldama... vanugi patte. Uhesõnaga — vesi tõusis kõrini! Mis ma pidin tegema? Nagu ma' juba ütlesin — katsusin õnne uue veksliga, keegi aga ei kirjutanud alla. Nurusin, mängisin klouni, koputasin ühele kui teisele südamele, vastus aga ikka sama: «Ära ole naiivne, sinule siis võib veel žiirot anda!» Noh, ja nii see viimaks juhtuski. Täitsin paberi omaenda käega ja viisin panka. Mulle anti raha ja ma andsin selle kohe edasi. Ma lootsin kuni viimase ajani, et ma ostan oma sigaduse ausal kombel välja, aga ma sain kokku ainult poole vajalikust summast. Aita! Ole hea, Tiit, aita! Sa ütlesid, et sul pole kuigi suurt kohustusi, kas sa arvad, et sa ei võiks teha minu heaks üht lisavekslit? Ma hakkain ise seda käbedasti ja korralduskult maha maksma, usu, ma ei peta sind!»

«Usun, usun...» pomises Tiit Pärtels. Ja et mõtete kogumiseks aega võita, küsis ta asjalikult: «Kas sa oled ka siin linnas katsunud... midagi ette võtta?»

«Olen!» ütles kohtu-uuriija Asmus. «Korduvalt olen katsunud. Aga — tõde jääb tõeks — minutaolise mehe kuulsus käib minuga kaasas. See on nagu paha lõhn, usu, sõber. Üks räägib ühele, teine teisele... ja ikka nõnda edasi. Sest ligimese sarmahaigus või kokkuvarisemine mõnel muul teel, see kujutab normaalse inimese jaoks ikka erutavat eksootikat. Ja kõigil on lausa pühalik vaim antud, et mitte üks kriips enam selle kurikuulsa paberi tagumisele küljele. «Jah, sõber Joonap, ma olen paha mõtteline mees, ma ei tee erandit. Ka oma isale või vennale mitte.» Need on muide meie ühise sõbra Joosep Saksa arukad õpetusesõnad. Noh, ma ei saa ju kedagi süüdistada. Ja nõnda siis... istun ma praegu pigis nagu

muul... Tiit, armas inimene, kas... kas sa... ei saaks mind kuidagi aidata...!»

Kohtu-uuriija Asmus muutus kord-korralt ärevamaks, hõngeldas, pühkis väriseva käega põski ja kaela, — ta mõlles vastust kogu oma õnnetu olemisega. Ta silmad näideld pungile tõusvat; ta niigi juba lõtv ning vormitu liha muutus nagu veelgi lõdvemaks ning vormitumaks; ta lühikesed tõmbid sõrmed värisesid erutusest nõnda, et ta püüas taskuräti põrandale ja pidi kummarduma, et seda rullilt üles tõsta.

Tiit Pärtels vaatas külalist kissis silmil, mõtlikult, nagu midagi kaalutledes. Ja kui kohtu-uuriija Asmus jälle edasi rääkida tahtis, katkestas ta teda järsult:

«Lästi, ma muretsen sulle selle raha. Ainult — sa pead sellele siia järele tulema. Ma telefoneerin sulle. Võimalik, et juba homme.»

«Täna... täna sind südamest, vennas!» ütles kohtu-uuriija Asmus, ja kornaga hakkasid ta suured, pikki lihavalte kujutavad lõuapärad veidralt värisema.

KUTSE SÜNNIPAEVAPEOLE

Peale sõbra lahkumist heitis Tiit Pärtels jälle pikalt diivanile. Ta pani käed risti kukla alla, ei liigutanud end, oli nagu sügavasse tardumusse vajunud, vaatas üksisilmi lakke, kus lendlesid kärbsed. Ja ta mõtles rahutuid, veidi tigedaid mõtteid: «Tubli, olgu nõnda — külla, ma tean nüüd, mis ma tegema pean...!» Jälle seisis proua Eerika tal vahetpidamata meeles, otsekui oleks kuhugi tema hingeseinale riputatud selle naise pilt elusuurune, sügavusmõõteline... Ja ta hakkas järsku tasakesi naerma, — luksudes, puhuti kurku kinnijäävate kõõksatustega, mis sarnanesid endaga rahuloleva rõhkumise misega.

Kui kell kaksteist lõi, kavatses ta tõusta ja end korraldama hakata. Kuid ta ei teinud seda, jätkas lamamist. Ta unistas aina edasi, tegi plaane, manas enda ette miksuseid ja teistsuguseid pilte, muutus kord-korralt kummaliseks: «Kuradi pihta, nüüd, nüüd, nüüd on ta mul peos, see uhke punapea, kes endast nii hirmus palju peab!» Ning iga kord, kui ta palavikuliselt rabelev mõtte kujundas ta ette mälestuse paksust kohtu-uurijast, pidi ta ikka ning jälle naerma oma äsjast kõõksatavat, rõh-

kumist meenutavat naerukest: «Ahaa, velli Joonatan, võin nõnda on sinuga siis lookesed! Ah-h-haa, ahhaa!»

Ta lõusis viimaks, süütas energiliselt paberossi, viskas selle kohe tülgaastusega põrandale. Ta heitis kodused tolvad kiirustades kõrvale, tammus pisut aega ringi korteris aluspesus, vahetas sellegi ümber silmipimestavalt valgete pükste ja triibulise särgi vastu. Mis siis, olgem hoolastamatud, olgem külmasüdamelised, olgem hoolimatud nagu loodusk, ja nagu loodusk — ürgrahulik! — olles ta endale kuidagi melodramaatiliselt, ise ennast meelledes. Ta kreemitas end, puuderdas, võidis jälle kunglahlaga, kleepis siia-sinna inglise plaastri õrnrooskaid tükikesi, — ei, pagana pihta, ta ei saa ju ometi kõiki pakilisi toiminguid edasi lükata ainuüksi oma halva vaimuse tõttu!

Olles näo nõnda hoolikalt korda seadnud, tõmbas ta selga tuliuue sportülikonna, kängitses jalad «Bata» moodi se sandalettkingadesse, surus heleda kaabu laubale ja võttis kepi käevangu. Ta väljus eredasse päikesevalgusse, mis haaras teda oma sooja embusse. Ilm oli ilus, tal polnud vaja ka eriliselt rutata, ta jalutas edasi väga pikkamisi, kõpsutades kepiotsaga vastu kõnnitee lindilisi paetahvleid, millelt keerutas tuul aeg-ajalt üles tülukesi tolmutpilvekesi. Kaks kurge lendasid üle linna, pikad jalad taga siruli, nagu suured sääsed, kes liuglevad ühes kevadsuvise õhu lõhnavate hoovustega.

Raekoja kell lõi üks. Ta mõtles, et seega jõuab ta järele üsna õigeaks ajaks. Ta vehkis kätega, vedas nüüd leppi suure kolinaga enda järel mööda tänavasillutist, vahtis, vaatas igale vastutulijale otsa julgelt ning pealokkivalt: «Jah, näete, juba ma lähen jälle, vana hea lartu kasanoova, kellel on oma kindel vaade nii enda kui ka ümbritsevale elule!» Peatudes siin-seal vaateakende ees, heitis ta oma peegelpildile uurivaid pilke, nagu peaksid ta muhud ja laigud paranema nüüd mitte tundide ning päevadega, vaid minutite ja sekunditega. Ja kui ta viimaks mööda Riia tänava nõlvakut alla sammus ning südalinna poole käändus, oli ta juba nii-võrd tais iseteadvust, et pidas kinni kaks tuttavat naispilast, tervitas neid koduselt ja küsis:

«Kuidas on, kas te tunnete mind veel?»

Tüdrukutel oli nähtavasti piinlik. Teine neist ütles: «Miks me ei peaks teid siis tundma? Muidugi tun- nemel!»

«Noh, siis mul polegi jumal teab kui hullusti läinud. hahahaha!» ütles Tiit Pärtels ja kergitas kübarat.

Kuid ta uljast iseteadvust riivas siiski naistudengite vaevu tagasisurunud naerukihin, pilklik ning kindlasti halvustav, mis kostis talle samas järele.

Tillemanni kella kohal tõmmati teda äkki varrukast. Ta pöördus kohe ja manas sulnarkadele kõigiga sobiva seltskonnainimese magusa naeratuse, lootes kohata mõnd head tuttavat, kellega võiks mõne sõna juttu ajada. Kuid selle asemel nägi ta ka täna matemaatikaõpetaja Soontakki, kes pidas temaga väledasti sammu, üks jalatrotuaari veerel, teine rentslis. Ja ta küsis, muutudes taas tusaseks:

«Nah, see olete ju jälle teie?»

«Mina jah, ikka, ikka mina!» ütles matemaatikaõpetaja, üllatades teda veel kord, — ta hääl oli täna usutamatult pehmekõlaline, veidi häbelikki. Ka temaga oli nagu midagi juhtunud — ta vaatas kogu aeg kuhugi kõrvale, üles või alla, mitte kordagi aga Tiit Pärtelsile otse silma. Temas oli praegu nagu midagi koerast, kes on korda saanud pahateo, mille pärast teda on sagedasti karistatud, ja kes ootab nüüd murelikult järjekordset kohtumõistmist. Ja kui Tiit Pärtels midagi ei lausunud, lisas ta ohates: «Andke andeks, et ma teid segan... Eriti veel selle tõttu, et ma olen teid nõnda tänaval seganud juba... jah, varemgi. Aga ma usun, et te saate minust aru, kui ma teile oma loo ära kõnelen. Vaadake... mul on täna sünnipäev...»

«Ahaa...? Aga see on ju tore! Soovin õnne!» ütles Tiit Pärtels jõhkra pilketooniga.

Kuid matemaatikaõpetaja ei märganud seda nähtavasti ja vastas südamliselt:

«Täna... täna väga! Tõesti... ma olen teie tähelepanelikkuse üle lihtsalt ütle mata rõõmus. Noh, sünnipäev pole ju jumal teab kui suur sündmus inimese elus, aga kui sa teed selle päeva kohta teatavaid kavatsusi ja kui need kavatsused siis luhtuvad, pole sul ometi kuigi häda olla. Muuseas, kui veidi täpsustada: ma saan täna kolme

kolme vile aastaseks. Seega viibin ma oma maise matka poolel teel, nagu ütleb seda üks meie luuletajatest. Oh, — poolel teel, siis poolel teel, heheheel! Andsin pere- mabale mõnesuguse summa raha ja ütlesin: «Olge head ja korraldage nagu kord ja kohus, ma usaldan teie mait- set!» Kena. Ise ma aga tõmban palitu selga ja vehin siia «prude ja ametivendade juurde, et kutsuda neid õhtuks talle külla. Ja — kujutage nüüd ette minu hiiglamoe- lise seksukukkumise imeliku kokkusattumise tõttu on mul neil, kellele ma mõtlesin, midagi takistavat juhtu- tud. Nad ei saa lihtsalt mu kutset vastu võtta! Ei... saa! — lugu, kas pole, aga tõsi mis tõsi! Mina kui mate- matik tean ju, et selliseid kokkusattumisi vahel juhtub. Aga tean või ei tea — mida see parandab? Sest kujutage ette, pagan võtaks: perenaine on nüüd ammugi juba oma elamoosidega kodus ja askeldab köögis nagu tuulis- t. Söögid ja kastmed aina valmivad, — õhtu jõudes pole mul aga lauda kutsuda mitte ainustki külalist! Mida... ai-nust-ki! Kujutage ette — mit-te ainustki! Ja mina mõtlesin, et... olgu nõnda! Mul pole olnud siiani oma maabritega küll kuigi head läbisaamist, sest ma olen eakaline ja tige inimene, aga ma loodan siiski, et nad on end perenaise ees hätta ei jäta. Teie, leskproua Helk, doktor Ojamaa, noh, see on siiski neli üksust. Mis te arvate, kas te saaksite mu kutse vastu võtta? Kas jah, kutsuda Pärtels? Kas võtate mu kutse vastu?»

Matemaatikaõpetaja vaatas alles nüüd esimest korda Pärtelsile otse silma ega pöördunud selle pilgu eest tagasi. Ning Tiit Pärtels, kelle hea meeleolu põhjustas tema hoopis rohkesti kergemeelsusi ja mõtlematusi, vas- tustas olles:

«Hei küll, kui te just soovite. Kas teised on juba oma meeleolu andnud — ma mõtlen proua Helki ja doktor Ojamaad?»

«Ji, ma pole nendega veel rääkida saanud, aga ma tean seda üsna varsti,» ütles matemaatikaõpetaja ja ha- raski tugevasti-tugevasti kinni Tiit Pärtelsi venkivast

«Suur tänu, kallid, kallid härra Pärtels, suur tänu!» ütles ta peaaegu pateetiliselt. «Teate, ma olen praegu üli-õnnelik, te võtsite oma vastutulelikkusega mu süda- mel raske koorma. Noh, ma ei tülita teid enam! Vaban-

dage väga. Ja... nägemiseni õhtul! Nägemiseni, kallid, hea härra Pärtels!»

«Nägemiseni, nägemiseni,» noogutas Tiit Pärtels ja naeris tahtmatult.

Tülikas matemaatikaõpetaja kadus nurga taha, Tiit Pärtels jäi üksi. Ta sammus nüüd edasi väga kärmeselt, läbis Künini tänava, käändus Suurturule. Ta vaatas kella — varsti pool kaks! Ta läks oma teenistuskollega kõrvuti asuvasse panka, viskas kaabu suures ootetava varna, astus julgelt ning sirgelt operatsioonisaali, küaskeldas veel üksikuid ärimehi, korraldades oma arveid. Ja ta sammus kohe hiiglapäika leti juurde, nõjatus sellele küünarnukkidega ning hakkas sõrmeotstega ajaviitlikult vastu kollakaspruuni puud trummeldama, kuni teda viimaks märgati. Keskmist kasvu mustade kriipsvurrudega mees viipas talle puldi tagant, sammus ta juurde ja ütles:

«Ahaa, tore, et sa tulid. Meie arutasime ja filosofoetsime küll nõnda, küll teisiti. Kas sa oled sellele nolgile oma väljakutse juba saatnud?»

Tiit Pärtels punastus kergelt.

«Äsi on niisugune,» ütles ta pikkamisi, «et ma ei saada talle üldsegi väljakutset. Jah, ma mõtlesin sõita loo läbi igast kandist ja pean seda kõige õigemaks. Ma tean, ma tean, mida sa tahad ütelda: konvendi aumoist ja nõnda edasi. Hea — siis astume konvendist välja. Sest minu arvates peab igaüks meist olema eeskätt deatelman ja alles siis oma organisatsiooni liige. Ma ei saa ju ometi minna avaliku skandaalini, kui on mängus daam, keda ma võin kompromiteerida. Kas sa siis selle kõigest aru ei saa, vennas?»

«Mina saan sinust igatahes väga hästi aru,» ütles pangaametnik. «Ja seda ma arvasin kohe, et käesoleval korral pead sa talitama tavalisest natuke erinevalt. Ma loodan, et meie mehed kõik sinust aru saavad. Noh, kuidas sul muidu läheb?»

«Mitte just halvasti,» vastas Tiit Pärtels. Ning kamardudes kohe sõbrale veelgi lähemale, lisas ta alla kriipsutatud otsekohesusega: «Vaata, Karl, ma olen sind juba aastaid hellitanud oma allkirjadega, nüüd tee vastuti teene. Ma ei palu seda, ma lihtsalt nõuan. Kui sa ei anna poolset vastukohustust! Kas annad mulle žiiro?»

«Aga muidugi, muidugi, miks siis mitte! Kas või tuhandele kroonile, kui tahad,» ütles pangaametnik ja pilgutas laimavalt silmi.

«Ei, nii suuri laene ma harilikult ei tee,» ütles Tiit Pärtels.

Te pangaametnik, näppides oma musti vuntsikesi,

«Kui palju?»

«Almudt poolele sellest,» vastas Tiit Pärtels.

Vastust ootamata läks ta kassa juurde, ostis vekslid, täitis selle ja kirjutas alla väljaandjana. Ta viipas pangaaste laenude osakonnast kohale veel teisegi vana kassa, kellele ta oli samuti üliõpilaspõlves ääreerinud, — «H, see oli korras! Ja vehkides lõbusalt diskontolehega, läks ta kohe vastava ametniku juurde, teretas tedagi kätt ja küsis naljatoonil oma soovi, tundes samal ajal rõõmu, kuidas teda paksude prilliklaaside tagant põnevalt silmitsetakse.

«Kas te ei saaks seda juba täna korraldada?» küsis ta laimelult, nagu muuseas.

«Direktor läks just praegu minema, ma ei tea,» vastas pangaametnik mees kaheldes.

Ta just nagu sellest kavatses venitamiseks veel mõne tundes, lõi Tiit Pärtels käega ja ütles:

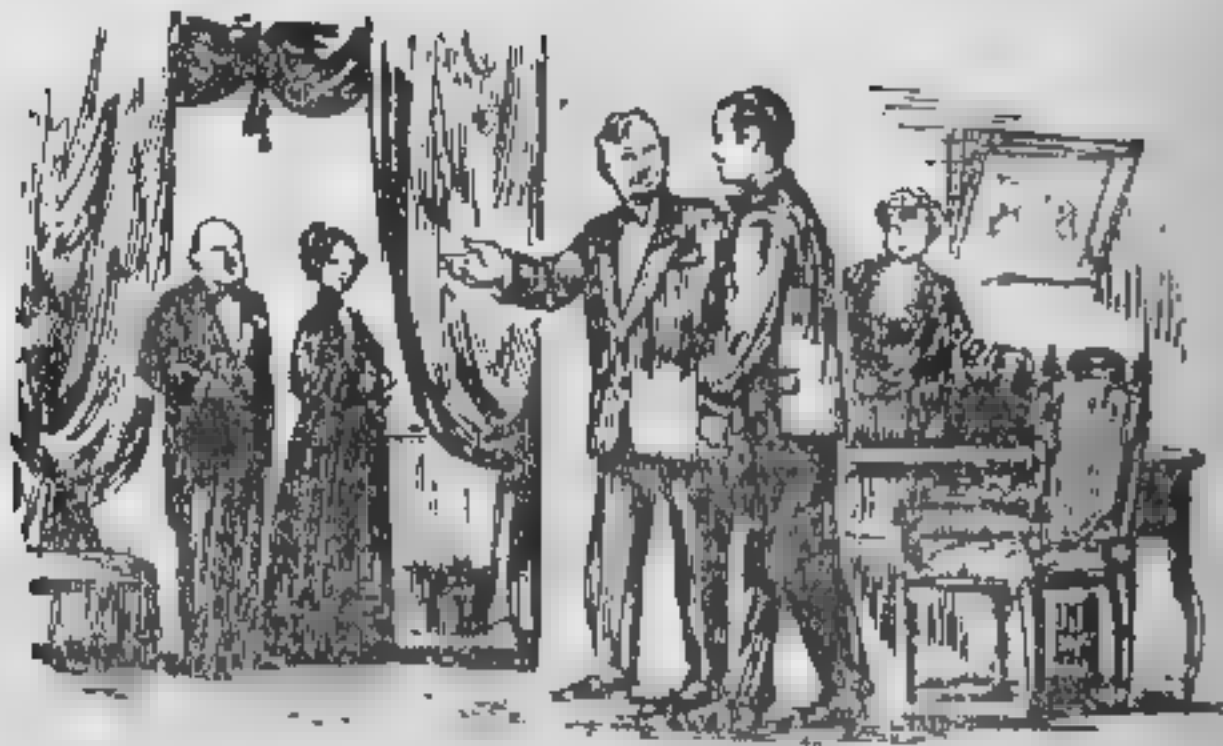
«Hästi! Hästi! Olgu siis homme. Mul pole kombeks teid telefoni teel kohvikutest otsida. Servus!»

«Servus!» noogutasid sõbrad.

Kui ta tänavale jõudis, haaras teda jälle tagedalt kahjuvõtte energiahoog: «Ahaa, nüüd ma veel näitan...!» Ta kavatses ta omnibussi istuda, et tagasi koju sõita, kuid äga vallutas teda iha hulkuda, käia, värsket õhku hingata.

Ta jalutas veel ligi pool tundi sihitult ringi, läks siis tagasi Suurturule ja üüris sealt takso. Ja ta tundis oma suureks heameeleks: ta jalgealune ei kõikunud enam, vaimus, mis kippus teda pikkamisi uniseks tegema, tundis jälle tublisti magusat heaolutunnet, nagu kord vaimsti, tema võidurikastel hiilgepäevadel.

Pagan võtaks, kas teda ei hakka ehk jälle külastama tema tavaline õnnetäht!

HARRA SOONTAK LAVASTAB NAIDENDI

Ulejäänud osa päevast veetis Tiit Pärtels üpris rahulikus meeleolus. Ta mõtiskles, pikutas, istus, luges, mõtiskles, jalutas edasi-tagasi, pikutas, luges. Ja kui ta hämarduma hakkas, heitis ta jälle voodisse, jäi kogu magama ja nägi unes, nagu istuks ta kuskil noore kassiku all, värskel, lõhnaval lemmerohul: Ahaa, ta pole seal üksi...!

Ta ärkas nüüdki sellest, et teda hõigati. Ta ajas end istukile, vaatas hämaras toas ringi, nägi, et keegi seisab üsna voodiotsa juures, temast vaevalt sammu kaugusel. Härra Soontak, sünnipäevalaps, oli talle nähtavasti juba tulnud. Ta süütas elektri, viipas toolile ning ütles lahkest

«Palun, võtke istet. Loodan, et ma ei hiline. Voi saate ehk siiski läbi ilma minu juuresolekuta?»

«Jumala pärast, ärge hakake mind kohutama, härra Pärtels!» hüüdis matemaatikaõpetaja Soontak ja lõi väga kohkunud näo. «Te pole ju ometi... ümber otsustanud? Ei ole? Taevas olgu tänatud! Sest vaadake, armas naaber, ma tundsin teie eest päris tõsist hirmu... Ma pole ju ometi idioot, et ma ei peaks mõistma, mille

suhteid ma olen teie suhtes käitunud. Aga uskuge, armas härra Pärtels, ma olen oma totrusi juba küllalt kahetsevad. Ma ei ole enam mitmel ööl magada saanud, usku ei ole mind! Milline naiivsus, milline ogarus... ma tean, ma tean! Inimene on järsku löödud nagu paksu pimedusega, ja ta ei märka see inimene teps mitte, mis kõlbab, mis ei kolba. Aga eks vanad ladinlasedki ütelnud omal ajal, *quos vult perdere Jupiter dementat prius*... Või meie armsas eesti keeles — «Keda vägede Jehoova tahab kartstada, sellele äigab ta kõigepealt laksu lagipähe,» hehehehe!»

Härra Pärtels naeratas üleoleva sõbralikkusega. Ta ütles, hõlpsalt trööstivalt käega:

«Pole midagi, pole midagi! Maailmas juhtub suuremõõduki sigadusi kui see teie oma.»

«Olge! Just nimelt!» hüüdis matemaatikaõpetaja ja ohkas kergendatult. «Ei, tõesti, te olete jumalik inimene. Te olete inimene, kes oskab mõista ka oma ligimese hingeelu. Ja vabandage, kui nii mõnigi minu sõnadest tundub talle ehk labasena ja lapsikuna. Aga teie olete kindlasti muuteline mind mõistma, minust aru saama. Kui ma tol korral siin toas tasakaalu kaotas ja... üle sündsuse... astusin, siis juhtus see ju puhtal kujul ürgelajalike lüüde vaistude sunnil: ma ei suutnud taltsutada endas kahlilevat ja piinlevat vanakest Aadamat... heheheel! Noh, see oli inetu, ma ei mõtlegi katsuda end kuidagi algustada, ma palun ainult: andke mulle andeks, ärge anna peale liiga kaua viha kandke! Palun, palun, andke mulle tõesti andeks! Kas jah? Kas ma võin päris kindlasti loota, et te mulle andeks annate, armas naaber? Sest... tarvitades jälle härrade roomlaste mõttetarkust: *Homo sum, humani nihil a me alienum puto*...»

«Noh, aitab, aitab!» keelas Tiit Pärtels.

Ning matemaatikaõpetaja, haarates äkki ta käest kinni, pigistas tugevasti-tugevasti ja hüüdis hardunult:

«Te olete ha-rul-dane inimesel! Jah, ma pean ikka ja jälle kordama: te olete tõesti ha-rul-dane inimesel! Sest teie teine poleks mind peale kõike seda, mis meie vahel on, üldse enam jutule võtnud. Kui ma usklik oleksin, ütleksin ma teile oma sügavamast hingepõhjast: j u m a l a s u g u m i n u e e s t i!»

«Selle vanahärra jätame siiski mängust välja!» naeris Tiit Pärtels. Ja kuna külaline kippus teda ümberröiva tolmise juures segama, lisas ta hetke pärast:

«Kui te nüüd pahaks ei pane, härra Soontak, ma läheb veel veidi aega.»

Kuid matemaatikaõpetaja oli temasse praegu otseselt armunud ega märganud üldse seda üsna selget vihjet. Ta lõi endale patsatades vastu puusa, itsitas poisikesele kult pihku, kiheles mööda sohva veert edasi-tagasi, mõelnudki aga lahkumisele. Ta lobises edasi valju, olamata kilava häälega, just nagu asuks ta Tiit Pärtelsist hoopis kaugel, suure, tuulise vahemaa taga:

«Ah, mis te nüüd, armas sõber... mis te nüüd... Tahate end veel ehtima hakata, nagu ma näen! Jätke jätke, jätke! Kes me siis oleme? Kes olete teie ja kes olen mina? Ja kes on meie kena daam proua Helk? Ja kes on lubage lahkesti, meie huvitav kaaspansionär, teaduse mees ja doktor Ojamaa? Kas me pole kujunenud aja jooksul nagu ühiseks pereks, kellel pole vastamisi saladusi? Teie teate minust peaaegu kõik ja mina tean teistki peaaegu kõik. Noh, ärge asetage mind piinlikku olukorda: tahate istuda mu sünnipäeval frakis või smokingis, mina ise aga pean seda tegema oma igapäevaste kulunud kuues. Jah, ma palun teid päris tõsiselt — tulge niisamasugusena, nagu te praegu olete. Tulge, palun! Kas jah, härra Pärtels, te tulete ju nõnda? Tulete, ei tule?»

«Ma ei tea. Kui see ehk liiga hooletuna ei paista,» ütles Tiit Pärtels.

«Jumal paraku — eil! Aga tõsiselt — eil!» ütles matemaatikaõpetaja. Ja korraka kargas ta püsti, võttis Tiit Pärtelsi käsivarrest kinni ning tiris ta peaaegu vägivaldselt söögituppa.

Teised pansionärid olid juba kohal, lauas aga istusid veel ei istunud. Venitati, nagu tavaliselt sellistel juhtudel, igavat vestlust, mis arenes kuidagi kohutavalt loolult ja ühendas kõiki nagu sooja taignaga, kleepus kogu vadele ja jäi sinna kinni. Nad olid end tublisti ehtinud, need pisut veidralt üksiklased: leskproua Helgil oli valge must atlasskleit, mis laskis teda paista üsna kaunina anatoomia-assistent Ojamaa oli oma igapäevased tume

hallud rõivad vahetanud kulunud sakoülikonna vastu, mis loskis eriti esile tema palja pealae ja kollakad põsed. Nad olid kuidagi pidulikud, sunnitud, teesklesid väärilt, mida nad olid näinud arvatavasti mõnes ameerika tantsus, kus kujutatakse euroopa aristokraate. Ja nad olid teretades Tiit Pärtelsile koguni käe, kuigi nad teda näinud alles mõni tund tagasi.

«Tule sa mu meie... täna meil läheb vist küll tõsiselt,» ütles doktor Ojamaa ja noogutas mulates. «Naiste, missugused maiustused meid ootavad, millised pudellikesed meie järele igatsust tunnevad...» Ja ta lisas jälle lookese sellest kaugest ning romantilisest ajast, mil ta kandis veel mundrit ja võitles isamaa eest: kord, kui nad liinilt tagalasid sõitsid, võetud neid kuskil linnas vastu peaaegu niisama toredalt...!

Tiit Pärtels vaatas lauda asjatundja kiire pilguga. Jah, tundus kahtlust, seda korraldades oli ignoreeritud kõiki kokkuvõtteid. Sööke oli siin lihtsalt ülikülluses: suki, kalleid vorstisorte, liude angerjaga, silmudega, pasteeditoose, külma liha, tomateid, värsked kurke, iga sorti konserve. Siin oli jooke nagu kuskil kõrtsiletil: valget viina, jääanumas, konjakit, likööri, kandiline pudel «Valge hobuse» viski, veini daamidele. Siia oli toodud rohkesti karastavaid jooke janu kustutamiseks: naraniini, sidrunisoodat, limonaadi apelsiniga, ananasiga, oranžimarjadega, seltersit. Ja siin oli külluses puuviljugi, õunad, banaanidega ja lõpetades arbuusilõikudega ning suurte krobeliste ananasi-poolikutega. Kellele? Ning Tiit Pärtels vaatas mõtlikult teisi toasviibijaid: kas arstile, kes lobises rumalusi? kas sellele armunud leskprouale kuldraarist? kas sünnipäevalapsele endale, kes seisis lausa säravana tema kõrval, hõõrudes sõrmeotsi vastamisi?

«Noh, ega midagi... Istume aga lauda, istume aga lauda!» hüüdis matemaatikaõpetaja Soontak ilmse väimistusega.

Ja keegi ei lasknud end eriti paluda — igaüks asus kohe oma harilikule kohale.

Algul läks kõik nagu tasandava sordiini all, — inimestel, kes olid üheskoos einestanud loendamatu kordi, tundsid endid äkki ebamugavalt, — noh, see polnud ju

siin nagu tavaliselt, nagu igal teisel jumalapäeval! Pere naine, valge tanuke otsaesisel, askeldas kärmesti ringi, tegi teenijale sosinal korraldusi, tundis end aga koleks ja üleliigsena ja punastas vahetpidamata. Ta katsus paljudele üht-teist ulatada, ta käed värisesid aga nii tugevasti, et taldrikuserv korduvalt vastu väljasirutatud kahvli löi, et lihaviilud õigesse kohta ei sattunud, et limonaad, mida ta valas, pahatisti üle klaasiveere tõusis. Kas see polnud mälestus möödunud aegadest, mil tegi ta üpris rahutuks: ta kodused lõunad olid ju vanasti kuulsad üle kogu linna, kuulsad ja esinduslikud, nende et ta isegi näis nende lõunate kõrval hoopis tähtsamana ja hoopis suursugusemana? Ja selle kõige tõtta tekkis tupp veidiks ajaks kummalist kohmetustunnet sisendav vaikus, mille jooksul polnud kuulda midagi peale suure korrapärase matsutamise ja hammaste kerge krigina, kui nende alla sattus silmusisikondade peeni liivateri.

Tiit Pärtelsit hakkas pikkamisi vaevama väsimusega sarnanev roidumistunne, nagu harilikult ikka, kui ta peab viibima nende kõigest kõrvale tõmbunud varjukujude seas, varjukujude seas, kes olid nagu lõplikult irdunud kogu elavast maailmast. Kuid jääle asetatud viin ja kalikud söögid olid väga maitssvad; otse tema ees seiskandiline viskipudel, iga kord, kui ta juhtus seda vaadata, tundis ta kanget isu juba kohe selle kallale asuda. Ja siis joodi sünnipäevalapse terviseks, siis ka külalaste terviseks, siis veel ja veel kord nii selle kui teiste terviseks.

Kui rüübatud vägijoogid viimaks mõjuma hakkasid muututi tasapisi veidi elavamaks. Mehed suitsetasid lühiajaliselt ohtrasti ja proua Helk, kellel kippas hing kinni ja mis naeris, lehvitas kahe käega tuult, ütles vaikset sõdelust hõõguvate silmadega, et ta polevat niisuguste õhtutele harjunud. Ta lamedatele põsenukkidele tekkis iga pilguga üha enam roosakat puna, mis levis kuni kõrvaeni. Ja ta pilk hakkas üha sagedamini peatuma oma naabril armsal inimesel, kelle järele ta nii väga igatses.

Seisukorra tõeliseks päästjaks osutus aga täna just see, keda Tiit Pärtels ei suutnud harilikult kunagi kaunatada: üle kümne minuti, — doktor Ojamaa, anatoomia-assistent. Ta sai esimesena võitu oma kohmetusest ja alustas jälle

oma lopmatut lobisemist. Ta püüdis näidata end inimesena, kelle elutee oli teinud suuri põikeid küll pahemale, kui paremale: ta oli maailmas näinud nii mõndagi ja tal oli nii palju, mis suutis säilitada hoopis enam kui kellegi oma! Kui ta märkas, et ta sõjalood enam kedagi ei huvita, hakkas ta rääkima igapäevasest tööst anatoomia-assistenti: jubedalt-lihtsaid üksikasju, mis kiskusid kaasa ka teie kasid kuhugi alateadvusse. Ta oleks nagu järsku oma soonelised käed üle laua sirutanud: olge lahked ja nausutage, nendesamade sõrmedega, millega ma murrin praegu leiba, olen ma korduvalt inimeselt nahka niilgi-keht lahtharutatud musklite vahel ringi sorinud, sügavalt lõhkuoopasse tunginud ja seal oma teaduslikke vaatlusi toimetanud. Ta nägi teisi aeg-ajalt võpatavat; see ei talle nalja; ta naeris laia suuga ja jutustas aina edaspidi, ta tahtis näis pikkamisi imbuma hakkavat mingit vaevu tekitavat lõhna, tülgestavat, ometi aga ka arritavat, talle, mis tungis kõikjale ja mis meenutas kuidagi kaund-elt edenevaid sügispäevi lagedate põldude kohal.

«Oo, see on kole!» hüüdis proua Helk ja liigutas edevalt õlgu.

Ja anatoomia-assistent ütles, vaadates teda äkki iharalt:

Kole? Ei, sugugi mitte, see on lihtsalt elu. Inimene kasvab suureks, sureb; kui me ta lõikuslauale paneme, on ta veel ainult õppevahend. Kole? Pagana paha, ma ei leia seda!»

Ja ta tahtis jälle pikalt ning laialt jutustama hakata, et ta tahtis esitada, oma sõiduvees ujuda, kuni teda katkestas üks matemaatikaõpetaja, kes ütles:

«Noh, härra naaber, te raäгите ainult sellest, mis puutub inimese kehasse, aga igaljuhul meist on ju peale kella ka veel midagi muud.»

Ja mis nimelt?» küsis anatoomia-assistent, püüdes näha enam silma paista oma kuünilise otskoheusega.

«Aga hing, hing, härra doktor!» hüüdis proua Helk.

«Hing?» kordas anatoomia-assistent Ojamaa. Ja naeris jälle kuklasse heidetud peaga, esitas ta küsimuse: «Hing, palun? Jah, näidake mulle koht, kus see hing asub. Kas ta pole ära märkinud ei vana kuulust «Spalteholz», ei ka veelgi kuulsam «Rauber-Kopsch». Heheheel! Siin on, näete, teie käed, teie jalad asuvad kas tooli või laua all,

teil on kõht sooltega ja muude elunditega, teil on suu, kops, neerud, arterid, veenid, maks, pankreas, kilpnääre, koljuluud, aju oma alajaotusega, perifeerne närvikava, nahk, organid viie meele tarvis... ja palju muud mida ma ei saa siin arusaadaval põhjusel nimetama hakata. Millises neist kehaosadest asub hing, palun?»

«See on juba täielik materialism, mida te siin propageerite,» ütles matemaatikaõpetaja Soontak. «Ma ei poolda teie vaateid. Kus tekiavad näiteks kõik õilsad tunded, ah? Kus, pagan, kui meil pole hinge? Näiteks armatus? Ah?»

Ja anatoomia-assistent Ojamaa ütles lühidalt ning kindlalt:

«Genitaalnäärmetes.»

«Fu-ih-h!» hüüdis proua Helk tütarlapselikult punastades.

Tiit Pärtels valas viina. Ta pea sumises juba tasakaalu ja äsjane tühimustunne hakkas samm-sammult kaduma. Paljaspäise doktori edvistamine ei huvitanud teda. Hinge polevat olemas — noh, kellele see korda läheb? Ta unistas oma isiklikkudest asjadest, ta lootis jälle, ta tundnud vastikust selle kõvera lõustagi vastu, mis võttas talle otsa viskipudeli kollakalt taustalt. Ja kui te ei ilkka edasi vaidlesid, doktor Ojamaa end ikka kukkumise turri ajades, naabrid kõik veidi iharatena ta jubedalt anatoomi-aneekdoote kuulates, surus ta selja mõnusalt meele vastu toolileeni, imes sigaretti ning ütles:

«Jah, teil on õigus, härra doktor: muidugi pole hing olemas, — on vaid instinktid ja harjumused, atavism ning individuaalse elu jooksul omandatud kogemused. Kõik meie oskus peab scisma ennekoike selles, et me suudame maailma elu endale hästi mõnuseks teha. Nõnda eks ole?»

«Täpselt nõnda,» noogutas doktor Ojamaa. «Teie tunnustada vaid seda, mida me võime vaadelda kas palja silmaga või mikroskoobi abil!»

«Sõbrad ja seltsimehed, sõb-rad ja seltsimehed!» ütles nüüd matemaatikaõpetaja Soontak ja lõi kahvilaua taga vastu taldrikut. «Kas pole tore koosistumine, palun väga? Ma ei tahaks ju seda ise kiita, et teised mind ei laidaks, äga... see on tõesti tore. Ma olen praegu no-

rommus, et... Inimesed jutlevad, maltsevad konjakit, võtue, liköörikest, tunnevad end nagu... kodus. Ja kui nad pean kujutlema, et me elasime siiani kõrvuti nagu vohivõõrad, hakkab mul lihtsalt hale! Suur hulk ilusaid jumalapäevi on tühjalt maha jooksnud! Palju rõõmsaid silmapilke on meist ilma ühegi tuluta mööda läinud...! Iah, olge tänatud, tänatud... tä-na-tud! Armas pereproua, kas te võiksite mulle ütelda, kui palju kellaaeg praegu on?»

«Üheksa. Kell on praegu üheksa,» vastas küsitav.

Ta just sel hetkel, kui ta seda lausust, kuuldus energilist tähelepanemist, mis läbis järsu nõksuna hetkelist vaikust.

Tiit Pärtels, kuigi ta oli juba kergesti purju jäämas, muutus rahunuks — ta oli millegipärast kindel, et need, kes seal praegu tulevad, on samuti sünnipäevakülalised, matemaatikaõpetaja sõbrad ning tuttavad. Talle meenus talle ta halb välimus; kas ta peab end siis tõesti näitama ühisenä vohivõõrastele inimestele, meestele ja naistele, kes on temast juba ehk üht-teist kuulnudki?! Akki hakkas ta paduperemehe vastu sügavat umbusku tundma: arvatavasti on kogu tänane koosvlibimine vaid veider lavastus, rajatud kindlale tagamõttele, läbikaalutud üksikasjadeski. Ja kummardudes üle laua küsis ta aeglaselt:

«Niil...? Teile tuleb külalisi siiski... suuremal arvul?»

«Pagan võtaks... võib-olla!» ütles matemaatikaõpetaja Soontak, naeris luksudes, nagu millegi üle irvitades, ja nüüd võis ta näos aimata juba selget teesklust. Ta lihtsalt vaadates teiste lauasistujate poole: «Jah, võib-olla. Sest... ma olen matemaatik... ma ei imesta millegi üle. Jah, ma ei imestaks isegi selle üle, kui siia kogunevad inimesi kõik need, keda ma kutsusin ja kes vabandasid end ajapuudusega. Juhuslikkuse-seeria, hahahaha! Esialgu ei tulinud kõik mu sõbrad ja ametivennad teiste pakiliste toimetuste pärast tulemata jääma, siis aga juhtus vist korraga nõnda, et nad said ometi tulla... samuti kõik. Noh, et me näe, keda see hea perenaine seal praegu sisse lüüab!»

«Mis te... vigurdate!» ütles Tiit Pärtels kurjalt.

Kuidas, kui-das — vigurdan! Ei, ma ei vigurda!» ütles matemaatikaõpetaja Soontak. «Ma kinnitan teile, et ma ei ole härra Pärtels, et mulle pole meeldegi tulnud vigur-

dada. Ma ju rääkisin teile ometi, kuidas ma olin otsustanud püsti hirmu täis, et kogu mu tagasihoidlik kavatsus karile jookseb. Oleks ju tõesti tore, kui... asi ootamatult teisiti kujuneks, kui see esialgu paistis. Meil kõigil oleks kindlasti lõbusam! Ei maksa ju ometi karta, et... meie jookidest ja jookidest ei jätkuks... kuigi meid istuks sama inimest kümme või viisteist. Ahaa, milline üllatus — palun aga lahkesti lähemale astuda! Kes tuttavad on — ole — saagu tuttavaks! Ei maksa vist kinni pidada jumal teab millisest peenest tseremooniast, oleme ju... lihtsalt kodanikud, ühesugused matsipojad!» hüüdis ta kohe ukse poole, mis avanes jälle energilist tõuget saades.

Tuppa astusid üksteise kannul kaheksa inimest, neli härrat ja neli daami. Kõige esimesena tuli sünnipäevalapse tulevane naine, preili Edda Laas, — Tiit Pärtels tundis teda juba pealiskaudselt. See oli ilusa ning tugeva kehaga olend, — kõik teised tundusid tema kõrval liiga tavalistena ja liiga luitunutena. Ja kui Tiit Pärtels ilka veel vaatas, kargas matemaatikaõpetaja kärmesti lähemale, heitis suures kaares käega ning ütles:

«Palun, palun, te ju tunnete teineteist. Edda, sa pole ju ometi meie pisikese Tartu väikese ning tagasihoidliku seltskonna suurt kuningtiigrit veel unustanud, hahahaha! Mis, on see tõesti võimalik — härra Pärtels tundub sulle täna võõrana...? Ei, ei, ei, vaata terasemalt, vaata te terasemalt! Kas sa siis ei mäleta — istusime sessamas toas sellesama laua ümber, mina, sina, proua Helk, härra doktor Ojamaa ja härra Tiit Pärtels, meie au ning meelikus?! Härrad ja daamid, kes üksteist veel ei tunne, palun tehke end ise tuttavaks, — jah, olge head, ärge peljake! Edda, sa teed ju seisukorra mulle niiviisi piinlikuks: mina olin täiesti kindel, et te teineteist veel mäletate. Või segab sind ehk härra Pärtelsi ebatavaline välimus? Aa-ah! Vaadake, see võib tõesti olla, see võib tõesti olla, sest minu enda juhtus täpselt samuti: härra Pärtels tuleb esmaspäeval hommikul söögituppa, ma vaatan talle otsa ja mõtlen endale, damisi, et mis see siis tähendab? Kogu oleks nagu tuttu rüht samuti, isegi rõivad, nagu aga kuulaks siiski natuke kellelegi hoopis võhivõõrale. Aga... *ex ungue leonem*, hahahaha! Jah, jah, palun, mu daamid ja härrad, istuge aga lauda, — pereproual jätkub toole ja minul kui pide-

vaimehel jätkub sööke ning jookke. Laske aga maitseta, mina kellelegi meeldib! Muuseas, härrased hiljemtulijad, kuid see teid huvitab: meie armsal härra Pärtelsil, keda te praegu siin näete, pole alati olnud säärast välimust. Hahahaha! Vabandage, et ma naeran. Sest kas see pole ette koomiline: inimene lahkub kodust rõõmsal meelel ja hea tujuaga, istub peenes kõrtsis, joob peeni napse, hiljem aga kargab talle äkki kallale mingisugune tege-... kah väga peen härra — virutab talle maub maub!... tult louna ja läheb irvitades minema. Kas see pole juube... mu daamid ja härrad... austatud härrased! Meil... olema siin ometi kultuuriline keskus... ülikool ja... tegelik elu näitab aga ühel kenal südaööl, et... tüüpide juures ei aita haridus ega midagi. Tülitavalise meie kodulinna paremaid kodanikke! Kiputakse hakama nagu... ei tea mis! Ma olin päris liigutatud, kui ma ühe kui teisega kokku juhtudes kuulsin, millist kohedat moraalset mõju olevat see juhtum avaldanud meie armsasse sõbrasse endasse. Ta olevat lihtsalt kaks kätt silmade ette pannud ja kibedasti nutma hakanud. Noh, me saame ju tast aru, sest me oskame ometi ta tunnetesse sisse elada. Kas pole nõnda, mu daamid ja härrad... austatud härrased?»

Matemaatikaõpetaja Soontaki põsed hõõgusid, silmad põletasid nagu palavikuhaigel, ta kiheles toolil edasi-tagasi, naeris ikka oma luksuvat naeru, mis kippus kurku tühjaks jääma. Kõik tundsid piinlikkust ja vaatasid üksikult oma taldrikutele. Preili Laas oli punane nagu tomat. Ja kui keegi ikka midagi ei lausunud, ütles matemaatikaõpetaja jälle:

«Võtke arvesse, mu daamid ja härrad... minu austatud härrased... et nõnda võib juhtuda igaühega meist. Täpselt igaühega. Lähed lihtsalt mööda tänavat, vaadake mõnele noorele naisele, teed talle ehk mõne mehele ettepanekugi, sellel naisel juhtub aga kaasas olema hoolitsev vend ja see hoolitsev vend kargab teile jalamaid tallele. Peksab teid... nagu koera! Annab teile niisuguse... lolläie, et issand heida armu! Virutab teil silma siniseks, noka paksuks, põsed kriimuks! Olge head, kuidas te reageerite? Lööte vastu? Noh, te pole ometi pärit kuskilt Põhja-Eesti kandist, te olete ju haritud inimesed ja teate, mis

kõlbab, mis mittel Mis jääb teil üle, palun? Jah, vaadake, ma olen kindel, et igaüks teist teeb täpselt samuti nagu meie armas sõber härra Pärtels: panete lihtsalt käed silmade ette ja nutate. Näete, see on elu, pole midagi paratamat! Elu, jah!»

Vaikus.

«Eks ole?» küsis matemaatikaõpetaja Soontak.

Vaikus.

Tiit Pärtels võttis laualtsoodaklaasi, tõmbus küüru ja viskas selle sisu kõnelejale näkku.

Ei juhtunud enam midagi.

Ta väljus värisedes, nutt jälle kurgus.

I I E S P E A T U K K

TIIT PÄRTELS OTSIB UUT KORTERIT

Esimene asi, millele Tiit Pärtels hommikul ärgates mõtles, oli vajadus uut korterit otsida. Ta teadis nüüd — matemaatikaõpetaja Soontak vihkab teda nagu ei kedagi teist maailmas: hirmsa, alatult tigeda, salakavala vihaga, mis ei kohkuks vist tagasi roimastki.

Kuigi ta katsus näida julgena ja üleolevana, tundis ta oma poolhullu naabri ees siiski loomusunnilist hirmu. Ta oli öösi paaril korral ärganud rahutuna, jubeda kujutlusega, nagu oleks teda juba tapma tulnud. Ja kõik tema silma-sinna rabelevad nägemusedki olid nüüd seotud selle kardetava inimesega, kelle vihkamist oleks ta nagu tajunud läbi mitme paksu palkseinagi.

Ta keeldus einele minemast, keeras vaheukse lukku. Koigele vaatamata oli ta enda öö jooksul välja puhanud; ta puuderdas end kergelt ja noogutas rahul olles: paranemisprotsess oli täies hoos! Muhku laubal polnud enam mürgatagi, ülemise huule paistetuse oli silmanähtavalt alanenud, sinised laigud siin-seal hakkasid vähemaks lumbuma ning kolletama. Ta mõtles endamisi, et säärase klire kosumise puhul võib ta vististi juba homme ametisse minna!

Otsus ümber kolida muutus tas aga aina kindlamaks. Ja ta läks viimaks välja, siit-sealt vabade tubade aadresside muretsema, et teha kohe algust nende ülevaatamisega.

Ta mõtles jälle läinud-õhtusest sündmusest, krimpsutas nagu valu pärast nägu. Jah, see oli tõesti kavalalt läbikaalutud lavastus: «Olge head, armsad inimesed, ja vaadake — niisugust meest te kipute austama ja ta sigadusi imetlema!» Kuid seda lugu meenutades ei tundnud ta enam kuigi nimetamisväärset häbi, sest ta trööstis end teiste piduliste poolehoiduga, mida talle paari viimase päeva jooksul osutati. Ta pidi koguni muigamagi, vaadeldes veel kord seda väga selget mälestuspilti, mis oli surutud ta mällu pisimateski üksikasjades: matemaatika õpetaja vaatab teda üle laua äkilisest kohkumisest suure silmadega, mehe voldilist nägu mööda niriseb aga alla rohkesti soodavetti!

Kõigepealt läks Tiit Pärtels ülikooli peahoonesse ja uuris mustal tahvil olevaid kuulutusi. Ta tegi taskuramatasse märkmeid, otsis viimaks üles vana kuldresside Siimonigi. Toredade bismargi-bakenbardidega taat laul talle uljalt žestikuleerides ette suure hulga aadresse, pakutas sõrmi, tegi grimasse, kiitis ning laitis. «Kui noorhärri vajab rahu, siis mingu noorhärri sellesse ja sellesse tänavasse, kui noorhärri pole aga selles suhtes just erilisi nõudeid, siis jalutagu noorhärri kord sinna ja sinna!» Nad teesklesid mõlemad suurt asjalikkust, noogutasid, naeratasid. Ja Tiit Pärtels, palganud endale kogu päeva voorimehe, hakkaski varsti risti-põiki läbi linna kihutama, kuni leidis viimaks Herne tänavast kaks tibatilluke mööbliga kambrikest, maksis käsiraha ja lubas sisse kolida juba järgmisel päeval.

Kui ta tagasi südalinna sõitis, pidi ta mööduma majade krus elasid Asmused. Ta otsustas üldse mitte kõrvale vaadata; ometi aga kisti ta pilku nagu vastupandamat jõuga teise korra akende poole; ja parajasti, kui ta pead tõstis, tõmbus kärmesti kardinat varju midagi kirevat, naine hommikukleidis...

Tiit Pärtels muutus äkki üleni kuumaks ja tundis end nagu sirguvat. «Noh... juba täna õhtul... kõneldakse siin ehk hoopis tõsisemad jutte!» ütles ta endale mõttes. Ta otsis närvlikult värisema kippuvate sõrmedega tasku

paberossikarbi, hakkas suitsetama ja tundis järsku sihiadust tõtata.

Ta tundis voorimehele, et see sõidaks otse postkontori ja hüppas kergena ning painduvana kõnniteele, otse... suure jootraha, astus telefonikappl ja nõudis keskjaamalt kohtu-uuri ja numbri. Ta ootas, näris huuli. «Hääl» kostis jälle tuttav klõpsatus — keegi võttis hargilt kuulde toru — ja kohe seejärel küsis madal naisehääl:

«Halloo, jah?»

«Vabandage,» ütles Tiit Pärtels ning imestas isegi oma hooltelt kostvat sügavat rahu. «Kas ma võiksin kõnelda teiega Asmusega?»

Vaikus.

Hetke pärast küsis sama hääl:

«Jah, palun, miks mitte. Keda ma võiksin teiega teada?»

«Pärtelsit,» vastas Tiit Pärtels.

Vaikus.

«Ah nii... vabandage... Ma kutsun ta kohe,» ütles naine.

Tiit Pärtels ootas, näris ikka huuli. Nüüd, mil proua Erika oli aparaadi juurest lahkunud, polnud tal vaja end enam pingutada, — ta muutus korraka üleni higiseks, norgaks, toetus vastu kapiselina, et püsida tasakaalus. Ta enda peksis nii tugevasti, et kogu ta keha sellest peksmisest võppus: tuks, tuks, tuks, tuks! Ja kui kohtu-uuri ja viimaks oma küsiva «halloo» telefonisse hõikas, krapsas ta järsku sirgeks, nagu võiks ta end reeta teisele isegi linadi kaudu. Ja ta ütles, katsudes rääkida võimalikult ükskõikse häälega, ilma tõusudeta ja ilma mõõnadeta:

«Siin kõneleb Pärtels. Jah, vabanda mind... ja terveist. Uudist? Kahjuks — mitte midagi nimetamisväärset. Vaata, ma pean sulle nimelt ütlema, et...»

Ta tahtis teist veidi piinata: noh, higista, higista, sa vana sikk!

Ja kohtu-uuri ja Asmus küsis kohe, valjusti torusse hingeldades:

«Pole võimalik, eks ole? Sõber... vennas... kas loesti... ei ole võimalik?»

«Jah, vaata...» kordas Tiit Pärtels ja vaikis jälle.

Kohtu-uuri ja Asmus ütles pikkamisi ja anuvalt:

«Palun sind põlvili... põl-vi-li, Tiit! Ja ma vannun sulle ükskõik mille nimel, et ma tasun sulle korralikult ja ausalt. Juba kolme või nelja kuu jooksul oled sa oma raha kindlasti kätte saanud! Ära ole südametü, vanapois! Tiit, mõtle järele ja ära ole südametü!»

Ning Tiit Pärtels, naerdes nüüd pilkavalt, ütles:

«Armas hea inimenõ, lase mind ometi lõpetadal Vaala, asi on nii, et raha sa saad päris kindlasti. Aga mulle juhtus vahepeal õnnetus — perenaine ütles korteri üles. Ma olen seetõttu seotud ja saan asja lõplikult joonde ajada, ütleme, õhtul. Muidugi — raha on mul juba varsti taskus, aga siis on mul nii palju jooksmisi, et... pole lihtsalt mahti! Astu mu juurde sisse nii umbes kell üheksa või pool kümme. Kas on võimalik? Täpselt... pool kümme! Hästi. Ah veel midagi... Kui ma ise peaksin kojujõudmisega pisut hilinema — ole hea ja oota! Ütle perenaisele, et ta tooks sulle teed ja ajalehe. Oleme rääkinud, jah, ehk ole?»

«Oleme rääkinud, oleme rääkinud ja tänan sind juba ette! Ootan su tulekut kas või... hommikuni!» hüüdis kohtu-uuriija Asmus.

«Noh, näeme. Võib ju tõesti juhtuda, et ma ei tule enne hommikut,» ütles Tiit Pärtels naerdes.

Ning kohtu-uuriija Asmus vastas jälle hoogsalt:

«Oota! Olen täpselt pool kümme seal, ja kui sa ei saa varem valmis, siis — tulegi kas või hommikul! Veel kord... tänan sind juba ette, sõber... vennas!»

«Nägemiseni,» ütles Tiit Pärtels.

«Jah, nägemiseni,» vastas kohtu-uuriija Asmus.

Postkontorist lahkudes tundis Tiit Pärtels end väga väsinuna. Ta vaatas kella ja nägi, et see lähenes kahe teistkümnenele. Ta luges tunde, ahastas liiga pika ootamist pärast, mõtles kojuminekule, kuid tundis selle vastu juba kohe sügavat vastikust. Pagan võtaks, millekski? Et ta mada sohval, lugeda kriminaalromaani, vahtida peeglit oma pikkamisi paranevat lõusta? Ja ta mõtles viimaks, et pigemini jalutab ta siis vana Arumaa juurde ja kuulab ajaviiteks selle ammu tuttavaid targutusi, — hirmsaid tasumisähvardusi, jubedaid vihjeid barrikaadidest ja vennavere armutust valamisest.

Kuid enne seda läks ta veel pank, diskonteeris veidi

... järele tükk aega vanade konvendikaaslastega.

Ilonelesid tänagi ühel ning samal teemal: naistest, muurtest tüdrukutest, armuseiklustest, mis näisid neile kõigile lausa suursündmustena. Pagana pihta, kas nad loodul siis praegugi veel elumehed, kuigi nad olid üha ammugi väljas poisikeseaastatest. Nad ütlesid üks-teisele meelitusi, ja kui Tiit Pärtels küsis arvamust oma praeguse välimuse kohta, hüüti talle hoogsalt: «Suu-re-pä-ra-ne! Suurepärase... pole enam midagi margata!»

«Ma loodan, et täna õhtuks peaksid kaduma ka viimased jäljed,» arvas Tiit Pärtels.

«Kindell! Selles ei maksa kaheldagi!» hüüdsid pangamüüdnikud.

Ja ega tulevalgusel polegi vist enam kuigi palju... küsis Tiit Pärtels.

«Tulevalgusel? Mitte midagi!» noogutasid sõbrad.

Nad lahkusid üksteisest veidi enne kella ühte, need kanged kiitlejad, kes kelkisid oma aumeheasjadega tavaltiselt kogu oma tutvuskonna ees. Tiit Pärtels kõmpis mööda treppe alla üpris uljana ja suurejoonelisena, sest sõnad ei ulatunud ju enam teda häirima. Jah, ta ei kuulnud neid irvitavaid pilkeid, mis ta kulul lauast lauda lendu lasti; ta ei kuulnud seda pahatahtlikku itsitamist, mida poetasid mõlemad tema head sõbrad; ta ei näinud neid halvustavaid grimassegi, millega teda ise-loomustati isegi vähetuttavatele klientidele... Ja et ta seda kõike ei näinud ega kuulnud, käis ta oma käimisi sellise iseteadva näoga, nagu oleks ta just praegu saavutanud oma elu suurima võidu.

Luuletaja Arumaa võttis sõpra vastu tusasena, kogu aeg tasakesi torisedes. Ta lonkas täna veelgi tugevamini, lausa komberdas, vandus aeg-ajalt vihaselt, tegi kohe jälle algust ähvardustega, mis nõretasid verest ning tasumisihast. Ta imes vahetpidamata odavaid paberosse, mille sinkjasmõru suits hakkas pikkamisi ärritama, ta silgas siia ning sinna. Jälle meenutas ta kogu oma ole-musega puuri pistetud vana öökulli, kelle kael kipub sulgedest juba paljaks jääma. Tuba oli vihmase ilma tõttu roske ning külm ja ta keris enda tänagi vaibasse, istus sohvale, hakkas tigelal ilmel enda ette pörnitsema, sili-

tades aeg-ajalt muhke ja kriimustusi, mida katsid veel inglise plaastri pikad heleroosad ribad.

Äkki pidas ta vajalikuks jutustada sõbrale oma kõige uuemast õnnetusest. Ta ütles:

«Kurat ja kaheksa — kujuta ainult ette... Täna tuli peremees ukse taha ega lahkunud sealt ajadeski. Ma sõlmasin teda küll kõige hullemate sõnadega, mis ma üldse teadsin... kol-mes kee-les! Mitte midagi ei aidanud! Ja see vana kooner esitas mulle ultimaatum: kas ma maksan möödunud kuu eest tasuda oleva üüri tema jooksvale arvele juba tunahomme või võtku ma oma pambuke adkäre otsa ja kõndigu minema. Ja kõige veidram on selle juures asjaolu, et ma olen võlgnenud talle varem vahemalt kolm korda nii palju kui praegu. Ta peaks mind ometi tundma ja teadma, et ma niikuinii maksan. Kas sulle ei paista, vennas, et siia on maetud mingisugune koeraraibe? Ma tunnen igatahes lõhna, olgu küll, et ma ei julge veel kedagi avalikult süüdistada. Kas... sina ka tunned lõhna?»

Tiit Pärtels kehtas õlgu ja tahtis vastata eitavalt, otsustas aga ümber ning ütles:

«Tunnen küll.»

«Lõhnab musta bareti järele, eks ole?» küsis luuletaja Arumaa.

«Täpselt nõnda!» noogutas Tiit Pärtels.

«Jah, nad on rõõvli!» ütles luuletaja Arumaa. «Jah, selge, nad on mind juba oma musta nimekirja võtnud. Ma olen nõnda-ütelda väljavalitud lammas, mu kõrvaltassee on juba tapamärk põletatud! Vana kenamees Sa oli siin paar päeva tagasi kangesti solvunud, küllap ta oskab vajalikul kohal nupule vajutada. Sest ta ju teab, et minutajalisel pole kuigi kerge uut ulualust leida. Iga paksmagu küsib kõigepealt kuu üüri ette. Millega ma maksan? Pole mul praegusel silmapilgul kerge öiendada ta vanugi võlgu. Nii et — täna väga, armsad seltsimehed, et te ka mind meeles peate... kas või ainult vastu karva silitamiseks. N-oh, olgu — las aga läheb kord lõõmiseks, küllap ma neile siis veel näitan, kellega nad tegemist on!»

Ja luuletaja Arumaa, vaimustatud omaenda sugereerivatest sõnadest, kargas jälle sohva veerelt püsti ning hakkas

kärmesti-kiiresti mööda tuba edasi-tagasi lonkama, lükkurjad ripakil nagu märjad linnutiivad.

Tiit Pärtels suitsetas vaikides. Ta polnud mees, keda ei saaksid häirida kaaskodanikkude mured ja hädad: mis iganes iga inimene peab ise oma õnne ning heaolu eest valvel olema! Talle oli tähtis praegu vaid see, et aeg kiiremini edasi läheks, et tal poleks vaja igavust tunda, et ta läheduses leiduks keegi, kes hajutaks millegagi ta mõtled. Ta kuulas sõbra jutuvada nagu midagi, mis voolab temast tasakesi sulisedes mööda, mis köidab ta tähelepanu, mis unub aga juba järgmisel silmapilgul. Ta valmisilma ette hakkas kerkima jälle rohkeid kujutelmilähnevast õhtust. Ja ta muutus pikkamisi väga raueks, laskus kummargile põlvede kohale ning jäi natukeseks ajaks sellesse asendisse, kuni ta silmad viimaks kinni sulguvad.

Ta tukkus üsna lühikest aega, sest kui ta uuesti üles vaatas, nägi ta, et kell on alles pool kolm. Luuletaja Arumaa, ikka veel tekisse mähitud, askeldas pliidi ees. Ta oli nähtavasti äsja kartuleid koorinud; nüüd tegeles ta suitsu-ühaviilukatega; tilluke tulelõke heitis põrandale helekollaselt varje, mis lõikasid ähmase sajuilma nukraste hallusse. Kärbsed pirisesid aknaruutudel. Pann kuumadel pliidiraudadel hakkas särisev ja lagunenu toaubrik taltus meeldivalt maitstva lõhnaga, mis sundis sügavasti loomama.

Kui nad viimaks sööma istusid, pidi Tiit Pärtels tahtmatult naeratama: see üksik vanamees oskas tõesti oivaltsi toite valmistada. Ta neelas isukalt pipardatud sealiha, kastis kartulilõike maa kombel valmistatud rusvakastmesse. Nad rääkisid jälle palavatest päevaküsimustest: roketest ülejooksikutest baretimeeste leeri, aina kasvavast kihutustööst laiades rahvahulkades, eestlase tseloomu õigeajalisest ettevaatlikkusest. Nad olid täna mõlemad üpris teravakeelsed, — ei, pagana pihta, mõistlik mees vaadaku nüüd aina pealt ja vangutagu pead!

Kui kell alumisel korrusel vana rätsepmeistri korteris seitse lõi (selle kumedad löögid kostsid selgesti läbi põrandad), tõusis Tiit Pärtels viimaks oma kohalt ja hakkas minema. Aga enne, kui ta lahkus, meenus talle veel midagi. Ja ta ütles, vaadates sõbrast mööda:

«Sa oled küll väga hell ja haavud kergesti, aga ma teel sin sulle siiski ühe ettepaneku. Asi on nõnda, et minu praegusel perenaisel oli hiljuti raskusi ja ma maksin talle ette tervelt poolteise kuu raha korteri ja täieliku pensioni eest. Ise olen ma seda ettemaksmist kasutanud vaevalt nädala. Nüüd ma aga kolin... hoopis mujale. Mis sa arvad, — kas sa ei tahaks minu sissemaksu kasutamata hakata, sest niikuinii ei saa ma ju pennikestki tagasi. Oletame, et see jääks sulle nagu võlakohustusel mitte nagu kingituseks.»

Luuletaja Arumaa vaatas samuti kõrvale.

Ja Tiit Pärtels tundis tõsist üllatust, kui see ülitundlik mees vastas nüüd häbelikult:

«Hea küll, kui aga nõnda saab.»

«Miks siis ei saal?» ütles Tiit Pärtels ja surus tugevalt teise kõhnu ning külmi sõrmi.

Väljas sadas tihedat ning sooja vihma, mis pani tana vad kergelt aurama.

* U U E S P E A T O K K

«NAETE, KUIDAS NAD MAGAVADI»

Kõik oli alles pool üheksa, kui Tiit Pärtels otsustas juba kodunt lahkuda. Kuid samal hetkel helistati ukse taga. Ta oli kindel, et see on luuletaja Arumaa, kui ta aga avama läks, kohkus ta kangesti: tema ees seisis paks kohtu-uurija Asmus. Ja taandudes pikkamisi tagasi tuppa ütles ta vaikselt, kuid närviliselt:

«Palun... Tule sisse.»

Kohtu-uurija Asmus järgnes talle komistades. Ta paisles kohutavalt ärevil olevat, nii ärevil, et isegi ta näoilused vahetpidamata tõmblesid: suunurgad, laud, kulmud, põsed. Ta nohises, hingeldas, katsus seda hingeldamist kuidagi kuuldamatuks teha, sattus aga sellest katkest tingitud pingutuste tagajärjel kord-korralt suurema erutusse ja pühkis vahetpidamata higi. Ta mantel oli läbimärg, kaabuvedered pehmeks ligunenud, mööda lohendavaid püksisääri jooksis põrandale pikki veeniresid. Vaevalt oli ta tuppa astunud, kui ta juba ütles:

«Anna andeks, et ma varem tulin. Aga ma ei saanud enam kauem seda valitsevat teadmatust taluda. Ma loot-

sin, et sa oled ehk mõne juhuse tõttu juba koju tagasi jõudnud, ja... nagu ma nüüd näen... oli mul õnne. Kust on korras, jah?»

«Kõik pole kaugeltki korras!» ütles Tiit Pärtels vihaseks ja tundis külalise vastu äkki tugevat vaenu. «Ma õnne polenud sul teps põrmugi, — ma pole ju veel vülja läinudki. Tulid siia liiga vara, eks siis oota! Oma asii!»

«Kas sul... kas sul... ei olegi siis veel raha?» küsis kohtu-uuriija Asmus kohkunult.

«Ei ole,» ütles Tiit Pärtels. «Kui ma sulle teatasin, et tule täpselt poole kümne ajal, siis... teadsin ma ju ometi, mis ma teen ja mis ma sellega mõtlen. Sina aga paned kodust kihutama tervelt tund aega varem!»

«Siis sa... ei saagi mind vist aidata?» kogeles kohtu-uuriija Asmus.

«Mäletavasti ütlesin ma, et saan; oma lubamist pole ma seni tagasi võtnud,» ütles Tiit Pärtels.

«Nii... hilja... veel... Kust sa nüüd enam raha võtad...?»

«Pagana pihta, kas ma pean sulle esitama täpse aegade, et sellelt laenasin niipalju, sellelt naapalju ja sellelt nõndapalju? Ja kas see läheb sulle üldse korda, kust on need kroonid pärit? Ära kardal! Raha saan ma päris ausal kombel. Aga ma hoiatan veel kord: selle saamise moodused ei lähe sulle korda! Ja sellega... lopp! Kui sa mõtled uurima ja selgitama hakata, võid sa küll juba praegu oma teed minna!»

«Mis sa's... jälle... kohe nõnda...» ütles kohtu-uuriija Asmus väga alandlikult ja vaatas kõrvale.

«Noh, hästi, ärgem siis tülitsegem ja vaielgem,» vastas Tiit Pärtels.

Ja ta käändus kohe ukse poole, et kärmesti lahkuda.

Kuid kohtu-uuriija Asmus ei saanud temast arvatavasti õieti aru. Ta tõusis samuti ja ütles:

«Ilus, mingem pealegi. Mul on ju aega. Ma võin vana hästi niikaua tänaval oodata, kuni sina sees õienad! Ogu siis minul kah... oma väike vaev.»

Tiit Pärtels vaatas teda äkki kuumade silmadega, ta näisid lausa sädemeid pilduvat.

«Ah nõnda? Sa pead siis ki teada saama, kust ja kellelt! Tehtud. Mine üksi. Ma ei tule!»

lumala eest, ma ei taipa enam... midagi!» ütles kohtu-uuriija Asmus nutuselt.

Ja Tiit Pärtels, astudes nüüd üsna tema juurde, sisistas labi hammaste:

«Istu, ole lahke! Is-tul! Ja ära mõtlegi minuga uudishimulikult kaasa sõrkida. Ma ei taha, et sa teaksid, kellelt just ma laenan. Kas — sa — saad — sellest — viimaks — ometi — aru? Või ei taha sa sellega leppida, et ma ei lase sind oma nina kõikjale vahele toppida?»

«Ära nüüd räägi... niisuguseid sõnu!» hüüdis kohtu-uuriija Asmus. «Muidugi! Mis kuram see minusse puutub, kellega sa minu kasuks äri ajad. Vabanda mind... Ma... ootan siin? Või pean ma ehk niikauaks tagasi koju minema? Jah, ma võin ju hiljem... ütleme — pool nädal... tagasi tulla.»

Tiit Pärtelsit hakkas haarama piinav ahastus. Ainus kujukelmgi, et ka täna võiks kõik nurjuda, paiskas ta meeleheitel. Ja kui külaline jälle temaga kaasa kippus, pidi ta lausa karjuma, osutades toolile:

«Noh... istu... kuradi pihta! Kas sa mõtled, et ma hakkan sind poole ööni passima ja valvama! On sul lusti tunda lõplikku vastust saada, siis... ära mine enam kuhugi. Väga võimalik, et ma olen tagasi juba paarikümne minuti pärast, väga võimalik aga ka, et ma... jään hiljemaks. Soo, ma ruttan! Nägemiseni!»

«Jah, nägemiseni...» pomises kohtu-uuriija Asmus ja istus ohates sohvale.

Väljas oli vahepeal väga tuuliseks muutunud, kõik umberringi kohises ja vuhises. Jäme soe vihm virutas suure hooga vastu katuseid, seinu, vastu kõnniteld. Oli pilkaselt pime, tänavalaternad paistsid läbi udu varitsete silmadena, ei valgustanud mõne sülla kauguselegi. Tänavas rippus kohutavalt madalal; mustjashallid pilvemürakad, tormates põhjast lõunasse, ähvardasid riivata korstnaid ja puudelatvu. Järsud ilingud puhusid nagu lootsutades vastu kannatlikult ootavat vana linna, raputasid maju, huugasid telefonitraatides, tekitasid madalale plankaedade ääres nagu neelavaid keeriseid. Ja jalgade all aina sulises, sulises, sulises, just nagu peetaks kuskil koletut lahingut ja nagu nõrguks pimedusest

esile selles lahingus valatavaid vereojasid, kleepuvaid libedalt sooje, vaevumärgatavalt lõhnavaid.

Tiit Pärtels tundis end juba varsti lähimärjaks muutuvat; isegi mantel ei suutnud selle suure valangu all vastu pidada; ta ei hoolinud aga millestki ja tõttas edasi. Kui ta põiki üle pimedade Toomemäe läks, oli tal tunne, nagu ümbritseks teda nüüd põline, tormiga võitlev vana laas.

Ta sammus alla mööda järsku nõlvakut, mis viis Lõuna tänavasse, möödus ülikooli võimlast, ruttas pahemale Mida lähemale ta oma eesmärgile jõudis, seda tugevamini hakkas ta süda peksma. Kui ta keset pilkaspimedat kõnniteed seisma jäi ning pilgu enda vastas asuva maja teise korra akendele tõstis, oleks ta pidanud nagu järsk nutma hakkama, hardunult, valju häälega.

Silani oli kogu tema kavatsus paistnud talle ääretult lihtsana ja kergesti läbiviidavana: mis seal ikka, ta pole ju enam poisike! Kuid nüüd, juba kohale jõudnud, näitas ta julguse ega suutnud midagi ette võtta. Ta astus kikiivarbail üle tänava, vaatas korra koridorigi, leppesid kaks tugevajõulist kuplita elektripirni, süüdas aga kohe jälle ukse ja tõmbus tagasi.

Ta läks pimedat kõnniteed mööda alla, marssis nõrga päi kuni Emajõe ni, vahtis maruülitest lainelist viirutatud musta veepinda, käändus, jõudis jälle tuttava maja juurde, peatus jälle selle ees. Aknad olid ikka veel valgustatud; vallatlevad varjud põikasid üle helendavate eesriiete, paisusid suureks, hüplesid, taganesid kuhugi noogutasid: hoor ema mängis oma kahe lapsega. Ja ta hakkas jälle hirmsasti ärritatuna pikkade sammudega edasi-tagasi käima, kuni osa aknaid muutus viimase pimedaks; tüdrukud läksid vist magama.

Kui ta kella vaatas, kohkus ta kangesti: ta oli alati asjata aega viitnud juba tublisti üle poole tunni, — kurat võtaks, ta ei saa enam oodata! Ta surus hambad ristil, lükkas ukse lahti, läks otsustavalt mööda kulunud puutreppi üles, jättes enda järel märgi jälgi. Kui ta käiku aina aeglasemaks muutes viimaks teisele korrale jõudis ja tuttavat ust juba üsna käeulatuses nägi, kaotas ta end kuuldavalt luksuma hakkavat. Siis pidi ta veel

lood kogu jõu kokku võtma, kuni tal jätkuski küllalt julgust, et suruda sõrm vasksele kellanupule.

Aeg, mis ta oodates paigal seisis, tundus talle kohutavalt pikana. Viimaks kuulis ta kedagi nobedasti astudes lähil eeskoja tulevat: tip-tip, tip-tip-tip-tip! Uks avaness, ta nägi enda ees inimest, kellest ta oli viimaste nädalate ja kuude jooksul mõelnud isegi magades! Ta ütles, kahmates peast märja kaabu, mille veertelt langes kohe porandale rohkesti vihmavett:

«Tere õhtust. Vabandage mind väga... kas ma võiksin sisse astuda...?»

Naine, taganemata sammugi, vastas:

«Mu meest ei ole praegu kahjuks kodus. Ja ma ei tea kedagi, millal ta tuleb. Te saaksite ehk... homme?»

Tiit Pärtels kogeles:

«Ma siiski... meelsasti...»

«Mu meest ei ole kahjuks praegu kodus,» kordas naine mulle.

Ning Tiit Pärtels naeratas nüüd kõveralt ja ütles:

«Armas aeg, mis te minust ometi kardatel! Ma pole ju kellegi murdja, nagu te näete. Ajan teiega paar sõna juttu, ja see oleks kõik.»

Proua Asmus sundis end muigama. Ta ütles:

«Ma pole mõelnudki teid karta, aga aeg on juba liiga hõbe. Ma pean lapsed magama panema, mul pole mahti teiega juttu ajada. Tulete homme, kas jah?»

«See on viisakas väljaviskamine, eks ole: ära tüllta, kao sinna, kust sa tulid!» ütles Tiit Pärtels ja katsus samuti naeratada, — ta laigulisele näole tekkis viril grimass. Et seda grimassi varjata, lisas ta kärmesti, asetades keharaskuse ühelt jalalt teisele: «Noh, õieti pole selles midagi imestada, sest teil on ju minust... teatud kindel ettekujutus. Aga mis te mulle näiteks vastaksite, kui ma... tahaksin teiega vestelda teie armulise abi-kaasa üle?»

«Joonatanist?» küsis naine ja vaatas elumeest järsku avarduva pilguga.

«Nimelt — Joonatanist,» vastas Tiit Pärtels.

Naine näis veel kord kahtlust tundvat. Ta pilk oli uuriv, umbusklik, ettevaatlik. Kuid ta astus siiski ukse

eest kõrvale, sammus vaikides saali ja süütas elektril. Ta ei palunud külalist istudagi, vaid küsis kohe:

«Noh, mis siis Joonataniga lahti on?»

«Kui te lubate... ma võtaksin mantli natukeseks ajaks seljast ja riputaksin esikusse,» ütles Tiit Pärtels ja tundis end jälle südina ning halastamatuna. «Välja sajab rasket vihma. Mä määrin oma märgade üleriielega kogu teie kauni mööbli. Lubate, eks ole?»

«Palun,» ütles naine, ta häälest võis aga selgesti aimata, et see talle ei meeldinud.

Kui Tiit Pärtels jälle saali tuli, seisis proua Eerika ikka veel oma kohal. Ta ootas, vaikis ja vaatas väga tähelepanelikult. Tiit Pärtels osutas sohvale ja küsis:

«Kas teil on midagi selle vastu, kui ma... veidi puhkaksin?»

«Palun,» ütles naine jälle.

Vaikus.

Ja kui Tiit Pärtels ikka veel midagi oma külaskäigu eesmärgi kohta ei lausunud, küsis proua Eerika viimaks kärsitult:

«Jah, olge head, ütelge, mis Joonataniga siis lahti on. Ega temaga... ei juhtunud viimaks mingi õnnetus.»

«Joonatan istub praegu minu juures ja ootab mind,» ütles Tiit Pärtels. «Jah, te võite seda võtta, nagu te talle meeldib, aga — nõnda see on. Ja tal pole vistatki viga, ta on ainult suures hädas. Noh, teie peaksite midagi tema majanduslikku seisukorda paremini tundma kui mina. Tal on vist vägagi suuri vekslilaene, eks ole?»

Naine kortsutas kulmu ja küsis:

«Mis see siia puutub? Mul pole harjumust olnud oma mehe asjadesse segada ja... ma ei taha sellest ka praegu kõnelda. Palun tehke kiiresti, mul pole tõesti enam aega!»

«Kannatage nüüd, kannatage,» ütles Tiit Pärtels. «Ikka pikkamisi ja rahulikult, rutata pole mõtet, — nii kuinii saate küllalt vara teada, kuidas teie armsa Joonataniga lood seisavad. Nõnda siis — palun kuulake. Teie mees tuli nimelt eile minu juurde ja palus minult jumala keelt, et ma laenaksin talle mõnisada kroonikest...»

«Mis? Joonatan käis... teilt raha küsimas?!» hüdis naine ja muutus samas väga ärevaks.

«Jah, käis. Ja nimelt — minult. Ja minult nimelt

allepärast, et ma olin veel ainus, kellest oma hädas kuni haarata,» ütles Tiit Pärtels ja naeris kõveralt.

«Milleks... milleks siis ometi... jumal hoiaks?» küsis proua Eerika.

Ning kummardudes nüüd kaugele ette, teine jalg põlvele tõstetud ja käed süles risti, vastas Tiit Pärtels pikkamisi ja selgelt:

«Milleks? Aga loomulikult selleks, et välja osta oma võlt-si-tud vekslit. Jah, palun, te võiksite ometi istuda — nõnda oleks teil kergem kuulata. Nii.»

«Võltsitud... vekslit?» kordas proua Asmus hirmust punani silmil.

«Jah,» noogutas Tiit Pärtels. «Sest vaadake, armuline proua, kui ta seda vekslit õigel ajal välja ei osta, läheb see protesti ja siis teatatakse loost žirandile, kes hakkab omakorda õiendama ja salgab kõik maha. Nii!»

«Issand jumal! Mis... mis siis küll saab? Mis... mis... küll... saab?» sosistas proua Asmus.

«Tjah, mis siis saab?» kordas Tiit Pärtels. «Saab seda, et — emb-kumb — kas ta peab võltsimist jätkama või lasseb ta tõesti asja areneda niikaugemale, nagu ma just praegu rääkisin, ja läheb istuma. Muide, — säärase kirjatöö eest saab vähemalt kaks või kolm aastat. Noh, mis te arvate, kas mul oli põhjust telega kõnelema tulla või ei olnud mul seda mitte?»

Naine istus nüüd kuidagi liikumatult, põsed kahvatud. Ta ei suutnud enam midagi lausuda; ta huuled võpatasid arg-ajalt; ta neelas korduvalt ja surus käed loomusunniliselt vastu rindu.

Tiit Pärtels silmitses teda kurja edevusega. Ta nägi naist jälle sellisena, nagu ta oli teda kujutlenud: suurekasvulise, tugevana, kergesti lopsakusele kalduvana, jouhiselt meelelisena pisimateski üksikasjades. Ta hakkas teda mõttes lahti rõivastama, pikkamisi, tükk-tükilt. Ta käed hakkasid tasakesi värisema. Ja ta võpatas ärkvele nagu kergest suigatusest, kui naine viimaks kogeles:

«Kuidas... kuidas... see võis ometi juhtuda!»

«Ei tea. Juhtus! Kõik!» ütles Tiit Pärtels, kuid otsustas siiski avalik olla ja seletas: «Ta jutustas mulle, et tal olevat kevadtalvel suuri raskusi olnud: vanad vekslid, naine — see tähendab teie — kliinikus, lapsed kliinikus.

Siis polevat ta leidnud enam ühtki muud pääsu, et korraks veest välja rabelda. Ma kujutan seda muidugi ette: nii nagu kõik sellised kergesti libisevad tüübid...

«Palun, palun, ärge tarvitage niisuguseid alatuid väljendusi, Joonatan ei ole mingisugune kergesti libisev tüüp!» hüüdis proua Asmus.

Tiit Pärtels kehtas õlgu.

«Noh, ma ei tea, mulle näib nõnda,» ütles ta ning jätkas: «Jah, ka tema mõtles, et mis siis, et niikuinii Joonatan ma selle paberilipaka ausalt välja, keegi ei saa tunda, ja ma olen päästetud. Noh, see pole harilikult hoopiski nii kerge. Tal olevat koos vaid pool summast, mõne päeva pärast saabub aga otsustav hetk. Nii siis tuli ta minu juurde»

Naine oli end pikkamisi koguda suutnud. Ta silmad hakkasid järsku leekima ja ta ütles:

«Ahah, nüüd ma mõistan! Teate — kõigele vaatamata olete te hirmus alatu inimene, nii alatu inimene, et ma ei tahaks teile otsagi vaadata. Joonatan pidas teid oma parimaks sõbraks ja suhtus teisse lahtise südamega, te aga kasutasite ta usaldust ja ruttasite teda minu ees näitama. Aga lubage endale tähendada, armas härra Pärtels, Joonatan talitas isegi vekslit võltsides nagu õige mees, kes võitleb oma kodu õnne pärast... kuigi ebaõigete vahenditega. Pidi ta meid siis hukkuda laskma? Tema otsustas pigemini ise kaabakaks muutuda ja hukkuda... Ta on teie kõrval pühak! Jah, ta on mees, te aga olete... kaabakas!»

«Maailmas tuleb võidelda kõigepealt enda eest,» ütles Tiit Pärtels. «Ka teie Joonatan tegi sedasama.»

«Ei, te eksite ja mõõdate teda enda mõõdupuu abil Joonatan võitles meie eest!»

Vaikus.

Tiit Pärtelsile tundus usutamatuna see jõud, mille abil naine end valitses. Ta oli kujutlenud rohkeid puuraid, hädaldamist, palveid, roomamist põlvedel, hallimist ja hüsteriat; siin ta nägi aga külma verd ning suurt, saatuslikku tasakaalu. Korraga hakkas see teda vihastama; ta hiljutine sügav kiindumus näis muunduvat peaaegu sama sügavaks vihkamiseks. Ta tõusis ja sõnas haeratahes:

«Ilea küll, kui kaabakas, siis kaabakas. Eks me näe, eks me näe, kust ja kellelt ta selle summa kokku saab. Igatahes võin ma teile otsekoheselt ja avalikult ütelda, et tal pole praegu pisimatki lootust... peale minu. Ärge võlke seda kelkimisena, see on päris lihtne tõsiasi. Elage lihtsti, armuline proua!»

Naine tõusis samuti, vaatas talle tungivalt otsa ja ütles:

«Niisiis... te ei laena talle seda raha?»

«Ei,» vastas Tiit Pärtels.

Vaikus.

Naine küsis jälle, rääkides nüüd hoopis vaiksemalt ja nagu alandlikult:

«Miks? Kas sellepärast, et ma teid... haavasin?»

«Kas või sellepärast,» ütles Tiit Pärtels ja laotas käsi. Ja jätkas kohe küüniliselt: «Sest vaadake, armas proua Asmus, ega minagi ole ometi issand jumal, kes avitab teisi inimesi ainult oma hea südame tõttu. Ei, tänan, seda ma ei tee! Ka mina tahan elada! Kui minult heategu küsitakse, siis küsin mina endale... vastuheategu. Tingime! Pakume! Kaupleme! Te ütlete, et ma olevat sulil, kaabakas, alatu inimene. Aga mille abil te seda minu sulilikust, kaabaklusest, alatust mõõdate? Kas sellega, et ma olin teisse armunud? Kas sellega, et ma oleksin olnud valmis Joonatanile sarvi tegema? Lollus, armuline proua! Võib ju olla, et mõnesugune aumõiste ei pea õigeks ka minu täpset sammu, võib-olla, võib-olla, aga ma ei hääbene sellepärast teps põrmugi. Jah... ma tulin kauplemas! Jah, ma tulin tegema päris ausat äri! Hinnad on küll ääretult kõrged, seda ei saa salata, aga... seda enam on just teil põhjust asjalik olla ja mind mitte sõimata.»

«Mida te... mida te... siis nõuate, kui te teda avitaksite? Ja... kas te saate teda üldse avitada?» küsis naine endiselt vaikselt.

Tiit Pärtels pistis käe põue, võttis sealt rahapaki ja asetaski enda ette lauale. Ta ütles virilalt muirates:

«Saan, nagu näete. Ja mida ma nõuan? Kui aus äri-mees ütlen ma teile kõigepealt, mis ma teile pakun. Ma pakun teile häbi ja alanduse asemel seniselt mugavat

perekonnaelu, jõukust, kenakest läbisaamist, seltskonna inimese mõnususil.»

«Nii? Ja selle hind?»

«Selle hind olete — teie.»

Vaikus.

«Mina?» küsis naine.

«Jah, teie,» ütles Tiit Pärtels.

Proua Asmus vaatas teda üle laua; suurte silmadega, väsimus pilgus. Tiit Pärtelsil hakkas pünlik, kuigi ta ei kahetsenud oma otsustavat ja dramaatilist ülesastumist. Ta ütles, püüdes naist loomusunniliselt järeleandmisel mõjustada:

«Ärge kartkegi, et ma teid millekski sunnin, ei, — seda ma ei tee. Talitage täiesti omaenda heaksarvamist mööda. Ma tuletaksin teile meelde ainult üht asja, ja nimelt seda, et — võtke asja sellisena, nagu see tegelikult on. Ei maksa unistada jumal leab missugustest imedest. See, mis teid ähvardab, oleks teie elu pööripaev, seljataha jätaksite te kõik senise — võimaluse lapsi kasvatada ja väärikalt elu vastu valmistada, ees seisaks teil aga kindel libisemine sügavamale, aina sügavamale. On ju õige, et kaks aastat pole kuigi pikk aeg. Aga ärge unustage, et see kaks aastat muudab teie seisukorra kindlalt teie maise elu õndsaks lõpukeseni, Karistusvang? Noh, ma tahaksin näha, kes annaks Joonatanile pärast seda veel mingisugust tööd, midagi, millega ta suudaks end ja teid pinnal hoida? Lastele aga näidatakse näpuga: «Võltsija tütreid, võltsija tütreid!» Armas proua Asmus, uskuge, ma ei lialda: nõnda see läheb teiega kindlasti. Ja nüüd valige. Minu poolt määratud hinna suuruse üle võite ju teie ise kõige paremini otsustada.»

«Issand jumal... ärge tahtke ometi... midagi niisugust!» hüüdis naine jasku ja surus käed näole.

«Miks mitte?» ütles Tiit Pärtels ja kehtas närviliselt õlgu. «Maailmas on kõik väga reaalne ja lihtne. Vahkake — ka mina ihkaksin endale lunastust muretseda. Ma olen mitme pika kuu jooksul katsunud teid unustada, ma ei ole aga seda suutnud. Ma pole enam inimene, ma olen... tööline! Ja ma tean kindlasti, et kõik laheneb jala mait, kui ma olen teid... omanud. Noh, me pole ometi lapsed, me ju teame mõlemad vägagi hästi, mis on mis...»

Mida te sellega kaotate? Te ei kaota midagi, te ainult võidaksite. Ja ka mina... ka mina... leiaksin pääsemise. Niisilis — Joonatani pääsemine minu pääsemise vastu! Olete nõus?»

«Ei, ei, ei!» hüüdis naine ja nuttis valjusti.

«Nagu soovite,» ütles Tiit Pärtels.

«Ja teie... teie... ei anna Joonatanile seda raha?»

«Ma ei anna proua Eerika läbi nuuksatuste.

«Ei, ma ei anna Joonatanile... seda raha!» ütles Tiit Pärtels.

Naine katsus end päästa kavalusega. Ta ütles:

«Jah... võib-olla... Aga ma pean selle üle järele mõtlema. Ma ei saaks täna ka teie kutset vastu võtta, sest ma ei julge ju lapsi ükski jätta. Paljugi, mis võib juhtuda...»

«Aga milleks...? Me võime ju... siin...» ütles Tiit Pärtels ja osutas sohvale.

Vaikus.

Tiit Pärtels vaatas naist nüüd kuivalt kibelevate silmadega, hirmsasti ärritatult. Ta mõtles äkki, et kui see tal ja nüüd ei õnnestu, läheb ta kindlasti hulluks. Ta küsis hääletatud häälega, siludes närvlikult suunurka, mis lippus tõmblema:

«Noh... kas olete nõus? Ah?»

«Ma... ma... ei... tea... jumal paraku, kui kole see kõik on... Te ei olegi nagu inimene, vaid... koletis... koletis... jah... koletis!» hüüdis naine ahastades.

Ja Tiit Pärtels ütles:

«Nagu soovite. Ma ei mõtlegi teid millekski sundida.»

Naine nuttis aina edasi, hääletult nuuksudes, käed naol. Kogu ta noor ning tugev keha oli abitult külmunud, võbises lakkamatult. Ta kuldpunased juuksed olgesid abitult üle lauba, üle meeleskohtade, üle kõrvalade; ta lõug värises; ta kael kattus kiiresti üsna tihedate vistrikkudega, mis otsekui kasvasid nahast esile; ta selgesti aimata läbi õhukese riidegi, kuidas ta rinnad tõusid ja vajusid, tõusid ja vajusid. Ning Tiit Pärtels ütles jälle, liigutades kinganina kärsitult mööda potandit edasi-tagasi:

«Noh, otsustage juba kord...! Mul pole ometi aega eluda siin... kuni hommikuni...!»

«Jumal... jumal... kui Joonatangi... omeli tuleks...!» pomises naine masinlikult.

Ja Tiit Pärtels naeris ning vastas:

«Ei, ta ei tule. Täna te peate otsustama igatahes ilma temata, sest käesoleval korral polnud ta küllalt tark ja laskis enda sisse vedada. Ta ootab mind praegu Kastani tänavas, loeb minuteid ja käib mööda tuba edasi-tagasi. Hahahaha! Kahju, et tal pole seal vastavaid lilleõisi, mille lehekesi rebides ta võiks ajaviiteks ennustada: «Saan raha, ei saa raha, saan raha, ei saa raha.»»

Äkki näis naine midagi otsustanud olevat. Ta tõusis, pühkis põskedelt pisarad ja ütles:

«Palun, härra Pärtels... Ma tahaksin teile midagi näidata.»

«Kuhu te mind viite?» küsis Tiit Pärtels.

«Tulge, tulge... Küllap te varsti näete,» ütles naine. Ja ta lükkas magamistoa ukse tasakesi lahti, viipas käega ning sõnas: «Palun.»

Tiit Pärtels astus sisse. Ta nägi juba kohe, et pool hämaras ruumis, mida valgustas vaid tumeroheline laualamp, asusid kõige silmapaistvamal kohal kaks väikest raudvoodit ja lükatav vankrike. Siin oli vaikne, kummaliselt kodune, siin oleks nagu lõhnanud millegi järele, kas mitte sooja piima järele? Siin oli veidi nagu pulberlikki. Ja noor naine, kartmata lapsi äratada, süütas vaevalt kuuldava plöksatusega paksust piimklaasist armatuuri, mis valas kohe kõikjale ühetaolist, veidi rohekat valgust.

«Palun,» ütles proua Asmus jälle ja osutas käega sinna, kuhu Tiit Pärtels juba vaatas.

Vaikus.

Ning naine ütles nüüd pikkamisi, puudutades äkki Tiit Pärtelsit kergelt küünarnukist: «Näete... kuidas nad magavad. Ma olen nende ema. Te tahate mind häbistada, te tahate, et ma ei julgeks neile kasvavatele olenditele silma vaadata, — inimene, kes on ennast müüdnud, ennast määrada lasknud! Jah, mul ei ole midagi parata, ma ei saa ju lasta neid... kerjusteks muutuda. Seegi... kuulub minu emakohustusse. Ainult ma tahtsin teile näidata, et te taipaksite oma alatuse täit suurust.» Sest nüüd, kui ma niikuinii pean teie väljapressimisele alla andma, ta

hann ma teile näkku ütelda, mis ma teist tõeliselt mõtlen. Te olete... elajas, lurjus, kurjategija! Te olete nii must ja rapane, et ma tunnen juba teie metsloomahaisugi, kuigi te olete ennast kõigi tundemärkide järgi... lõhnatanud ja õldega võidnud! Te olete südamestu närukael, teil pole ülmugi sõprusest, sõnapidamisest, vastastikusest usaldusest, te olete valmis oma minutilise lõbu pärast läbi lõikama oma parimagi seltsimehe kaelasooned. Te olete teetöövel, alfons... kuigi mitte tavalises mõttes! Te peaksite end tihnikutesse ja padrikutesse varjama, et inimese ülm teid vaatama ei pääseks. Näete — seal nad magavad. Ja ma olen nende ema. Ma olen valmis nende eest andma isegi oma elu, kõik, kõik, ka kui nad mind hiljem teeksid, kui nad ka mulle jalahoop annaksid. Kas te mõistate mind, härra Pärtels? Härra — Pärtels!»

Kuid Tiit Pärtels ei kuulnud teda enam, jah, Tiit Pärtels polnud enam läheduses. Ta oli järsku tasakaalu kaotanud, oli kikivarbail magamistoaast minema hiilinud, üks eeskojas mantli selga ja lahkus kärmesti, tõmmates snepperluku enda järel raksatades kinni. Ja see raksatus oligi, mis sundis proua Asmust ringi vaatama.

Sadas endiselt jämedat vihma. Tuul undas kuskil jõe pool, kolistades plekk-katuse lahtirebenenud plaatide kallal.

«TIIT, SA OLED HIIGLANE!»

Esimene asi, millele Tiit Pärtels tänavale astudes mõtles, oli see, et nüüd siis on kõigel lõpp, et nüüd siis on ta kaotanud oma mängu viimsegi partii. Asjane suu ärevus oli lõplikult taltunud ja ta tundis endas kohutavat väsimust. Kõik tas näis nüüd pikkamisi venivat, roomavat, edasi nihkuvat vaid määratu aeglusega. Oli kuidagi üleaarune ning rumal — minna edasi piki vettivat kõnniteed, kaitsa end ülestõstetud kraega vihma eest, tõmbada kogu kehast kühmu, et mitte külmetada liigses rõskuses. Ja kas kogu maailmgi ta ümber polnud üleaarune ja rumal? Ja kas oli üldse mingit mõtet liikuda ja teotseda käia ning askeldada? Ta sammus tükike aega peaaegu suletud silmil, vaatles oma elu — see näis olevat sama tarbetu ja juhuslik nagu selle suure limuka elu, keda ta nägi abitult kollakas tänavavalguses edasi vingerdavat. Ja kohutavalt tarbetuna ja üleaarusena tundus talle ka tema tänane kõik punapäise kaunitari juurde, nagu näis jonnakas keelduminegi... Kui plekk-kätuse servalt alla voolavad veenired otse ta kaelale ning kuklale sattusid, hakkas ta jälle veidi kiiremini edasi minema, ükskõiksest,

liikult, sunnitud selleks vaid reflektiivsest reageerimisest järsule muljele, mille äratas tas vastu paljast ihu kangevate piiskade jääne külmus.

Ta läks, läks, läks, ja kui ta oli nõnda läinud juba ligi kümnekond minutit, nägi ta korraga enda ees midagi rahutult siia-sinna viskuvat, midagi meeleheitlikult rabelevat, — ta oli jõudnud jälle õisele jõekaldale. Ta mõtles vilga aeglaselt ja ükskõikselt, et sellist vägevast põhjalormi pole siin nähtud juba paljude aastate jooksul, et nii merel kui lausmaal tekitab see kindlasti suuri kahjusid. Lilingud virutasid talle kohutava jõuga vastu nägu, nagu löngates, surusid teda nähtamatu hiigelkäega, rebisid, tõmbasid, löid vahel kuidagi veidralt ülalt alla. Pimedust lohkavate elektritraadide vahelt oleks nagu midagi lakkanutult läbi voolanud; kõrged murdlained peksid lõbusõiduvenesid vastamisi. Ja ikka sadas, sadas, sadas, sadas! Siis hakkas raekoja kell lööma, kuid vana linna kohal vuhisev rajuöö tõi Tiit Pärtelsini vaid üsna tasast katkendlikku kuminat.

Tiit Pärtels käändus pahemale, sammus veelgi edasi. Ta oli kogu aeg oma suunast täiesti teadlik, ta ei omanud aga niivõrra tahtejõudu, et peatuda ja ringi pöörduda. —

Mis siis — aega ju on!» ütles ta äkki kuuldavalt. Telliskividest kõnnitee oli auklikuks muutunud; ta komistas vahetpidamata; see komistamine hakkas teda viimaks tüütama, ja ta astus munakivisillutisele. Temast pahemal lõmitasid madalad äärelinnamajad, mis lõhnasid nagu mesipuud, tust paremal aga peksis Emajõgi raevutsedes vastu kaldamuuli, nagu kavatsedes sellest üle tormata. Valgustatud aknad, milledest ta pidi mööduma ja mis olid eranditult varjatud eesriietega, tekitasid tas põgusa ning kummaliselt kerge tunde, nagu piiluks hirmunud linn nende kaudu mässavasse pimedusse: ei, pagana pihta, kas see märatsemine ei hakka kord juba lõppema?!

Ja ikka: Tiit Pärtels läks, läks, läks, pikkade tõttavate sammudega, küsimata kuhu, milleks või kui kaugele. Ta vaid läks, läks, läks: mis siis — aega ju on! Pilvedest voolav vesi oli küll peaaegu leige, ta rõivad olid aga ammu juba läbi ligunenud ja ta keha kippus ära andma viimastki soojuseraasu. Ta ei mõelnud enam kordagi sellele, mis temaga oli äsja sündinud, ei, ta ei mõel-

nud, ta vaid tundis. Ja see, mis ta tundis, oli määratu üksindus, määratu üleatus. Ja ta tahtis oma sihitu sammumise selles üksindusest välja jõuda, end selle üleatusustundest vabastada. Aeg-ajalt tekkis ta peen kujutlus, nagu oleks ta rinnakorv hirmus suureks paisunud ja nagu ümbritseksid ta roided mingit ulatusriikast tühjust ning ulatusriikast lagedust.

Äkki hakkas linn lõppema. Ta nägi end järsku vastamisi seisvat algava ääretusega — polnud enam näha ühtki maja, polnud enam näha ühtki valgustatud aken. Suur väli hakkas tast pikkamisi üle tõusma, ja kuigi ta võis seda ainult aimata, sisendas see temasse siiski mõnustunde, mis süvenes sedamööda, kui kaugele ta jõudis viimastest linnatänavatest. Märg maa ta jalgade all oli nagu üles tursunud, paistetunud, pudedaks muutunud, ja jigi oli mööda oma lamedaid kaldaid kõrgele tõusnud, armast aeg, kas see ei või järsku end koos hoidvast süngist välja ronida ja temale kallale tormata? Ta kujutlused moonduksid virilaiks, kiskusid kõveraiks ja omandasid nagu samasuguse tohutu ulatuslikkuse nagu suur lagendik, mis teda piiras. Ja ta ütles äkki üsna mõttelult: «Eerikal!» Ja kohe seejärel raputas ta loiuult pead ning ütles veelgi mõttetumalt: «Ei, olgu, ma ei taha.» See seletas ta otse enda ees pimeduses määratu kõrgeid, tohutavalt nurgelisi musti mügerikke: siit algas Ohkamäe allee oma vanade hõbepajudega; ja ilma et tal oleks olnud jälle ühtki lähemat kavatsust, hakkas ta seda mööda kärmesti edasi minema, pahemale, ikka pahemale.

Ta jõudis varsti ülal nõlvakul asuvasse Tähtvere parki ja hakkas sellest läbi minema, lüües end aeg-ajalt vastu puutüvesid, mida ta pimeduses ei märganud. Tuulehoid olid siin veelgi vägevamad. Sihvakad kased valendasid ja näisid mingisuguste salapärase teetähistena. Linnalähedus muutus aina tunduvamaks. Äkki tungis otse ta ees midagi jõulist ning hoolimatut vastu mustjashallu taevast: katoliku kiriku sihvakas, teravate joontega torn.

Ent ühetasaselt voolav üleatusustunne jäi endiselt puusima, täitis teda, loksus aeglaselt edasi-tagasi nagu raskus ning must lainetus. Ta jõudis Veski tänavale ja hakkas seda mööda edasi sammuma. Siin oli juba tublisti vaiksem kui lagendikul, kust ta tuli, ja pargis, mida ta oli äsja

läbinud. Ta riivas küünarnukiga majaseinu ja need näidid teda muheldes vastu riivavat, ta kuulis oma jalgade all tõusvat sammude kaja, mille tuul otsemaid kõrgele üles viis. Ta mõte võttis jälle kindla suuna ja hakkas ärevana liikuma kahe maja vahet, millest üks asus küllal ta selja taga, teine aga ees, seal, kuhu ta ruttas.

Äkki hakkas teda huvitama küsimus, kas Eerika on juba magama läinud. Ja mis teeb praegu kohtu-uuriia ise, kes ei äsja ta poissmehe tuppa? Ta katsus endale nüüd oma lapsiku pakkupõgenemise pärast etteheiteidki teha, see tundus aga kuidagi rumalana, ja ta ütles endale, et kogu hiljutine kavatsus põhjenes vaid poisikeselikkusel, häbi-väärtsel poisikeselikkusel.

Peale veerandtunnilist kärmet astumist jõudis ta viimaks kodutänavasse, peatus tuulisel kõnniteel ja vaatas silmi kissitades vastu valgustatud aknaid, mille allalastud eesriiete varjus teadis ta end oodatavat. Ta avas mantlinööbid, võttis taskust snoppervõtme ja astus koridori. Maja oli vaikne, näis teraselt kuulavat. Kui ta luku ettevaatlikult lahti keeras, tundis ta end üle elavat uut vihasavat pettumust — ta oli endamisi kindel, et sõber talle kohe ärevana vastu jookseb, midagi säärast aga ei juhtunud!

Hakates eeskojas mantlit seljast võtma, juiges ta vaevalt-vaevalt hingata. Siis astus ta kikivarbail vaheukse paurde; ta lükkas selle poekvile. Soe ning umbne õhk lõi talle vastu; peale tormise linna ahastavat rahutust tundus siin kõik tardunult paigal seisvat. Oölambi roheline kuppel oli alla painutatud ja tuba mattus ühetasasusse hämarusse. Vänge lõhnasegu tungis vägivaldselt sõrmetsesse: kas see polnud tõesti nagu metslooma koobas, mida talle oli äsja mainitud...? Ja ukse viimaks pärani lahti tõuganud, vaatas Tiit Pärtels uudishimulikult ringi, sest ta pidi äkki mõtlema, et sõber on juba lahkunud.

Kuid ta märkas kohe, et ta oli ka sel korral eksinud: kohtu-uuriia lamas selili sohval, pea tagasi, üks jalg põrandal. Ta oli nii sügavasti magama uinunud, et ta ei märganud kolinastki, mida Tiit Pärtels oma tulekuga tekitas. Ta paksud, raskeid talbu meenutavad käed lebasid vaheliti rinnal, ta kõht näis määratu suurena ja külgede poole välja veninuna, ta nurgeline paljas pea meenutas

paksust tumedast klaasist muna, mis peegeldab lammi valgust. Tas oli midagi liikumatut, nagu igas elutuskas asjas ses toas, jah, kas ta polnud nagu surmale suikunud, see kaval vanamees, kes oli alles mõni tund tagasi hädal danud oma murede pärast!

Tiit Pärtels muigas, tõstis juba käe, et külalist ära tada, ei teinud aga seda siiski ja istus voodi ette toolile. Ta pidi tahtmatult imestust tundma sõbra rahuliku une üle, selle leebe naeratuse üle, mis peegeldus ta pun gistuvatelt põskedelt, kõrgelt laubalt, tillukeselt nõpsu nalt, paksudelt neegrihuultelt. Aga mis siis, kui ta ütles nüüd varsti sellele vanale veidrikule, et polnud võimalik kuskilt saada ainustki sendikest, et õnnetu võltsveksel peab paratamatult kõige liha teed minema, et tema, Tiit Pärtels, suudaks küll avitada, kuid ei taha seda mõnesu gustel põhjustel teha?! Kuid samas meenus talle katkend lik pildike hiljutisest nurjunud külaskäigust — ohvriks valmis naine, kes näitab oma lapsukest — ja ta teadis et ta midagi taolist enam ei sepi.

«Hei, kuule, tõuse üles!» hõikas ta tasakesi ja raputas magajat õlast.

Kuid kohtu-uuriija Asmus liigutas vaid pead ja norskas edasi.

Ja Tiit Pärtels hüüdis veel kord:

«Hei, kuule, tõuse juba üles! Tõu-se üles!»

Kohtu-uuriija Asmus avas laud, ei taibanud esimesel hetkel, mis temaga toimub, hüppas siis äkki istukile. Ta tillukesed higistesse voltidesse mattunud silmad läksid pärani, ta keha nõksatas ettepoole, ta pilk peegeldas hirmu, mis tundus koomilisena. Ta teadvus tuli kiiresti tagasi — mugav uni oli lõppenud, ta nägi enda ees jälle ähvardavat tõelikkust. Ta oli isegi nagu hoopis väikse maks jäänud, otsekui tõmbuksid kõik tema luud ja lihased kramplikult kokku, oodates otsust, millest pidi olenema nii tema enda kui kogu ta perekonna saatuse. Ja ta küsis viimaks, avades korra hülled, et neid samas jälle kramplikult kinni pigistada:

«Noh? Kas said?»

«Näed ju, et ma tagasi olen,» ütles Tiit Pärtels ja kat sus naeratada. Kuna see aga ikka ei õnnestunud, lisas ta

hõikamisi: «Vabanda mind, ma jäin veidi hiljaks. Sul oli I väga igav oodata?»

«Ii, ära kõnele, ära kõnele!» hüüdis kohtu-uuriija Asmus ja küsis jälle: «Noh, said?»

«Sain, sain, kõik on korras,» vastas Tiit Pärtels.

Külaline paistis jälle palju suuremaks muutuvat, tõs- tle ölad kõrgele ja raputas end tugevasti. Näis, nagu hei- daks ta endalt ranga koorma, nagu suudaks ta jälle hin- gata hoopis kergemalt, nagu oleks kogu ta elu hoogsalt välja nihkunud lämmatava surve alt, mis kippus juba hävitama.

Tiit Pärtels lisas, kuna tekkiv vaikus tundus talle pii- ravana:

«Jah, vana, kõik on korras, ma sain täpselt nii suure summa, kui sa vajad.»

Kohtu-uuriija Asmus ei püsinud enam paigal. Alles nüüd hakkas ta taipama sõbra sõnade täit ulatust. Ta li- blistas teisegi jala põrandale, kargas püsti ja haaras Tiit Pärtelsi õlgade ümbert kinni. Ta ütles, tegemata katsetki varjata suurt ning sügavat liigutust, mis teda vallutas:

«Täna, täna, vanapoiss! Ma täna sind südamest, Tiit, Tiidukene! Näed, vana Asmus, sul veab siiski veel! Näed, vana Asmus, sa oled tõesti õnneliku tähe all sün- dlnud — su vanad head seltsimehed pole sind veel päri- selt maha jätnud! Vaata — niisugust sõprust hindan ma... üle kõige maailmas! Ja ma peaksin küll lurjus olema, kui ma sulle seda võlga lubatud kombel tasuma ei hakkaks! Niisiis, vana hea Asmus, me sõidame juba homme oma endisse kodulinna, ostame pangameeste käest oma patuteo välja ja tuleme tagasi nagu... noor prints, kuninglik pea kuklas, heheheel! Tõesti, Tiit, vanapoiss — sul on kuldne süda rinnus, olgu küll, et sinust vahel hulle jutte aetakse... kuldne süda, kuldne süda! Täna sind, täna! Ja tuhat korda — täna!»

«Noh, jäta juba...!» ütles Tiit Pärtels.

Ta oli nüüd kohutavalt väsinud, külmetas ikka veel oma märgades rõivastes, hakkas kogu hingest ootama, et teine juba lahuks. Ta tahtis magada, magada, magada! Ta pistis käe põuetaskusse, võttis sealt rahapaki, tundis kohkudes, et seegi oli läbi ligunenud, ja ladus sinised kümnekroonised lauale laiali. Kohtu-uuriija Asmus nuuk-

sus aeg-ajalt kuivalt ja jälgis iga tema liigutust silma imetlusega, korrates ikka üht ning sama: «Ei, ma ei liialda, sa oled suurepäranen! Sa oled tore! Sa oled hiiplane, usu mind!» Tiit Pärtels teadis, et sõber — vahel pidamata seda kiitust lausudes — arvutab praegu silmadega summa täpset suurust, ja see teadmine hakkas talle äkki nalja tegema. Kui kõik rahapaberid korralikult kõrvuti lebasid, sulges ta väsinult silmad, küsis paberit rossi ja ütles:

«Soo, nii... täpselt summa, mis sul nõõri kaelast voolab. Tuleb ainult oodata, kuni raha taheneb.»

«Jumala nimel — kas või hommikuni!» hüüdis kohtu-uuriija.

Siis suitsetasid nad vaikides. Ja kohtu-uuriija Asmus algas jälle, lüües kaaslasele laksatades põlvele, kuidas poisikeselikult, usaldades:

«Jah, sa ütled õieti, — mul oli tõepoolest nõõri kaelas ja ma ei julgenud enam... lootagi. Sina olid mu viimane päästerõngas, ai-nult sina veel! Aga sa võid ju ette kujutada, missuguse meelega ma eile siia tulin ja kui ra... see kõik mulle oli... Nagu Kolgata tee, nagu Kolgata teel! Kõik need lapsikud lood meie vahel... kuidas need mind kohutasid! Ma olen ju maailmas... juba oma ameti tõttu... kokku puutunud paljude inimestega ja ma tean, kui vähe on olemas tõelist avitamistab... Ja ma olen rõõmus, et ma sain nüüd näha ka midagi vastupidist! Ja et just sina, Tiit, mulle seda näitad! Kui ma oleksin kirjanik, kirjutaksin ma sinust raamatul! Oilsast inimlikust hingest, kes unustab otsustaval kohal kõik ebameeldiva, kes jookseb napp koer läbi tormi ja vihma, et aga oma vana sõpra ja verevenda aidata! Ja kui ma oleksin helilooja, looksin ma sinu hingest... suure töö... sümfoonia lõhestatud südamega mehest, kes... Sa oled... koljat. Jah, sa oled nagu hiiplane kääbuste keskel... hikk...! Sa oled nagu hiiplane... hikk-hikk!»

Kohtu-uuriija Asmuse kurgust hakkas tõusma abita... luksatusi. Tiit Pärtels kuulas teda segaste tunnetega, ja jälle tekkis temas hetkeks vajadus naerma hakata, selle lihtsameelsele veidrikule tõtt öelda. Kuid ta teadis juba algusest peale, et ta seda ei tee: milleks, mis ta sellega

oidab? Ja jälle, ja ikka: ta tahtis vaid magada, puhata, magavasse unne suikuda!

«Luba, ma heidan natukeseks ajaks pikali. Istu siin!» ütles ta viimaks.

«Palun, palun!» hüüdis kohtu-uuriija ja tegi talle ruumi. Vaikus.

Tiit Pärtels lamas nüüd ristselili, käed kukla all, vahetis lakke. Ta vedas pilku pikkamisi edasi-tagasi, kuulis oma südame tugevat tuikamist; vere kohinat kõrvades; veepliiskade tilkumist püksisäärtelt; tuult, mis surus praegugi veel suure jõuga vastu aknaid ja seinu. Ta hinge voolas nagu jahedat liiva, mille kihid tõusid, aina tõusid. Kui sõber jälle ärevalt rääkima hakkas, sulges ta silmad ja hakkas hajameelselt kuulama seda kõrget, erutatud häält, mis teda ikka vahetpidamata ülistas ja mis oli nagu osa ta hinge voolavast jahedast ning raskest liivast.

«Ma lähen nüüd varsti koju, ja mu süda on täiesti rahulik,» ütles kohtu-uuriija Asmus. «Mul pole enam vajadust oma punapeakese pilgu eest kõrvale hiilida, lapsi endast eemale saata. Varsti... ei ole ma enam kurjategija, vaid samasugune aus inimene nagu sina, nagu vana Arumaa, nagu kõik... kõik. Aitäh, ole tervel! Kui mu väike poeg, kes praegu ema rinda imeb ja vankrikeses oma esimesi liigutusi liigutab, kord suureks meheks kasvab, sean ma sinu temale eeskujuks! «Katsu saada niisuguseks avara hingega inimeseks, nagu on seda onu Tiit, sinu vana paksu isa hea sõber ning verevend!» ütlen ma talle. «Inimene on ekslik, aga inimene peab siiski inimeseks jääma!» ütlen ma talle. Me oleme kõik sinu kõrval tillukesed... tibatillukesed... nagu kääbused, kes peaksid enda pärast häbi tundma. Vaata — siin ma seisn — ma kandsin sinu vastu kord väga suurt pahameelt ja olin valmis neile õigust andma, kes sind suliks ja kaabakaks nimetasid... su enda seljataga muidugi... praegu aga tean ma, et meie kõik sinus eksisime. Jah, ma ütlen kord oma pojale: «Kui sa milleski kahtled ja ei tea, kuidas talitada, siis mõtle ikka meie heale perekonnasõbrale Tiidule. Ela... nagu tema. Suhtu inimestesse ja maailmasse nagu tema...» Vaata, vana Asmus, sa lubasid küll viina mõneks ajaks maha panna, aga kas sa ei tõstaks praegu meelsasti klaasikest, kui see oleks

vaid võimalik. Sinu auks, Tiit, sinu auks... teeksin ma seda pattul»

«Noh, jäta!» ütles Tiit Pärtels pikkamisi, sulges kolle jälle silmad ja lamas edasi.

Kohtu-uurija Asmus ütles, patsutades talle hellitades õlale:

«Ei, ära ole tagasihoidlik! Milleks? Mina, kui ma oleksin sinu asemel, ajaksin rinna ette ja kannaksin pead kul-las, heheheel! Jah, nüüd ma lähen varsti koju, suudlen oma punapeakest ja paitan oma lapsukesi: teie vana paksu isaga on kõik jälle korras — ärge muretsege! Tiit, ma ütlen sulle veel kord: aitäh, ole terve...! Tiit, pea mu sõnu meeles, — missuguseid vempe oled sa ma ilmas ka teinud, oma sisemuses oled sa siiski hiiglane! Jah, hiig-la-ne, vaat, kes sa oled, aga mitte see tänapäev! Koondtülip, see praeguse epohhi «meie aja kangelane», nagu vana Arumaa sind alles hiljuti nimetas!»

Kuid Tiit Pärtels teeskles magamist ega vastanud midagi.

Kohtu-uurija Asmus tõusis, käis kikiarvabail ja hakkas kuivavaid rahapabereid kokku korjama. Siis kaugene-ma ta rasked, veidi lohisevad sammud, läksid eeskott. Snepperlukk avanes ja sulgus kuuldava klõpsatusega.

Ja Tiit Pärtels kuulas, kuni ta ei kuulnud enam midagi.

A I H E K S A S P E A T U K K

LUGU SELJA TAHA PEIDETUD KAEST

Kohe peale kohtu-uurija Asmuse lahkumist ajas Tiit Pärtels enda jälle istukile. Ta vaatas kortsus kulmul otse enda ette, kuulis kõrvus praegugi veel sõbra äsjast oodi ta heateole, muigas kõveralt-pilkavalt. Teda täitis ikka sihitu kihk midagi oma elus hoopis ümber korraldada, tal polnud aga pisimatki aimu, mida nimelt ta peaks selleks ette võtma, — ta tajus vaid uduselt, et kindlasti ei tohiks ta praegu lamada või magama jääda. Ja ta istus, istus, märjad rõivad hirmsasti kortsunud, istus, istus, kuni see aina kestev sihitu rahutus sundis teda viimaks püsti tõusma, edasi-tagasi käima, läbi märja ruudu välja pimedusse vahtima.

Veidi hiljem läks ta peegli ette, silmitses end kaua ja hoolikalt. Ta nägu kandis praegugi veel sinakaskollaseid kriimustusi ja verevalumeid. Ta nägi hetke jooksul veel kord seda hirmsat pilti, kuidas ta selsis keset õist tänavat ja püüdis end jõuetult kaitsta. Ta tundis korraga vajadust oma peegelpildile näkku suljata, pöördus kõrvale ja hakkas uuesti närvlikul sammul mööda tuba jalutama, pea norgus, käed ristis seljal. Kas kohtu-uurija Asmus on juba

koju jõudnud; kas nad on juba omavahel vestelnud, kas kenab abiellupaar; kas proua Eerika tõesti jutustamata jättis tema, Tiit Pärtelsi, külaskäigust...? Mida küll peaks ta tegema ja ütleva, kui sõber nüüd järsku tagasi tuleks, rahapaki lauale virutaks ja talle kõige teotavamal kombel vastu kõrvu annaks? Ja ta jätkas edasi-tagasi käimist, nüüd kuidagi tarbetult raskete sammudega, pannes kulanud põrandalauad enda all tasakesi kääksuma, nagu tunneksid need talle kaasa ta tapvalt rahutus meeleolus.

Ning ta marssis, marssis, marssis, marssis! Kell tol pool kaksteistkümmend, - südaöö seisis akna taga Tormipuhangud tundusid harvemaks jäävat, vihma sadasiiski endise hooga.

Ja ikka: ta marssis, marssis, marssis, marssis! — Miskiis, ma ei või ju praegu magama heita... kuradi pihlat kordas ta endamisi ja tundis tõepoolest, et ta ei voi praegu magama heita. Mõtted olid katkendlikud, hüplevad, piinasid oma juhuslikkusega, väsitasiid oma muu likkusega. Ta korraldas midagi laua juures; ta võttis midagi peegliriiulilt; ta seisatas raamatukapikese ees ja vaatas hajameelselt läbi mõlgilise ukseklaasi, — ahaa, Puškin, ahaa, Balzac... ahaa — Dickens, Walter Scott, Thomas Mann, ahaa — Vilde ja Peterson! Ta tõstis eeriide hetkeks akna eest kõrvale ja katsus jälle tänavale vaadata; seal oli aga endiselt väga pime, ta ei näinud ikka midagi. Ning jälle: ta marssis, marssis, marssis, marssis! Siis lõi kell üks — ta marssis edasi. Ja ikka näis talle, et ta ei tohi praegu magama jääda. Ei tohi, ei tohi, ei tohi, ei tohi, kordas ta nutuselt. Mida? — küsis ta saamas ja nõksatas seisma.

Nõnda käis Tiit Pärtels edasi-tagasi mitu pikka tundi, kais, aina käis. Siis haaras teda viimaks ometi raske vaesus ja ta heitis tagasi sohvale. Ta lamas jälle märjama ning roidununa — kuub seljas, kingadki jalas. Varbad hõõgusid kuumadena; kui ta neid liigutas, tundis ta nende higit libedust, mis pani südame tasakesi liiveldama. Asjane umbne rahutus polnud temast küll veel lahkunud, ta sai aga siiski juba magamisele mõelda. — Ta kujutles koguni, kui õnnelik ta oleks, kui ta nüüd kohe uinuks. Ta vajab unustust, unustust, ta tundis igatsust võimaluse

mele kõik painav endast eemale tõugata, oma teadvusest välja lükata. Ta pöördus ahastades külili, kustutas tule ja sukeldus kohe tihedasse pimedusse, mis haaras teda hauana.

Akki jäi ta tõesti magama — sügavasti, kuigi väga rahutult. Nagu viimaste kuude jooksul tavaliselt, hakkas ta tänagi und nägema, — viirastuslikke katkeld, mis kasvati ta ette kiiresti üksteisele järgnedes. Ta oli jälle sõjas; kõikjal tema ümber ragisesid püssid ja kuulipildujad; tal polnud aga ainustki kohakest, kuhu varjule pugeda, kuhu end peita. Ja ta hakkas jooksuma; ja ta jalad takerdusid; ja ta hüüdis seltsimehi, keda polnud kuskil näha; ja ta laskus täis hirmu kõhuli, surus enda vastu maad, projektorite pikad sarved hakkasid teda otsima, kobades üle lagedate, tühjade väljade, mis ta kohal laiusid; ja kui ta viimaks nutma hakkas, polnud tal isegi pisaraid, mis oleksid võinud kergendust tuua! Ja siis ütles ta pikkamisi ning selgelt kisendades: «Eerika, Eerika!» — avas silmad ja kokkus kangesti sellest umbselt soojast hauapimedusest, mis teda kõikjalt ümbritses.

Hetk aega kuulas Tiit Pärtels hinge pidades, kuna talle näis, nagu viibiks keegi just tema kõrval, hingates talle peaaegu näkku, vaadates teda pimedusest oma kurjade ussisilmadega. Kuid kõik jäi vaikseks, — midagi polnud kuulda, mitte keegi ei liigutanud end. Tuul undas jälle märatsedes, oli aga nähtavasti teisale pöördunud, sest vihmapiisad ei langenud enam vastu aknaid. Kuid vaatamata sellele lakkamatule kohinalegi, mis mattis endasse kõik muu, üllatas Tiit Pärtelsit ometi kujutelm mingist õudsest vaikusest, mis piinas ja lämmatas. Ja ta sulges jälle kohe silmad, valutava südamega, lootes uuesti uinuda.

Ent ikka ei saanud ta lahti veidrast tundest, nagu viibiks keegi otse ta päitsis, — kummargil ta kohal, — ja vahiks teda tungivalt. Ta peatas hingamise, kuulas, kuulas, vahtis suurte silmadega musta tormiöösse. Ta otsustas süüdata lambi, kui ta aga käe välja sirutas ja mööda lauda kobama hakkas, läbis teda ebaloosulik hirm: laud oli tühi, seal polnud midagi! — Ta tundis kogu keha kananahka minevat ja kargas kärmesti püsti. Ja just siis, kui ta püsti kargas, hakkas roheline kuppel temast pisut

kaugemal hõõguma, — raamaturiigi nurgal, kuhu ta polnud kindlasti lampi asetanud.

Ja siis kasvas see ebaloomulik hirm veelgi — keegi oli tõepoolest toas: härra Soontak, matemaatikaõpetaja! Tiit Pärtels vaatas tükk aega hilise külalise kassilikult klssitavaid silmi, liikumatut naeratust, selja taha peidetud paremat kätt, mis näis midagi varjavat. Matemaatikaõpetajas oli midagi luuravat, parastavat, kurjalt ähvardavat. Ja Tiit Pärtels küsis, suutes sõnu suure vaevaga hääldada:

«Kuradi pärast... noh... mida siis teie jälle tahate?»

«Mina? Ei midagi!» ütles matemaatikaõpetaja kuidagi vaikelt ja nagu vargsi. «Jah, jah, härra Pärtels, ma ei taha midagi. Tulin lihtsalt sellepärast, et ma arvasin teil midagi viga olevat. Kas teil pole siis teada, et minu senist tuba hakati remontima ja nüüd ma magan kohasil ukse taga, söögitoas. Ja ma kuulsin, kuidas te tundide kaupa edasi-tagasi käisite ja... tasakesi oigasite. Ja mulle tuli järsku mõte pähe, et mis siis, kui mu naaberil on midagi viga...? Kui ta on äkki haigeks jäänud? Kui temaga on äkki midagi ootamatut ja hirmsat juhtunud? Paljugi mis meie vahel on ette tulnud... mõne suguseid arusaamatusi ja nõnda edasi. Sest eks te tundmatu sõbergi ütelnud teile sessamas ruumis siin, et... hiiglane on ainult see, kes parajal ajal kõik unustada suudab. Ja sellepärast ma tulin vaatama, et kas te vajate ehk tõesti minu abi? Ma jookseksin kohe kas või arsti juurde, kui te... heaks arvate mind käskida...»

Tiit Pärtels suutis end viimaks ometi koguda, — teadmine, et see poolhull veidrik oli tema ja kohtu-uurija Amuse omavahelist vestlust pealt kuulanud, ajas talle kanaanaha ihule. Ta küsis viimaks kurjalt:

«Mis pagana pärast te selle lambi siit ümber tõstsite?»

«Ah miks ma lambi ümber tõstsin? Vaadake — ma kartsin, et te selle järsku laualt maha äigate,» vastas matemaatikaõpetaja Soontak ja rääkis ikka vihastama paneva tagasihoidlikkusega, peaaegu sosinal: «Mul oli taskulatern kaasas ja ma vaatasin teid. Te lõhkusite igale poole ringi. Nutsite ja hädaldasite ja siputasite isegi jalgu... Nagu ripuksite te juba völlas, ling kaevan

Ja hüüdsite ikka küll üminal, küll täiesti selgesti: «Eerika, Eerika!» Hehehee, jah — ikka «Eerika» ja «Eerika»... Ja siis ma pidasingi tarvilikuks hapramad asjad teist kumemale viia. Vabandage, kui ma teid segasin. Ma tahtsin ju teile... ainult head teha! Niisama... al-nult head, nagu tegite teie oma sõbrale, sellele õnnetule vekslivõltsijale...! Noh, ma võin ju ka minema hakata, kui te arvate, et...»

«Võiksite küll,» ütles Tiit Pärtels teda katkestades.

«Jah, kui te arvate, et teil mu abi vaja ei ole, siis ma võiksin ju tõesti minema hakata,» ütles matemaatikaõpetaja, ei liikunud aga paigastki ja kissitas ikka kassilikult silmi. «Muidugi, ma ise tahan ju samuti puhata, sest... nagu ma juba ütlesin... ma magan kohe selle ukse taga ja teie hiljutine edasi-tagasi käimine ajas mul une laugudelt. Sest te ju muud ei teinudki, kui lasksite alna risti-rästi üle põranda: trah, trah, trah, trah! Lihtsalt... hulluks tahtsite mind ajada! Aga ärge jälle arvake, nagu oleksin ma sellepärast teie peale pahaseks saanud. Ei, ei, muidugi mitte! Ma ainult mõtlesin, et Jumal hoidku küll igaühte meist niisuguste hädade ja viletsuste eest. Sest esialgu ma ei teadnud ju, et see on teil armastusest selle teatud Eerika vastu, ma lihtsalt mõtlesin, et teid vaevab vist mingi sisemine valu... Ja kui ma siia ruttasin, kokkusin ma esimesel silmapilgul päris kangeks: te pole isegi riideid seljast võtnud!»

Äkki tuli Tiit Pärtelsile midagi meelde. Ta küsis hirmunult:

«Aga kuidas te sisse saite? Ma käänasin ju ukse lukku.»

«Ei, te eksite, te ei teinud seda nähtavasti,» vastas matemaatikaõpetaja Soontak ja vaatas kõrvale.

«Noh, kuulge, ma pole ju ometi põrunud!» hüüdis Tiit Pärtels.

«Siiski...» ütles matemaatikaõpetaja Soontak. «Te ei ole küll põrunud, aga te eksite.»

Vaikus.

«Noh, hea küll, olgu! Ja hakake kord juba minema!» ütles Tiit Pärtels viimaks, teeseldes julgust, mida tal polnud aga teps põrmugi enam.

«Jah, seda küll, ma pean minema hakkama,» noogutas

matemaatikaõpetaja Soontak. «Muidugi, ma olen praegu samuti väga väsinud, sest kuidas ma pidin seal ukse taga magada saama, kui teie siin muudkui käisite: trah, trah, trah, trah! Ikka — trah, trah, trah, trah! Ja jälle uuesti ning uuesti — trah, trah, trah, trah! Hehehee... jah... ikka — trah, trah, trah ja trah! Ma muuseas ei tunne end viimaste päevade jooksul kuigi hästi. Pagan seda teab, mis minuga lahti on. Siit valutab ja sealt valutab. Mitte just seda, et eriti tugevasti, aga... nii. Tasa kesi ja puurides, pikkamisi ja piirates. Nõnda et... te ei ole siis häda midagi? Tore, to-re, ma rõõmustan selle üle kõigest südamest. Ja andke andeks, aga nüüd ma pean tõesti minema hakkama.»

«Jah, seda te oleksite juba ammu tegema pidanud, ütles Tiit Pärtels.

Matemaatikaõpetaja Soontak lahkus nüüd oma kohalt hoidis kätt endiselt selja taga, muigas kõveralt. See polnud õieti küll mingi naeratus, pigemini vaid kerge naaskramp, mis tarretab lihased ja kisub hambad paljaks. Kuid selle asemel, et tõesti väljuda, tõmbas ta tooli sohva ette ja istus sellele ratsa. Tiit Pärtels, kes oli vahepeal samuti tagasi sohvale heitnud, vaatas teda kartlikult, silmanurkadest piiludes. Oli üsna vaikne, kogu maja magas. Ja matemaatikaõpetaja Soontak ütles, rääkides rahul risti vastu oma äsjastele sõnadele:

«Kui te siiski lubate! Mul ei ole täna nimelt und. Vahkresin ja vähkresin, silmad olid küll nagu peent liiva laev, aga ei aidanud midagi. Küsisin endalt ajaviiteks kõrgema matemaatika valemeid, lahendasin neid peast, lugesin sajani, kahesajani, kolmesajani, tuhandeni... Ümber üht lauluviisikest, eest taha ja tagant ette: tratata, tratata... Heheheel! Aga nagu te näete, ei aidanud see midagi. Jah, mis seal parata, meie, intelligentid mehed, pole kaugeltki seda, mis mingisugused lihtsad, mulla tuhnijad. Nendega on hoopis teine lugu: nad võivad peonata nagu jahukotid, ja kui nad õnnelt armastavad, siis võtavad nad sedagi täiesti loomulikult ja lihtsalt ühe karju ei unes, ei ilmsi «Eerika, Ee-ri-ka-a!» Heheheel! Kuid te ei leia, et kultuuril kui säärasel on imelik omadus: kui teda ja rahutuks teha? Sest teisiti me ei saa ju seda kunagi šeletada. Noh, olgu siis nõnda — ma näen, et teid

pole tõesti mu abi vaja, ja ma hakkan nüüd minema. Looge hästi, armas naaber. Mis ma siin ikka istun ja teie magusat und segan... heheheel»

Tiit Pärtels ei vastanud. Matemaatikaõpetaja Soontak tõusis oma kohalt, krimpsutas poisikeselikult nägu ja hakkas ukse poole nihkuma. Kuid ta ei läinud otse, avalikult, nagu kunagi keegi, kel pole kurje mõtteid, ei, ta käis tagurpidi ja hoidis ikka paremat kätt selja taga. Ta liikus nagu vari, nagu luurav metsloom, kes näeb saaki oma lumme vahelt ära libisevat ja otsustab rahulikkust teoses paremat aega oodata.

Kui enam midagi kuulda polnud, tõusis Tiit Pärtels kiiresti oma kohalt, otsustas kraami järele tulla alles põgimisel päeval ja põgenes ikka ebausklikku hirmu tundes tänavale.

Ta sammus kiiresti läbi tormise linna oma uue korteri poole, et jätkata seal oma unetut vaevlemist.

V I I E S J A G U

HUPE OLEMATUSSE

ÄRKAMINE KOLMANDAS KORTERIS

Järgmise aasta märtsis, kord esmaspäeval, ärkas Tiit Pärtels väga halgena. See ärkamine oli nagu vaevamine ning raske tõusmine kustki sügavusest, pikaldane kerkimine pinna poole, hõljumine poristel lainetel, mis rullusid temast üle ja tundusid teda määrivat. Hing ahastas, suu kuivas, kurk kibeles liigsest suitsetamisest. Laugudele langes eredat valgust — seega valitses toas juba suur hommik.

Ta ajas enda viimaks püsti ja läks kohe pesulaua juurde, et end algavaks päevaks korda seada. Ta mälu oli läis auke, mälestused olid katkendlikud — möödunud öö jooksul oli aset leidnud jälle rohkesti seiku, millest tal polnud enam õiget ülevaadet. Alles suurte pingutustega meenus talle, kuidas ta oli läinud kuhugi viimase järgu kõrtsi õhtust sööma; kuidas ta oli kohanud seal paari nõndanimetatud «vana kaardiväelast»; kuidas nad olid selle ootamatu kohtumise auks veidi istuda otsustanud; ja kuidas see istumine oli tegelikult hoopiski suureks pidutsemiseks paisunud. Jah, nõnda oli see juhtunud, ja seda kõike ta mäletas. Kuid oli sootuks ununenud, millal

või kuidas ta oli ühes oma joomakaaslastega siia, omi korterisse tulnud; kui kaua nad olid siin edasi pidanud; milliseks see pidutsemine oli lõpuks kujunenud. Ta pilk langes lauale, kus oli kõik segamini paisatud, marjaks leotatud, või ja rasyaga laiguliseks määratud. Seal seisis veel praegugi poolik konjakipudel, suur hunnik sidrunilõike, leivakannikaid. Põrandal vedeles vorstinahku, pooleks hammustatud hapukurke, paks kord suhkru, mis oli jalgadega jahuks tallatud, singikamaraid, paberrosslotsi, süljelaike. Kõik lehkas viinast, higist, sibulast, soolaheeringast. Ja üle selle korratuse säras rõõmsalt ere kevadpäike, tõstes nagu meelega esile õise peo jäljed, mis tegid südame kohe raskeks.

Tiit Pärtels pühkis käega üle lauba, mõtles, et seega on ta ka ametisseminekuga jälle saatuslikult hilinenud; katsus ikka asjata üht-teist meelde tuletada. Kuid alustas, mis ta mäletas, oli kánatsemine ümber kõrtsilaua ja kuhugi tõttamine läbi tühjade tänavate. Kell hakkas juba üksteistkümmend saama; linn sumises. Selle asemel, et vaevelda (nagu vanasti säärastel puhkudel) moraalisaahastuses, tajus ta tänagi vaid sügavat tülpimust, sellest viirastuslikust ööst saadik, mil ta oli läbi viinud oma vanast korterist minema põgenenud, tundis ta kogu maailma vastu vaid ükskõiksust ja talle näis, nagu oleks kogu ta elu seisma jäänud, liikumatuna kohale tardunud.

Ta hõõrus end põhjalikult külma veega, vahetas peatu, mõtles, et tuleks kohe minema hakata, vajus aga seltsi asemel vanasse tugitooli, hakkas suitsetama. Hetk aega silmitses ta tähelepanelikult sohval vähkremisest hirmu sasti kortsulliseks muutunud ülikonda, poriseid kingi, suitsetamisest kollaseid sõrmi, lombikesi siin-seal, mis olid tekkinud jalgadega sissetoodud lume sulamisest. Valgelt krohvilt seintel ja laes paistsid tuhmjaskollased laigud, — sinna oli visatud nähtavasti kas konjakit või õlut. Ja ikka kõige ning kõigi vastu sügavat lailust tundes heitis ta jälle sohvale pikali ning katsus uuesti uinuda... vähemalt unustadagi.

Akki jäi ta teraselt kuulama: kõrvaltoast, kus ta varem asus, kostis valju riisakamist. Ta tõmbas kulmud paljalt ralt kortsu — see veel puudus, ehh, see veel puudus! Ta sai endas valitsevast loidusest ometi viimaks võitu, tõi

le ja läks pikkade sammudega vaheukse juurde. Nõndalaks — ta polnud eksinud — seal nad magasidki: kolm purupurjus noort nolki, kaks voodis, üks kõveras nurka laotatud madratsil. Ta vaatas nende laipkahvatuid nägusid, sassis juukseid, jõuetult väljasirutatud käsi ning jalgu, paberrossituhast halle kuneesiseid, kõnniteede rehaseeliivast kollaseid saapaid, vaevahigist niiskeid põski ning otsaesiseid. Ta oli need kolm nolki põhjalikult purju pannud, jah, nüüd ta mäletas juba sedagi, kuidas ta oli neile ette joonud, neid kõigiti tagant kihutanud. Ja ta meratas nukralt: ta oli teinud seda kõike ikka hirmust ükski jääda, mis sõi teda viimasel ajal nagu rooste rauda.

Kui üks poistest (see, kes magas põrandale asetatud madratsil) unes vähkrema hakkas, tõmbus Tiit Pärtels tagasi ukse varju. Ta pidi nagu millegi üle järele mõtlema ja istus tagasi tugitooli, vastamisi surutud peopesad põlvede vahel, mõlemad jalad hajameelselt kaugele välja sirutatud. Ta konutas nõnda tüki aega, kuulis pere-naist teisel pool seina närulikult midagi paigast teise tõstvat ja mõtles ükskõikselt, et varsti tullakse teda jälle noomima, korrale kutsuma, üle külvama emalikkude etteheidetega. Muide — see oli lühikese aja jooksul juba kolmas korter, kust teda ähvardati varsti välja visata; ega midagi, tuleb hakata ka neljandat otsima! Ainus asi, mis teda selle mõtte juures erutas, oli vaid kujutus vastikust ning väsitavast hulkumisest mööda äärelinnu, ronimisest mööda treppe, kauplemisest, tingimisest, uutest konfliktidest ja uutest väsitavatest ringihulkumistest. Kui üks pisut hiljem ettevaatlikult praokile lükatil ja alles silks heaks arvati koputada, pööras ta laisalt pead ja hüüdis:

«Jah, tulge, tulge sisse!»

Kuid see polnud heatahtlik ja jumalakartlik perenaine, ei, see oli kuivetanud majaomanik ise, kikkis habemega vanamees, kellega ta oli siiani kokku puutunud vaid paaril korral. Ta polnud teadnud midagi säärast oodata ja punastas kõrvuni. Kuid ta kogus end kohe jälle ja osutas toolile: «Palun väga, seal on istel!» Ja ta ootas ühegi ärevuseta, et teine kord juba oma jutud ära jutleks, see kitsi rahajõmm, kes armastas oma majaubrikuid kindlasti palju tugevama armastusega kui midagi muud maailmas, kui isegi oma verevaesust põdevat ainsat tütart.

«Nojah, seda ma arvasingi...» ütles peremees ja noogutas pahaendeliselt.

«Arvasitegi? Mis asja, mida te arvasite?» küsis Tiit Pärtels.

«Keskööst peale möllasite siin ja mässasite... nappu hullud,» ütles majaperemees. «Mina ise ja mu prona ja mu vaene tõbine lapsuke... me ei saanud teie meeloomakisa pärast silmagi kinni. Alumiselt korralt kahtlommikul kaebamas. Vaat niiviisi, nõnda see enam ei lähe, härra Pärtels, ma olen sunnitud teile üles ütlen. Kuu lõpuni on veel ligi nädal aega, olge head ja katsuge endale mõni uus katusealune leida. Kur-rat... võtaks... nüüd te olete ju lae ja seinadki nahka pannud!» rõõgale kikkhabe korraga lausa nutuselt. «Mis te om-m-eti mõtlete, noor inimese! Ega's mu maja ei ole mõni ahvipuukus te võite teha kõike, mida soovite! Ei, härra Pärtels, minge juba täna kus pagan! Sead! Täitsa sead! Naisegi ahjupotid pole teie hullamisele vastu pidanud. Jah võtke aga, võtke kimpsud-kompsud kokku, ja... et ma teid enam siin ei näeks!»

«Hea küll,» ütles Tiit Pärtels ja noogutas rahulolult. Peremees muutus aga sellest rahulikkusest aina sojakamaks. Põrutades jalga vastu põrandat, hüüdis ta kõrgendatud häälel:

«Mis... hea küll! Lihtne ütelda, eks ole — hea küll! Ka te ise ka teate, kui palju selle purustatud ja reostatud ruumi kordaseadmine maksma läheb? Teie muudkui la gastate ja lõhute! Teie ei mõtle millelegi! Teil ei ole ei kuuma ega külma, mis teised kaaskodanikud teie topratempude pärast kannatama peavad! Häbi peaks teil valjemalt olema... niiviisi kogu maja rahu rikkuda ja oma kaaskodanikke piinata ja terroriseerida. Jah... ma ütlen teile veel kord — pakkige... aga... oma... asjad kokku... ja... kaduge... kõigi... nelja... tuule poole. Sa armas jumal küll, mis üks haritud mees võib paari kuuga korda saata! Põrand — kriimustatud ja kriksitud! Seinad — määratud ja täis rasvaplekke! Lagi nagu mõnes vanas kuuris! Mõõblinatuke — lõhutud! Noh, oodake, oodake, vaat kui kaeban teid veel kohtussegi!»

«Hästi, härra peremees, hästi, kaevake aga jah, siin on igatahes kindel!» ütles Tiit Pärtels tigidalt.

«Või... või... või... haugute veel vastu!» karjus kikkhabe.

Ja Tiit Pärtels, tõustes ähvardavana, ütles pikkamisi, üliku viril:

«Vaadake, ma palun teid — pange üks kohe väljastpoolt kinni! Te mõistate mind: väljastpoolt ja kohel Seni olen veel mina nende tubade kasutaja, ja kui te vabatahtlikult ei lähe, viskan ma teid välja. Praegu on see veel minu sõbralik soovitus, varsti võite te lennata siit nagu... vurriluul!»

«Mis?!» hüüdis peremees.

«Jah, käige oma teed!» sõnas Tiit Pärtels. «Ja kohe, nagu ma ütlesin!»

Ning kuna ta näkku tekkis neid ähvardusi lausudes midagi jõhkrat ja kõigele valmis olevat, hakkaski peremees ukse poole taganema, kuni ta sulges selle mürtsatades... tõesti väljastpoolt. Ta rabistavad sammud kadusid kuhugi naabertuppa, kus ta hakkas kohe pikka loengut pidama — küllap vist oma naisele, kes teda seal ootas.

Tiit Pärtels istus tagasi endisele kohale ja hakkas end pikkamisi edasi-tagasi õõtsutama. Kogu kehas surisev ärritus ühes aina kestva raske põhmelusega pani ta käed väriselema. Pabeross kustus; ta viskas selle hooletult põrandale; kui ta üksisilmi kuhugi vaatama jäi, tekkis ta pilgu ette määratu hulk helekollaseid sõõre, mis sündisid tibatillukestena, kasvasid, lõhkesid, valgusid laiali. Sõrred, praegugi veel sidrunimahlast ja suhkrust kleepuvad, hakkasid temas tekitama kerget ebamugavustunnet ja ta mõtles, et ta peaks need kõõgis korralikult puhtaks pesema. Jälle norsatas keegi poistest magamistoas läbi uina, ümises, oigas, liigutas end vaevatult. Läbi tolmust ning suitsust tumedale ruutude paistis sisse sillerdav kevadtalvine päev, tuuline ja nähtavasti väga külm. Ja kuna nüüd hakkasid end liigutama teisedki ta peokaaslast, tõusis ka Tiit Pärtels viimaks, heitis kuue seljast ja läks kõõgi asemel magamistuppa, valgeks värvitud kolmjala juurde, mis seisis nurgas.

Ta hakkas end jälle pesema, vett hooletult kõikjale laiali pritsides. Ta oli hoolimatu ja korratu nagu nüüd tavaliselt, ei viitsinud särginööpe avada, tegi varrukad märjaks, paiskas vahukübemeid küll põrandale, küll

seinatapeedile. Ta mõtles väga pikkamisi ja väga rahulikult, et ülikond on tõesti pisut liiga kortsunud, aga ei vaevalt küll maksab tal seda pressima hakata, — loodetavasti sirguvad püksisääred jalaski ja kuue pärast peab tal üldse vaja muretseda, sest ta võib kohvikus või söögi majas istuda ka palitus! Kuklale ja kaelale pihkudega vett tõstnud, hõõrus ta end jälle tugevasti käterätiga pühkis kingad põrandariide otsaga puhtaks ja korraldas sõrmedega juukseid — öösel oli ta kaotanud veel viimase eksemplari oma suurest kammidetagavarast...

Siis oli ta lõpuks valmis ja ... siis ärritasid teda jälle need noored poisid, need terved ning tugevad nolgid, kes imesid praegu kosutavast unest uut jõudu. Ta vaatas neid kortsus kulmul, kerge vaenutundega. Ta ei suutnud äkki taluda, et sel ajal kui tema peab roidunult ning väsinult mööda segipaisatud tube ringi hulkuma ja tunda tundma, magavad need kolm edasi üpris rahulikult, et ärgata viimaks rõõmsatena ning kosunutena, valmis uuteks rumalusteks ja järjekordseteks seiklusteks. Ja ta tahtis juba kätt tõsta, et neid kõlvatuid teesklevaid noori plimavasikaid üles raputada, kui ta pilk langes üsna juhuslikult pesujala kõrval rippuvasse peeglisse.

Nagu juba eile ja tunaeile, nõnda mõtles ta ka täna, et oleks vist vaja end korraks jälle raseeridagi: kogu ta nägu aina mustnes nädalavanusest habemetüükast! Ta silistas sõrmedega üle põskede, surus peopesa lõua alla, ajas alahuule keele abil punni, kaalutles kaua ja pingutatult. Kuid oli vastik ja nagu kuidagi väsitavgi ette kujutada, et ta peaks nüüd kapist noa võtma, seda ettevaatlikult lihvima, seebivahtu valmistama ja ... peale hakkama. Ta lõi käega, krimpsutas nägu: pole viga, käib küll! Ja langetanud ka täna selle temale endale nii tuttava edasilükkava otsuse, astus ta kohe voodi ette, tõukas üht lamajatest vastu õlga ja ütles käskivalt, isegi pisut jõhkralt:

«Noh, maast lahti, vennikesed! Maast lahti!»

Ent poiss maigutas vaid suud ja jätkas norskamist.

Ja Tiit Pärtels kordas häält kõrgendades:

«Nonoh, maast lahti, mis sa venitad! Maast lahti!»

Nooruk virgus pikkamisi, vahtis ivakese aega tühja pilguga vastu päikesest sillerdavaid aknaruute, näis sa

mas kõike mälebavat, ringutas ähkides, muigas elumeelikult. Oli ilmne, et ta oli enda korralikult välja puhunud, et ta tugev ning terve veri oli viinamürgi kehast eemaldanud. Ta ajas enda istukile, kratsis pead ja ütles suurustleva häälega, sõnu riimi seades:

«Oh issand, käes on jälle hommik,
kas joomine käib edasi...?»

«Tõuske üles, mis te siin enam magatel» ütles Tiit Pärtels ja raputas nüüd tetsigi lamajaid.

Kuni poisid end korraldasid, seisis ta vaikselt kõrval ja ootas. Ta kuulas hajameelselt noorukite edvistavat lobisemist, uljast suurustlemist, katkendlikkude mälestuste mälumist, vastastikuseid lubadusi kohe peaparanamisele asuda. Nad raputasid endid, ohkisid, puristasid, surusid sõrmed sügavale juustesse, krimpsutasid huuli, ümisesid paljutähendavalt. Jah, see olevat olnud tööpoolest kuratlik öö, hahahaha! ütlesid nad ja pilgutasid üksteisele silma, vanamehelikud ja suurustlevad tätt-ninad, kes käisid alles oma esimesi mehekälmisi. Ja kui nad olid endid veidi joonde seadnud, läksid nad blaseerunult haigutades magamistoast välja, teesklesid üllatust ja hakkasid võidu käsi hõõruma: «Oi sa kurat ja oi sa kaheksa, see on ju ometi konjakipudel, mis meile sealt lauaservalt vastu jõllitab... hahahaha!»

«Siis pole muud midagi, kui sulatagem aga oma vereke üles ökva siinsamast!» hüüdis pikk valgevereline jurist, pöördus kordamööda kaaslaste poole, pilgutas igale neist unetusest ja algavast ulaelust punaseid lauge.

«Selgel» noogutas vaevalt kahekümne-aastane tulevane pastor, kellel puudusid veel päris õiged habemehabed ja kelle nägu oli alles tihedasti kaetud kasvua vinnidega. «Selge, et siinsamas.»

Kolmas aga — pehme roosaka ninaga meedik — lõi endale labakätega patsatades vastu kumerat rinda ja noogutas:

«Pagan võtaks... Pidime me ka ikka sahtlis istuma, et nii head kraami järele jätsimel Ega midagi, nüüd see kõlbab nagu marjaks kohel»

Tiit Pärtels järgnes poistele, vaatas neld ukselt, oleks öelnud meelsasti midagi hästi sapist ning haavavat, kui ta oleks seda ... vaid viitsinud. Ta nägi klaase täis vala-

tavat, kuulis joojate edevat ähkimist, rüüpas viimast isegi ja võttis määrdunud ajalehepaberilt sidrunilõhna kесе. Ta oli ikka väga väsinud, loid, kogu maailma t hirmsasti tüdinud; ta lõi kõigele käega, — mis siis ikka, niikuinii on tänane päev kadunud issanda jumala suurde karja!

Kõik istusid ratsa toolidele, toetasid lõuad rusikatele. Konjak läks kiiresti verre ja noored kuked hakkasid kogu laulu jorutama, vehkides takti rasvase kahvliga. («Lae ti-maa su me-e-he-me-e-el, po-hole mit-t-te sur-r-mud ve-e-ell Pe-e-ab sur-r-m ka r-rohket löi-i-kust... s-sum te s-s-sõ-ja kä-hara-ga-a!») Peremees käis teisel pool seinat närvlikult edasi-tagasi, ei julgenud aga enam sisse tulla. Kui poisid üksteise võidu möödunud öö mälestustes süvenesid, vajus Tiit Pärtels nagu mingisugusesse somnambuulsesse seisundisse, suutmata end liigutada, kuuld mõistes iga sõna, mis ta läheduses lausuti.

«Ei noh, keegi peab ju kah elama!» noogutas vinnidega teoloog ja naeris kõrvuni avaneva suuga. «Me pole ju mingisugused nohikud, kes aina virisevad ja ohkavad! Proosit! Alleks, kas sina ei tahagi enam — proosit! seda maitsvat märjukest, proosit?»

«Uu-ohh, kui sa ainult teaksid, kuidas mu peanupuke praegu valutada lõhub!» ütles küsitav ja teeskles kanged kassiahastust. «Sel korral — *ad libitum!* Jah, sel korral tõesti *ad libitum!*»

Ja pikk valgevereline jurist, pöördudes Tiit Pärtelsi poole, küsis temalt suurejoonelise familiaarsusega:

«Hei, vana, mis kurat siis sinule kontidesse on pugunud? Ime, ime paar kõva lonksu, küllap sa näed, et see aitab. Ma ju te-an. Kas ma olen siis vähe niisuguseid raskeid hommikuid üle elanud? H-hahahaha! Võta, võta, vana! Ütled mulle hea soovitus eest veel aitäh. vana!»

«Kas arvad... vana?» küsis Tiit Pärtels ja naeratas pilkavalt.

«Ei noh, kurat... nagu ma ei teaks!» hüüdis pikk valgevereline. «Tõsi jutt, võta, võta, vana!»

Ja vinnilise näoga poiss kinnitas ka omalt poolt:

«S-sel-ge, v-vanat M-minagi ju... te-än! Esimene klaasitäis on pör-r-gu kombel vastumeelt, aga kui sa

elle kord juba alla saad, on kohe teine olemine! Põgista... päris tõesti... v-vana!»

Tiit Pärtels mõtles nüüd pikkamisi ja lohult, et ta peaks need tülikad mehikesed välja viskama, ei viitsinud aga sedagi teha, rüüpas, sulges jälle silmad. Ta kujutles järsku, et ta peab uue korteri otsimisele asuma juba laua, juba... juba... tunni aja pärast; sellega ühenduses olevad raskused tõukasid teda jälle kerge ahastuse rüppe; ta süda hakkas valutama, nagu seisaks tal tööpoolest ces väga suuri muresid. Ta kuulas, kuulas, kuulas, kuni poiste lakkamatult kestev, aina enam ühekülgsesse liialdusse kalduv jutuvada tõi viimaks une laugudele. Ta pea nõksatas ettepoole, lõuaots lõi nii tugevasti vastu toolikorju, et ta kohe jälle ärkvele virgus. Ja muutudes veelgi pahirumaks, ütles ta, tõmmates silmad ähvardavalt kissi:

«Noh, vanad — aeg on hiline, võiksite juba kõndima hakata. Minge, minge koju, vanad, ja edvistage seal omavahel... vanad.»

Need jõhkra hoolimatusega lausunud sõnad heitsid üle laua otsekui jääkülma vett, kainestavat ja mõistusele kutsuvat. Noorukid vaikisid, vaatasid üksteisele otsa, nihutasid end toolil edasi-tagasi, tahtsid nagu vastata ja muigasid kohmetult. Nad polnud midagi säärast nähtavasti oodanud, see prahvatas nende keskele nagu häbitav kõrvakiil; nad ei teadnud korraga, kuidas olla või mida ette võtta. Ja kui nad ikka veel nõnda vaikides oma kohtadel istusid, haaras Tiit Pärtelsit äkiline vihahoog, ta lõi rusikaga lauale ja kordas sõnahaaval:

«Jah, kõndige aga, kõndige minema, vanad! Igal asjal on oma piir, vanad! Ai-tab! Ai-tab, vanad! Te olete mulle igavad... mõistatel! Ma tahaksin magama heita... mõistatel V-vanad!»

Ja kui poisid suure rüsinaga palitud selga ajasid ja mütsid pähe surusid, et solvunult püstipäl lahkuda, lõi ta ukse nende järel paugatades kinni: soo, olgu sellega!

Ta heitis kohe pikali ning sulges silmad. Ja ta hakkas ükskõikse ilmega otse enda ette vahtima, mõeldes vaid väga juhuslikke ning imelühikesi mõttekesi, mis tekkisid ja hääbusid kuidagi äkki-äkki, just nagu heidetaks neid tema ette kuhugi lähedusse peidetud kõverpeegli kaudu.

MALESTUSI KOLLASEST AARELINNAMAJAST

Tiit Pärtels magas kella üheni ja otsustas siis välja minna, et perenaine saaks vahepeal tuba koristada. Ta kohendas end, — silus pihkudega üle püksisäärt, venitas kortsunud kuuehõlmu, sülgas kinganinadele ja katsus neid läikima hõõruda põrandariide nurga abil. Ta mõtles korraks, et habeme ta võiks ju tõesti maha ajada, ei teinud seda aga siiski. Kui ta jalutuskäiguks vajalike ettevalmistustega viimaks valmis sai, haaras teda korraga tahtmine uuesti pikali viskuda ja lamada, lamada, aina lamada, kuni õhtuni, kogu järgneva öögi.

Ta tõmbas tooli laua juurde, istus, lükkas jalad hoolikult sirgu, toetas lõua käele. Välgatas läbi pea jälle vastumeelne mõte, et ta peab jooksuma tänavast tänavasse ja majast majja: «Palun väga, kas teil on välja üürida üks kule inimesele üks või paar tuba?» Ta nägi juba valmisvanu puutreppe ja poolhämaraid koridore, kus õhk lõhnab rottidest, pudenevast krohvist, põrandat katvast tolmust; perenaisi, kes vaatavad teda kahtlustades, umbusklikult, peljates ta mandunud välimust, üürihinnast seutigi maha jätmata, lootes teda eemale peletada vähemalt nõndagi! Ja sellest kohe uus mõte: jah, oleks siiski häda-

vajalik habet ajada, rõivad korda seada, juuksed läikivaks õlitada: «Tere, vabandage väga, ma sooviksin erassisekäiguga möbleeritud tuba kütte, valgustuse ja teenimisega!» — Kuid ta ei jõudnud ka nüüd kavatsusest kaugemale. Ta tähelepanu paelus laual vedelev vana kapsas-raamat, pisaraterohke lugu õilsast armastusest, mille oli siia unustanud keegi tänavatüdruk, lenna hiljutine õõlaaslane. —

Tiit Pärtels luges hajameelselt paar lehekülge, hakkas aga siis keeruka sündmustiku vastu huvi tundma, heltis pikali ja luges edasi. See oli jutt õnnetust masinapreilist-ameeriklannast, keda kurjad inimesed katsuvad lahutada ta ilusast ja ülikirgast südamearmsast, see oli kaunis lugu suurtest kannatustest ja kaeblemisest kuu ning tähtede poole. Trükk oli sõre ja määrdunud, must kore ajalehepaber näitas kõikjal rasvaseid näpujälgi; kohmaka käekirjaga oli kirjutatud siia-sinna märkusi, samuti häämeelseid, samuti täis nututuju. Ta jooksis läbi peatüki peatüki järel, kuni sisu aina suurenev magusus kiskus viimaks une laugudele. Ja ta ei kuulnud sedagi, kuidas raamat kopsatades maha kukkus; ta jäi rahulikult ning sügavasti magama, üks jalg põrandal, käed rinnal vahele.

Ta virgus ettevaatlikkudest sammudest, ja vaadates vargsi laugude varjust nägi ta, et perenaine oli tuppa tulnud ja korraldas midagi laua juures. Ta vaatles vana lihtsa agulinaise tüsedat selga, jämedaid sääri, kukalt, mis meenutas järsku midagi juba ammu minevikku vajunud — kas mitte ema-armsakest, kelle surmast oli talle teatatud alles mõni kuu tagasi? Ja ta pidi kohe mingi sisemise väga tugeva sunni tõukel istukile tõusma ja neelatades lausuma:

«Vabandage mind... selle korratuse pärast... Mul on väga, väga kahju, et see jälle nõnda juhtus.»

Naine pöördus kärmesti, vaatas teda kohmetu naeratusega.

«Miks te siis... ikka sedasi...!» ütles ta vaikse etteheitega. «Mu mees on väga pahane... Ta rääkis mulle, et ta olevat teile korteri üles ütelnud.»

«Jah, seda ta tegi,» noogutas Tiit Pärtels. Vaikus.

Jämedate näojoontega ja väsinud ilmega naine raud viimaks kuidagi aeglaselt, nagu iga sõna enne hoolikalt järele mõeldes:

«Ka minul on selle halva loo pärast... väga kahju. Ma olen teiega muudes asjades... täiesti rahul. Te olite alati nii hea vaikne üärnik ega seganud kedagi. Aga just need viimased nädalad... Miks te ennast nõnda kulutate? Näete ju isegi, kuhu see viib. Täna te pidite jälle ameti koju jääma.»

«Jah... noh... mis seal parata...» pomises Tiit Pärtels ja tundis end kogu aeg punastavat.

«Ma mõtlen, et ma võiksin mehega selle asja üle veel rääkida...» ütles perenaine, ja nüüd kõlas ta häälest sügavat kaastunnet ning hellust, mida Tiit Pärtels meletas tõesti kuulnud olevat vaid ema-kadunukeselt. «Kui te lubaksite... et te enam niisuguseid joomapidusid ei korralda... Mis te arvate?»

Tiit Pärtels tundis tasast, peaaegu sentimentaalset rõõmaviirgu läbi südame minevat: jumal tänatud, nonda siis poleks tal vaja vaeva näha jooksmisega tänavasse, trepikoridorist trepikoridori! Kuid veel kord vallutas teda ta endine pedantne tung siiras ning korrektselt olla. Ja surudes endas otsustavalt maha kõik nõrga ning kõikuva, mis oli juba ta hinges tekkimas, kehtitas ta ükskõikselt õlgu ning ütles:

«Ei, milleks? Uskuge, proua, mul pole vähimatki soovi teile veel kauem hirmu peale ajada... Ja ma ei taha, et te hakkaksite mulle kõõrdi vaatama. Varsti libisen ma jälle ja te kahetsete oma järeleandmist, seda pole aga vaja... kas pole nii?»

«Palun, miks te endast juba ette nii halval arvamiselt oletel» ütles perenaine.

Tiit Pärtels jäi oma otsusele kindlaks. Ta ütles jälle õlgu kehitades:

«Hea küll, proua, hea küll, mis me sellest enam arutame. Vabastagem teid siiski minuga ühenduses olevatest ebamugavustest. Ainult — kui te oleksite nii lahke ja tooksite mulle kuuma pressraua... ja pisut sooja vett.»

«Jah, kohe. Ma sean siin korra enne jälle jalule,» nõngutas perenaine ja ohkas kuuldavalt.

Tiit Pärtels vaatas teda uuesti laugude vahelt, mõeldes samal ajal roidunult, et ta peaks kiirustama, sest kell hakkas juba kaks saama. Teda pani äkki imestama see osav kärmus, millega iga asi jälle oma õigele kohale asetati. Juba varsti polnud siin märgata enam pisimatki jalge möödunud õõlialdustest — kõrkjalt vaatasid talle vastu jälle puhtus, kord, hubane kodusus. — Ta mõtles, et tõepoolest oleks kena siia edasi jääda; ometi aga ei lausunud ta sellest oma uuest mõttest perenaisele sõnagi. Kui ta viimaks üksi jäi, tõusis ta oma kohalt, tegi ule puhtakspühitud põranda paar rahutut tilru ja hakkas slis oma vähest kraami rutates kohvritesse pakkima.

Vaevalt veerand tunni pärast tuldi triikraua ja sooja veega. Hea eideke tahtis talle abiks jääda, — miks siis mitte, tal olevat ju aega. See vastutulelikkus liigutas Tiit Pärtelsit jälle nii sügavasti, et ta tajus vajadust kõrvale pöörduda ja niiskeks tõmbuvaid silmi varjata. Ei, siiski, ütles ta ja katsus naenatada, küllap ta saab sellega isegi hakkama, selle hoopis tillukese viimistlustööga, mille ta peab ette võtma oma ülikonna juures! Aga perenaine käis visalt peale ja Tiit Pärtels rõivasias enda magamistoas lahti, ulatades püksid ja kuue läbi ukseprao vastutuleliku vanakese meelevalda, jäädes ise pesuväel istuma ja unustades jälle habemeajamise, kuigi peeglilaua auras kastrul selleks otstarbeks toodud sooja veega.

Ning jälle üle hulga aja pidi Tiit Pärtels mõtlema sellest, millele mõtlemisest ta oli katsunud kangekaelselt kõrvale hiilida juba aastaid: kodust tillukeses provintsi-linnas, kahest vennast, vanematest, kelle matustestki polnud ta saatuslikkude kokkusattumiste tõttu saanud osa võtta. Ta polnud sentimentaalne, ei, — ta oli endale loendamatuid kordi kinnitanud, et moodsal kultuurinimesel ei kõlba rippuda liiga tugevasti hahemeelsete perekonnatunnete küljes; aga ometi asus ta südamesse täna valus igatsus, mis hakkas nagu kuhugi kiskuma, kuhugi meelitama.

Ning jälle tundis ta end määratult üksikuna: armas aeg küll, kas tal pole siis üldse enam kohakest, kuhu ta võiks toetuda täie usaldusega, kuhu ta võiks... uuesti juuri kasvatadal Talle meenus tükkhaaval viimase aasta rahutu rändamine linnaosast linnaossa, möbleeri-

tud nurgakesest möbleeritud nurgakesse, ikka üksikuna ikka ülearusena. Teda oli korduvalt vallutanud peaaegu klaasselge kujutus kalgist, jäist külmust hingavast varikusest, milles ta pidi vaevaliselt teed otsima ja mis ümbritses teda igalt poolt. Oli siis elu maailmas seisma jäänud? Oli siis kõik tõesti kõhale tardunud? Oli siis tõesti nõnda, nagu talle puhuti näis: tema, Tiit Pärtels, rabeleb rahutult siia-sinna, igalt poolt pörkab ta aga tagasi nolkakummipallina: «Hei, ära sega, aitab, peatu juba kord!» Ja hakates padja alt portsigari otsima, pidi ta tahtmata haledalt naeratama — ta tõdes ka ise oma mõttekäigud esinevaid vastuoksusi, lünklikkust, sihitust, mis pani teda kõike kartma, kõige vastu piina valmistavat umbusaldust tundma.

Järsku paistis talle, nagu oleks kuskil ta senises elus aset leidnud mingi ootamatu paigastnihkumine, murrang, nagu saatustlik maalibisemine; ja nagu laheneks otsemaid kogu ta hinges valitsev surve, kui tal õnnestuks vaid kaaine ning üksikasjalise analüüsi abil välja jõuda selle sügava, ootamatu paigastnihkumise, libisemise ning murrangu algkoldeni. Ei, polnud kahtlust, mingi pisiasi ei tahtnud alluda kehtivatele seadustele; üks hammasratast lonkas; võõras jõud surus völlidele ja vāntadele. Milline jõud, missuguse suunaga jõud? Ja millal nimelt, kus kohal algas see jõud oma hukutavat vahelesegamist? Ta meenutas luuletaja Arumaa jonnakat juttu väsinud ja rikutud närvidest, mis olevat kaotanud oma sitkuse ning vastupidavuse lahingutes, mis tema generatsioonil tuli läbi teha — kas on tõde tõesti sinna peidetud? Ei, ütles ta endale, ma ei usu seda! Ta mõtles oma paljudele armuvahekordadele, ebaõnnestumistele sel alal, suurtele konfliktidele, mis olid aset leidnud umbes aasta tagasi, — vahest peidavad seda segavat kõrvaljõudu just need seigad, just need elamused? Ei, ütles ta endale jälle, ma ei usu ka seda! — Ta oli juba ammu üle saanud kõigest sellelaadilisest; ta suda on juba ammu oma valutamised valutanud, oma piinad purustanud! Liigne viinatarvitamine? Aga kas ta ei sukeldunud sellesse tihedasti korduma hakkavasse uima alles kolm kuukest tagasi, möödunud jõulude paiku, kui ta oli oma kaotatud rahu viimse kübermekeseni uuesti tagasi

saanud, kui ta võis oma hiljutiste hingedahastuste üle... beatahtlikult muiatagi?!

Peab ta ehk veelgi kaugemale tagasi minema, varasemasse lapsepõlve, nagu soovitavad seda psühhoanalüütikud, need moodsad nõiamoorid? Ta naeris skeptiliselt, halvustavalt, vihaselt luksudes.

Ja nõnda ei tundunud ükski neist diagnoosidest talle oigena: issand halasta, kas kogu maailm ei peaks sellisel puhul koosnema vaid tasakaalututest hulludest, temataolistest, kes ei tunne end hästi ei siin ega seal, ei nii ega teisiti? Ta on enda ehk lihtsalt liiga laokile lasknud, liiga lodevaks, liialt hoolimatuks? Kas temagagi pole umbes samuti, nagu oli see kunagi vanasti-vanasti suure habemega Faustiga, kes teadis maailma asjadest ülearuselt palju, et tunda nende vastu veel kõitvat huvi? Ent ka see võrdlus näis talle juba kohe ilmse valena, — mida ta siis õieti teab, kui suur on siis õieti tema, Tiit Pärtelsi tarkusepagas? Ja mida enam ta katsus kuhugi välja jõuda, seda sügavamasse ummikusse ta aina sukeldus, kuni ta pidi jälle tõusma ja rahutult mööda kitsast ruumikest seinast seinu ja nurgast nurka hulkuma, nagu vaid selleks, et asetada liigne surve peast jalgadesse... peast jalgadesse... peast jalgadesse.

Järsku pidi ta jälle meenutama oma kauget sünnikodu ja sinna peatuma jäänud vendi: kuidas seal küll läheb? mida nad küll teevad? mis oleks, kui ta võtaks kord kätte ja sõidaks mõneks päevaks sinna külla, puhkaks, vaataks vanu mängukohti? Ta silmade ette kerkis tilluke kollaseks värvitud majauberik äärelinnatänavas, tühjade karjamaade tagant algav merelaht, ähmjashall tuiskliiv, madalaladvased puud vanade plankaedade varjus, pelargooniumid akendel, tuulelipukesed korstnate küljes. Talle tundus täna nii hirmus usutamatuna, et ta oli seda tagasihoidlikku kohakest aastate jooksul sügavasti põlgama õppinud, halvustama, maha tegema, seljataga irvitama. Kas ta poleks võinud näiteks selle asemel, et sõita oma suvepuhkust veetma kuhugi ulespuhutud kuurorti, lebada vaiksena lopsakalt kasvavate sirelite vahel, sõst-rapõõsaste vilus, siledal murul, mis katab õhukese kõõmana lahjat maapinda? Teda haaras pikkamisi kujutlus, nagu oleks ta sõrmede vahelt välja libisenud midagi

väga olulist, midagi, mis' oleks teda kindlasti avitanud, suutnud. Kui kerge tuuleil lumetolmu vastu aknaid vaatas, pidi ta tahtmatult mõtlema määratule jääga kaetud lahepinnalet, mille helevalgetesse kaugustesse võiks ta praegu sukelduda nagu... nagu... sügavasse varju surma.

Ta mõtisklusi segas jälle perenaine, kes oli rõivast pressimise lõpetanud ja tahtis nüüd lahkuda. Ta võttis püksid ja kuue üle ukse vastu, rõivastus kärmesti, väljus magamistoast, et lausuda paar tänusõna.

Hea eideke seisis hajameelse ilmega laua juures, näo ootavat. Ja Tiit Pärtels ütles, katsudes naeratada:

«Olge terve, teie tegite seda kindlasti palju paremini, kui ma ise oleksin sellega hakkama saanud. Te olete tõesti... armastusväärne»

«Jumaluke... see polnud ju midagi!» vastas perenaine ja üritas kohe jälle juttu leppimisvõimalustest. «Ma mõelen, et me võiksime siiski ka edaspidi naabriteks jääda,» ütles ta. «Paljugi, mis mu mees teile ägedast meelest ette heitis. Eks te katsuge ka temast aru saada, — ta on ju kõik oma sendikesed siin sellele majale kulutanud. Me oleme vanad inimesed, muud meil kahjuks ei ole... kui mitte arvesse võtta neid kaht viletsat onnikest pärmivabriku taga, mis ei too sisse isegi nii palju, et nende katusid lappida. Eks ole, jah, härra Pärtels, ma räägin temaga?»

Kuid Tiit Pärtels jäi ka nüüd oma endise otsuse juurde kindlaks ja ütles perenaisest mööda vaadates:

«Ei, olgu pealegi. Ma läksin samuti tooreks ja ajasin ta välja. Ütelge talle, et ma hakkan uut korterit otsima... juba täna... kõige hiljem homme.»

«Kas seda siis tõesti maksab?» arvas naine hahmetaselt. «Me pole ju rõõvlid, jah, ärge meist seda mõtelge! Oeldkse ju, et hobune komistab neljal jalal, miks siis inimene ei või vahel komistada... mõnel sõnakesel.»

«Ei, jätame parem, proua, jätame!» vastas Tiit Pärtels.

Kui hea eit kohe seejärel lahkus, läks ta tagasi magamistuppa, et jätkata äsjakatkestatud arutlusi. Sellest et tulnud aga enam midagi välja; ta mõtles, et nüüd ta peab tööpoolest minema hakkama, sest aeg oli juba hiline. Ta suitsetas; istus; käis jälle risti-rästi üle toa; vaatas end

peeglist; silitas sõrmeotstega habemetüügast; silmitses hajameelselt sinist kastrulikest, milles oli vesi ammu juba külmaks jahtunud. Päike kaldus aina madalamale ja heitis läbi aknaruutude längu langevaid kiirtekimpe. Tuul viskas üle tänava peent lumepuru. Vaiksed sammud kahisesid mööda kõnniteed edasi-tagasi, hääbudes kord pahemale, kord paremale. Alumisel korral elutsev õpetajatepaar klimberdas klaverit — plönn, plönn, plönn... plönn, plönn, plönn! Ja ikka oli kõikjal ta ümber väga vaikne, vaatamata isegi neile juhuslikele hääletsustele, mis siit-sealt ta kõrvu tungisid.

Ta tegi veel kord kindlasti otsuseks välja minna. Kuid saatus tahtis jälle teisiti: ta nägi taas vana kapsasraamatut ja hakkas seda sirvima. Siis istus ta laua juurde ja luges edasi. Rasvalaigulised leheküljed hakkasid elama, määratud trükikiri koondus sõnadeks ja lauseteks, kaudsele masinakirjutajale, kelle nimi oli Jane, näis juba õnn vastu naeratavat. Samas aga astus uuesti vahele kurikaval saatus tõmmu lendurohvitseri näol ja virutas kõik segamini. Linnud laulsid kurblikke laule hiiglasuure New Yorgi hiiglasuures pargis, sealsamas hulkusid mahedad kuukiired, üksik valgustatud aken vaatas nagu tuletorn ulgumerele, kuhu oli kadunud kavalalt sepihitsetud valesüüdistuse (ja sellega ka õudse elektritooli) eest sihvakas ja mehine miljonäripoeg, kelle nimi oli Diok. «Jumal, kui kahju, kui kahju!» ütles pliiatsiga kirjutatud märkus lehekülje äärel. Ja kuri lendurohvitser (kes oli kõige halva initsiaator!) käis võidurõõmutsedes läbi haudvaiksete suurlinnatänavate (südaöösel, kurikavalate plaanidega!): trah, trah! trah, trah!

Akki märkas Tiit Pärtels, et õhtu oli juba saabunud. Ta virutas elektri ja luges edasi. Tormiöö läks üle mustade rannakaljude, lained peksid kõrgeid kaldajärsakuid, üks õnnetu mees vantsis täis ahastust mööda haudpimedat luksusaariku tekki, — tal oli taskus tähtis dokument, — pole kahtlust, et tigidus pärrib varsti oma palga. Juhei, tigidus, hoia aht, headus tuleb aru pärina ja kohut mõistmal Kõll-kõll! löid kõige moodsamad käsinauad ümber kurjuse randmete kinni, headus aga kihutas oma isiklikus autos... sinna, kuhu vaja. Ja kahvatu masinapreili jooksis nagu valge vari oma ammuoodatud arm-

sama embusse: «Dick, Dick, oh minu kõige kallim terve Ameerikas!» «Okey, Jane, how do you do?» küsis Dick galantselt ja teatas nagu muuseas, et ta olevat juba korraldusi teinud ka laulatuse suhtes.

Tiit Pärtels pani raamatu kõrvale ja ringutas.

Ilm oli juba pimedaks läinud.

Ta tõmbas palitu selgä ja sai viimaks ometi hakkama usutamatu vägiteoga — noh, mis ta siin norutab, kas ta ei kavatsenud ometi välja minna?

O L M A S P I A T K K

LUULETAJA PÖGENEB RESTORANIST

Tiit Pärtels elas nüüd Turu tänavas, vaeste juudi käsitöölise ja kõige kehvemate üliõpilaste linnaosas, ja sellepärast kulus tal südalinnani jõudmiseks aega vaid mõni minut. Juba varsti sukeldus ta noorte jalutajate tihedasse keerisesse; siit algasid rikaste kaubamajade suured eredasti valgustatud vaateaknad, siin oli nagu veidi soojemgi.

Ta sammus edasi vimmalangenud seljaga, väga aeglaselt, — talle paistis, nagu märkaksid kõik vastutulijad ta lohakat välimust, ta musta habemetüügast, kulunud ja määrdunud ülikonda. Ta oleks meelsasti kuhugi kõrvallisse põiktänavasse tõmbunud, kui tal oleks vaid tahet jätkunud seda teha, kui ta poleks — vaatamata külmale märtsiõhtulegi — tundnud ka täna seda tapvat roidumust, millest ta ei suutnud vabaneda vist ilalgi enam... Ja ta läks, läks, läks, igal teisel sammul alandlikult rentslisse astudes, et lasta endast mööda koguni noorukesi nolke ja tüdrukuid, kes käisid siin oma käimisi: esimese kursuse üliõpilasi, keda polnud veel neelanud möbleeritud tubade hukatuslik üksluisus, gümnaasiumipoisse

maskeerivates sonimütsides, usutlevaid pilke pilduvaid libusid, kannuseid kõlistavaid ratsaväehvitseri.

Ta oli juba Suurturule jõudmas, kui keegi teda äkki hüüdis:

«Hei, kuule, kuhu sa kihutad, vanapoiss?»

«Mina... ma...» ütles Tiit Pärtels kärmesti, nagu vabandust paludes ja tundis end samas sügavasti punastuvat.

Kuid ta rahunes kohe, sest ta nägi enda ees vaid luuletaja Arumaa, oma vana sõpra. Ta polnud selle veidr-kuga kokku puutunud enam hulgal ajal, — pika viha poeedil oli praegu rohkesti tegemist küll maal, küll provintsilinnades: ta oli juba mulluaastast saadik agitaator, poliitiliste kõnede pidaja. Pärast seda, kui ta fašististunud vanad sõbrad ning sõjakaaslased olid tema suhtes rusikaõigust rakendanud, sõdis ta nende vastu kogu oma sünnipärase visaduse ning hoogsusega, süüdistas, näitapäpuga, paljastas, kogus andmeid ja tegi hävitavaid otsuseid kogu moodsa moehaiguse kohta. «Olge lahked ja vaadake, kes need mehed on,» hüüdis ta prohvetikese, «vaadake ja pange tähele, kellelt on pärit nende nõnda nimetatud ideoloogia, pidage silmad lahti, märkige oma mällu kõik need hellade südametega suurärimehed, kes teatavad ajalehtedes oma rahalisest abist neile õilsatele maailmaparandajatele! Enamik neist endist, «raffajuhtidest», on panditud mõisasüdamete omanikud ja põhjalt kõrbenud võõritsejad, aluspõhi, millest koosnevad nende kompaniid, on vaid ebamäärane mass, kes soovib millegi saada, ja ausad petetud, keda uinutatakse lubadustega!» Tal ei läinud küll päris ladusasti, seda mitte, — ta võitlustee oli küllaltki okkiline, sest äkki olid kõik nagu iseseisva mõtlemise kaotanud ja naersid ning lüütsid iga teisesuunalist, iga teisitivaatlejat, teisel seisukohal asujat. Ja nii mõneski seltsimajasaalis oli temale ja ta mõttekaaslastele vahele karjutud, vilistatud, ähvardusi näkku heidetud: oodake, kannatage, küllap me teiega veel asju klaarime!

Kuid luuletaja Arumaa polnud argade hulgast, ei, ta oli silma vaadanud suuremalegi hädaohule kui nende baretimeeste ähvardused. Kas ta polnud siis istunud ligi seitse aastat mürskude ja kuulide all, varjendites, mis

ei pidanud sageli tugevamat vihmaadugi? Kas ta polnud harjunud seisma oma õiguste eest väljas juba põlvepikkuse poisikesena, ka kui ta nende nimel raskesti kannatada sai? Ja ta tegi kõik, mis ta vaid suutis: «Lööge mind maha kui soovite, just sellega te näitategi inimestele, kes on teie õõbikulaulu kuulama-uskuma jäänud, kellega neil teie vaguras tallenahas tegemist on!» Ta manitses rahvast kainele järelemõtlemisele ja oli sagedasti kindel, et ta kirglik sõna on suutnud maal valitsevat hüpnootilist veidrigi hajutada, ometi aga näitasid järgnevad hääletamised sootuks vastupidiseid tulemusi. Ja viimaks ei uskunud ta isegi enam, et seda veerevat, pastoritest õnnistatud ja kukruomanikest finantseeritavat lavliini võib veel kuidagi tõkestada, tagasi suruda; polnud midagi parata — mütsijuudid võisid barette produtseerida küll küla, küll linna jaoks!

Ka täna oli luuletaja Arumaa tagasi jõudnud kustki ägedalt kihutuskoolesolekult, — ta oli rõivastatud üpris soojalt ja ta teravad hallid silmad olid praegugi veel täis uljast võitlusest. Hoides sõpra ikka küünarnukist, kordas ta:

«Jah, mees, kuhu sa nii kärmesti kihutad...?»

Tiit Pärtels vastas, katsudes tast mööda vaadata:

«Niisama. Kavatsesin sööma minna.»

«Ahaa, sööma? Tore, tore! Minugi keha nõuab palakese leiba ja lihakilukese sinna juurde!» hüüdis luuletaja Arumaa ja jutustas kohe suure hooga: «Ehh, vana, ma olen praegu väsinud nagu roigas — jalad valutavad, selg valutab, kurk kah... valutab! Ei teeks vist viga, kui ma katsuksin end jälle korda seada näiteks klaasi punšikesega? Mis sina sellest arvad, vanapoiss? Või kavatsesid sa einestada kuskil pühas paigas, kus pole... kiusatus!»

«Ei... mispärast? Mul on täiesti ükskõik,» ütles Tiit Pärtels.

Ümberringi aga sumiseti, sumiseti, sumiseti. Tiit Pärtelsi kõrvid püüdsid kinni juhuslikke kõnekatkendeid palavatest päevaküsimustest:

Kes saab presidendiks?

Missugusele kandidaadile koguneb kõige enam allkirju?

Kas sügisel rahvahääletusel kehtima hakanud fašistlik põhiseadus, mille auks helistati kirikukelli ja heisati lippe

raekojatornidesse, kõlbab praegusel kujul või tuleb teda täiendada?

Kes on süüdi sõjalaevade «Vambola» ja «Lennuk» müümises?

Kas poleks kõige mõistlikum riigikogu laiali kihutada, — juba praegu, — nii riigikogu kui ühes tükis ka valitsus? Kelle poole kalduksid sõjaväeosad, kui nähtaks juba täna õõsi lõõmine lahti läheks? Ja keegi julust koguni jubeda loo kehtiva korra pooldajate hirmsatest ähvardustest: «Laske käia, laske käia, te vaimust nõdrad küll Toompea ja pörandaalane leiavad teineteise juurde tee, et ühiste jõududega verre uputada truude patriootide õilis võitlus!»

«Elagu Larka-a-a!» kisas keegi korruga kuskilt pime hulgast, nähtavasti hoovist.

«Hurra-a-a, hurra-a-a Sirgule! Hur-r-raa Lar-r-r-ka-ke!» vastasid kohe teised sama sõjakad hääled.

«Ko-da-ni-kud, palun mitte korda rikkuda!» ütles paksu kuklaga politseikordnik kellelegi silma pilgutades — kullap tal endalgi oli mündrikuu taskus ausa baski teetatud peakate.

Kuskil Suurturu ja Kүүtri tänava vahepeal puhkes korraga vihane tüli kolme sonimütsis tööpoisi ja saaga noorte vapside vahel. Kõrendina pikk sakalaanus kerkis kõrge falsetiga, tagedalt pärani aetud suu ümmargune nagu suurel silmul:

«Reetur, reetur, ree-tur! Mis... sa... praegu... ütlesid, reetur... aah!»

«Kõndige mööda, ma pole teile sõnagi lausunud!» vastas jändrik vabrikunooruk ja heitis sõjakale üliõpilasele pilkava alt-üles pilgu.

«S-sa p-punane isamaa äraandja! Kas sa mõtled, et me ei kuulnud, kuidas sa...» hüüdis ka teine sakalaanus, kes näis oma pikast kaaslasest peaaegu poole lühemana.

«Korrake! Korrake, noorhärja, kuidas ta siis näme...!» ütles teine vabrikunooruk, kelle silmis hüpsid kogu aeg sõjakalt-kavalad sädemed.

«Kordan kah! Ütlesid, et kindral Larka on...»

«Ps-s-st!» hoiatas kolmas, veidi arukam sakalaanus, liiga ägedat sõpra võttis äkki hoogu ja lõi kõige nooremale tööpoisile rusikaga näkku.

Silmapilkselt puhkes lõõming. See käis esmalt vaikselt — lajatasid vaid rängad hoobid, kuuldus ainult lühikest, katkendlikku ähkimist. Hetke pärast oli kitsas peatänav ummistunud: ilmus abimehi nii ühele kui teisele poolele; meeoleu ajas korruga rõõmsaid lecke — julgustati, ässitati, kiideti, avaldati lahtust. Sakalaanused võtsid abiks oma traditsioonilised jalutuskepid; kohe kuuldus protesteerivaid hääli — «See pole aus, jätke oma telhad, see pole a-u-s, kurat teid võtaks!» Kaks kordnikku jooksid meeleheitlikult vilistades lähemale — üks raekoja poolt, teine postkontori poolt, — ja kuna võitlejad ei tahtnud veel lõpetada, taganesid nad üksmeelselt läbi Kүүtri põiktänavaga ülikooli taha, kus oli pisut hämaram.

«Kas sa näed kuradeid, või veavad endid juba oma aguliurgastest välja... meil siin verd laskmat!» ütles Tiit Pärtelsi ja luuletaja Arumaa läheduses paks ja lühike tsaariaegne ärimees, kes tuletas tahtmatult meelde jämedat ning tõmpli jahivorsti.

«Togul!» urises luuletaja Arumaa.

«M-i-i-s?!» kiljus solvatud patrioot, ja kohe oli puhkemas lahing nende vahel.

«Jäta, jä-ta... ja lähme oma teed!» keelas Tiit Pärtels energiliselt, tirides vihase sõbra endaga vägisi kaasa.

Kui nad endid suure vaevaga rahvahulgast välja rabelsid, kuuldus nende selja taga vaimustatud laulmist. See oli sama jäme ja tõmp jahivorsti-jupp, kes ruttas kärmesti võimalust kasutama ja oma meelsust demonstreerima — tal oli Aleksandri tänavas saapakauplus, selle kuulsus hakkas juba mõni aeg tagasi kustuma, hea ja õieti korraldatud reklaam võis siin palju kasu tuua. Ja ta jorutas raske tsaariaegse aktsendiga, ühe käega kõrget karakullmütsi hoides, teisega enda kõrval seisvat sama priske kaasat toetades:

«Jeestimaa, mu i-isamaa-a,
kuis mul ar-r-mas o-oled sa.
Mur-ra-vad ka tor-rmid, tuuled,
Taara vjimsed tammepuud...
sjiiski hjiüjavad mjinu huuled, —
Jeestimaa, sjull' annan sjuud,
Jeestimaa, sjull' annan sjuud!»

Ja pimedast Kūūtri põiktänavast, kus käsikähmlus oli nähtavasti juba lõppenud, vastati kohe ülemeelikult marsitaktis:

Saapakaupmees Gnadeberg välgutab silmi, tõmbas kulmu kortsu, laulis edasi, saadetud nüüd kümnekonnast sama valmistatud raffalliigutajast:

Küütri põiktänava pimedusest vastasid samad sõjakaal
hääled:

Ning kohe härra Gnadeberg oma sõpradega:

Sellele vastu jälle Kūūtri põiktänava pimedusest.

Härra Gnadeberg, proua Gnadeberg ja nende mõtte-
kaaslased:

Ning uuesti Kūūtri põiktänava pimedusest.

Luuletaja krimpsutas nägu, sülgas ja lõi käega. Ta ütles viimaks, kui nad olid juba kõrtsi sisse käändumas ja tänavakära ukse taha jäi:

361.

seleparast muutugem neile samuti oma meesteks!» Ja ma olen päris kindel, et kui täna-homme sünniks äkiline pööre teises suunas, tõttaksid needsamad mehed suuga kuulutama oma riigiustavust: «Palun, palun, see ei olnud tõesti mina, kes oma nimekese veel viimase minutil paberile pistis ja sel ja sel kuupäeval linna peal tänaval vana ausa Kuhlbarši laulukest rõõkis, jah, see polnud mina, seal peab olema mingi eksitus!» Ja neid le vaimustatud rahvustunne? Eks sa kuulnud, missuguse koltšaklase aktsendiga see pasapüüt seal oma meelt aval das! Aga mitu krossi on väärt ühe mehe rahvustunne, kui see mees pole viitsinud veel tosinagi aasta jooksul oma emakelt selgeks õppida!»

Luuletaja Arumaa kõhis paukudes, pühkis silmist nolu pisaraid, jätkas palitut seljast kiskudes:

«Vaata, sõber, mis ma olen selle kibeda aasta jooksul tõdema õppinud. Võta müts austavalt maha ukскоik mis laadi poliitilise vastase ees, kui ta sammub oma südame järgi. Jah, tee seda, ka kui see sinu poliitiline vastane pooldaks meie paljukannatanud kodumaal kuningriigi sisseseadmist. Müts maha, müts maha, kui ta seda ei salt mõtleb! Kui olukord nõuab, see ta seina äärde aga... müts maha! Kuid häbemata kurvaks muutub me nende kaaskodanikkude puhul, kes vendumust ainult teesklevad. Kes taipavad väga hästi, milles asi seisab, kuid peavad targaks küürutada tugevama ees ja näitavad ustavalt näpuga ka kõige parema sõbra poole, kui see pole samasugune ülejooksik nagu nemad ise. «Rahva-rectur! Nabige kinnil!» Või pole sa kuulnud, kuidas ettevõtjad ja ülemused teevad juba praegu järeldusi oma allavate suhtes, kes pole läinud — analoogiliselt neile endile — vapside ukse taha maraisanti mängima. Kas sa mõtled, et need teenistusvalmid ettevõtjad on paremad aatemehed kui see tänavaulik, kunagine Nižni-Novgorodi nahaparkal härra Gnadeberg? Loril! Ja meie mustad rongad, need kirikhärrad, kes oma kantslitest Sirgule ja Larkale õnne ja kordaminekut paluvad? Vaata, vennas, kui tuleks praegu kuskil julge ning tugev jõud, lööks ru-sika lauale ja ütleks, et siamaale ja mitte kaugemale, — mis sa arvad, mis siis sünniks? Kas sa oled kindel, et see Pärnu linnapea härra Jüri Soontak, kes peale

oktoobrihääletust ustavalt lipu heiskas, ei tee uut pöörakut, et tüürida vana Pätsu enda kabinetti... kas või Eenpalu enda asemele!»

«Luba tähendada, vana, — neid mõtteid oled sa mulle leierdanud juba... mitmel korral!» ütles Tiit Pärtels ja hakkas luuletaja Arumaa vastu kerget vaenu tundma, — sõbra sõnad kippusid teda ammugi väsitama. «Sa hakkad end unustama. Kas see ei tule ehk vanadusest?»

«Pea suu... oma vanadusega!» ütles luuletaja Arumaa tigidalt, riputades palitut ja karvamütsi ahju kõrvale konksu otsa. «Vanadusest? Võimalik, võimalik, et ma hakkas end vahel kordama. Aga ära unusta, et on aegu, mil tuleb seda või teist tõe just nimelt korrata, korrata ja sada korda korrata. Ja ka praegu, vennas, on niisugune aeg! Noh, mida me siis tellime?»

«Ma jooksin paar klaasi õlut ja sööksin ühe karbonaadi,» ütles Tiit Pärtels kelneri poole, kes ootas teenistusvalmilt.

«Minule andke sama laadung... aga enne seda kaks tublit konjakipunši,» ütles luuletaja Arumaa mõnuses toasoojuses käsi hõõrudes.

Nad otsisid hästi kõrvalise nurgakese, istusid, toetasid küünarnukid lauale, kuulasid hetke aega hajameelselt orkestrit, mis paiskas kitsasse pooltühja ruumi jõhkralt-hoogsaid lugusid: fokstrotte, tangosid, uljaid marsse, mille eest maksid kõige nähtavamal kohal priiskavad Peipsi kalakaupmehed. Kõikjal hõljus paberossuitsu, vängeid vandesõnu, higistavate kehade ja põrandalt tõusva tolmu, riknenud kääbustindi lehma. Paar kahtlast tüdrukut istusid laiutavate habemikkude läheduses ja jõid lonkshaaval teed, oodates pikisiini aega, mil hakatakse ka neid vajama. Kõrtsipapa, tüse paljaspea, tülitses baaridaamiga, varjates aga oma õige meeolelu mesimagusa naeratuse taha, mis ei tahtnud kuidagi sobida ta rasvasse uppuvate silmade tige da välkumisega. Ja kui kelner varsti õllepudelitega tagasi laua juurde tuli, hakates kohe klaase täitma, ütles luuletaja Arumaa:

«Pagan võtaks, mis sinuga siis lahti on? Ai-ai-ai, kui kõhnaks sa oled jäänud! Lihtsalt... nagu surmavaril!»

Tiit Pärtels tundis end pika habemetüüka all punas-
tavat. Ta ütles puigeldes:

«Jah, ma ei ole just terve.»

«Raseerimise oled sa ka nähtavasti unustanud?» küsis
luuletaja ja naeris etteheitvalt.

«Mul ei olnud aega,» vastas Tiit Pärtels. «Mulle
õeldi korter üles ja ma pidin päev läbi... uut tuba ol-
sima.»

«Nii?» ütles luuletaja Arumaa. «Kaunis nörku jalgu
omav põhjendus, aga olgu. Miks sulle siis korter jälle
üles õeldi?»

Tiit Pärtels valetas aina edasi, kuigi ta teadis, et sõber
teda niikuinii ei usu:

«Me ei sobinud hästi, mina ja pererahvas. Neil oli
kombeks segada end minu isiklikku ellu.»

«Nii, nii...?» ütles luuletaja Arumaa jälle.

Ja Tiit Pärtels otsustas korraga avameelne olla ning
sõnas õlgu kehitades:

«Noh, mis siin ikka salata, — mul on juba kolmas
korteri... peale Herne tänava oma. On kuidagi nii kaju-
nenud, et ma teen ikka parajas kohas tillukese sõlme
sisse ja... lendan. Ma istusin eile sellesama laua juures,
kus me praegu istume, ja et siin ei saanud joodud mitte
just sõrmkübaratest, olin ma endaga koju kaasa viinud
üsnagi kahtlase seltskonna. Inimesed aga — nagu isegi
tead... on ju... väiklased.»

«Väiklased, jah, usun sind, usun!» ütles luuletaja
Arumaa vihaselt ja küsis kohe: «Ütle mulle, ole hea,
kuhu sa nõnda mõtled välja jõuda? Läänud aastal kõne-
les sinust kogu linn. Kakled, tuiad ringi, muutud hoole-
tuks ametialalgi, pead taluma ümberpaigutusi madala-
matele kohtadele. Nähtavasti pole sa end ka nüüd veel
parandanud. Häbi! Sa pole ju enam poisike, kes ei julge
end kord põhjalikult läbi sõimata ja oma nörku kohti
kinni kittida. Ma tahaksin teada, kuhu sa mõtled nõnda
välja jõuda?»

«Kuhu? Seda tahaksin ka mina ise teada!» vastas Tiit
Pärtels.

«Miks sa siis nõnda teed?» hüüdis luuletaja Arumaa.

«Mis ma sinna siis parata saan, kui mu elu... on
juba kord niisugune,» ütles Tiit Pärtels

«Muidugi, muidugi, su elu on juba kord niisugune!
Tea, ei salga, — jah, su elu on juba kord niisugune
ja rappid olid sa saanud temalt üsna mehemoodi,
sellelt oma «niisuguselt» elult. Aga peale lagunenum
närvide on sul ju kah veel kaine mõistus!» ütles luu-
letaja Arumaa. «Ja ühte-teist saab iga inimene endale
just selle kaine mõistuse abil selgeks teha. Sa olid kõi-
gele vaatamata juba päris korralikul järjel, mis siis —
liiderdanud edasi, kui sa tundsid, et sa ilma selleta
ei saa. Harjumus on harjumus, ja vajalikke asjaarmas-
tajaid-partnereid leidub selleks otstarbeks meele seltskon-
nas küll ja küll. Paljud meist uimastavad end viinaga,
mõned pitsivad endale kereesse morfiumi, sina valgistasid
oma vere haiglast rahutust oma heade naabrite magamis-
toas. Hästi! Ja kui sa tundsid, et see magamistoa-hinge-
elu on su närvikavale nii hädavajalik, eks sa venitanud
seda edasi — neid, keda sa nõnda petsid ja tüssasid, pole
põhjust eriti haletseda! Niiviisi end aga laostada...?
Noh, kurat võtaks!»

Tiit Pärtels muigas ikka veel oma kõverat mulet,
veeretades õlleklaasi, joonistas selle põhjaga laudlinale
suuri ringe. See, mis sõber kõneles, ei vihastanud teda
põrmugi, ei sundinud teda aga järelemõtlemiselegi. Oli
vaid hea istuda, rahustavat muusikat kuulata, lonksu-
kaupa sooja õlut juua, sisse hingata täiskilutud kõrtsi-
ruumis valitsevat närvlikku kärsitust. Ta nõjatas pea kä-
tele, laskis end trombooni undamisest kaasa kiskuda,
muutus laisaks nagu metsloom, kes seedib vaikuses. Ja
ta vastas rohkem moepärast kui mingist sisemisest tarvi-
dusest:

«Oieti ei maksaks sul minu pärast muret tunda. Kas
igaüks meist ei ela oma isiklikku elu? Kõige eest vastu-
tan ainult mina ise ja tagajärgi kannan samuti ainult
mina ise. Sul on praegu hinges poliitiline hullustus,
mind see ei huvita teps põrmugi, ometi aga ei tule ma
sinu üle kohut mõistma. Sekelda, kui see sulle meeldib.
Ja samuti suhtu omalt poolt ka minusse ja minu... elu-
viisidesse.»

«Noh, kurat, ma võin sulle ometi nõu anda... nagu
kunagi vanem inimene,» ütles luuletaja Arumaa ja sai
jälle väga vihaseks.

«Oh, pole vajal» heitis Tiit Pärtels loiult käepu.
«Küllap ma tulen endaga ilma sinu abitaagi toime, seal
ma pole ju enam poisike... nagu sa ise praegu ütlesid.»

«Selles see häda seisabki, et sa pole enam poisike,»
ütles luuletaja Arumaa. «Poisikesele andestatakse palju,
sinule ei andestata enam midagi!»

Praad toodi lauale; nad hakkasid seda kohe isukalt
neelama, rüübates aeg-ajalt õlut vahele; kelner hoolitses
usinasti selle eest, et klaasid täis seisaksid. Peipsi kala-
kaupmehed tantsisid venetantsu, trampisid põrandal
oma raskete säärsaabastega, keerutasid üles suuri tolmup-
ilvi, pörkasid edasi-tagasi nagu hiiglasuured pallid,
kerged ning painduvad, kuigi nende poti alt püगतud
juuksed ja rinnuni ulatuvad täishabemed olid juba hal-
lid. Kui nad viimaks lõpetasid, võtsid nad endiga kaasa
kaks kahtlast tüdrukut, kes olid oma teeklaasikeste
kohalt neile vastu plaksutanud, ja kadusid kuhugi taa-
male, küllap vist kabinetti. Kõrtsiomanik lõpetas baari-
neluga tülitsemise ja hõõrus heal meelel käsi, — see
närvlik ajajärk viskas ta äritsemisele nagu paksu vää-
tist. Ja äkki hakkas Tiit Pärtels jälle sügavat tühimust
tundma, neelas alla veel viimase lihatüki, asetas nina
ning kahvli lauale ja ütles uniselt:

«Hästi, sellest peaks tänaseks aitama. Võiksime ehk
minema hakata.»

«Oota nüüd, oota,» ütles luuletaja Arumaa, sest ta tun-
dis end veel väga väsinuna.

Aga vaevalt hetke pärast kargas ta suure hooga püsti,
maksis arve, vandus südametäiega ja hakkas kohe pal-
tut selga tõmbama.

Sest otse nende laua kõrvale oli asunud salkkond
pruunikasmustades vormipluusides mehi: advokaat Saks,
major Oinas ja veel kaks noorukit, nähtavasti üliõpi-
lased.

Tiit Pärtels pidi juba sõbrale järgnema, otsustas aga
siiski ümber ja jäi istuma.

N E L J A S P E A T I D K K

«MA EI KUULU KUHUGI!»

Tiit Pärtels ei eksinud oma salajases lootuses —
major Oinas märkas teda juba varsti ja tõstis valju
laadakisa: «Hõi, sina, pojake! Saluut! Tule siia, löö
oma vanale pataljoniülemale patsil Sa-lu-u-ut!» Nad kät-
lesid teda sõbrameestena, kõpsutasid ehtsate sõdalas-
tena kanu, palusid istuda, (tõmbasid talle tooligi lähe-
male), vaatasid teda võidurikkal ilmel, nagu kunagi
ründajad, kes näevad endil edu olevat. Ja lihavaks muu-
tunud sõjasangar hakkas kohe kärarikkalt-naivselt poliit-
tilistest päevaküsimustest pajatama, — Tiit Pärtelsile
kord õlale patsutades, kord teda küünarnukiga roietesse-
müksates rääkis ta hoogsalt:

«Saluut, Tiit! Näed nüüd, mille kõigega me hakkama
saame. Alguses keegi ei uskunud, praegu aga kardetakse,
kardetakse! Ja las kartal Saluut, Tiit, — jah, las kartal!
Sest kus on hirm, seal on ka kord! Aga kord p e a b majja
tulema. Mis, pagan, need olime ju meie, kes kord vaba-
duse eest kannatasid ja oma elu ja tervist ohverdasid!
Kellel peaks veel enam õigust olema rusikat pörutada:

«Härrad, nõnda enam ei lähe!» Saluut, Tiit! Jah, selge, aeg ja olukorrad on täpselt samasugused nagu mõni teistkümmend aastat tagasi, olgu küll, et vaenlasteks pole meil praegu ei venelased ega sakslased, vaid sama rahva liikmed, kuhu me ise kuulume. Ei ole veel kõik kadunud! Ei ole, pojakesed, — s-saluut! Rahvas, näed sa, on palju tervema mõistusega kui meie eesti elukutselised poliitikamehed. Küllap ta juba teab, kelle poolt hääletada ja missuguse kandidaadi heaks alla kirjutada. Sa-lu-uut, pojad! Meie, «vabadussõjalased», ole lahke, — ei arvesta enam mingisuguseid matemaatilisi pisiarvukesi, vaid sadu tuhandeid, sest meie seljataga seisab rahva enamus. Tuleta ainult meelde sügisese hääletuse tagajärgi, tuleta neid ainult meelde, vana vennas! Hahahaha, saluut, pojad! Jah! Ja vaata meie vastaste pikki nägusid, kui nad aja lehehoimetuste akende juures viimaseid teateid loevad. «Nii ja nii, nõnda ja sedasi!» H-haa-a! V-vä-ri-sege, sulid ja riigivargad! Saluut, pojad! Puhastav käsi seisab juba teie kohal nagu... nagu... kohtumõistja Simsoni ähvardav õigusemõök kõlvatute vilistide kohal... h-haa! Sa-luut, pojad... ja pr-r-roossit!»

«Noor generatsioon ei lase endaga mängida, ta lööb sekka ja nõuab aru! Nõuab, jah...! Aga kui teda ei kuulda, nõuab ta v-ver-ri-selt aru!» ütles teine üliõpilastest, säbrus juustega poiss, kelle mustad silmad vaatasid Tiit Pärtelsit kuidagi uurides, usutledes, tigidalt kahtlustades.

Ta kaaslane muigas pilkavalt ja ütles:

«See on veider, et leidub veel naiivseid memmi, kes julgevad rahva kui majesteedi tahteavaldustele vastu rauda. Et nad kah ei karda, et vägev vool neist kinni haarab ja nad teelt kõrvale pühib! Ma tulin natuke aega tagasi ülikooli eest läbi ja juhtusin nägema, kuidas massid olid stiihiliselt omakohut mõistmas punaste provokaatorite üle. Aga sealsamas leidus ka niisuguseid, kes... naersid ja pilkasid!»

«Pole viga, saluut, pojad! Need on sõgedad, kes ei näe oma ninast kaugemale!» hüüdis major Oinas ja tõmbas oma mundripluusi korralikult sirgeks: «Siin ma istun, vana isamaapäästja, rihm jälle üle õlal!» Aga see ei tähenda midagi, küllap aru tuleb viimaks altotsast pähe

juhmimatelegi. Kes meist ei mäletaks siis aegu, mil esines samuti kahtlejaid... mõniteistkümmend aastat tagasi, meie kangelasliku heitluse algupäevil. Saluut, pojad! Jah, kas ka siis ei leidunud samuti irisejaid ja virisejaid: «Ah, sa armas jumal, hoia ja kaitse, mida me suudame küll suure ja vägeva Venemaa vastu!» Aga — suutsime. Suutsime, mu härrad! Seisime nagu üks kalju ja ütlesime: «S-saluut, pojad! Mitte ainuski sammuke meie isaisade maast ei tohi kuuluda võõra võimu alla.» Ja tänapäev kordub jälle samuti. Meie endi ridadeiski leidub rohkesti kahtlejaid ja teistimõtlejaid. Noh, saluut, pojad! Olgu, me ei süüdista neid: inimene on ju inimene ja eksimine on samuti inimlik. Ainult — ärge jääge meie dunaamilise rahvaliidumise jalgu, sest kõigi oma kaaslaste ja aatevendade temperamendi eest ei suuda me loomulikult vastutada. Noh, mu kotkad, — valage viina, ja saluut, saluut! Kas meil pole siis ilusat ja armast põhjust, mille nimel klaasi tõsta? S-sa-lu-uut, pojad!»

«Saluut! Vivat!» ütles mustavereline üliõpilane, kohendas samuti oma vormipluusi ja kollast õlarihma ning vinnas käe sõjakas tervituses pea kohale.

«Saluut! Proosit! Elagu eesti rahvas ja Teine Vabariik!» hüüdis ta kaaslane, pika ninaga valgevereline, vastates sama energilise käeupitamisega.

«Jah, elagu!» ütles advokaat Saks, korrates täpselt sama liigutust.

Ja major Oinas, pühkides vuntse, hüüatas jälle:

«S-saluu-ut, pojad! Oh-h s-sa mu jum-mal, no see on alles hoog, kallis Tiiduke, hahahaha! Massid aina ründavad meie allkirjadelahtrit: «Võideldge, poisid, andke neile valu! Nõnda nagu me saatsime teid kord rindele oma ajalooliste vaenlaste vastu, nõnda me saadame teid nüüdki võitlema tõe ja õiguse eest. Tulge tagasi ise... kilbi all ja kandke vaenlast... kilbi peal!» Hahahaha! Saluut, pojad! Jah, Tiit, kui sa ainult kuuleksid, kuidas meid kätel kantakse! Kus meie mehed esinevad, sinna ärgu hilinejad enam kippugugi. Saalid on inimesi täis nagu tunnid silkel! Iga meie sõna neelatakse otse õhust! «Hurraa, hurraa, elagu!» Ja «Eestimaa, su mehemeel» ja «pole mitte surnud veel!» Meie agitaatoreid tõstetakse koos autodega õhku ja kantakse nõnda edasi terveid... hm, sadu meet-

reid! Noh, kur-radi pihta, mida võivad sellele vastu asetada meie juhmid vaenlased, hahahaha! Vilekontserte? Õigel Sajatusi? Õigel Needeid ja pilkeid? Õigel Saluut, pojad! Muuseas, Tiit, vana kelm — sa oled muidugi juba meie organisatsiooni liikmeks astunud, eks ole?»

Tiit Pärtels pidi juba valetama, otsustas aga kärmesti ümber ja vastas laisalt:

«Ei. Ei ole... veel.»

«Sool!» hüüdis major Oinas ja ajas silmad imestuse pärast pärani. «Tohhoo kurat! Või ei... ole... veel? S-sa saadana silmamuna, mis magusat sa siis veel ootad, ah? Seltsis tagusime mättasse punaseid, võtame kätte ja anname nüüd seltsis kaigast ka sellele nõndanimetatud de-mo-kraa-tiale, kes meie maal viimasel ajal liiga lõugu laotab! Sa olid sõjas... nagu noor lõvil! Sa olid... tulihing! Jah, ma tean väga hästi, — sa... olid... tulihing! Löö kaasa, kuule, küllap sa näed, et elu Teises Vabariigis muutub meile hoopis kaunimaks ja ilusamaks kui praegu, kus iga santlaager võib sulle vastu kõnelda ja suud pruukida! Siis enam... s-seda ei s-sa! Ei saa, jah! Klõpsti — suumulk kinni, jah! Mis sa nohised ometi, ise tugev ja terve mees! Löö... kaasa! Saluut... löö kaasa!»

«Härja Pärtels kuulub ehk hoopiski meie vastaste leeri?» ütles mustavereline üliõpilane ettevaatlikult ja vaatas jälle kuidagi kõõrdi, salapäraselt ilmet teeseldes.

«Mina? Ei, ma ei kuulu kuhugi,» ütles Tiit Pärtels ja kehtas õlgu.

Orkester algas bravuurselt vapside hümnid, ümber ringi kerkisid käed lae poole; habemikud kalakaupmehed hüüdsid «hurraa» ja kuskil nurgalauas lauldi mitmel hääl:

«Eesti vaprad vanemad
vaimuvallast vaatavad, —
peas neil pärjad, pärlikroonid,
võidulaulud nende suus...»

Ja major Oinas, haarates sõpra piha ümbert, hüüdis purjus inimese hahameelsusega:

«Tema? Meie Tiit? Ja kuulub vastaste leeri? Arge ajage rumalat juttu, — saluut, pojakesed! Ta on ainult ni-

suguste asjade suhtes praegu veel liiga ükskõikne, muud midagi. Või on tal ehk mõni muu huviala? Ja ega me ei saagi ju nõuda, et kogu eesti rahvas käiks mööda maad ringi ja kõneleks ning selgitaks. S-saluut, pojad! Sest siis polegi ju enam neid, kellele kõnelda ja kellele selgitada. Hahahaha! Hästi öeldud, eks ole, — kui kogu eesti rahvas käiks meie asjus mööda maad ringi ja kõneleks ja selgitaks, siis poleks ju enam kedagi, kellele kõnelda ja kellele selgitada... hahaha-h-haal! Peaasi — kui suurem osa täidab oma püha kohust hääletuskastigi juures. Ja selles suhtes ma oma kotkastes ei kahtle. Saluut, pojad! Nemad, mu kotkad, olid niisugused sellid, kes ei kaotanud kainet aru kuulisajuski, ja seda nad ei kaota ka nüüd... pange seda tähele, sõbrad! Saluut, pojad!»

«Saluut! Proosit!» hüüdis kellegi paatolik hääl.

«Meie oleme noor generatsioon, meie... ründamel!» hüüdis pika ninaga üliõpilane.

«Selgel! Ja kuidas veel ründamel!» hüüdis mustavereline, tema kaaslane.

«Hõhõ-i! Sal-luu-ut! Tõll, Tõll, tõuse üles sal! Hõi, Tõll, Tõll, tõuse üles sal!» hüüdis major Oinas, kes hakkas juba kiiresti purju jääma, viskas kõigepealt vastu pörandat suure liua tükis praega ja põmmutas kõigile ootamatult püstolist kaks korda lakke.

«Hurraa-a!» kisasid üliõpilased ja virutasid omakorda paar taldrikut laua alla.

«Nii,» ütles Tiit Pärtels, kelles ärkas äkki tige tahtmine üldisse vaimustusse sappi valada. «Ja teie olete päris kindlad, et kõik, kes teile praegu «hosianna ja hõissa» karjuvad, on teie veendunud pooldajad?»

«Päris kindlad! Täit-sa... päris kindlad! Nad — on seda!» hüüdis major Oinas. «On, vennas, on! Sest kogu eesti rahvas teab praegu, mille nimel teda üles hüütakse! Ta teab, mis on praegu kaalul! Ta... ta teab, et ühelt poolt pakutakse talle ideaalset tulevikku ja tugevat riiklikku korda, teiselt poolt aga tahetakse jätkata anarhiat, laostumist, katastroofil! Meie inimesed... pole ometi... lambatallekesed, kes kohkuvad tagasi, kui on vaja võidelda oma õiguste eest! Mis tähendavad tänapäeval barrikaadid, kaitsekraavid, vennavere valamine? Kaalul on

midagi, mis ei otsusta üksnes meie põlve saatust, vaid mis ulatub oma latvadega ka kaugele tulevikku... Sellepärast — saluut, pojad! — kui vaja, tulgu ka barrikaadid, kui vaja, voolaku vennaveri! J-jah! See tähendab: kui... va-ja! Oma põhiolemuselt pole me aga niisugused, kes tahavad asja viia niikaugele, — kes tahavad vahetada oma vastastega viia kuni tänavavõitlusteni. Meie töötame legaalselt, seaduslikkude normide piires. Hääletamine... otsustagult Rahvas ise kui majesteet — ütelgu oma lõplik sõna! Ja mis rahvas kord otsustab ja ütleb, sellele me alistume ka vastu vaidlemata. Saluut, pojad! Mõistad ju mind, vana vennas, Tiit, ah, eks ole? Mõistad, eks?»

«Mõistan, aga ei usu,» vastas Tiit Pärtels ja tundis ikka vajadust õrritada ning torgata.

«El usu?! Tiit, mis sa räägid, sa ei usu?!» küsis major Oinas ja väärutas laivalt pead.

«Noh, kas ma ei arvanud õieti: härra Pärtels kuulub meie vastaste leeri,» hüüdis mustaverd üliõpilane ja naeris juba üpris ähvardavalt.

«Nii?» ütles Tiit Pärtels. «Praegu on siis seisukord juba nii kaugel, et kes on teiega ja kes on teie vastu, — erapooletuid ei tohi olla?»

«Loomulikult!» noogutas üliõpilane. «Sest kui me põhimõtteliselt vaatame: mida tähendab erapooletus? See tähendab sama palju kui teatava nähtuse absoluutset eitamist. Mitte toetada, see tähendab ju... mitte pooldada.»

Orkester tampsis aina sama «raffaliikumise» hümnit. Ja selna ääres latris laulsid jälle kolm purupurjus meest kolmel häälel, käsi üksteise võidu kord püsti vinnates, kord langeda lastes, siis uuesti püsti vinnates, siis uuesti langeda lastes:

«Eestimaa, su mehe-meel
pole mitte sur-nud veel,
peab surm ka roh-h-keet lõikust
s-suure sõ-ja-käraga...
Truuviks jääme isa-maa-le
Viimse vere tilgani...
Viimse... ve-re-til-gani-il»

«Tiit, kulla vennas, sa käid praegu maailmas kinniste silmadega!» ütles major Oinas. «Hõi, saluut! — tee oma laukesed lahti ja vaata ringi! Sünnib suuri asju, — s-saluut, saluut! — katsu neist aru saada! Vägev vanker vee-reb üle meie kodumaa nurmede — valskus ja sohk kadugu ja karaku teelt kõrvale!»

«Noore generatsiooni rünnak viib meid vastu toredale tulevikule!» kordas pika ninaga üliõpilane.

«Saluut, servus!» hüüdis tõmmu nooruk.

«Saluut, saluut!» hüüdis major Oinas.

«Servus, saluut, kamraadid!» hüüdis pika ninaga üliõpilane pidulikult.

Ning korraga pöördus Tiit Pärtels oma süüdistajate poole, vaatas neid varjamata tüdimusilmega ja küsis jõhkralt:

«Kaasvõitlejad tunnevad end kutsutud olevat uut korda püsti upitama. Muide, — kas kaasvõitlejad elatavad end juba ise või elavad nad veel papade ja mammade kulul?»

«Noh, kuulgel Valige sõnu, kodanik!» ütles mustaverd üliõpilane, punastus aga samas kõrvuni ja tundis end nähtavasti väga ebamugavalt.

Ja major Oinas, kelles polnud ikka veel teps tilkagi tigidust, ruttas neid kohe lepitama:

«El noh, kulla mehed, ärge ometi tülitsege. Saluut, saluut! Sa, Veiderpass, kahtlustad sõber Pärtelsit küll päris asjata. Noh, hea küll, ta on skeptik ega suuda uskuda kõike seda, milles meie, teinimesed, oleme päris kindlad. Mis see siis teeb, ärgu uskugu. Sest ka temataolised skeptikud on ju jumala loodud loomakesed, h-ha-ha-h-ha! Saluut, pojad! Ja ma olen kindel, et ta kahtleb samuti ka meie vastaste edus. Ja eks just niisugustele me tahamegi kord näidata, mida me suudame ja milliseid tagajärgi võib saavutada... õiglase meele ja ausa ning hea tahtega. Ja et sina ise, Veiderpassikene, pole just sõjatulle saanud, ega seegi tähenda ju midagi. Või oled sina selles süüdi, et sa sündisid mõni aasta hiljem? S-saluut, pojad! Aitab sinutaoliste puhul sellest teadmisestki, et sa oleksid võimaluse korral täitnud oma kohust nagu meie kõik. Ja — lõpp. Andke teineteisele käsi ja muud midagi. Saluut, pojad, mis me siin tülitseme, asja ees, teist taga!»

«Ei, ega mina's... midagi...» ma...niisama...» po-
mises mustaverd üliõpilane, heitis aga Tiit Pärtelsile
samal ajal altkulmu pilgu: noh, passi sa peale, oota aga,
küllap me sulle veel näitame!

Ta kaaslane ütles mitmendat korda:

«Noor generatsioon ründab! Jajah, kamraadid, see on
puhtal kujul noore generatsiooni võitlus kõige vana ning
pehkinu vastu.»

«Ega midagi, härra major — sinutaolinegi tõhk
lühakse viimaks rinnalapseks!» naeris Tiit Pärtels jälle
pilkavalt.

Advokaat Saksal kibeles kogu aeg midagi südamele. Ta
vaikis seni, kissitas aeg-ajalt silmi, tõmbas kogu oma
kuivetu näo kipra. Kasutades hetkelist pausi kummar-
dus ta üle laua ja küsis nagu ussisusina:

«Noh, mis see... mollusk... sulle ennist rääkis?»

«Mollusk? Missugune mollusk?»

«Kül-lap te-ad! See mollusk jaht! See ilalakkuja!»

Tiit Pärtelsit hakkas piinama jälle viimasel ajal talle
nii tuttavaks muutunud igavusetunne. Ta mõtles tujutult,
et nõnda ei võiks siiski öelda oma vana sõbra kohta, et
selline kõnelaad on alatu, ebaaus, väiklane. Ja otsusta-
des nüüd kohe lahkuda, lausus ta pikkamisi:

«Vaadake, härrad, ma olen teatud ulatuses kõrval-
seisja. Aga ühte ma pean teile siiski ütleva, eriti just
sinule, Saks: toon on teil jäme, ebakultuurne, lihtsalt
matslik. Mis puutub näiteks luuletaja Arumaasse, siis
pean ma tahes-tahtmata tõele au andma ja fakti konsta-
teerima, et tema pole sinu kohta tarvitanud mitte ainustki
mõnitust, olgu küll, et tal oleks selleks palju enam põh-
jusi. Ta on minu arvates igatahes selline inimene, kes
laseks sind... kui vaja... isegi püssist... nagu mees
meest, ilma toorutsemise ja ilma irvitusteta. Selle-
pärast — emb-kumb, kas sa tarvitad oma vana kam-
raadi kohta viisakamaid väljendusi või lahkun ma teie
lauast. Ma loodan, et sa mu otsekohesust valesti ei
mõista.»

«Õigel Kõigepealt olgem aumehed... ka oma vaen-
laste suhtes!» hüüdis major Oinas ja tegi suurejoonelise
käeliigutuse.

«Servus!» hüüdis pika ninaga üliõpilane, jõi klaasi tüh-
jaks ja tervitas kätt tõstes.

«S-saluut! Servus! Proosit!» hüüdis major Oinas käre-
rikkalt, jõi samuti klaasi tühjaks ja tervitas samuti kätt
tõstes.

«Jah, proosit, kamraadid!» hüüdis mustaverd üliõpi-
lane, välgutas kurjalt silmi, ei joonud aga klaasi tühjaks
ja tõstis ainult kätt. Seejärel kummardas ta enda
pisut ettepoole ja ütles väga tõsiselt: «Te peaksite tead-
ma, härra Pärtels, et luuletaja Arumaa on üks meie
vihasemaid vastaseid. Ta lihtsalt... mustab meid. Ja on
hääli kuulnud, et ta tuleks seltsimeeste omavahelise
kohtu ette tõmmata.»

«Lükake tema mustamised faktiliste materjalide najal
ümber,» vastas Tiit Pärtels.

«Lükkamegil» karjatas pikaninaline üliõpilane järsku
hüsteeriliselt.

«Ilus,» ütles Tiit Pärtels. «Tehke sedal!»

Ja advokaat Saks, olles pisut aega nagu millegi üle
järele mõelnud, naeratas nüüd hapukalt ja pomises pik-
kamisi:

«Paistab, et sul on õigus. Ma tarvitasin tema kohta
tõesti ebatahtlikult väljendusi. Ma olen valmis vabandama
nii sinu kui ka tema endagi ees, kui ma... teda kord
kohtan... ja ta maha lasen!»

«Braavo, vaat nõnda see peab olemagi!» hüüdis major
Oinas. «Nõnda! Täit-sa nõn-da-al!»

Aga mustavereline üliõpilane tõstis kulme ning sõnas
paljutähendavalt:

«Küllap rahvas ise mõistab kord kohut... säärase ära-
andjate üle.»

Ja Tiit Pärtels ei jäänud oma aina kasvavast igavus-
tundest tõugatult talle nüüdki vastust võlgu, vaid sõnas
kärmekesti:

«See on juba rahva enda asi, armas kaasvõitleja. Teie
igatahes... säärasesse mesti veel ei kuulu.»

«Ma palun teid!» hüüdis mustaverd poiss haavunult.

«Ei, jätke nüüd, jätke!» keelas major Oinas ja patsu-
tas mõlemale vastasele kämbлага õlale.

Vaikus.

Tiit Pärtels küsis viimaks:

«Ma olen siin vististi üleliigne? Eks ole — ma pean vist lahkuma?»

«Nagu heaks arvate,» ütles pika ninaga üliõpilane.

«Kurati!» ütles nüüd major Oinas, lõi rusikaga vastu lauda ja ähvardas jälle püstolist lakke põmmutada. Kuid ta jättis selle siiski tegemata ja rääkis selle asemel õpetlikult: «Veiderpass, sa kurâdi konn... sa kaapsauss, ma kutsun sind korrale. Ma... kutsun... sind... korrale! Ma usun, et meil on ometi ka sõna kaasa rääkida, minul ja vanal Saksal, ja luba endale tähendada, et me räägime kaasa... mitte just sinu kasuks. Tiit on meie vana lahinguvend, teda ära katsugi nokkida ega puutada. Ma... austan... teda, — ta oli sangar! Las ta mõtleb pealegi teisiti kui meie kõik, kui kogu eesti rahva enamus. Jah, Tiit, lase käia, mõtle aga pealegi teisiti kui kogu eesti rahva enamus! Sest kõigele vaatamata olen ma kindel, et sa oled õigel ajal väljas nagu meie kõik! Sa pole ometi mingi lemmasaba, mis kõigub tuule järgil! Saluuti Sinu terviseks, Tiit! Nõnda! Näete nüüd, härrad, rahu ongi lauas! Ja mis puutub Arumaasse, siis... tema ju läheb tõesti lilale. Ta käib mööda maad ringi nagu suure suuga hoovinarr ja aina klähvib meie kallal. Aga see ei taha hästi kõlvata! Tõesti, jah, mõningatel kamraadidel on kalduvus nimetada teda ülejooksikuks ja äraandjaks, aga heakene küll, see ei kuulu siia. Võitjad võivad olla ka suuremeelsed! Kas mul on õigus, Tiidukene, vanapoiss, või ei ole mul mitte õigus?»

«Eks aeg näitab!» vastas Tiit Pärtels ja tõusis.

Tal oli nüüd nii ääretult igav, — pagan võtaks, milleks õieti oli ta siia istuma jäänud?! Ta viipas laudkonnale, keeldus kategooriliselt koosviibimise jätkamisest, hakkas palitut selga tõmbama.

Varsti astus ta külmale tänavale, mis haaras teda kohe kaasa oma rahutuse ning käreaga. Tema selja taga mõirati ühes moodsa džässorkestriga:

«Ees-ti-maa, su me-he-e me-e-el
po-le mit-t-te sur-r-nud veel...»

Ja kuskilt kaugelt-kaugelt õiste tänavate tagant kostis elurõõmsalt ning julgelt:

«Uks kaikamees läks kõ-ört-si,
tiral-lal-laal
Seal pumpas õlle-lõ-ört-si,
tiral-lal-laa...
Uks kaikamees läks kõ-ört-si,
seal pumpas õlle-lõ-ört-si,
tiral-lal-l-laa,
ti-r-ral-l-lal-l-laa-al!»

TIIT PÄRTELSIT HALETSETAKSE

Vahepeal oli hakanud sadama laia, suurte räitsakatenalangevat lund. See kattis juba õhukest jääkorda munakivisillutisel, kõnniteid, aknasimsse, katusaid. Kerged külmad tuulehood puhusid läbi tänavate, rlivates majaseinu ja ümbritsedes kõndijaid.

Tiit Pärtelsil polnud ühtki lähemat kavatsust, tal oli vaid igav; ta sammus edasi päris sihitult, nõnda nagu juhuslikud meeolud teda juhtisid. Kell oli alles üheksa, seega seisis kogu pikk ning tühi õhtu veel ees.

Ta käändus Rüütli tänavale, läks postkontori poole, katsus märgatamatult mööduda vastujuhtuvatest tuttavatest. Ta mõtles jälle korra kerge hardumusega sünnilinnakesest heleva jäaga kaetud merelahest, lumistest rannakarjamaadest, tillukesest kollasest majast külma pärast kõverduvas äärelinnatänavas, kahest venast-kalurist, kes elasid seal kuskil oma igapäevast elu. Seejärel mõtles ta veel, et homme tuleb kindlasti korteriotsimisele asuda; see näis talle jälle äkki ülepääsematu raskusena; ta süda hakkas valutama nagu mingi halva eelaimuse sunnil. Ja mis öeldakse talle tänase

puudumise pärast pangas...? küsis ta endalt samas kartlikult.

Need igapäevased, üsna tillukesed mured surusid ta hinge järsku iha lõpliku rahu järele, igatsuse kõigest sootuks kõrvale jääda, pääseda, vabaneda. Jah... jah... kui ta võtaks sahtlist revolvri ja laseks endale kuuli pähe, siis oleks kord juba asi ühel pool, siis poleks tal enam tarvis askeldada ega pagan teab missuguste rumaluste pärast hirmu tunda! Ja ta tõmbas pea sügavale õlgade vahele, just nagu peaks ta kõigest, mis teda ümbritseb, vaikselt-vaikselt mööda hiilima, mööda, mööda, ainult... mööda!

Krügeri raamatukaupluse akna juurde jõudnud, peatus ta silmapilguks ja vaatas mitte midagi nägeva pilguga vitriini paigutatud raamatuid. Ta tahtis suitsetada, leidis aga, et paberossid olid otsa lõppenud, ja pöördus tagasi. See usna tavaline juhtum tegi ta jälle rahutuks. Ta mõtles ahastades, et kauplused on ammu juba suletud; et ta peaks sooritama selle ostu kas kuskil kõrtsipuhvetis või kohvikus; et tal tuleb niisiis jälle heledasse valgusse astuda, rõõmsate inimeste lähedusse, kellest enamus teda tunneb. Ta pigistas sõrmed nii tugevasti rusikaiks, et tal endal sellest pigistusest valus hakkas, ta ähkis ja ohkis, ta muutus närviliseks nagu mingi ülitähtsa ürituse vastu valmistudes. Ja kui ta Kööri tänavale otsa juurde jõudis, käändus ta tujutult paremale, nagu kunagi vaene patune, kes ei pääse oma saatusest, — polnud ju midagi parata, ta ei saa ometi kogu õhtu jooksul suitsunälga kannatada!

Otse «Ateenas» uksele pörkas ta kokku lärmaka seltskonnaga, kartis jälle kohata mõnd tuttavat ja tõmbus kohe tagasi. Ta põgenes üle tänavale, piinles ebamäärase tunde käes, nagu vaataks keegi talle üksisilmi kuklasse. Ta peatus viimaks varju heitva hoovivärava tühemes, piilus üle õla ja rahunes pikkamisi, sest seltskond, kes oli teda kohutanud, oli talle täiesti võõras ja siirdus hoopis vastassuunda, ülikooli poole.

Alles nüüd taipas ta ise oma arguse mõttetust ja muutus vihaseks: kuradi pihta, keda õieti peaks ta siis häbenema või pelgama? Ta käis natuke aega mööda jäätunud kõnniteed edasi-tagasi ja libistas enda viimaks uuesti

ukse vahelt sisse, krae üleval, müts sügavale laubale surutud.

Kuid tal polnud tõesti õnne, ei, seda tal ei olnud, — see oli ju vana kõhukas Asmus, kes talle telefonikapi juurest vastu irvitas! Polnud enam võimalik end märga tamatuks teha; et kohe minema pääseda, teeskles ta halba meeoleolu, noogutas vaid korra ja hõikas leti taga asuvale preilile oma soovi, otsides värisevate sõrmedega parajat raha. Ja ta tahtis jälle kohe tagasi tänavale kaduda, tuulisesse märtsipimedusse, kus ta võiks end tunda jälle muretuna ning rahulikuna.

Aga kohtu-uuriija ei hoolinud midagi ta halvast meeleolust, jooksis talle järele ja haaras ta varrukast kinni. «Jumal hoiaks, kannata n'd, kannata, vana, kuhu sa nõnda ruttad, ajame ometi paar sõnakest mõistlikku meestejuttul!» hüüdis ta lõbusalt. Ta säras tänagi üle-meelikusest, elurõõmust, vanaeidelikust tarvidusest end suure kiiruga välja puistata, kõik oma südamele ära öelda. Ta hoidis Tiit Pärtelsit tagasi peaaegu väevõimuga, see kentsakas mees, kel oli ikka ja alati tagavaraks mõni anekdoodike, mõni looke kellestki saamatust hädavaresest, mõni tilluke süütu nali sellest või teisest ühisest tuttavast, mille üle ka see tuttav ise oleks suure suuga naerda võinud. Ja kuigi Tiit Pärtels katsus end kohmetult pomisedes suure ajapuudusega vabandada, tiris kohtu-uuriija Asmus ta ometi kohviku külalisteruumi, lõi teda patsatades õlale ning hüüdis:

«Jäta, jäta, jäta nüüd jutukene! Ära jända, tule aga sisse! Niikuinii oled sa mu käest juba vähemalt kümnel korral jalga lasknud! Või olen ma sulle vähe helistanud, et Tiit, vanasarvik, võta tee jalgade alla ja tule minu poole kaarte mängima või meie kanget sõstraveinikest rüüpama? Vahepeal elasid sa koguni üsna mu läheduses, vaevalt paari minuti tee minust eemal, aga ometi ei olnud sul südant rinnus oma vana sõbra ja seltsimehe kutset vastu võtta! Ai-ai-ai! Ai-ai-jai! Noh, nüüd langevad selle eest lõksu, nüüd sa enam kuhugi ei pääse! Palit maha, palit maha! Lauda, lauda! Ma istun seal päris üksik, ära põrmitse midagi. Hahahaha! Jah, tule, tule, ära nüüd vigurda, vana matakas! Ära nüüd vigurda, tule, tule!»

Tiit Pärtels kogeles:

«Ei, vabanda, ma päris tõesti... ei saa.»

«Lollus! Püsti lollus! Miks sa ei peaks siis saama?» hüüdis kohtu-uuriija Asmus.

«Mul... on ühte-teist veel... õiendada. Lubasin kellegi juurest läbi minna...» ütles Tiit Pärtels, kuuldes oma südant juba hirmunult kloppivat.

«Praegu? Sellisel kellaajal? Ja — ühte-teist õiendada?» naeris kohtu-uuriija Asmus.

«Jah,» pomises Tiit Pärtels. «Ma ütlesin ju, et lubasin kellegi juurest veel läbi minna...»

Kuid ta andis juba varsti järele: ta tahtejõud paindus, paindus, hakkas nõrkema ja murdus lõplikult. Minnes edasi mööda joonikut põrandariiet, mis viis läbi tihedasti asetsevate tillukeste laudade vahelt, aimas ta kõikjalt endale langevaid uurivaid kõrvalpilke: Ahaa, vaadake ainult, millisena see omaaegne elumees on täna enda välja vedanud! Suured higipiltsad katsid kiiresti ta näo ja ta pühkis hajameelselt üle lauba, üle habemesse kasvanud põskede. Ta kippus komistama, riivas kobades tee kõrval seisvaid laudu ning toole. Ta tõukas kedagi ja pomises vabandusi; ta kael ja nägu pakitsesid pähe tungivast verest ja see hävitas veel viimsegi raasu tema säilinud enesetundest. Kui ta viimaks mööda madalaid astmeid üles rõdule astus, haaras teda hetkeline kujutus, nagu oleks ta magama jäänud ja näeks praegu üht neist painajalikest unenägudest, mis külastasid teda viimasel ajal pahatihti.

Kohtu-uuriija pistis oma paksu kämbla ta kaenla alla ja juhtis teda üsna seina ääres asuva looži poole. Ning — ta tardus äkki paigale: see veldrik oli ta jälle oma rumala heatahtlikkusega sisse vedanud, — seal istus ju proua Eerika, see punapeal

Kuid polnud enam võimalik põgeneda, — teda oli ammugi märgatud, — ta astus otsustavalt edasi! Ja katsudes kõigest jõust rahu säilitada, ütles ta, tehes sügava kummarduse, mis tõmbas endale kohe kõigi tähelepanu:

«Tere õhtust, armuline proua!»

«Tervist, oo, tervist,» noogutas naine ja katsus talle vastu naeratada.

Nad vaatasid teineteist pisut aega teritatud tähele-

panuga, nagu usutledes. Proua Eerika ulatas talle oma valge ning kitsa käe. Tiit Pärtels ei suutnud seda usutlevat pilku kauem taluda ja vaatas kõrvale. Kõik ta sisemuses näis nagu vinge tuule käes kokku tõmbuvat, lühikeks rebenenud mälestused tunglesid labi pea, — katkendlikud pildid nutvast naisest kirjus õhtukleidis, magavatest lastest, mahedast rohelisest valgusest, vaikusest voodite kohal, mille helendus hakkas teda äkki pimestama. Ja jälle haaras teda valus igatsus sügava rahu järele, mil poleks vaja midagi teha, midagi kõnelda, midagi... mõeldagi.

Kohtu-uuri ja tõmbas talle tooli ja ütles:

«Noh, võta nüüd platsi, vana, võta platsi! Seisad... nagu tulp, hahaha! Näe, preili ootab juba, et sa midagi telliksid.»

Tiit Pärtels kogeles:

«Palun... üks klaas kohvi.»

«Nii,» ütles kohtu-uuri ja. «See on igatahes midagi täitsa reaalselt ja käegakatsutavat. Näed, Eerika, kinni püüdsin ta lõppude lõpuks! Ma nägin nimelt, et Tiit tuli sisse, aga ta läks kohe jälle välja ja ma ei saanud palitut nii ruttu kätte, et talle järele jõuda. Pagan küll, mõtlesin, oli saak üsna mu hammaste ulatuses, aga... hiljaks jäin! Seal aga, — mis see on, — Tiit astub uuesti kohvikusse! Noh, vennike, nüüd sa enam mu käest ei pääsel mõtlesin. Ja näed, siin ta meil nüüd seisabki, see üksiklane, see teistest eraldi hulkuv vana kass, hahaha!»

«Jah, mu mees ootas teid nagu ärakadunud poega,» ütles naine.

«Nagu ärakadunud poega? Loril! Palju suurema igatsusega kui ärakadunud poega!» hüüdis kohtu-uuri ja Asmus. «Pikad õhtud ja ärevad ajad, — kas meil poleks olnud siis ühte-teist arutada ja nii mõnegi asja ja nähtuse üle vaielda või niisama mõtteid vahetada...? Üldse — mu sõbrad on esimesest viimaseni imelikult muutunud. Arumaa kaitseb demokraatiat! Vana kenamees Saks teeb aina edasi oma raf-fa-liikumist! Teistelgi kõigil — on mitu rauda tules ja silmad pungis nagu vähil, et mitte mõnd rasvast võimalust mööda lasta ja suurtele juhtidele oma olemasolust igal spodsäl võimalusel märku anda. Hakkasin juba korra kahetsema, et

ma enda poliitikast jälle eemale tõmbasin ja kah raf-fast edasi ei liigutanud. Noh, kuidas sa oled vahepeal ka elanud, vana, ja mis sa oled korda saatnud?»

Kohtu-uuri ja Asmus kummardas oma määratu laia keha Tiit Pärtelsile hästi lähedale ja vaatas teda tungivalt, silmad kisis. Ta oli muutunud vahepeal veelgi tühedamaks, veelgi heatahtlikumaks, veelgi hüppelisemaks oma sõnarohkes lobisemises, mis näis aga praegugi peitvat mingit sisemist valvsat pinget. Ta oli end alles hiljuti raseerinud; ta põsed paistsid siledatena ning roosakaspunastena, kaks suurt kuklavolti ulatusid üle targeldatud krae, jämedad nagu maksavorstid; paljas kolp läikis nagu õlitatult. Ta suur kõht ulatus istumise ajal peaaegu põlveliigesteni ja ta pidi hoidma end selle tõttu tikksirgelt, — paindumatu koloss, ometi mitte õnetu oma hādaohtliku paisumise pärast.

«Jah, kuidas sa oled vahepeal elanud, vana, ja mihukesi suuri tegusid oled sa kah teinud?» kordas kohtu-uuri ja Asmus.

Tiit Pärtels kehtas õlgu ja vastas:

«Mis seal ikka... Hästi... olen elanud!»

«Pagan võtaks, seda ma arvasingi!» hüüdis kohtu-uuri ja. «Sest kui sinutaoline hunt mõneks ajaks silmapiirilt kaotsi läheb, siis on ikka kindel, et ta hästi elab... hahaha! Kuidas siis, kuidas siis, noorus nõuab ju oma osa, noorus ei tule ju — nagu laulusõna ütleb — i-i-ial enam tagasi-i-i! Mis minutaoline neist asjadest enam teab või on, minutaoline võib ainult kõrvalt vaadata! Aga ma pole kade, ära kardagi. Olgu küll, et minagi olin kord sinutaoline. Nüüd aga olen ma vana perekonnaisa, kaalun oma ükssada ja kakskümmend kaheksa kilo, lapsed muudkui kasvavad ja teevad südamele järjest rohkem rõõmu. Muuseas — ma pean sind veel kord sügavast südamepõhjast tänama... tead ju ise, mille eest. Ei noh, mis sa häbened, ega ma ei tihanud ju Eerikale oma lugu rääkimata jätta, — ma olin ju nii rõõmus ja ei saanud teisiti! Ma ütlesin talle: «Näed, siin on meie pääsemine ja selle pääsemise eest võlgneme me tänu minu vanale heale sõbrale Tiidule, — tema ulatas mulle käe, kui ma olin juba vajumas!» Noh, mis me sellest enam räägime, eks sa isegi võid ju ette kujutada, mis ja kuidas»

viisi... Ta ütles mulle koguni, et mingi ma kohe tagasi ja viigu see raha sinna, kust ma ta tõin. Mina vastu, et miks? Sellepärast, ütleb tema, et sa ei tohi ometi ekspluateerida oma häid seltsimehi, kes pole samuti miljonärid. Ega sa ei pahanda, et ma viimase osa sellest summast sain sulle tasuda... alles läinud nädalal? Ega ei pahanda, vana, ah?»

«Hea küll, hea küll, aitab jubal!» kogeles Tiit Pärtels ja vaatas üksisilmi lauaklaasile, mille alla oli paigutatud rohkesti mitmevärvilisi reklaamilehekesi.

«Tore! Umbes niisugust hoiakut ma sinult lootsingi,» ütles kohtu-uuriija Asmus. «Jah, vaata, Eerika, kui Tiit poleks mind tol õhtul avitanud, magaksin ma praegu külmas hauas ja igaüks näitaks teile näpuga: «Nii ja nii, sedasi ja sedasi!» Kuule, inimene, joo nüüd oma kohviklaas tühjaks, muidu ta läheb sul külmaks ega anna teps tipsugi sooja...!»

Tiit Pärtels julges ometi viimaks pead tõsta ja vaatas teisel pool lauda istuvale proua Asmusele kärmesti otsa. Punapäine naine silmitses teda ikka kuidagi tungivalt, ilmse kaastundega. Ta pilgus polnud küll midagi vaenulikku, ometi aga hakkas Tiit Pärtels selle liikumatu, laugude alla surutud pilgu pärast rahutuks muutuma: nõndaks, nõndaks, teda haletsetakse siis, nagu kedagi, kes pole enam... kardetav! Kohtu-uuriija Asmus kehtas end edasi-tagasi, ähkis kuumusest; kohvik selja taga sumises nagu mesilastaru; doominokivid klõbisesid. Ja naine ütles äkki, kummardudes oma käte kohale:

«Joonatan, me võiksime vist... minema hakata?»

«Minema hakata?» ütles kohtu-uuriija Asmus. «Ei, paike, ei! Nüüd, kus ma olen Tiidukese, oma hea sõbra, ometi viimaks üles leidnud, peaksin ma nagu lammas koju kõmpima...? Mil-leks, kuhu sa ruttad? Vanaema hoiab last, see magab juba kindlasti, väljas on külm. Kas meil pole siin küllalt mugav ning mõnus — soe ruumikene, kuum kohvikene? Ei, ei, ei... ja veel kord ei! Ara pane pahaks, aga täna ei lase ma sellest küll rääkidagil!»

«Kui ehk mina... prouat segan?» küsis Tiit Pärtels ja vaatas naist järsku ahastuslikult kõõritama hakkava pilguga.

Ja proua Eerika tõttas kohe vabandama, kummardudes ikka veel oma kitsaste käte kohale:

«Ei, jumal hoiaks, mis te nüüd räägite! Kas te siis ei näe, kuidas Joonatan teie üle rõõmustab. Ja... mina samuti... Jah, võite uskuda, ma rõõmustan samuti...»

«Et sandile sellega heameelt teha?» ütles Tiit Pärtels kuidagi kohatult, kõverduva suuga.

«Mis? Mis... mis sa ütlesid?» küsis kohtu-uuriija Asmus ja tegi näo, nagu poleks ta seda hirmsat lauset kuulnud.

Proua Eerika punastas sügavalt — isegi ta silmad näisid hetkeks värvi muutvat.

«Ei midagi... Ma ütlesin, et ma pean silski ruttama,» ütles Tiit Pärtels.

Kuid kohtu-uuriija ei tahtnud sellest ikka midagi kuulda.

«Mis, pagan — ah jälle ajad seda kasvatatud inimese jorul!» hüüdis ta ja püüdis orkestrist üle kõnelda. «Lol-lus, ütlen ma, lol-lus! Preili, palun veel igaühele meist klaas kohvi. Ja hästi kuum, olge head. Prassime kah kord, kurat võtaks! Ärge pange pahaks, et ma vannun ja kõige viisakamaid sõnu ei tarvita, aga niisuguseks on mu suu juba kasvanud — vägede jechoova on selle kord juba niisuguseks loonud! Hei, kuule... ära... ära kipu kuhugil!»

Kuid Tiit Pärtels oli juba tõusnud ja kummardas jumalagajatuks, kellelegi kätt pakkumata.

Ning viimane, mis talle sellest kohtumisest meelde jäi, oli punapäise naise haletsevalt kaastundlik pilk, mis rii-vas teda jälle kõrvalt.

KALA RABELEB KUIVAL

Ja Tiit Pärtels tõttas jälle läbi talveõhtuste tänavate känd taskus, krae üleval. Sadas endiselt laia lund; kõik ümberringi oli helevalge ja vaikne; ühtlaste lauskpilvedega kaetud taevast lihtsus madalana lamedatele katuseviiludele. Tuul oli paisunud veelgi valjemaks ja hiljutine raudne karmus oli õhust kadunud. Kuid tuulelegi vaatamata näis kogu maailm liikumatuna paigal püsivat, tardunult omaette norutavat, — oli väga vaikne, väga vaikne, väga vaikne! Ja sellest suure hooga langevast tihedast lumest ning määratust vaikusest tõusis Tiit Pärtelsile pähe nagu ebamäärast, seletamatut rahunust, mis kihutas teda astuma jälle aina sammu kiirustades, kuni ta hakkas sellest sihitust tõttamisest hingeldama ja tundis end viimaks väga väsinuna.

Ning jälle Tiit Pärtels läks, läks, läks, läks, — varsti pidi ta koju jõudma, need olid juba tuttavad hoovivärvad, tuttavad aknasimsid, tuttavad sildid uste kohal: jahu, sprutte, heeringaid, mannat, riisi, sepikut. Kuid möbleeritud toa üksindus kohutas teda ja ta pöördus tagasi. Ta sammus jälle mööda tulnud teed, südalinn

asus tast pahemal, jõgi paremal. Tühi turuplats pani ta võpatama oma näilise suurusega. Ja järsku rabas teda häbistav, punastama panev, õudustunnet tekitav teadmine, et teda on haletsetud, et ta vastu on tundud sentimentaalset kaastunnet nagu... nagu armetu põrmus lamava olendi vastu... manduva inimese vastu, allakäinud mehikese vastu...!

Tiit Pärtels peatus, vahtis tummas ahastuses enda ette, tajus jubestava selgusega oma naeruväärset viletsust, — tema, kelle iseteadvusel polnud vaevalt paar aastakest tagasi ühtki tõkestavat pilri, peab varjama end hulkurkoerana kõrvalistesse tänavatesse, et mitte viiskatele inimestele jalgu jääda, nende pilkeid kuulda. Ta näis äkki üles virguvat nagu pikast pilku tumestavast unevaevast ja küsis endalt kokkudes: kas see on lõpp? kas siit pole enam väljapääsu — ei edasi ega tagasi? Ta hoidus asjatutest illusioonidest; ta taipas tõde kogu selle alastiolekus: ta on jõudnud niisil inimese tasemele, kes tunneb hirmu valgustatud ruumide ees, kellel ei jätku enam ettevõtlikkust uue korterigi otsimiseks! Metistunud, araks muutunud loom, ülearune kõikjal, pälviv vaid... kaastunneti ütles ta endale kuuldavalt. Ja kui ta silmad väsinult kinni pigistas, ilmus ta ette jälle pilt punapäisest naisest, kes vaatas teda hiljuti üle kohvikulaua, haledus silmis, nagu kellelgi, kes näeb enda läheduses äkki surmavalt haavatud looma.

Tiit Pärtels oigas vaiksest läbi hammaste, tõmbas pea häbi pärast veelgi sügavamale krae varju. Ei, nii ei lähe, nii ei lähe, nii ei lähe! kordas ta läbi hammaste. Kuid ta teadis samal ajal selgesti, et ta ei suuda end enam iialgi upitada tagasi endisele uhke ning iseteadva olendi tasemele, kuigi on selge, et see nii nagu praegu enam ei lähe, kuigi on kindel, et teda ootab nõnda paratamatu hukatus. Kõik, kõik oleks nagu ta ümber järsku kangesti vaaruma hakanud, ta ei osanud enam kustki kinni haarata, püsima jääda. Või vaarus ainult ta ise, või oli ainult ta ise kaotanud lõplikult tasakaalu...?

Ta oigas ikka ja ikka läbi ristis hammaste, hakkas uuesti edasi minema, jõudis Kivisillani, sammus mööda Suurturgu üles. Ta nägi «Postimehe» talituse akna taga tihedat rahvamurdu, peatus masinlikult. Ta kuulis endast

pahemal ja paremal ärevat jutlemist, kärarohkeid mõtteavaldusi valitseva kõrgepinge kohta, vihast vaidlemist, väiteid poolt ja vastu, sajatusi, ähvardusi kellegi aadressil. Kustki ilmusid äkki organiseeritud jõugud, kes kisendasid kõigepealt mürinal «hurraa», hüüdsid siis mingisuguseid loosungeid, upitasid kõige lõpuks hoogsalt kätt, marssisid uuesti edasi, arvatavasti meelt avaldama mõne teise ajalehetalituse «viimaste teadete» ette.

Ka Tiit Pärtels ulatus viimaks üle eesreisjate peade sinisele pliiatsikirjale pilku heitma; ometi ei jäänud talle sellest midagi meelde; ta hakkas jälle edasi minema ja mõtles väsinult, et arvatavasti oli see midagi presidendikandidaatidest, kellele koguti allkirju. Noh, see on vaid... *vanitas vanitatum* — tühjuste tühjus — see ei lähe talle korda, mõtles ta ja sammus jälle edasi. Noored poisid, järgnedes salgana kahele edevalt rõivastatud tüdrukule, tõukasid teda hoolimatult, kuni ta pidi rentlisse astuma ja neile teed andma. Keegi komistas talle selga ja vabandas viisakalt. Ja organiseeritud jõuk, kaugenedes Barclay platsi poole, hakkas äkki täiest kõrist laulma:

«Eesti vap-rad va-ne-ma-a-d
vai-mu-val-last va-aa-tava-ad...»

Äkki kerkis Tiit Pärtelsi hinges valitsevast tasakaalutust ebamäärasusest pinnale mälestus sellest, kuidas ta oli astunud äsja läbi täiskiilutud kohvikusaali, kartlikult ringi piiludes, hirmunult vastu toole kolistades. Just samal hetkel, kui see hoopis ebaoluline seik talle meenus, näis talle, nagu võiks ta meeoleolu uuesti rahulikuks muutuda, kui ta saaks vaid tõendada vastu pidist, — kui ta saaks tõendada, et ta kedagi ei karda, et tal pole hirmu... mitte kellegi ees! Jah, ta peaks sesse moodsasse urkasse tagasi minema, julgena ning sirgena istujatest mööda kõndima, irvitades kõigile otsa vaatama: «Noh, siin ma olen, keda kuradit ma peaksin siis pelgama!»

Ta sai järsku tulivihaseks ja hakkas kiiresti käies kohviku poole minema, et oma veidrat otsust tõesti täide viia. Kuid jõudnud varsti päralt, kaotas ta jälle kohe jul-

guse ja kõndis pikkamisi edasi, — ülikooli peahoone ette, — püüdes kogu aeg muljet jätta, nagu poleks tal üldse kunagi mõnd muud kavatsust olnudki.

Nii — teda oli siis h a l e t s e t u d... mõtles ta samas juba kümnendat korda. Asjane kavatsus julgust demonstreerida näis nüüd poisikeseliku rumalusena. Ja ta mõtles kohe edasi, et nõnda nagu ikka viimasel ajal, nõnda läks paratamatult märgist mööda seegi ta oma teada väga targalt ja arukalt sepitsetud samm. Kujutlused tekkisid, kustused, muutsid ilmet, omasid aeg-ajalt nagu okkaid või teravaid nurki ja servakesi. Ikka püsis tal meeles punapäise naise pilk, mille see oli talle heitnud. Ta otsis kärsitult hästi haavavaid sõnu, mida proua Asmusele järgmise kohtumise puhul öelda, ehkki ta teadis samal ajal, et ta ei lausuks ainustki neist sõnadest ka siis mitte, kui ta enda purju jookse. Ja seda teades vallutas ta äkki valuline igatsus kõrtsisumina järele, uimastava muusika järele, täidetud klaaside järele, millest ta võiks aeg-ajalt rüübata, et ammutada endale nii hädavajalikku unustust...

Ta hakkas jälle kohe kärmel sammul edasi minema, kõndides kogu aeg jäätunud hobuseteel, et teised jalutajad ei pääseks segama ta kärsitut tõttamist. Lumesadu jäi harvemaks, taevast tõmbus kõrgemale; kuid tuul võttis hoogu aina juurde, puhus nüüd otse põhjast, lõi ka rõivaste, oli torkav nagu nuga. Kuskil möirgas raadio moesolevat lööklaulu: «Kesk õitsvaid lilli ma leidsin sinul!» Kuskil teisel tõmmati löötpilli: «Eestimaa, su mehemee!» «Presidendiks saab kindlasti kindral Larka, mitte ialgi need teised — ei vana Päts, ei Laidoner ega Koodi-Jaangil» ütles keegi veendunult ta selja taga. Ja veel kuskil pasundas valjuhääldaja ka gesse talveõhku saksa fašistide sentimentaalset Horst-Wesseli laulu, miljonite pateetiliste rünnakrüülaste lemmiklaulu, mida kõõrutasid juba tänavapoisidki. Siis sõitis mööda kaks saanitait mustades barettides päevakangelasi, vaimustunud kaasategijaks kohukas kirjastuse direktor, hõõgav sigar paksude, himukalt väljakoorduvate huulte vahel.

Kui Tiit Pärtels Aia tänava nurga juurde jõudis, lõi kell raekoja tornis kümme. Ta hakkas kohe vastu mäe-

nõlvakut üles minema, «Vanemuise» poole, mille kaht eristiili korpus tõusis inetuna ja tumedana esile öötaeva hallil foonil, valgustatud tänavalaternate kaugusse kustuvast kumast. Ta kujutles roidunult, kuidas ta istub varsti valge linaga kaetud laua taha, toetab selja toolileenile, ütleb kelnerile oma tellimise, ootab, kuulab muusikat. Kui ta palitu ja mütsi rõivasteruumi barjäärile viskas ja kiire pilgu peeglist heitis, nägi ta jälle neid uljaid baretimehi, kes olid temast ennist mööda sõitnud. Ja vahetanud tollesse kärarikkasse seltskonda kuuluva kirjastusedirektoriga paarisõnalise tervituse, kohendas ta kaelasideme õieti, mõeldes endamisi, et tööpoolest ei näegi ta täna eriti halb välja... vaatamata isegi ajamata habemele.

Ta astus restorani ja läks tikksirgena läbi ruumika saali, pea kuklas, teine käsi püksitaskus. Vajadusest hästi julgena näida vaatas ta nagu otsides ringi, püüdis publikusse muljet jätta, nagu otsiks ta sobivat lauda. Viimaks istus ta orkestripoodiumi nurga juurde, eemale lõbusatest päevakangelastest, kes jorutasid juba oma mehemeelest ja vapratest vanematest.

Kelner, kes teda möödunud aastatest veel hästi mäletas, jooksis kohe juurde: «Mida härrad soovivad?» Ta uuris näilise tähelepanuga söögikaarti, vedas küünega realt reale. Ehkki ta oli väga erutatud ja mõistis vaevalt poolt sellest, mis ta silmad veerisid, teeskles ta kõigest jõust, et paista rahulikuna ning tähtsana. Ja ta ütles viimaks, tõmmates silmad blaseerunult vidukile:

«Seapraad, palun. Peale selle keskmises suuruses viin ja paar pudelit seltersit.»

Kuna ta pidi ootama, vaatas ta küünarnukke lauale toetades ajaviileks ringi. Rahvast oli rohkesti, leidus vaid üksikuid vabu kohti. Ka siin näisid kõik valjusti lärmitsedes kaasa elavat poliitilisele kõrgepingele: «Kes?», «Kui palju?», «Kellele, kel-le-le-h?» Ainult mõni üksik paarike nühkis tantsida, enamuse aga vaidles, vaidles, vaidles, olgu küll, et peaaegu kõik siia kogunenud inimesed paistsid mõtlevat ühe ja sama kindla mustri järgi. Ründava fašismi kohapealsed juhid, kes rääkisid päevast päeva rahvahulkade järjekindlast vaesumisest, lubasid siin tänagi oma ihule ühte-teist maitsvamat, —

likööri, prantsuse konjakit, ungari veine, inglise ja šoti viskit, lõhelõike, suitsuangerjat, mõnes lauas koguni punase Venemaa musta kalamarja...! Ja ikka ning jälle võis kuulda õhus hõljuva Teise Vabariigi hünni: «Eestimaa, su mehemeel...»

Siin polnud kaugeltki ebamugav, ei, seda mitte — lämmatav vaikus Tiit Pärtelsi ümber oleks nagu pikamisi rebenema hakanud. Kuid ometi ei lahkunud ta meelest teadmine, et see, keda ta oli vaevalt aasta tagasi ihaldanud ning luuranud, vaatas teda täna haledel seltselisel silmel, häbistava kaastundega. Kui kelner viimaks ometi viinakarahvini ja prae lauale tõi, hakkas ta kärmesti sööma ja jooma, katsudes meeletult oma mõtteid laokile viia. See aga ei õnnestunud; ja ta kallast endale klaasitäie klaasitäie järel, tundes juba varsti kergelt uima, mis muutis tänagi kõik ta ümber ja läheduses unenäoliseks, hirmsasti viirastuslikuks.

Ja siis hakkas tal kuidagi soe-soe, kuidagi pisarateni mugav, nii soe ning mugav, nagu ta polnud seda tundnud juba ammu enam. Orkestri mürtsumine ja rõõmsate laudkondade lärm hõljutasid teda nagu sõbralikult tõusvatel ning mõõnavatel laineharjadel. Keegi hõikas teda nimepidi; ta kohkus sellest, ei pööranud aga peadki: ole kena ja pea oma suumulk kinni... kes sa seal ka ei oleks! mõtles ta kerge lõbususega. Ning kohe jälle selle kõrval teine mõte — endiselt raske, endiselt kähgistav: Nii-nii-nii, teda, Tiit Pärtelsit, haletsetakse juba nagu haiget koeraraibet...! Lärmitseti, lärmitseti, lärmitseti, lauldi, lauldi, lauldi: «Hõi, poisid, laske käia ja rõõmustage — tänane päev on meie liikumise suurspäev!» Siis tuli keegi raskesti tammudes ta laua juurde ja tasakaalutu tiirlemine tema ümber näis hetkeks lakkavat; see oli advokaat Saks, purupurjus vanamees, kes pidutses nähtavasti juba pikemat aega.

«Oober, kummalegi suur konjak, milna maksan,» ütles advokaat Saks. «Niil... Noh, pane tähele, vennas: me võidame suurejooneliselt. Sama suurejooneliselt nagu sügisel, põhiseaduse haaletamise ajal! Meie kindralil on koos juba kümneid tuhandeid allkirju, sellal kui teistel... pole veeranditki sellest. Mis sina arvad, ah?»

«Mitte midagi,» vastas Tiit Pärtels vaikselt.

«Ahah, konjak ongi kohal. Oober, kas martell? Oo'sotärn? Aa? Tub-li. Proosit, vennas... mina maksan... Muuseas... kuradi pihta, me peame võitma,» ütles advokaat Saks ja kõõksatas kuuldavalt.

Tiit Pärtels ütles jälle väga vaikselt:

«Ah peate? N-nojah...»

Akki valdas teda kummeline kujutus, nagu oleks tas siiani miski järk-järgult pingumale tõmbunud ja nagu peaks nüüd kohe järgnema kas otsustav lõtvumine või... saatustlik krahhi! Mürtsuv tantsulugu hakkas teda taas hõljutama, tiirutama, näis teda ühes vinguvate, undavate ja röögatavate helidega üles-alla paiskavat. Kas see polnud punajuukseline Eerika, kes vaatas oma emalikult leebe pilguga, isegi läbi ta suletud laugude? «Vaese-kene, oh sa viletsakene, kuidas ma sind... haletsen!»

Ta avas hirmunult silmad, vaatas ringi. Kujutus unenäolisusest ning viirastuslikkusest püsis endiselt ja näitas talle kõike nagu läbi mõlgilise klaasi: ärevad ja ennasttäis näod rikkalikult kaetud laudade kohal; üle tantsupõranda jalutav noor rahajõmm, lotendavate põskedega ja hirmsasti paksuks tursunud, — üks neistsinatseist, kes kinkisid «Vabadussõjalaste Liidule» suuremaid rahasummasid ja lasksid sellest kirjutada kõigis ajalehtedes; sigariga äridirektor näitamas end siit ning sealt: «Polsid, hei, kas te ei näe, et ma olen teiega ühe mesti mees, — silmitsege mind eest ning tagant ja pidage mind armulikult mees!» Ja ikka värises õhk pea kohal raluvas tantsurütmis, ja ikka tunglesid üksikud paarikesed siginal-saginal edasi-tagasi, kord naine ees ja mees järel, siis mees ees ja naine järel... ja ikka välkusid ümberringi sõjakad silmad: no-ohh, pole viga, täna oleme me veel ründajad, veel veidi aega, ja me oleme juba va-lit-sejad!

Advokaat Saks ütles:

«Kas võtame veel ühe? Mina maksan! Küll... vana Arumaa... mind... veel... austama õpib, hahaha! Usu, vennas, mis ma sulle praegu räägin! Ta... õpib... mind... austama... selles pole kahtlustki! Ta on siga. Si-ga! Jah, ta on suur siga. Lurjus, vaat kes ta on! Mis sina sellest arvad, ah?»

«Mitte midagi,» vastas Tiit Pärtels ja jõi ikka nobedasti.

«Ahah, konjak on jälle kohal! Tänan, oober. Noh, proosit... mina maksan!.. Kui paras silmapilk kätte jõuab, siis ta alles näeb...» rääkis purjus advokaat edasi. «Jah, ta peab mind tunda saama. Vabandage väga, härrad, ma pole ometi... piimapüttilt riiisunud. Proosit... nüüd põhjani! M-mina maksan! Elagu Teine Vabariik! Eestimaa, su m-me-he-me-e-eel... pr-r-roosit, vennas!»

«Proosit,» ütles Tiit Pärtels.

Korraga tekkis saalis elevus — vaadati kuhugi ruumi keskpunkti, õiendati kaelu, mõnes lauas tõusti püsti ja upitati end koguni kikiarvastele. Ja Tiit Pärtelski nägi: sigariga äridirektor asus kõnepidamisele. Tema esinemine ja ilme rääkisid ikka üht ja sama: olge lahked, vaadake mind ja ärge mind unustage. Noor rahajõmm tegi katset oma rasvavoltidest ümbritsetud jämedat pead kuklasse upitada ja naeris sõbrale heakskiitvalt; kõrtsmik hõõrus sõrmeotsi vastamisi ja kunded laulsid:

«...Murravad ka tor-r-mituuled
Taara viimsed tammepuud...
siiski hüüavad mu hu-uu-led;
Eestimaa, sull' an-n-nan suud...
Eestimaa, sull' an-nan suud!»

Kõrvallauas sosistati ja keegi küsis oma kaaslaselt: «Kes? Kunas? Kas ta käis seda rahvareeturit otse kodus kolkimas?» «Kodus, kodus!» vastas küsitav. Tiit Pärtels jõi. Ja advokaat Saks hüüdis jälle, nüüd rusikatega lauale trummeldades:

«Oober, ko-he veel kolmas oo'sotärn...! Mi-na maksan! Ma ei suuda üldse aru saada, kelleks ta ennast õige peab, s-see kur-radi konn! Kisakõril Inlmene prügi-kastisti Kir-ja-nik! Pahatihti pole sellel seal sokkegi sõrgade otsa tõmmata. Maksva d-demo-kr-raat-li-ku korra viletsuse elav sümbol, hahaha! Kui sa temaga vahel kokku puutud, siis ütle talle päris avalikult ja otsekohe-selt, et ärgu ta mind unustagul Sest mina pean teda mees. Mis sina sellest arvad, ah?»

«Mitte... midagi,» vastas Tiit Pärtels ja jõi edasi.

Ning unenäolisus ja viirastuslikkus ta ümber aina suurenes, suurenes, suurenes. (Kas see unenäolisus ning viirastuslikkus pesitses ainult temas endas, kas sellest polnud tulvil kogu ajajärk, kogu tänapäev, ta ümbrus, isegi õhk ta kohal...?) Ta asus praegu nagu väljaspool ruumi ja aega; see, mis siin sündis, ei läinud talle korda, — mis siis, laske käia! Nõndaks — või siis teda, Tiit Pärtelsit, hakatakse juba h a l e t s e m a, mõtles ta jälle nagu valusat hüpet tehes. Või pidi ta mõtlema seda kogu tänase õhtu, terve aasta, kogu oma ülejäänud elupäevad? Ta katsus abitult naeratada, kuid ta näomuskliid olid väga väsinud ja tõmbusid kokku õige napilt, nahk ta põskedel, laubal ning kõrvade juures tundus kulvana ja liikumatuna ning oli nagu sinna kleebitud. Joobumus peas süvenes; ta hakkas purju jääma. Advokaat Saks ütles:

«Ahah, kolmas oo'sotärn on ka kohal? Tore! Tänan, oober, ja pange see minu arvele, m i n a maksan. Proosit, sõber! Jah, tal pole vahel terveid sokkegi jalga panna... ma ju tean. Ma võiksin talle ju vana sõbra poolest mõned paarid kinkida, h-ha-ha-haa, aga... võtku näpust — ma ei tee seda. Milleks? Ta pole ju kellegi mees, kurat ja kakskümmend kaheksal! Ta on lihtsalt üks suur täi uue ühiskonna krae vahel. Ja... täid tulevad laiakslitsumisele! Hahaha! Ikka laiakslitsumisele! Kүүs peale ja... plõkstil! Tehtud! Val-mis! Läbil! Vaat s i i s ta alles õpib mind tundma, see vana orikas! Eks ole, vennas, ah?»

«Võib-olla,» ütles Tiit Pärtels.

«Kur-radi pihta, see prantslaste oo'sotärn on tõesti üks pehme ja maitsev joomaaeg, h-ha-ha-h-haa... kas tõmbame veel ühe täie? Ära muretse, küll m i n a maksan! Oo-ber, veel üks oo'sotärn ja pange kohe minu arvele — m i n a maksan! Kui ma saadaksin talle näiteks juba täna väljakutse... ütleme... püstolitele...? Mis sa arvad, kas ta võtaks selle väljakutse vastu? Aga... m-muidugi mittel! Sest ta on ju argpüks! Ta on täi! Suur täi uue ühiskonna krae vahel! Ja... täid tulevad laiakslitsumisele. Mis laskja tema kah oleks, ta kardab ju pauku. Hahaha, kas, pole väimukalt öeldud — vana Arumaa kardab pauku! Kõmm — ja pikalt! Hahaha!

Näed, sõber, ma olen täna juba n-neljandas lokaalis, aga pähe ei hakka mulle teps tingugi. Proosit! Teise Vabariigi terviseks! M-mina maksan!»

«Proosit,» ütles Tiit Pärtels.

Nüüd ei mõelnud ta enam midagi, nüüd ta juba ainult tundis. Ja ta tundis ainult seda, et ta pole tõesti enam midagi väärt. Või on ta siiski midagi väärt, tema, keda vaadeldakse juba... h a l e t s e d e s? Tema, kellele öeldi kord näkku, et ta on koletis, et ta on lurjus! Tema, te-ma, keda peab kombeliseks konjakiga joota isegi see tõusik-kitsipung seal üle laua! Ta valas klaasi täis nüüd valget viina ja jõi. Ta oli väga väsinud, tulpinud, tal oli igav. Ta aga teadis, et kuskil mujal pole tal parem aega viita kui selles siinses segases kõrtsikäras.

Kuid kõigele vaatamata näis talle, et ta peaks siiski varsti minema hakkama, hoopis mujale, hoopis teise kohta, hoopis ära, ära, ä-ra... ä-r-al! Ja korraga haaras teda jälle hirmus kärsitus, rahutus, kange tung kärmesti-kärmesti sammuma hakata, kuni ta ei suutnud enam kuidagi paigal püsida, tõusis, maksis arve ja väljus, raskesti astudes, selg ja kukal ebamugavalt kanged, nagu kunagi sellel, kes kardab, et talle järele vaadatakse.

Kuid ta teadis üsna kindlasti, et ta ei lähe veel koju, ei, muidugi mitte, leidub ju muidki kohti, kus veeta oma tühja õõuksindust.

Ja ikka sumises ta ümber külm, läbitungiva tuulega märtsiõine linn:

«Ees-ti vap-rad va-ane-mad
vaimuval-l-last va-a-tavad...
peas neil pär-jad, pär-likro-oo-nid,
võidulaulud nen-de suus...
Ko-o-ja ku-ning-li-kud tr-roo-o-nid,
kuldsed kand-led pal-mi-pu-uu-us...
kuld-sed kand-led pal-mipuus...»

Lumesadu hakkas harvenema. Siin-seal võis juba näha sinakasmusta puhast taevasegavust; pilvede varjust vilkuvad tähed paistsid selle foonil peaaegu rohelistena.

TIIT PARTELS MUUTUB LEGENDIKS

Järgmisel päeval jäi Tiit Pärtels jälle koju hilise lõunani, kuni aeg ametisse minekuks oli ammu juba möödunud. Kuid see ei valmistanud talle enam vähematki muret, sest sel ajal, kui ta magas ja painajalikke unenägusid nägi, oli ta alateadvus pisitasakesi edasi töötanud; ta teadis nüüd selgesti, mida ta peab tegema ja milleks ta on veel kõlblik.

Ta jäi rahulikult edasi lamama, vahtis lakke, silmitses seinu ja põrandat, hoidis pilku hajameelselt, midagi nägemata, tootileenile visatud rõivastel, hooletult laokile jäetud kingadel, higistel sokkidel, mis ripnesid üle pesulaua serva. Ta oli tulnud alles hommiku eel, ja kuigi ta ei mäletanud sellest ahastuslikult närvilisest õöst just eriti palju ükskajast, oli tal siiski tunne, nagu oleks ta kaasa elanud mingi suure uudise. Kuid samal ajal oli tal ka tunne, nagu ei puutuks see uudis üldse enam temasse endasse, nagu oleks see midagi säärast, mis ei lähe talle ilalgi, ii-al-gi enam korda...

Väljas valitses jälle päikesepaisteline ning ilus märtsipäev. Aknaruutude jääroosid olid sulama hakanud

ja habemikkude asparaaguste vahelt langes sisse teravat valgust, mis nagu pudenes mööda põrandat laiali. Kogu maailmas näis tänagi võimutsevat sügav paigal tammuv vaikus, kuid seegi ei pääsenud Tiit Pärtelsit enam segama, sest... ka see ei puutunud enam temasse, jah, ka see ei läinud talle ilalgi, ii-al-gi enam korda... Kui ta pead pööras ja akna poole vaatas, nägi ta üle tänava asuvate majade katuseid, lühikesi korstnajuppe, mis suitsesid paksult, pikki ning peeni raadioantenne, mille teravad tipud näitasid rahuliku ükskõiksusega üles märtsitaevasse.

Tiit Pärtels suitsetas pisut aega, tõusis siis, pesi end ja ajas kärmesti habet. Kui ta sellega valmis sai, asus ta kokku otsima oma vähest poissmehekraami. Ta ladus selle toolidele hunnikuisse; tuhnis hoolikalt kappides ja kummutisahtlites; tõi eeskojast kaks suurt kohvrit ja hakkas kiiresti pakkima. Ta oli täna jälle üle hulga aja väga täpne ja väga tähelepanelik, — ta pani vanad ülikonnad korralikult kokku, mähkis kingad ajalehepaberisse, ladus kõige alla musta pesu, mida talle oli kogunenud viimaste kuude jooksul rohkesti; ta ümises samal ajal vaikset, väga lõbusat ja kuidagi väga-väga elurõõmsat motiivikest: tratata, tratata! Ja kui ta siis pakkimise-gagi valmis sai, tõmbas ta rõivad selga, kängitses jalad, võttis varnast palitu ja mütsi ja pöördus varsti ukse poole, et minna autot kutsuma.

Ta sõitis jaama, pagasikassa ette, asus kannatlikult ootajate-järjekorda. Ta ütles ametnikule aadressi: sinna ja sinna, ettenäitajale. Tema ümber sosistati, kõneldi rohkem käte kui suuga, tehti salapäraseid viipeid, pilgu tati mõistaandvalt. Seda kõike märgates tuli talle hetkeks mõte pähe, nagu oleks möödunud öö jooksul juhtunud midagi senisest hoopis erinevat. Kuid ta ei viitsinud kuulama jääda, — ei, ei, milleks seda enam, ta pidi ju ruttama. Kui ta kohe siin kõrval asuvasse jaamapostkontorisse astus, et kirjutada seal kirja, kuulis ta ametnikku kellelegi midagi ütlevat — vaikselt häälel, hirmunult üle öla vahtides. Aga seegi tähelepanu vääriv seik ei suutnud äratada temas küllaldast uudishimu, ta asus vaba puldi ette ja viskas paberile paar lauset:

«Tere, vennas,

ma saadan Sulle mõningaid asjakest, mida ma ise enam ei vaja. Kuidas teil kodus läheb ja mis te teete? Minu elu hakkab nüüd väga hästi minema. Palju õnne teile kõigile soovib

Tiit»

Kui hoolikalt kinnikleebitud ümbrik kolksatades vastu postkasti plekkpõhja langes, scisis ta ivakese aega nagu tähelepanelikult kuulatades paigal, pistis siis käed taskutesse ja väljus. Soo — see oli tehtud. Mis veel? Ja kuna tal ei tulnud meelde enam midagi, mis oleks teda ruttama sundinud, pöördus ta pikkamisi kolmanda klassi ooteruumi, et osta sealt ajalehti.

Ent samal hetkel, kui ta oli seda juba tegemas, pakkus keegi ta läheduses eritelegramme. Viimaks ometi muutus ta tähelepanelikumaks. Ta mäletas korraga väga udu-selt, et õõsi oli tõesti mingi muutus sündinud, — jah, jah, ta oli sellest kuulnud juba siis, kui see muutus aset leidis! Ta ulatas juurdeviibatud poisile raha ja hakkas lugema, ja kohe tuli talle kõik meelde ka täielikult ning lõplikult: Ahhaa, õige, nõnda see oli, — kaitseseisukord, areteerimised, fašistliku «rahvalikumise» kiire ning otsustav likvideerimine! «Kodanikke palutakse rahulikuks jääda, kõik areneb oma loomulikkude rada!» Ta jooksis silmadega üle rasvaste trükiridade, tabades vangistatute nimekirjas terve rea oma lähematest tuttavatest: major Oinas, advokaat Saks, staabikapten Vilgats, noori üliõpilasi, kellega ta oli viimaste päevade jooksul siin-seal kokku puutunud, asunik-leitnandid Mumps, Kooses ja Kadak, vana timukas-veltveebel Leivategija, päris-pealikud Sirk ja Larka, tähtsamad eestvedajad nii siit, Tallinnast, Pärnust, Viljandist ja teistest linnadest! «Staapides põletati kompromiteerivaid materjale, kuskil ei tulnud ette raharikumisi ega vastuhakkamist,» jutustas paberilipakas. Nii siis oli luuletaja prognoos märki tabanud: «Heterogeenne mass, kus igaüks püüab haarata hammaste taha võimalikult suurt tükki ja kus iga mees püüab laeva vajumise korral lahkuda sellest esimesenalt!»

Tiit Pärtels muigas vaid korra, kortsutas uudistelehe

kokku ja pistis selle palitutaskusse, tundes juba samal silmapilgul jälle hinge asuvat tühimust ning ükskõiksust, — muidugi, see kõik ei puutu ju enam temasse! Ta oli juba jaamahoonest lahkumas, kui talle sattus vastu kõhukas kirjastusedirektor, kes oli eile kõrtsis baretimees-tele kõnesid pidanud, järjekordselt «Postimeest» põletanud ja end igast küljest näidata püüdnud. Tiit Pärtels noogutas tervitades ja tahtis kohe mööduda, suur mees aga laatsis kõhtu jalalt jalale tõstes ta juurde ja pistis oma käe ta kaenla alla. Ja Tiit Pärtels ütles, tajudes tige-dat vajadust seda osavat spekulanti veidi õrritada:

«Nonoh, nonoh, kuidas sina siis ikka veel vabalt ringi liigud? Ära ole kergemeelne, hoia vähemalt mõnigi päev kõrvale! Ma nägin ooteruumis sõjaväepatrulli, see võib su kinni nabida.»

«Minu? Kinni nabida? Mis eest, kulla mees?» küsis kirjastusedirektor ja naeris kogu oma voldilise näoga. «Ära ikka hirmuta, h-haha! Muuseas — kas sa ei leia, sõber, et oli ka viimane aeg sellele lohele jalg kuklale panna? Einoh, täitsa kindel — see läks juba liiale. Iga-sugused untsantsakad liikusid mööda maad ringi ja aina ähvardasid. A *propos* — kui otsekohene olla — mina küll ei kahtle, et nad olid ühenduses... kom-mu-nisti-de-ga! Minulegi üteldi mitmel korral, et oota sa, vereimeja, kül-lap me su kaela kahekorra kääname. Ja ma olen ometi vaikne mehike, kes kellelegi ei taha tuska teha. Vend venna vastu, sõber sõbra vastu, — kuhu see kõlbab?»

«Jah, ma juhtusin kuulma, kui sa eile «Vanemuises» oma ajaloolise kõne pidasid,» ütles Tiit Pärtels ja vaatas lihavale mehele otse silmi.

Kuid energiline kirjastusedirektor ei lasknud end häirida, ei.

«Nii? Kas ma tegin jälle mõne lolluse? Jajah — hahha! Viimasel ajal juhtub minuga sagedasti, et mul ei seisa kuidagi meeles, millega ma purjuspäi hakkama saan.»

«Sa siis... ei mäleta enam midagi?» küsis Tiit Pärtels ja irvitas äkki pilkavalt.

«Kurat, jah, kujuta ette — mitte mõhkugi!» vastas kirjastusedirektor, viipas hooletult käega ja tätsas edasi — laias kaares nagu laisk nuumhani.

Ja silmapilkselt kaotas see vahejuhtum Tiit Pärtelsi jaoks igasuguse tähtsuse, nagu kustus, muutus väärtusetuks. Ta mõtles endamisi, et ta peaks autobussiga alla sõitma, ei teinud seda aga siiski ja suundus pikkamisi — nagu jalutades — Maarjamõisa tänavasse. Ta hakkas seda mööda kohe tagasi linna sammuma. Ere märtsipäike paistis talle kuklasse; katuselt jooksis alla vett, pilve vari libises tast üle; vastutulejad riivasid teda oma pakikestega ja ta andis neile ikka kuulekalt-alandlikult teed. Must barett oli äkki kadunud nagu maa alla, jah, seda polnud enam, see oli läinud, nüüd tuli kohaneda jälle sootuks vanamoeliste peakatetega. Üksikud kõnekatkendikesed löid talle kõrvu ja ta pidi — vaatamata oma ükskõiksuselegi — otse imestust tundma selle rahuliku elutarkuse üle, mis näis kõikjal valitsevat: «Ometi viimaks, issand ole tänatud!» «Jaa-jaa-jaa, see on õige, nii see peab olemagi!» Ei, pagana pihta, kas see kangurunahkse kraega härrasmees, kes kiitis seal kuulutustulba juures suure suuga õõsi aset leidnud sündmusi, ei rääkinud alles kümme-kümmet tundi tagasi uljaid sõnu Teisest Vabariigist, mõtles Tiit Pärtels väsinult. «Me läheme oma õige asja eest kas või barrikaadidele!» — kes seda ütles? Kas mitte enamik tema tutvuskonnast? Ja kõik see süvendas Tiit Pärtelsi hinges tülpimust ning vastikust kogu maailma ning selle elu vastu omaltki poolt veel, kuni ta jõudis viimaks Toomemäele ja hakkas endasse hingama suurte sõõmudega külmade puude karastavat värskust, mis hakkas teda kohe nagu puhastama ning kinnitama.

Ta hulkus lumistel kõnniteedel edasi-tagasi, vaatles hajameelselt, armunud noorukeid, kes käisid käsikäes, asjalikke mõõdaruttajaid, hallijuukselisi taate, kes istusid pinkidel ja näisid millegi üle sügavalt mõtteid mõlgutavat. Ta jalad hakkasid külmetama, kuid ta ei teinud sellest väljagi, — mis siis, las külmetavad — see ei tähenda ju enam midagi. Ta tundis suitsuisu, ometi ei sõandanud ta paberossi süüdata, sest õhk ta ümber oli väga puhas ning hea, ta ei tahtnud seda enam rüvetada.

Ta ei mõelnud jälle millestki, ta laskis end maailma täitvast määratust vaikusest vaid tasakesi edasi kanda. Ja ta tundis ikka vaid üht: oli hea astuda, hea hingata,

hea vaadata enda kohal rabelevaid lehituid puulatvu ja neist üle kummuvat sügavat helesinist kevadetaevast. Kui kell raekoja tornis kaks lõi, hakkas ta pikkamisi astudes mööda Lossi tänavat alla sammuma, rahulikult ja kuidagi aeglaselt-aeglaselt, nagu kunagi see, kes on viimaks ometi leidnud oma suure tõe.

Kuna tal polnud kuhugi rutata, pöördus ta oma teel sisse kohvikusse, mille ukse vahelt lõi talle vastu paksu tubakasuitsu ja ebamäära suminat. Kui ta läbi madala ruumi juhtivale kitsale põrandariidele astus ja jalge all selle silitavat pehmust tundis, meenus talle eilne vestlus kohtu-uuri ja Asmusega ja ta punajuukselise naisega. Ent täna võis ta seda meelde tuletada täiesti rahulikult, pisi-magi kibeduseta. Ta mõtles äkki naeratades, et õieti peaks ta proua Eerikale veel tänulikku olema, inimesele, kes aitas teda taibata ta tõelist seisukorda, sellele, kes toetas teda — kuigi vaid kaudselt — tema inimväärikuse tagasisaamisel.

Valinud endale üsna seina ääres vaba laua, tellis ta klaasi kuuma kohvi ja hakkas seda lonkshaaval, kirjel-damatut mõnu tundes, jooma. Kuid ta ei saanud kuigi kaua üksi olla — keegi tuli ta juurde: luuletaja Arumaa, tema vana sõber. Ja Tiit Pärtels, tühja klaasi lauale asetanud ning endast ettevaatlikult eemale nihutanud, küsis vaid selleks, et varjata oma tõelist meeleolu:

«Noh, kas sa oled nüüd rahul?»

«Rahul? Mis rahul?! Mis vägitegu see siis on — kurat lõi hambad peltsebuli kannikassel» vastas luuletaja ja vaatas millegipärast kõrvale. Ja lisas nagu aru pidades: «Nojah, loomulikult on seegi lahendus parem kui mitte midagi... Igal juhul on hirmus mõelda, missuguse näo oleks meie elukene-olemine võtnud, kui need käpaupitajad oleksid oma kätte piiramatu võimu saanud. Muuseas — võid täiesti kindel olla, — Konstantin Suur pigistab tekkinud situatsioonist välja kõik, mida võib kuidagi tuluga ära kasutada... teatud *status quo ante* säilitamiseks.»

«Meie vanad kamraadid istuvad siis nüüd trellide taga,» ütles Tiit Pärtels.

«Kes selles süüdi on... peale nende endi? Vähemalt n e m a d oleksid ammu juba taipama pidanud, kelle käes

nad on mõõgaks muutunud,» ütles luuletaja Arumaa veendunult.

Vaikus.

Ja Tiit Pärtels küsis natukese aja pärast, jälle vaid selleks, et üldse midagi lausuda:

«Mis sa arvad... kuidas nendega nüüd toimitakse?»

«Kuidas?! Selge — kuidas. Kindlasti mitte eriti resoluutselt,» ütles luuletaja Arumaa. «Tõmbavad hinge ja on jälle vabad!»

Taas — vaikus.

Tiit Pärtelsil polnud enam tahtmist edasi vestelda; ta tõusis, jättis jumalaga ja lahkus kärmesti.

Ta suundus nüüd kohe kodu poole. Kui ta mööda nagisevat puutreppi üles sammus, lõõtsutas ta kogu kehaga, teades ise lakkamatult, et see pole väsimusest. Ukse lukust lahti keeranud, seisatas ta veidi aega lävel — äkki tulvas ta ajudesse terav hirmutunne. Kuid ta võttis enda kohe jälle kätte: ei, kurat võtaks, see peab sündima, ta peab oma otsuse ellu viima, oma töotuse täitma!

Tuba oli endiselt täis päikesevalgust, kuigi läbi akna sissetungivad kiired langesid nüüd mööda diagonaali, poolviltu. Ta võttis palitu seljast, vaatas ringi, muutus järsku väga nõrgaks. Ta läks magamistuppa ja istus voodile. Ränk väsimus painutas ta pikali, ta tõstis käed pea kohale padjale ja vahtis üksisilmi lakke. Südame korratu tuikamine pani kogu ta väljasirutatud keha tasakesi võppuma. Ta mõtles pikkamisi ja kartlikult, et mõlemad kraamikohvrid sõidavad juba suure kiiruga Valga poole, et südaõine kitsarööpmeline rong viib need homimikuks sihtjaama, et umbes lõuna paiku saab vend ta kirja ühes pagasikviitungiga. See oli just nagu tema paratamatu saatus, mis kihutas seal kuskil üle väljade ja läbi lumelagendikkude, — edasi, edasi, edasi! mõtles ta. Ja kui ta seda parajasti mõtles, jäi ta äkki sügavasti magama.

Ta hakkas kohe und nägema, segast ja painajalikku, nagu nüüd ikka. Ta oli jälle sügavas kaevikus, mis jätkus lõpmatusse. Ta jooksis, askeldas, kedagi polnud tema läheduses, — jah, ta oli ihuüksi, tal polnud siit pääsu. Ta tormas ahastades edasi, edasi, aina edasi, ta kises, das meeletult, kaitsekraavi kaldad kasvasid kord-korralt

Neljas jagu. Meeleheide

Esimene peatükk.	«Kas see nutja olin mina?»	263
Teine peatükk.	Jutt võltsitud vekslit	270
Kolmas peatükk.	Kutse sünnipäevapeole	280
Neljas peatükk.	Härra Soontak lavastab näidendi	286
Viies peatükk.	Tiit Pärtels otsib uut korterit	297
Kuues peatükk.	«Näete, kuidas nad magavad!»	305
Seitsmes peatükk.	«Tiit, sa oled hiiglane!»	318
Kaheksas peatükk.	Lugu selja taha peidetud käest	327

Viies jagu. Hüpe olematusse

Esimene peatükk.	Ärkamine kolmandas korteris	337
Teine peatükk.	Mälestusi kollasest äärelinnamajast	346
Kolmas peatükk.	Luuletaja põgeneb restoranist	355
Neljas peatükk.	«Ma ei kuulu kuhugi!»	367
Viies peatükk.	Tiit Pärtelsit haletsetakse	378
Kuues peatükk.	Kala rabeleb kuival	386
Seitsmes peatükk.	Tiit Pärtels muutub legendiks	396
Epiloog.	Mälestatakse lahkunut	405
Järeldmärkus		413

Якобсон Аугуст Михелевич
ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
Том 8

Тропа зверя

Роман

На эстонском языке

Иллюстрации Э. Вахера

Оформление П. Лухтейна

Эстонское Государственное Издательство
Таллин. Парнуское шоссе, 10.

*

Toimetaja T. Huik

Kunstiline toimetaja H. Viisur

Tehniline toimetaja H. Veber

Korrektorid

A. Nurmo ja M. Teemägi

Ladumisele antud 19. IX 1956. Trükkimisele antud 27. II 1957. Paber 54:84, 1/16. Trükipoognaid 26. Formaadile 60:92 kohaldatud trükipoognaid 21,32. Arvutuspoognaid 21,45. Trüklary 21 000. MB-01637. Trükkikoda «Punane Täht», Tallinn. Pikk tänav 54/58. Tellimise nr. 1628.

Hind rubl. 9,50

